

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAMU YÖNETİMİNDE POSTMODERNİZM DÜŞÜNCESİ
(Türkiye’de İki Binli Yıllar Sonrası Kalkınma Planlarına Yansıması)

KADER AKYOL YİĞİT
1218208152

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. BERKAN DEMİRAL

EDİRNE 2025

Tezin Adı: Kamu Yönetiminde Postmodernizm Düşüncesi (Türkiye’de İki Binli Yıllar Sonrası Kalkınma Planlarına Yansıması)

Hazırlayan: Kader AKYOL YİĞİT

ÖZET

Modern felsefeyle on yedinci yüzyıldan itibaren şekillenen dünyanın kurumları ve pratikleri modernist çizgide tasarlamıştır. Aydınlanma ve ilerleme anlayışı katı, sabit ve merkez odaklı gelişim göstermiş; doğa bilimlerine, endüstriye, kültür-sanata, mimariye veya yönetim bilimlerine değin evrensel kural ve istikamet belirlemiştir. Zamanla bu anlayış ‘herkes için, herkese göre’ üstenciliğini takınarak totaliterleşmiştir. Buna binaen düşünsel ve pratik dünyada yaşanan değişimlerde eklenince modernizm yetersizlik göstermiştir. Modernist yasaların işlemeziği bağlamında ortaya çıkan postmodern sorunsallaştırma, karşı çıkma, geleneksel huzursuzlukları ele alma ve yeni söylemler üretme noktasında yeni perspektifi oluşturmuştur. Teknolojinin gelişimi, küreselleşme, doğa bilimlerindeki paradigma değişimi, savaşlar ve ekonomik krizler nedeniyle istikrarsızlık, belirsizlik ve düzensizlik durumlarının şekillendirdiği postmodern durum, toplumları, devletleri ve dolayısıyla kamu yöneticilerini derinden etkilemiştir. Bu bağlamda kamu yönetiminin kural koyuculuğunun toplumsal ihtiyaçlarla şekillendiğinin bilincinde olarak etkilendiği olay, kişi, kurum ve yapılar gözlemlenmiştir. Varlığına farkındalığı modern dönemde kazanan kamu yönetiminin tarihsel gelişim çizgisinde evrenselci prensiplerden vazgeçerek küçük anlatılara dönüşünü postmodern dönemle ilişkilendirmektedir. Bu bakımdan tez, disiplinde henüz postmodernizm ele alınmadan önce de kamu yöneticilerinin genelleştirilemeyen ilkeler ve açıklanamayan vakalar hakkında bilgi sahibi olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Akım, kuram ve paradigma değişimi iddialarında hareketlerin ortaya çıkışını inceleme amacı da klasik yasaların iş görmezliğini belirtmeye çalışmaktadır. Kimi kamu yöneticilerinin paradigma değişimi bağlamında postmodernizmi disiplin içerisinde değerlendirdikleri çalışmalarına yer verilmiştir. Devletin kendiliğinden merkeziyetçi ve hiyerarşik doğasının rutinleşmiş kaos, belirsizlik ve dağınıklık durumunun farkındalığı ve anlayış şeklini gözlemlemek ve karşılaştırmak amacıyla bir örnek olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin Onuncu, On

Birinci ve On İkinci Kalkınma Planı'nın postmodernleşmeye yönelik içerik analizi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, Modern Kamu Yönetimi, Postmodernizm, Postmodern Kamu Yönetimi, Postmodern Planlama

Thesis Title: Postmodernism in Public Administration (Reflections on Turkey's Development Plans After the 2000s)

Prepared by: Kader AKYOL YİĞİT

ABSTRACT

The institutions and practices of the world that have been shaped by modern philosophy since the seventeenth century have been designed in a modernist line. The understanding of enlightenment and progress has developed rigid, fixed, and center-oriented; it has determined universal rules and directions for natural sciences, industry, culture-art, architecture or management sciences. Over time, this understanding has become totalitarian by assuming the superiority of 'for everyone, according to everyone'. Accordingly, modernism showed inadequacy when the changes experienced in the intellectual and practical world were added to this. Postmodern problematization, which emerged in the context of the inoperability of modernist laws, has created a new perspective regarding objection, addressing traditional unrest and producing new discourses. The postmodern situation shaped by the development of technology, globalization, the paradigm shift in natural sciences, wars, economic crises, instability, uncertainty, and disorder, has deeply affected societies, states, and therefore public administrators. In this context, it has been observed that the events, people, institutions, and structures affected by the awareness that social needs shape the rule-making of public administration are affected. It relates the transformation of public administration, which gained awareness of its existence in the modern period, to the postmodern period by abandoning universalist principles and turning to small narratives in the historical development line. In this respect, the thesis tries to show that public administrators knew principles that could not be generalized and cases that could not be explained even before postmodernism was addressed in the discipline. The aim of examining the emergence of movements in the claims of trends, theories, and paradigm shifts is to indicate the ineffectiveness of classical laws. The studies of some public administrators, in which they evaluated postmodernism in the context of a paradigm shift, are included. To observe the awareness and understanding of the routinized chaos, uncertainty, and disorganization of the state's spontaneous

centralized and hierarchical nature, a content analysis and comparison of the Tenth, Eleventh and Twelfth Development Plan of the Republic of Turkey was conducted as an example.

Keywords: Modernism, Modern Public Administration, Postmodernism, Postmodern Public Administration, Postmodern Planning

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Dünya genelinde postmodernizm sonrası durumların literatüre konu edildiği düşünülünce Türk Kamu Yönetimi camiasının postmodernizm hakkındaki oldukça sınırlı olan çalışmasına katkıda bulunmak amacıyla tez konumu bu yönde seçtim. Henüz yüksek lisansta anlaşılması güç ve karmaşık bir konuyu seçmemem için yapılan uyarıları dinlemekle beraber Türk olmanın getirdiği kendiliğinden arada kalmışlıktan faydalanmak istedim. Ayrıca puslu mantığın mucidi Lütü Aliasker Zade'nin bir röportajından (2003) etkilendiğimi söyleyebilirim. *“Tartışmalarda karmaşa içinde kalmaktan korkmamak! Bu daha çok bir Türk geleneğidir.” ...*

Lisans dönemimden itibaren bilgisinden ve tecrübesinden tasarruf ettiğim ve fikirlerimi yüksek sesle söyleyebilmem adına beni cesaretlendiren danışmanım Prof. Dr. Berkan Demiral'a ve yine lisans dönemimden itibaren bana ilham veren Prof. Dr. Nalan Demiral'a, Dr. Öğr. Üyesi Serdar Canbaz'a üzerimde emeği olan bütün öğretmenlerime, çalışmanın her aşamasını dikkatle ve gayretle dinleyen, entelektüel ilgisini tezimle sınırlayan ve beni her koşulda destekleyen, kararlı fakat nazik baskısıyla eşim Ömer Doğuhan'a, öğrenme aşkını aşılayan ve hayret edebilmem adına dünyayı ilginç kılan sevgili annem Sündüs'e, koşulsuz sevgisini bildiğim sevgili kardeşim Mahmut Efe'ye ve babam Ali'ye, destekleri için başta Serpil Yeşiltaş olmak üzere Yeşiltaş ailesine ve dostum Merve'ye teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
MODERNİZM NEDİR.....	6
1.1. Modernizmin Sıfır Noktası Aydınlanma İnancı	10
1.2. Modern Dünya Hayalin Deneyimi	12
1.2.1. Yaratıcı Yıkım Nietzsche ve Faustiyen Dürtü.....	13
1.2.2. Demir Kafes Weber ve Uzmanlaşma Yılları	15
1.2.3. Nürnberg Yasaları Totalitarizm ve Bilimin Uyumı	17
İKİNCİ BÖLÜM	19
POSTMODERNİZM TANIMLAMA ve ANLAŞMAZLIK	19
2.1. Postmodernizmin Oluşumu	22
2.2. Büyük Söylemlerin Sonu ve Bilim Problemi	28
2.3. Postkolonyalizm Ötekilerin Fırsatı.....	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	37
KAMU YÖNETİMİ TANIMLAMA ve TARİHSELLEŞTİRME	37
3.1. Kaygı, Plan ve Manevra	43
3.2. Öz'den Ötekine Öteki'den Öze Mukayese.....	44
3.3. Evrensel Tarih Mirasından Anın Kaosuna	45
3.4. Kör Ölür Badem Gözlü Olmaz Hedef Tahtası	46
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	47
MODERN YÖNETİM BİLİMİNİN DOĞUŞU.....	47
4.1. Taylor Ölçme Süre ve Çıktı.....	50

4.2. Fayol Üst ve Ast İlişkileri	51
4.3. Weber Yasal Sözleşme ve İdeal Örgüt.....	54
BEŞİNCİ BÖLÜM	57
KAMU YÖNETİCİSİNİN PERSPEKTİFİNDEN MODERN YÖNETİM ve	
KAMU YÖNETİMİ.....	57
5.1. Bilim Problemi	60
5.2. Gulick ve Urwick	62
5.3. İdari İlkeler Koltuktan Felsefe ve Varsayımların Hakimiyeti Simon	66
5.4. Davranış Bilimciler	71
5.5. Waldo Frederickson ve Jön Türkler Grubu Yeni Kamu Yönetimi Hareketi .	79
5.6. Kolektif Güvensizliğin Sonucu Olarak Yeni Kamu İşletmeciliği.....	84
ALTINCI BÖLÜM	90
POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ	90
6.1. Kamu Yönetimi Teori Ağı (PAT-Net)	91
6.1.1. Kamu Yönetiminin Modernite Halkasında Gelişimi Adams.....	92
6.1.2. Uzlaşının Sonu Spicer ve Devletin Durumu.....	94
6.2. Postmodernizmin Disipline Bırakılan İzi Fox ve Miller	97
6.2.1. Demokrasinin Döngü Modeli Bir Efsane Anlatısı.....	98
6.2.2. İşlevini Yitiren Döngü Modeline Alternatifler veya Yeni İşlevsiz Alternatifler.....	99
6.2.3. Neoliberalizm	101
6.2.4. Anayasacılık	102
6.2.5. Hakikatin Aşınması	103
6.2.6. Söylem Olarak Kamu Yönetimi	106
6.3. İşlevsiz El Kontrol Çobanları ve Kralı Öldürmek.....	109
6.4. Bulanıklık İstikrarsızlık ve Kaosun Disipline Yansımaları.....	112
YEDİNCİ BÖLÜM	117
POSTMODERNİN PLANLAMA ÜZERİNDEN OKUNMASI	117
ARAŞTIRMA SONUÇLARI	140
BULGULAR, ÖNERİLER ve SONUÇ	145
KAYNAKÇA	151

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Postmodern Referanslı Kavramların Kodlara Dönüşümü.....	120
Tablo 2. Onuncu Kalkınma Planı'nın Postmodern Bağlamda Bütüncül Kod Frekansı.....	122
Tablo 3. On Birinci Kalkınma Planı'nın Postmodern Bağlamda Bütüncül Kod Frekansı.....	128
Tablo 4. On İkinci Kalkınma Planı'nın Postmodern Bağlamda Bütüncül Kod Frekansı.....	134
Tablo 5. Postmodern Referansların Onuncu, On Birinci ve On İkinci Kalkınma Planları Karşılaştırması	139

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Onuncu Kalkınma Planı Postmodern Referanslı Kodların Kendi İçindeki Yüzdelik Dağılımı.....	125
Şekil 2. Onuncu Kalkınma Planı Postmodern Referanslı Kodların Kendi İçindeki Yüzdelik Dağılımı.....	131
Şekil 3. Onuncu, On Birinci ve On İkinci Kalkınma Planı'nın Genel Kod Referanslarının Yüzdelik Dağılımı	134
Şekil 4. On İkinci Kalkınma Planı Postmodern Referanslı Kodların Kendi İçindeki Yüzdelik Dağılımı.....	138

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASPA	: Amerikan Kamu Yönetimi Derneği
AT and T	: Amerikan Televizyon ve Telgraf Şirketi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
E-Devlet	: Elektronik Devlet
MAXQDA	: Yaratıcı Veri Analizi Üzerine Notlar
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyon Raporları
PAT-Net	: Kamu Yönetimi Teori Ağı
SBB	: Strateji ve Bütçe Başkanlığı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TINA	: There Is No Alternative (Başka Alternatif Yok)
YKİ	: Yeni Kamu İşletmeciliği
YKYH	: Yeni Kamu Yönetimi Hareketi

GİRİŞ

Modern yaşamın getirisi pratikler ve paradigmalar, yirminci yüzyılın yarısından itibaren sorgulanırken; modernizm temelinden hareketle oluşturulan birikimler de yeterlilik ve geçerlilik iddiasını kaybetmeye başlamıştır. Vaat ettiğini verememesi üzerine modernizmin hayal kırıklıkları üzerinde yükselen postmodernizm, kimi çevreler tarafından aranan kan etkisi göstermiştir. Bir yandan da küreselleşen dünyada her yeni gün, yeni bir durumun habercisidir. Yenilik, salgın niteliğinde yayılırken, ortaya çıkış koşulları, sebep olduğu sonuçlar ve henüz ortaya çıkmamış sorunları barındırmaktadır. Değişim bu denli hızlı gerçekleşirken takip edebilmek kadar etkilenmemekte epey zorlaşmaktadır. Bilgi yoğun toplumların iletişimselliği bireysel, toplumsal ya da kurumsal bilinci tetikte olma mecburiyeti içerisinde bırakmıştır. Söz konusu koşullar içerisinde her duruma önem atfetmek, faydacı bakabilmek ve damıtılabilmek mümkün olmamaktadır. Çalışmanın merkezinde bulunan postmodern paradigma, birçok teorisyenin ya da düşünürün ilgi alanına girmiştir. Postmodernist düşünürler, sanat, edebiyat, psikoloji, mimari, yönetim ve diğer birçok alanda etkileyici eleştirilerin önderliğini yapmıştır. Kapitalizmin kriz yaşadığı dönemde ortaya çıkan postmodernizm, tarihsel bir başlangıcı ifade ederken aynı zamanda söylem kuramı olarak nitelendirilmiştir (Uysal, 2021: 201).

Postmodern düşünce alanı iki farklı merkez etrafında şekillenmiştir. İlk şüphecilerin karamsarlıklarıyla örülü ve gelecek tasavvurundan imtina edenlerden oluşmaktadır. Umutlu olarak adlandırabilecek bir diğer grup ise postmodernizm fikrini göz ardı edilenlere ya da azınlık gruplara hakkın temin edilebileceği ya da yaşamda yeni bir yer açabileceği maharetinde görmektedir (Bogason, 1999).

Yaşanan değişimlere başta sosyal bilimlerin devamında ise kamu yönetiminin duyarsız kaldığını söylemek mümkün değildir. Küreselleşen dünyada ülkelerin baş etmek zorunda kaldığı; uluslararası rekabet, ortak çözümlerin yayılma hızına eşit olarak sorunların yayılma hızı, kamu sektörünün etkinliğini yitirmesine ve güvenin

azalmasına neden olmuştur. Kültürel çelişkilerin toplumsal alandaki karşılığı olan postmodernizm kamu yönetimine de sıçramıştır. Postmodernizmin kamu yönetiminde işlenme şekli gerek gelişme ekseninin modernizmle şekillenmesi gerekse kamu yöneticilerinin toplum adına ihtiyatlılığı çalışma boyunca gözlemlenmiştir. Modernist prensiplerle ortaya konan kamu yönetiminin sürekli revize edilen taraflarını seçici yakınlıklar kurarak postmodern döneme uyumluluğuyla bağdaştırmak ve bu paralelde kalkınma planlarının genelliğinden faydalanarak Türk kamu yönetiminin postmodernleşmesi eğiliminin analiz edilmesi teze konu olmuştur.

Temel itibariyle postmodernizm, modernizm davacısı olarak yer edinse de yeni bir tarihsel döneme giriş iddiasında bulunmakta dolayısıyla dikkatleri üzerine çekmektedir (Toynbee, 1920: 430). Türk bürokrasisinin değişimin izlerini okuyabilmesi ve bu doğrultuda pratiklerini güncellemesi işinin analizi çalışmanın başlıca amacını oluşturmuştur. Çelişkilerin, karmaşıklığın, küçük toplulukların veya merkezden uzaklaşmanın vurgulandığı yeni dönemin Türk kamu yönetimiyle ilişkisini açıklayabilmek, akademinin sorumluluk alanına girmektedir. Kıyas sağlaması, gidişatın yönünü ortaya koyması, devlet yönetiminin ilk görüntüsü olması ve ülkenin tümüne hitap etmesi nedeniyle kalkınma planları seçilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde kalkınma planları, birçok yönüyle akademinin konusu olmuştur. Bahsedilen çalışmalar incelenirken içerik analizi metodu kullanılmamıştır. Bu tezin Türk kamu yönetiminde kalkınma planlarının iki bin on dört yılı sonrasında postmodern içerikler barındırması savı içerik analizi metoduyla doğrulanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla bu çalışma kullandığı yöntemle alanında ilk olma özelliği taşımaktadır. Çalışmanın başlıca önemi, Türk kamu yönetiminin postmodernleşme eğilimini sayısallaştırmasından kaynaklanmaktadır.

Devletin kaynaklarını toplumun lehinde organize eden bürokratların, kalkınma planları yoluyla merkezden geleceğin yönünü, vizyonunu ve misyonunu tayin ederken izledikleri kuram, ideoloji yahut düşünce biçimi ülkenin pusulasını ne yöne çevirdiği hakkında bilgi vermektedir. Dolayısıyla tez, kalkınma planlarının postmodernleşmesi

hakkında fikir verirken; Türk bürokratların fikri temellerine de ışık tutmuştur. Bu nedenle tezin hipotezi; *Türkiye’de iki bin on dört yılı sonrası kabul edilen kalkınma planlarının postmodern kamu yönetimi paradigmalarını içerisinde barındırmasıdır*. Tez, evreni ve örnekleme bakımından Türkiye’yle sınırlı tutulmuş ve iki bin on dört yılı sonrası kalkınma planlarını kapsamıştır.

Bu tez, postmodern içerikler üzerinden ele alınmıştır. Kavramın ifadesinde çelişkiler bulunması ve üst anlatıları reddetmesi sebebiyle yeni bir iddiada bulunmak ve genellemeler geliştirmek postmodern kimliğe denk düşmemektedir. Yine de çalışmanın sürdürülebilmesi ve alana katkı sağlayabilmesi açısından eylemselliğe müsait olan fonksiyonel yönlerine odaklanılmıştır. Bu tezde en çok kullanılacak kavramın postmodernizm olması ve kavram üzerinde genel bir uzlaşının olmaması sebebiyle kavramı açıklamaya ihtiyaç vardır.

Postmodernizm: post ön eki ile modernizm sonrası ya da ötesi anlamına gelen kavram, modernizmle hesaplaşan, genellemeleri ve evrensel bilginin varlığını reddeden dolayısıyla göreceliliği savunan, kurumsallaşan inancı bireyselleştiren/özelleştiren, yerel ya da daha küçük toplulukların içsel dinamiklerini yapay evrensel birlikteliklere tercih eden, geleceğin inşası niyetinden ziyade bugünün ve geçmişin önemi vurgulayan söylemlerin toplamıdır (Uysal, 2021: 203-205).

Bu tez çalışması sırasında büyük oranda masabaşı araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tez çalışmasının yönetiminde öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Trakya Üniversitesi’nin kütüphane taraması yapılarak, ilgili kaynaklar gözden geçirilmiş, çalışmada konuyla ilgili kitap, dergi, makale, söyleşi araştırması yapılarak fikir elde edilmiştir. Söz konusu bağlam çerçevesinde gelişen haberler dahil olmak üzere kalkınma planının yer aldığı internet sitesi de çalışmada kullanılacak kaynakların önemli bir kısmını oluşturmuştur. Kalkınma planlarının içerik analizi için MAXQDA programından faydalanılmıştır.

Tez yedi bölümden oluşmaktadır. **Birinci bölümde**, modernizmin tarihsel ve kavramsal gelişimiyle başlamak üzere zihniyet getirilerinin üzerine düşünülmüştür. İnsan-doğa ilişkisinin Tanrısal işaretlerden arındırılması ve deney-gözlem bağlamına yerleştirilmesi açıklanmıştır. Evrensel hedeflerin hayalini taşıyan modernistlerin ilerleme anlayışıyla hayata geçirdikleri eylemlerin sonuçları tarihsel olaylardan ve metaforlardan yararlanılarak disipline yön veren teorisyenlerin söylemleri eşliğinde incelenmiştir.

İkinci bölümde ise modernizmin süregelen sonuçları nedeniyle değişen dünya algısı ve ilerlemeci felsefenin son buluşunu vurgulayan modern sonrası durumların teorileri ele alınmıştır. Bölümün genel niteliği modern hegemonyanın sona erdiğine yönelik konsensüsleri dikkate alarak adlandırma ve anlamlandırmayı postmodern döneme işaret etmeyle gelişmiştir. Postmodernizmin yeni dönem olarak tanımlanması hususunu ele alan teorisyenlere verildikten sonra bilim dünyasındaki paradigma değişimi, meşruluk krizi ve Batı dışında kalan dünyanın yükselen ivmesine değinilmiştir. Postmodernizmin modern dönemle karşılaştırılması, getirilerinin avantajları ve dezavantajları yine teorisyenlerin perspektifinden bu bölümde ele alınmıştır.

Üçüncü bölüm, kamu yönetimini ve kamu yöneticisini çoğunlukla modern tarihin dışında açıklamak amacıyla üretilmiştir. Evrensel mirasını oluşturan ve şekillenmesini sağlayan eserler ışığında kamu yönetiminin asırlar boyunca devletin bizzat kendisi olduğu belirtilmiştir. Kamu yönetimi disiplini yerine devlet geleneği yahut hükümdarın yönetiminin şahsiyetinden yasa düzenlemelerine geçiş ele alınmıştır. Toplumsal adalet isteği, kendi geleneğini tanıma ve kendinden olmayanı merak mukabilinde yöntem edinme, tarih bilgisiyle yaşanan günü anlamlandırma ve nihayetinde eleştiriye tahammül edebilme gibi nitelikler vurgulanarak kamu yönetiminin kapsayıcılığı ve yöneticisinin çok yönlülüğünü vurgulamak amaçlanmıştır.

Dördüncü bölüm, modern yönetim biliminin doğuşunu konu almaktadır. Kamu yönetimini bizzat etkileyen bu alan, endüstriyel devrimlerle birlikte üretim süreçlerinin verimliliğini arttırma ve kâr maksimizasyonu amacıyla ortaya çıktığından disiplinin bilimsel yazıya döküldüğü ilk yıllarında hangi durum ve kişi etkisinde şekillendiği aktarılmaya çalışılmıştır. Kurumsal alanın evrensel belirleyicileri olan zaman yönetimi, otorite, hiyerarşi ve bürokrasi gibi kavramların modern yönetim sistemlerinde geniş ölçekte kabul görmesi bağlamında incelenmiştir

Beşinci bölüm, modern kamu yönetiminin iskeletini oluşturan klasiklerle başlayarak; bilimsel anlayışla şekillenme ihtiyaçlarını gözler önüne sermiştir. Doğa bilimlerini olduğu gibi uygulama çabası içerisinde ideallerin geliştirildiği yıllara nizam veren teorisyenlere yer verilmiştir. Örgüt ilişkileri, liderliğin sorumlulukları, insan davranışları ve vaka çalışmalarına değinilen bu bölümde kapsayıcılık alanının devamlı daraldığına tanıklık edilmesi amaçlanmıştır. Modern yönetim biliminden alınan içeriğin yol açtığı huzursuzluklar bağlamından hareketle karşı çıkış toplulukları ve reform dönemleri değerlendirilmiştir.

Altıncı bölüm, kamu yönetiminde yaşanan bütün reformlara rağmen başarıya ulaşılamamasının sonucunu modern dönemle ilişkilendirmiştir. Bilimsel, sosyo-kültürel veya mimari alanda yaşanan paradigma değişiminin kamu yönetiminde de gerekli olduğunu vurgulamak amacıyla ortaya çıkarılmıştır. Anlayış temelini modernist perspektiften uzaklaştıran ve postmodernist olan kamu yöneticilerine değinilerek; postmodernleşmenin getirileri olan düzensizlik, akışkanlık ve kaos durumunu değerlendirilmesi yine kamu yöneticileri tarafından aktarılmıştır.

Yedinci ve son bölüm ise; tez boyunca ortaya konan postmodernleşme iddiasını kanıtlamak için ortaya çıkmıştır. Yönetimde merkeziyetçi planlamanın imkân vermemesi, esneklik gerekliliği ve dağınık yönetim baz alınmıştır. Temelinde bu durumların aksini gerektiren bir devlet çıktısı olması ve uzun vadeli strateji içermesi sebebiyle kalkınma planı seçilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde Kalkınma Bakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan Onuncu

(2014-2018), On Birinci (2019-2023) ve On İkinci (2024-2028) Kalkınma Planları, ortaya çıkış amacı itibariyle genel hedefler belirlemesi gelecek öngörüsünde bulunarak manevra oluşturmaları ve nihayetinde bir toplumun bütününe ayna tutması sebebiyle karşıtlığın karşıtlığını barındırdığı ve buna rağmen postmodernleşme eğilimi gösterdiği iddiasıyla karşılaştırılmış ve tezin kanıt örneği olarak belirlenmiştir. Kimi postmodern referanslar çalışmanın içerik analizinin yapılması amacıyla taranmış ve nihayetinde sayısallaştırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERNİZM NEDİR

*“oydu hatamı düzelten,
şehir hakkında konuşurken, dedim ki
deli ediyor beni birkaç ay içinde
şunun gibi yeni bir köprüyü dikiverdiklerini görmek
ve ben bir kitabı bitirecek zaman
bile bulamıyorum. Güç onlarda,”...¹*

İnsanlık tarihi, büyük dönüşümler ve değişimler, kesintiler ve süreksizlikler geçirerek var olmuştur. Özellikle geniş bir alanda yankı bulan veya merkez etrafında gerçekleşen durumlar tarih sahnesine çıkmayı başarabilmiştir. Dönemselleştirmeye konu olan olgular genellikle buluşlar, fetihler, savaşlar ve devrimler gibi çığır açıcı niteliklere sahiptir. Kapsayıcılığı bakımından yaşanan geçmişten büyük ölçüde ayrılan, dönemleştirme olgularının hepsini içinde barındıran çok katmanlı ve hızla gerçekleşen modern dönemin anlaşılması, çalışmanın konusuna ışık tutacaktır. Modern kelimesi kökeni itibariyle Hristiyanlığın ortaya çıkışına denk gelmektedir. Kavram, Hristiyan olan ve olmayanı ayırmak için kullanılmıştır. Geçmişin silinmesi, yeninin ortaya çıkışı, şu an olan veya güncel olan anlamlarını taşımaktadır (Januss ve Roetzel, 1988-1989).

Türkçe’ye ise yeni ve ileri olan, çağdaş, muasır ve günümüze uygun anlamlarıyla geçmiştir (TDK, 2011: 1693). Söz konusu olan güncelliğin, ekonomi, politika, sanat ve kültür alanlarında yaşam biçimi olarak ortaya çıkışı hakkında kafa karışıklığı mevcut olsa da on yedinci yüzyılın sonlarına dayandığı konusunda bilim insanları ve kültür teorisyenleri arasında uzlaşma mevcuttur (Giddens, 2021: 9).

¹ William Carlos Williams’ın Çiçek şiiri Marshall Bernman’ın “Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor” (1999: 386) adlı eserinden alıntı yapılmıştır.

Rönesans, Reform, Sanayi Devrimi, bilimsel ve teknik ilerlemeler modern dönemin ateşleyicileri olmuşlardır. Modern çağın başlangıcıyla, rasyonel aklın toplumsal ve kültürel alana temel parametre olarak girişini ve sonrasında akla uygun olmayanların reddinin gerçekleştirildiği zaman dilimine girilmiştir.

Modernlik, insana tarihi ve kültürü aslında tüm yaşamı kontrol edebilme, plan ve düzenle çıktıdan emin olma gücü vermektir. Dünyayı anlama işlerini aklın ve aritmetiğin anlaşılabilir sonuç verdiği durumlara indirgemek modernistin kılavuzu olmuştur. Anlaşılamayan noktalar bırakmaktansa, kırıcılı özellikleri törpülemek yeğlenmiştir. Kesinliğin ve özdeşliğin bir tür rahatlamaya yahut korkudan arınmaya neden olacağı düşüncesi, adın homojenleşmesine kendinden olan ya da olmayanla eşitlemeye itilmesinde modern dünyanın güdüsü bilimde rastlanacaktır. Kuşku, eşit olmayanda veya anlaşılamayanda bir bakıma aritmetiğe dökülmeyende mevcuttur. Bir tür sözsüz anlaşmayla toplum, anlaşılma çabası içinde indirgenmiş kökenlere dönüştürülür (Touraine, 2018).

Bu bölümde incelenecek olan zaman, entelektüelin düş dünyasından çıkan kurguyla, dünyanın savrulduğu noktanın arasındaki açıklığı gözler önüne serecektir. Çünkü anlaşılamayan hususlar mucize, hurafe özetle Tanrı'ya olan inanç tarafından doldurulmaktadır. Kilisenin bertaraf edilebilmesi adına, aklın açıklayamayacağı ya da netlik kazanmayan, kompleks, farklı bilhassa küçük olan her durum ve yapı kolaylaştırma istemiyle ondalıklı sayıların bir öncekine ya da bir sonrakine yuvarlanması gibi alt ya da üst dalına ilave edilmiştir. İlerleme ve rasyonel akıl inancı, bu yapılarından üzerinden hızlıca geçerek kendi bünyesine direnemeyecek mevcudiyete indirgemıştır. Bir bakıma Tanrı'nın elinden alınan erk, bilim insanına teslim edilmiştir.

Tavandan tabana inen entelektüel ilerleme ruhu, topluma çeki düzen verme konusuna kararlılıkla yaklaşmıştır. Bu elitist ruh, bireyi ve toplumu kutsal hiçbir şeyin olmadığına ikna etme çabası içerisinde bildiklerinin hatalı ya da eksik oluşuna ve tembel yapısının onu cehalet içinde bıraktığına emin kılmak için mücadele etmiştir.

Dolayısıyla yeniden öğrenmeli, bu uğurda daha çok çalışabilmeli ve en nihayetinde ise ışığa yaklaşabilmelidir. Modernizmin yaşamı düzenlemesinin temel sebebi sonsuz yenilik istencinin önünü açmaktır. Bugünün sınırsız inşası, yarını ve sonraki yarını ve ondan sonraki yarını mükemmelleştirme çabasına girmektir. Hümanist çağrı, tüm insanlığı, insanın daha iyi ve fazlasını arzulama ve el birliğiyle kavuşulan ideal barış dünyası yaratılabileceği yönünde olmuştur. Bu nedenle çağın metinleri bir sonraki neslin sorumluluklarına ve ‘torunlara’ olan borçlarına ısrarla vurgu yapmaktadır. Aslına bakılırsa geleceğe çağrı, hiçbir tarihsel dönemde bu kadar gerçekçi olmamıştır. Modern dönemin öncü sosyologlarından olan Giddens’in (2021; 9-17) belirttiği gibi, tüm dünyayı derinden etkileyen küresel düzeyde çarpıcı biçimde aynılaştıran ya da gündelik yaşamın en ince detaylarına dek düzenleyen bir düşünce var olmamıştır. Bu nedenle üzerine bu denli düşülmesi ya da aksine eleştirilmesi olağan karşılanmalıdır.

Ekonomik alanın genişleyerek sınırları esnetmesi hiç şüphesiz günümüzü şekillendiren kapitalist çevrenin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Kimi düşünürlere göre sermayenin bu derece gezgin olması, endüstriyellemenin önünü açma ve küresel hacmi genişletme bakımından modernleşmenin en önemli kaynağıdır. Aristokrat sınıfların burjuva sınıflara dönüşmesi ve yeni işverenler olmaları on sekizinci yüzyılda aklın egemenliğini savunan kesimlerin on dokuzuncu yüzyılda ekonomik işlerselliği sağlaması, üretim ve üretime bakışını elbette etkilemiştir (Wallerstein, 2015; 7-23).

Mekaniğin yavan doğası, işçinin gereksinimlerini insan değilmişçesine sayılara dökülmesi, zorlayıcı koşullar ve ekonomik uçurum işveren ve çalışan arasındaki ayrımı güçlendirmiştir. Yeni düzenin sınıf mücadelesini ortaya çıkardığı ileri sürülmektedir. Barışçıl bir dünya yaratacağı beklenen teknik gelişme aksine bölünme ve yabancılaşmaya neden olmuştur (Giddens, 2021).

Kapital düzenden en çok etkilenen bir diğer unsur devletin kendisidir. Gücün toprakla özdeşleştiği; siyasi yaptırımın fetihle gerçekleştiği ekonomik liderliğin yerini sanayi ve ticaret hacminin genişlemesine bağlı kılmıştır. Nicelik ve nitelik bakımından küçük çaplı ülkelerin ekonomik hacmi büyüdükçe siyasi alandaki etkisi artabilmiştir.

Belirtilmelidir ki söz konusu tarihsel dilim dünya tarihini dönemlere ayırmak için elverişli bulunsa da Avrupa merkezlidir. Asya ya da Orta Doğu'yu tanımın içerisinde bulundurmamak, hatalı bir tarih bilgisine neden olacaktır. Ortak niteliklerin varlığı dünyanın gelişmiş küçük bir kısmında mevcut bulunmuştur. Dolayısıyla modern dönemin ortaya çıkış koşullarındaki totalleştirici ifadeler Avrupa ülkeleri için geçerli olacaktır. Örneğin; yeryüzünü anlamlandırmanın referans noktası olan Tanrı, kilise ve sözcüleri yerlerini aklın hükümlerini savunan insanlara teslim etmişlerdir (Wiesner Hanks, 2020).

Newton'un evrensel çekim yasası ve Galilei'nin teleskopik gözlemleri gökbilim alanında gelişmelere vesile olarak Aydınlanma çağına girilmesini sağlamıştır. Elektrik, manyetik ve tıp alanındaki gelişmeler kültürleri birbirlerine yaklaştırmış, insan ömrünü uzatarak yeni keşiflerin yolunu açmıştır. Kültürel ilerlemeler, insan aklının önem kazanmasıyla birey savunuları ortaya çıkartarak sosyoloji ve psikoloji gibi bilim dallarını şekillendirmiştir. Bireyin ve toplumun özgürlüğü ve demokrasi modern dünyanın meşguliyet sahasına girmiştir. Nihayetinde yönetim sistemleri yaratıcının hediyesi olmaktan çıkarak ortak karar ve liyakat normlarına evrilmiştir (Touraine, 2018).

Sanayinin gelişimi, ülkeler ve sınıflar arasında yeni bir tür mücadeleye dönüşmüştür. Fetih ekonomisinden üretim ekonomisine geçişte sanayisi mevcut olan ve olmayan ülkelerin arasındaki uçurum derinleşmiştir. Aynı farklılık zengin ve yoksul sınıflar arasında da görülmüştür. Bir yandan üretimde artış uluslararası ticaretin hacmini genişleterek toplumlar arası etkileşimi arttırmış olsa da eşitsizliklerin gözle görünürlüğünü de arttırmıştır. Güç, demokrasi, adalet ve zenginlik göstergeleri modernleşen ülkelerin tartışmasız üstünlüğüne neden olarak ulusların rol modelleri haline getirmiştir. Altı çizilmelidir ki; bahsedilen özelliklerin ortaya çıkışı bir toplumun modern döneme girdiğinin belirtisi değildir. Günümüzde dahi Suudi Arabistan veya İran gibi ülkelerde teknolojik ve bilimsel devrimler yaşansa da dini hükümler otoritesini korumaktadır (Goldstone, 1998). Dolayısıyla modern dönemleri belirlemek ya da modernleşen ülkeleri tespit edebilmek tartışmalı ve zorlu olmaktadır.

Bu nedenlerden ötürü modernizme girişte öncül olan ülkelerin gelişim özellikleri mercek altına alınmaktadır.

1.1. Modernizmin Sıfır Noktası Aydınlanma İnancı

Aydınlanma çağının düşünce devrimi tarafından şekillendirildiği, ilerlemeci prensiplerin her alanda yankılandığı fikir dünyasında akıl, kralın tacını elinden almaya cüret etmiştir. Voltaire, Hobbes, Kant, Rousseau ve Locke gibi filozoflar yaşadıkları dönemin despotizmine ve spiritüalizmine karşı çıkmışlar; toplumsal egemenlik, özgürlük ve rasyonalite savunuculuğu yapmışlardır. (Jauss, 1988)

Astronomi ve astrolojinin birbirine dolaşması, doğanın nedenini açıklamaktan kehanete giden yolda sihrin, büyüün ve cehaletin toplumsal alana etkisi tahmin edilenden daha fazla olmuştur. Kralların astrolojiye başvurarak öngörü yoluyla sefere çıkması ya da bilim insanlarının hatalarının ortaya çıkışı hurafeleri güçlendirmiştir. Dolayısıyla akıl vasıtasıyla elde edilen ampirik bilginin yüzyıllardır kurumsallaşmış olan feodal yapılara karşı şansı düşüktür. Aydınlanma düşünürlerinin aristokrasiye yakınlıkları canlarından olmalarına engel olsa da bu durum hapsedilmelerine ya da merkezden uzaklaştırılmalarına engel olmamıştır (Harman, 2010; 234-260).

İlerleme ve toplumsal aydınlanma girişimlerini anlamak adına etkili olan düşünürleri inceleme ve fikir dünyasına eğilmek faydalı olacaktır. Aydınlanmanın temel prensipleri üzerinde Kant'ın etkisi yadsınamayacak düzeydedir. Öyle ki günümüzün aydınlanma inancına eleştirileri dahi bir bakıma Kant'ın entelektüel dünyasına saldırıdır. Monarşi, feodal kurumlar ve hurafelerin dönemin tanımlayıcı unsurları olması hasebiyle Onun var ettiği; “düşünen ve sorgulayan birey” öznesi özgürlükçü ve hatta devrimcidir. Erginliğe erişmek amacıyla aklını kullanma cesaretini gösteren, tembellik ve korkaklık gafletinden arınan toplumsal faydacılık için ölçüp tartabilen birey, yükselecektir. Sorumluluğunu alarak sorgulayan ve aklını devretmeyen bireylerden hükümdarında korkmaması gerektiğini belirterek; güçlü ve

cesur toplumların ilerlemesinde payının büyük olduğuna inandırmaya girişir (Kant, 1789).

Bir gereklilik olarak aklın toplumsallaşması ve pratik dünyaya adım atışı, nasıl ve hangi yollarla aklın sistemli bilgiye sahip olacağı problemi tartışılmıştır. Bu hususta özellikle Locke'un "*tabula rasa*" ya da "*beyaz sayfa*" ideaları aklın nasıl düşünülmesi gerektiği konusunda bilgi niteliğindedir. Teolojik yaklaşımlara karşı çıkılması sebebiyle aklın, Tanrı'nın doğuştanlığı aksine sonradan edinilen duyum ve gözlemlerle şekillendiği dolayısıyla her bireyin mülkiyeti altında doldurulması gereken bir sayfa olduğu imgesi mevcuttur (Duschinsky, 2012). Öte yandan özgürlük üzerine düşünen Locke, liberalizmin ayak seslerini duyurmuştur. Mülkiyet hakkını, yaşam ve özgürlük alanlarıyla genişleterek; topluma, hükümdarında giremeyeceği bir sınır oluşturmuştur. Bireyin emeği ve çalışmasının ürünlerini özgürce istifade edebilmesi onun hakkıdır. Kralın vahye dayalı güçlerle donatıldığı inancını reddetmesi, bireyin mülkiyet haklarına müdahale edememesi fikrini kolaylaştırmıştır. Fikirlerin özgürce tartışıldığı, kralın gücünün azaltıldığı ve hoşgörü ortamının kurulabildiği sözleşmeye dayalı bir toplum odağı oluşturmuştur (Giddens, 2012; 71-87).

Aydınlanmanın dini buyruklardan sıyrılma çabası, müdahaleci kilise yönetiminden koparak; sekülerleşmiş ve hoşgörüyle donatılmış devlet inşasına dönüşmüştür. Cumhuriyet rejiminin modern devletin kuruluşuyla şekillendirilmesi bu durumun en büyük kanıtı olarak görülür. Öncelikli amaç bireylerin düşünmesi, sorgulaması ve eğitimle donatılarak ortak faydaya hizmet edebilmesi ve dolayısıyla ilerleme için çaba göstermesidir. Fakat Ona göre bu yalnızca aklın dizginlenmesi ya da ona büyük anlamlar yüklenmesiyle gerçekleşemeyecektir. Vicdan, inanç, içgüdü ve ahlaki kurallar bireyin yargı sisteminde var olacak ve böylece birey uzlaşmayı tanıyabilecek; altında yaşadığı devletin kararlarına müdahale edebilecektir.

Yaşadığı dönemde modernleşme zihniyetine karşı çıkararak; aklın tabiatı itibarıyla sınırlı ve ortak yaşam için yeterli niteliklere sahip olmadığı iddiasında

bulunan Rousseau, eşitsizliğin toplumsal alana yapabileceklerini konu almıştır. Yine de modernist sayılan fakat modernizmin modernist eleştirilerinin ilk örneklerini veren düşünür; mülkiyetin ortaya çıkardığı eşitsizliklere, burjuva ahlakına ve evrenden gelmeyen doğal yasalara karşı olan çıkar çatışmalarına değinmektedir. Fransız Devrimi'nin derinden etkilediği “*İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma*” (2004: 64-96) adlı eseri düşüncelerine ışık tutmaktadır. Mülkiyeti insanlığın başına gelmiş en büyük felaket olarak ele almaktadır. Eşitsizliğin henüz yaratılmadığı ilkel toplumlara özlem duymakta ve topluluğu ayrıştırabilecek her türlü anlayışa şiddetle karşı çıkmaktadır. Diğer düşünürlerin aksine Rousseau, inancın kurumsallaşması konusunda devletin düzenleyici rolüne dikkat çekmiştir. Çünkü bu durum birey olmanın koşullarını yerine getirmede ve ahlaki normlara bağlı kalabilmenin tözünü oluşturmaktadır. Düzenlenmiş dini anlayış ve çoğunluğun yasalarına tabi kılınmış devlet organizasyonu aydınların modern inşasına önemli bir katkıda bulunmuştur (Ward, 2016; Rousseau, 2004).

1.2. Modern Dünya Hayalin Deneyimi

Varoluşun yaratıcı ve tahripkâr denemelerine maruz kalan dünya, on dokuzuncu ve yirminci yüzyılı ilerleme ideallerinin gerçekleşmesine adanmıştır. Fütüristik hayallerin fabrikaların kapısında sabahlayan kitlelere dönüşümü ya da nükleer tehditlerin bir toplumu yok etme noktasına gelmesi sıradanlığın görüntüsüdür. Bir disiplin olarak ortaya çıkan sosyoloji, görgüleri anlama ve anlatma yetisini kazanmak ve çarpıcı gelişmeleri akıllı oldukça karışmış dünyaya aktarabilmek için rapor mahiyetine getirdiği teorileri tartışmıştır. Bu nedenle modernliğin yaşandığı bu yüzyılları anlamak için sosyolojinin düşünce dünyasına girmek faydalı olacaktır. Bilhassa kurumsallaşmış yaşam, iş bölümü, sınıf mücadelesi, baş döndürücü buluşlar ve bürokrasi gündelik hayatın normalini oluştururken; bireyi tek düze ve yaratıcılıktan mustarip rutinlere hapsedmiştir. Metamorfoz geçiren birey, endüstriyalizmin getirilerinin mevcut başkalaşıma bir tertip getirme ümidini taşısa da yıkım ve tahribin geçmişte olmadığı kadar toplumları etkilemesi bir hayal kırıklığını daha getirmiştir. Yirminci yüzyılın iki dünya savaşı, milyonlarca insanın ölümüne şahit olmakla

kalmamış; nükleer tehdidin ve soykırımın varlığıyla sarsılarak, insanın insana, toplumun topluma ya da ülkenin diğer ülkeye güvenini sarsmıştır (Touraine, 2018; Statista, 2022).

İlerlemenin ve keşfin iyiliğe gebe olması inancı da yıkılmıştır. Aydınlanma felsefesi, bir bakıma var olabilecek riskleri alt edebilme, bilinmeyen yarın konusunda endişeleri giderebilme adına yetersiz kalmıştır. Modernizmin niteliğinde bugünü düzeltmek adına geçmişin bir hesaplaşması mümkün olmadığı gibi yarını öteleyecek düşünce sistemleri devre dışı bırakılır. Geleceğin kuruluşu ise araçsal akıl motivasyonu ile dolayısıyla maliyet ve fayda ilişkileri çerçevesinde gerçekleştirilir. Birey, maksimum girdisine göre hesaplanacaktır. Fakat fazlaca girdisi olan bireyin üretiminin çıktıları olumsuz olduğu durumlarda ve bundan mütevellit milyonlarca insanı etkilemesi durumunda ne yapılacağı konusunda atıl kalan modernizmin, birçok alanda tiranlığa dönüşen uygulamaları geçtiğimiz yüzyılın tanımlayıcısı olmuştur. Bu bağlamda modernizmi ayakta tutan özellikleri birey, devlet ve endüstri ilişkileri çerçevesinde ele almak ve dönemden etkilenen imgeler üzerine düşünmek faydalı olacaktır (Touraine, 2018).

1.2.1. Yaratıcı Yıkım Nietzsche ve Faustiyan Dürtü

Modern dünyada insanın deneyim iştahı alternatiflerin varlığı hatırlatılarak devamlı uyarılmaya müsait olmuştur. Geleneğin getirdiklerini silip baştan yazabilme umudu yeni dünya görüşü olmakla birlikte bireye de yeni kapılar aralamaktadır. Aydınlanmanın birey üzerindeki en önemli etkilerinden biri de merak duygusunun desteklenmesi ve kendini inşa etmenin önünü açmasıdır. Sistemin güdülere hitap edebilen bu duyguları desteklediği, inşa sürecinde karşısına çıkanları ekarte etmesine haklılık biçmesi birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Bireyin yaratıcılığı ve yapabilme kapasitesiyle birlikte tüm bağlarından bağımsız olarak tarih sahnesine çıkışı sözel desteğin ilerisine giderek özgürlük ve bağımsızlık haklarına da yansımıştır. Kişinin özerklik alanı düşünüldüğünde her durum ve hak sadece ona hizmet edecektir. Sanat, kültür ve toplumsal alanda bireyin iç ve dış dünyasının zengin katmanları ele

alınmaktadır. Aydınlanmayla son bulan öteki dünya inancı, modern insanı varlığının ölümsüzlüğünü kanıtlamak adına her şeyin mübah olduğu arzularını gerçekleştirebilme hayaline itmektedir (Bell, 2021).

Bu noktada Goethe'nin Faust karakteri, bir başyapıt olmakla birlikte modernizmin kişilik gelişimine ayna tutacaktır. Bernman'ın ünlü eseri "*Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*" da (1999) karakterin radikalleşmesi modernleşme üzerinden ele alınarak bilhassa incelenmiştir. Modern insanın bir metafor olarak kurgusallaştırılan ezici ve tiran gelişimi modern felsefenin radikal görüntüsünü sunmaktadır. Karakterin durmaya izin vermeyen hareketli yapısı, inşa için tahribatın gerekliliği konusunda önüne çıkan engelleri ortadan kaldırması ve arayış ivmesinin giderek artışı modern zamanların efsanesi olduğunu kanıtlamaktadır (Bernman, 1999). Elbette bu noktada belli başlı problemleri beraberinde getirmektedir: ahlaki yozlaşma ve yabancılaşma. Kişinin yalnızlaşması ve erdemlerden mahrumiyeti entelektüel dünyanın dikkatini çekmiştir. Önce etrafına sonrasında kendisine anlaşılamaz gelen kişi, toplumsal ruhu kaybederek tanışıklığın ve dayanışmanın manevi rahatlığından uzaklaşacaktır. Yaşadığı topluma, icra ettiği mesleğe, elde ettiği ürüne ve kendine yabancılaşma sonrasında elde kalan güdüler; arzu ve merak olmuştur.

Razı olma biçimlerinden sıyrılarak karşı gelmeye ve yeniden yaratmaya geçiş Friedrich Nietzsche'nin "*üstün insan*" (übermensch) teorisinde de mevcuttur. Düşünür, her ne kadar modern dönemin ilk eleştirilerine imza atsa da üstün insan tasavvuru modern bireyin ilmihali olabilecek niteliktedir. Hristiyan ahlakına karşı çıkış ve Tanrı'nın yazgısını aşmak için kollarını sıvamaktadır. Ona göre; dini öğretinin acıya rıza gösterme ve çilecilik düsturu, bireyi ataletle sürükleyen ve gücünü dışarıya çıkarmaya sebep olan enerjiyi dizginleyerek; kişiyi kırılğanlaştırmaktadır (Çörekçioğlu, 2014).

Kimlik oluşturma gayreti içerisinde gelenekten getirilen kalıplar, iyilik, kötülük ve ahlakın değerlendirilişi ve bilhassa yaratıcının ölümünden sonra kendi tözlerini topluluktan ayrı ve kuşku duyarak derleyebilme öğretisi sıklıkla

vurgulanmıştır. Aydınlık, faydalı ve olumlu gelişim aşamalarından ziyade yazar, birey olmanın sancılı büyüme ivmelerine değinerek bir bakıma dünyanın gidişatından memnun kalmayanlara karmaşa içerisinde ilerlemenin yollarını göstermiştir (Nietzsche, 2011: 16-42; Çolak, 2022: “Böyle Buyurdu Nietzsche: “Kaderini Sev!” Ama Hangi Anlamda?”, 2023).

1.2.2. Demir Kafes Weber ve Uzmanlaşma Yılları

Modern dünyada büyüyen endüstri ilişkileri ve onların oluşturdukları yapıların rasyonelleşmesi, iş yaşamında dolayısıyla toplumsal rollerin dağıtılmasında önemli bir yer tutmuştur. Makinelerin insanların yerini büyük ölçüde aldığı yeni dünyada, mekanik işleyiş biçimi kurumların ve insanların davranış biçimlerini şekillendirmiştir. Weber, derinlemesine incelediği; formalize edilmiş süreçlerin tek düze ve yaratıcılıktan uzak ve adeta bir makine gibi insanı yutan, farklılıklarını törpüleyerek ortaya bir örnek çalışanlar çıkardığı modern kurumların duyuşsal insani koşulları nasıl zedelediğini ortaya koymuştur (Weber, 2005; 80-94).

Modern kurumda işe başlayan bir kişinin öncelikli amacı teknik konusunda kendini geliştirmesi ve alanında uzmanlaşma sağlayarak profesyonellerin arasına katılabilmesidir. Sürecin tamamını kapsayan formül ya da düstur ise modernizasyonun kişiliği olması hasebiyle rasyonelleşebilmesidir. Rasyonelleşme, amaç doğrultusunda duyuşsal bildirimlerden sıyrılarak mantıklı karar alabilme ve nihayetinde konu özelinde uzmanlaşmadan geçmektedir. Kurumların kârı maksimize etme ve gelişme yolları uzmanlaşan profesyonellere ihtiyaçtan geçse de getirileri olduğu kadar götürüleri de günümüze değin kar topu etkisiyle gelmiştir. Bireyler, yaratıcılık süreçlerini işlerindeki sorumluluklarına aktararak insani bir etkinlik kalmayınca dek tüketirler. İş ilişkilerini donuk, ilgisiz ve anlayıştan yoksun profesyonellerin terfi alma beklentisiyle sürdürmesi, üstlerine bağlı ve totalde kimin nasıl ve ne için etkileneceğinden bihaber süreçler oluşturmaktadırlar. Uzmanlaşma alanlarının artması, dünyadaki komplike ilişkilerin çoğalması ve bilim üretenlerin karışıklık

konusunda kafalarında oluşan soru işaretlerini tüm toplum adına ele alma süreçlerini içermektedir.

Weber, bu noktada ilkel kabileleri ve modern bilim insanlarını mukayese etmiştir. Örneğin; bir Kızılderili'nin ihtiyaçlarını elde ettiği aletler karşısındaki tutumu, ona ne zaman ihtiyaç duyduğu ve nasıl üretildiği hakkındaki emin bilgisine karşılık, ekonomi uzmanı paranın hayatı tümünden değiştirebilme ya da düzenleyebilme konusundaki süreçler karşısında şaşkınlık geçirmektedir. Dolayısıyla kafasındaki soru işaretleri giderilene dek bir nevi konu hakkında röntgen çekerek yaşamını sürdürmektedir. Uzmanlaşan kişi, sınırlarını kesin olarak çizdiği bu soruların cevaplarıyla hayatını idame ettirirken, bu kişinin günlük ihtiyaçları ise başka konularda uzmanlaşan kişiler tarafından giderilir. Dolayısıyla profesyonel, sınırlarını bilme konusunda haddini işaretler, bürokrasi süreçlerine uyum sağlamak ve emirlere itaat etmek adına yaratıcılıktan uzaklaşır ve onun yerine hayatını sürdüren uzmanlardan haberdar olmaz. Yaratıcılıkla başlayan aydınlanma ideali iç çelişkiler üreterek, kendini besleyen bireyi rasyonalizasyon yolunda “demir kafes” içine hapsetmiştir (Weber, 1999: 133-158).

Weber'in gözlem alanı profesyoneller üzerinde ilerlese de Marx'ın proleter sınıfı işler acısı durumdadır. Ona göre kapitalizmde çalışan, kendi üretimi karşısında günden güne zayıflayarak çaresizleşmektedir. En çok üreten, tüketimden en yoksun kalandır. Proleter bireyi, doğal insani özellikler ve sevecenlikten uzak “hava boşlukları” olarak nitelendirir. Öyle ki bazı hususlarda çürümenin ve kirliliğinin hayvanların sahip olduğunun ötesine taşındığını düşünmektedir. Teknik ilerlemenin dev fabrikalara dönüşümü ve rasyonelleşen insanın soğuk mizacı, işçinin irade gücünü zayıflatmıştır. Tüm bu sebeplerden ötürü kapital düzende çalışmanın insanın kendi varlığını yadsıyan, törpülenmeyecekleri dahi aynı kabın içerisinde öğüten, insana karşı bir güç olduğu vurgusunun altını çizmiştir (Marx, 2013: 123-128, Ollman, 2012: 217-252).

1.2.3. Nürnberg Yasaları Totalitarizm ve Bilimin Uyumu

Endüstriyel gelişmenin savaş alanlarına inerek test edildiği geçtiğimiz yüzyılda, maden işletmesinde çalışan madenci, laboratuvarında çalışan bilim adamı ya da cephede çatışan asker ortak bir amaca hizmet eder oldu: galip olmak. Tam anlamıyla toplumsal güce ve dünyanın yeniden anlaşılmasına hizmet ederek birtakım korunma ve kolaylaştırma yöntemlerine vesile olan eylemsel birlikteliğin etik yoksunluğa neden ve nasıl yol açtığı konusu modernizasyonun gölgesinde yatmaktadır. Doğanın gözlem alanı olduğu bilim dünyasında, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl gelişmelerin kültürel ve toplumsal alana hızlıca sıçrayışıyla insana bakan bilime bakar olmuştur. Bilhassa Darwin'in çalışması olan türlerin incelenişi insanın yaratılışı hakkında ilham olmuş, günümüzde dahi gücün haklılığını meşrulaştırma manasıyla yer bulmuştur. Bu durum en uygun olanların yaşayabilmesi ve doğal seleksiyon ya da uyum sağlayanın kazanabilmesidir (Darwin, 1871: 1271-1286).

Bilimsel alandan siyasal doktrinlere bir grup insanın güçlü olan gruba itaati, üstün olduğuna inananların düşük olduğunu düşündüklerine istediğini yapabilme işine haklılık kazandırmak adına bir tür aynalama yahut evrenin kanunlarından ödev çıkarırcasına yaklaşılmıştır. Irksal üstünlük iddialarıyla çevrili son dünya savaşı, pratik yaşamda karşılık bularak totaliter devletlerin manevralarını güçlendirmiştir (Mussolini, 1932; 1740-1751). Bir diğerinden üstün olma mottosu, onun yaşamını araçsallaştırmaya veya elinden almaya varmıştır. Örneğin; Hitler'in ilan ettiği Nürnberg Yasaları, Yahudilerin ötekiliğini belirtme veya kendi ırkından ayırarak yaşama tasarruflarına kısıtlama gibi uygulamalarla devletin günlük hayatı tam anlamıyla tekeline aldığı icraatlar geliştirmiştir. Çocuksu iyimserlik haliyle başlatılan bilim inancı, bir tür adaptasyon geçirerek; insan vücudunun bütünlüğünü bozan öjenik uygulamalara ve bilginin manipüle edilerek propagandaya dönüşümüne zemin hazırlamıştır (National Human Genom Research Institute, 2022; Holokost Ansiklopedisi, 2023).

Öte yandan bilim alanında yaşanan bir başka gelişme olan atom bombasının icadı ve savaşın sona ermesi için kullanılması, kötülüğü meşrulaştırmaya yahut normalize etmeye zemin hazırlamıştır. Yıkımın sona ermesiyle gelen rahatlık, insanlığa verdiği zararın çıktılarını bulanıklaştırmıştır. Fakat sis kaybolduğunda toplumsal bilinç; devlete, topluma, insana ve bir bakıma modern dünyanın inşa ettiği amentülere güven kaybı yaşamıştır. Öyle ki yaşanan hayal kırıklığı bazı entelektüel çevreler tarafından modern dönemin sona erdiğinin ve ondan sonrası anlamına gelen 'postmodern' çağa girildiğinin habercisi olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

POSTMODERNİZM TANIMLAMA ve ANLAŞMAZLIK

Postmodernite, kültür dünyasına girdiği andan itibaren üzerine çokça konuşulan, anlaşılamayan, uzlaşılamayan, yadırganan ve hatta var olma durumu üzerinde genel bir kabul bulunmayan bir nevi sorunsallaştırma durumu olarak algılanmıştır. Öncelikle olarak içerisinde kendi karşıtını barındıran postmodern, modernin antisi olma ve ‘ondan sonra’ gelme anlamına gelen -post ön ekiyle de tarihsellik taşımaktadır. Kimilerine göre modernizmin eleştirel yönlerinin bir tür telafisi, kimilerine göre ise modern tarih anlayışının lineer çizgisinden uzak ve onun devamı niteliğinde olmayan yeni bir başlangıç noktasıdır. Bazı durumlarda sınırları zorlayan sanatsal bir akım, bazen Avrupa merkezli yeni söylem veya mutasyon geçirmiş insan ilişkilerinin bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Ateş, 2003: 303-330).

Oluşum halinde, karmaşık ve yöntemlere sığmayan özellikleriyle açıklanması güç olsa da çağın tanımlayıcı özelliklerinden nasibini almaktadır. Enformasyon ve ağ toplumu (Castells, 2007), gösteri ya da imaj çağı (Debord, 2021), tüketim toplumu (Baudrillard, 2017), geç kapitalizmin kültürel ifadesi (Jameson, 2022), belirlenemezlik çağı (Hassan, 1987), bilgi toplumu (Mc Luhan, 2001) gibi fenomenler, bahsi geçen tanımlama zorluğu hakkında fikir vermektedir. Sözü edilen düşünürler, yaşadığımız dünyanın yeni bir döneme girdiğinin ya da modern dönemin sona erdiğinin kabulüne geçmiş olanlardır.

Dolayısıyla tanımlama çalışması, postmoderni teorize etmekten ziyade toplumsal ve kültürel alanda var olan çatışmayı, problemin kafa karışıklığıyla eş değer tutarak açıklamaya çalışacaktır. Çağdaş kültürün her alanına sızrayan akademi ve kitle kültüründe benzer çoğunlukla vurgulanan kavramın açıklanabilmesi adına farklı bilim dallarından edinilen sözcükler ya da terimin alaycı yaklaşıma sahip olması

postmodernizmin anlaşılardan bir kenara atılmasına sebep olmaktadır (Hutcheon, 2020: 21-22).

Doğumun sancıyla gelmesi gibi, toplumsal ve kültürel alanda tümünden bir değışiklik yaşanması ve bunu kabullenebilmek endişeli bir süreç oluşturmıştır. Terimin kendisinin sağlam bir zeminde olmaması, insanlığın problemlerine pusulavari kürler oluşturmaması da ciddiye alınmasını zorlaştırmaktadır. Belki de algılanmasının zor olması teorisyenlerin ‘kalıplaşmış metot’ ve tez, antitez ve sentezden oluşan zihinsel süreçlerine meydan okumasından kaynaklanmaktadır. Aslına bakıldığında ise; geleceğin bilinmezliği ya da kısa zamanlara ayarlı yeni yaşam tarzlarının okunabilmesi için postmodernizme bir şans vermekte fayda vardır. Ne olduğunun tam olarak açıklanamadığı ve bir nevi pazar yeri kaosu dönüşen problemin ne olmadığını öğrenebilmek, sorunu çözmede önemli bir kilometre taşı olacaktır. Basit, anlaşılabilir, normları mevcut, tüm insanlığa sorun ve cevap üretme kaygısında olan, haritaya dökülebilen, dilemma taşımayan herhangi bir durumun postmodern olma ihtimali yoktur (Hutcheon, 2020: 97-108).

Habermas’ın bitmemiş modernizmi tamamlamak gerekliliği en azından yanlış anlaşılmiş ve hayata geçirilmiş pratikleri kritize ederek aydınlanmanın sona erdirilmesi gerektiği fikri ise oldukça ses getirmiştir. Ayrıca, postmodernleri yeni muhafazakârlar olarak değerlendirmesi tahakküm yeteneğinin sınırlarını zorladığını göstermektedir (Anderson, 2016: 56-63). Modernizmin bir uzantısı ve kendi içinde bir krizi olarak tanımlayan bir diğer düşünür olan Harvey (1997), kapitalizmin özünde gerçekleşen dönüşümün toplumsal süreçlere yansıdığını belirtmiştir. Özellikle postmodernizmin haksızlık ve aşırılık yaptığı yönleri üzerine düşünmüştür. Ona göre hayatın her alanında toplumları yöneten üst anlatılar varlığını korurken, mikro meselelere odaklanarak sistemin işlerliğine katkı sunulmaktadır. Postmodernist düşünürler tarafından bilimi totalize etmekle suçlanan teorisyenler, sanıldığı aksine ayrıntılar konusunda dikkatli ve seçicidirler. Yine de inkâr edilmesi güç olan ise kaosu kendisidir: geçicilik, esneklik, kompozisyon, parçalanma durumları kültürel

politik alanın kendisinden gelmektedir. Dolayısıyla parçalanmak ya da dağılmak yerine bir bütün olarak varlık gösterilmelidir.

Hassan'ın bu problemin üzerinde titizlikle çalışması, birçoklarının aksine modernizmin karşısına terimin kendi özelliklerini yerleştirmesi ve nihayetinde anlamak isteyenler için referanslar oluşturması sebebiyle çözümlemelerinin incelenmesi gerekmektedir. Hassan (1987), Romantizm ve Sembolizm akımlarının verdiği tabiat, spiritüel ve duygu ölçekli temaların yerini absürt ve paradokslarla iç içe geçen ironik Dadaist metaforlarını aldığını belirtir. Hayatın ya da metinlerin içerisinde varlık gösteren organize edilmiş temel taşların yerine ise normlara bilinçli biçimde karşı çıkan formsuzluk durumu gelişmiştir. İnsanın bakış mesafesinde gerçekleşen her şeyin bir amaç etrafında tasarlanma ihtiyacı da gösteriye ve bu gösteri sonucunda şans eseri edinilen zaferlere bırakılır. Kimin nerede duracağı, nelerin sorumluluğunu alabileceğini ya da görevlerin piramidini belirten otoriter düzenden parçalanarak dağılan veya bir araya gelmesi olası görülmeyenlerin esnek birleşimlerine geçiş olası görülmektedir. Bu alanda bahsi geçen durum anarşi olsa da farklılığı betimleyebilmek adına yapılan indirgeme işlerinden biridir.

Toplumsal alanda güven ve geleceğin düzenlenebilme işi üzerine kurulan modern sistemlerin çöküşü postmodern dönemde yerini güvensizlik ve belirsizlik hislerine bırakmıştır. Sözsüzlük veya bir bakıma yazarın ve yazının tükenişiyle birlikte Weber'in profesyonellerinden umudun kesilmesi birleşince insanlığın karşısına kendi halinde yaşayan ve kahraman olmaktan çok uzakta olan amatörlerin sahneye çıktığı görülmüştür. Sahnenin izleyicileri sayıca az, sergilenen oyun ironik, ana fikirden yoksun ve hatta bir sondan dahi bahsetmek mümkün olmayabilecektir. Mühim olan süreç olmakla birlikte oyuncularında o güne değin görünmeyenlerden daha açık olmak gerekirse eğer 'ötekilerden' olması mümkündür. Bilhassa siyahlar, kadınlar, çocuklar ve serbestçe seçilen cinsiyet kimlikleri ya da tanımlanamayan, bireye bırakılmış kimlik seçimlerinden oluşan oyun kurucular postmodernin konusunu oluşturmaktadır. Bu durumda direnç mekanizmaları dayanıksız, yetersiz veya kırılğan olan postmodern durumun görünmeyeni spot ışıkları altına davet etmesi, modern akıl süzgecini tekrar

şaşkınlık içinde bırakmaktadır. Yine de spot ışıkları bireylere, yerel kuruluşlara, gruplara ya da cemaatlere özgüdür. Örneğin; dünyanın bütün siyahlarını mücadeleye davet etme yahut bireyin belli başlı kriterlere uyum sağlaması referansı ile hareket edilmemektedir (Hassan, 1981).

Birey, olmak istediği her ne varsa kombinasyon yapabilmektedir. Postmodernizmin kilit noktası olan eklektik tavır, herkese hitap etmenin bir yolunu bulsa da kimi zaman metalaşmaya evrilmekte dolayısıyla mali değere dönüştürmenin basit yolu olarak gözükebilmektedir. Varsayılan eklektizm, nüfus artışları göz önüne alındığında bir arada yaşamının doğal bir yansıması gibi heyecanla karşılanabilecektir. Modernizmin yaratıcı fikir beklentisi yaşamın bunca kalabalığından ötürü tekrar sekteye uğrayacak, geçmişin tozlu sayfaları aralanarak sanatsal ve kültürel faaliyetler parçalara ayrılana dek kullanılacaktır. Metinler ele alınır, onların özetleri ve eleştirileri oluşturulur, özetlerin ve eleştirilerin kısa ve uzun versiyonları bir araya getirilerek inceleme yazıları oluşturulur. Metin bütünlüğünü kaybedene dek karşı okumaları ve alternatif versiyonları geliştirilecektir. Maruz kalmanın artışı, yazarın ve metnin ilk duygusunun kaybolmasına ya da tükenmesine sebep olurken; pastiş, alay ve eğretileme tepkilerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Jameson, 1991).

Hakikatin aşınması ve parçalara bölünmesiyle ortaya çıkan, gerçeklik üzerinde şüpheyeye düşülen bir bakıma takliden devamlı taklit edilmesi durumuyla gerçeğin bir noktada yitimi olan simülasyon kuramı da Baudrillard (2017) tarafından öne sürülen postmodern ifadenin olumsuz açıklamalarından biridir. Gerçekliğe zeval gelmese de bilinçli bir şekilde yapılan şey; gerçekliğin itibarını sarsmak veya güveni zedelemektir.

2.1. Postmodernizmin Oluşumu

Soğuk Savaş döneminin son bulmasıyla sosyalizm karşısında kapitalizmin zafer kazanması ve meta birikiminin tüm dünyaya yayılışıyla birlikte Fukuyama, liberalizmin galibiyetini ilan ederek tarihin sonu beyanatında bulunmuştur (Turan,

ele alınan düşünce, radikalleştirilen ve modernizme kafa tutan, gelenek karşıtı, ironik ve doğaçlamanın değerini vurgulama yönündeki bütünlüğü kurmuştur. Hassan (1987), tartışmayı diğerlerinin bir adım önüne geçerek tamamlamıştır. Özellikle modernizm ve postmodernizm arasındaki ayrılıklara değindiği makalesi sanatsal değerlendirmelerin kayma yaşadığı yönünde bir grup sanatçının hemfikir olmasına ve dağarcığı geliştirmesine sebep olmuştur.

Postmodernizm tartışmaları derinleşme yahut genişleme gösterse de yirminci yüzyılın ortasında hala soru işaretleri barındırmıştır. Teorisyenler, akademik çevrelerin yeni oyuncuğu olan bağlamların yoğunluklu olarak sanat çevrelerinde ele alındığını belirtmiş ve toplumsal alandaki etkileşimlerle bağlantılı olup olamayacağı düşünülmüştür. Yine de ağırlıklı olarak soyut söylemlerin ötesine geçemeyen yazınsal tartışmaların imdadına mimarideki gelişmeler yetişmiştir. Paris’te modern yaşamın temsilcisi olan konutların yaşanamayan mekanlar olması sebebiyle 15 Temmuz 1972 yılında yıkılmasıyla birlikte Jenks, modernizmin sonu postmodernizmin ise başlangıcını ilan etmiştir (Harvey, 2006; 54). Fonksiyonel, tutarlı, net ve kurumsallaşmış mimarinin sıkıcılığı üzerine birçok metin yazılmıştır. Mimariden faydalanacak olan kent ya da konut sakinlerinin ihtiyaçlarını ve farklılıklarını yansıtabileceği dolayısıyla tabandan gelen sosyal ve duygusal ölçütlerden esinlenecek çalışmalar ortaya konmuştur (Bertens, 2005; 51-59). Eleştirel, alaycı, düşük kültür göstergesi hatta yok sayılan postmodern anlayış mimarideki atılımla birlikte ete kemiğe bürünmüştür. Habermas, Jameson veya Lyotard’la varlığının gösterildiği düşünülse de mimarlığın fiziksel değişimleri gözleri bu alana çevirmiştir.

Lyotard’ın “*Postmodern Durum*” kitabı 1979 yılında yayımlandıktan sonra sorunsallaştırmanın ilk bütünlüklü biçimi ortaya çıkmıştır. Hangi durumlardan rahatsız olduğu, neyin yerine geldiği ya da bilimsel edimlerin nasıl gerçekleştirileceği sorularına büyük ölçüde cevap oluşturmuştur. Lyotard’ın eseri postmodernizmin amentüsü olmuştur. Postmodernizmi yeni bir çağ ile özdeşleştirmeyen, bilgi durumu olarak nitelendiren Lyotard, modern öncesi ya da modern dönemlerde de postmodernizmin görülebileceğini belirtmiştir. Kısa bir zaman sonrasında ise

Habermas'ın postmodernizme karşı çıkararak modernizmin henüz tamamlanmamış olduğu tezi, geniş çevrelerde terimi görünür kılmıştır (1980). Ona göre aşırı uzmanlaşmanın eksikli yönleri gözden geçirildiğinde modernizm en faydalı biçimine ulaşacaktır. Bu yıllarda kavramın çağrışımı büyük ölçüde değişerek; standartsızlık, direniş yoksunluğu ve melankoliyle özdeşleşmeye başlamıştır. Kafa karışıklığının varlığı ve uzlaşma sağlanmaması sebebiyle postmodernizme başlangıç çizgisi belirlenememiştir.

Jameson'a değin postmodern yazın alanı çoğunlukla sanatın ve bilginin ele alınış biçimindeki kaymaları dile getirmiştir. “*Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı*” (1991) makalesiyle birlikte yazar, çok uluslu iş dünyasının desteğiyle birlikte gelişen ekonomik sıçramanın oluşturduğu yeni Amerikan kültürü olarak tanımlamıştır. Mandel'in “*Geç Kapitalizm*” (1975) adlı eserinden etkilenen yazar, İkinci Dünya Savaşı sonrası sermayenin dünyadaki her noktaya yayılımını ve kapitalizmin ilk aşamasını tamamladığını belirtmiştir. Buradan yola çıkan Jameson, kapitalizmin yeni aşamasında gerçekleşen kültürel evrimi postmodern olarak nitelendirmiştir. Postmodernin üst anlatılara karşı çıkışını doğal bir süreç olarak karşılamakla sermayenin yazısız yeni çağa girdiğini, erozyona uğrayan hakikatin ise direnişin ve direnenin kendini sorgulamasıyla özdeşleştirir. Bir şeylerin başarılması dahi kaybetmekle aynı anlama gelmektedir. Evrensel duygu çağrışımları olan sanat nesnelerinin taklitlerini inceleyerek; tarihin hiçbir aşamasında yozlaşmanın, keyfiliğin ve sefaletin bu derecede kutlanmadığını belirtmiştir. Genele yayılan güçsüzlük hissini Amerikan emperyalizminin askeri, ekonomik ve kültürel zaferi olarak belirtmiştir (Jameson, 1991; 62-71). Jameson, oldukça tartışılan açıklamalarıyla Marksist kesimi postmodern literatürün içine çekmiştir. Örneğin; Harvey (*Postmodernliğin Durumu*, 2006) ve Eagleton (*Postmodernizmin Yanılsamaları*, 2021), postmoderni tarihselleştirme ve zayıflıklarını gösterme yönünde çaba harcamıştır (Anderson, 2016; 71-122).

Bilginin iktidarla ilişkisi, militarizmin bedenden en büyük kuruma değin dünyaya yayılışı ve denetlenen toplumla ilgili çarpıcı açıklamalarda bulunan Foucault,

önce Avrupa’da sonrasında ise dünyada disiplinler arası sorgulama biçimleri geliştirmiştir. Çağdaş kültürün birçok dalda birbiriyle bütünleştiği ya da ayrılmaz gibi görünenlerin ayrıldığı sorunsallaştırma işleri ‘saçmalıklar kümesi’ gibi ele alınırken Foucault’nun tarzı postmodernizmin felsefeleştirilmesini cesaretlendirmiştir. Yine de bizzat postmodernler arasında olduğu söylenemese de çalışmanın bu noktasında ele alınmasının nedeni teoriyle yakınlığıdır. Belirlenemezlik, kıyaslanamazlık, farklılıklar, yerel ve mikro söylemlerin kıymetine karşın ideolojilerin totaliterliğini belirten filozof, tüm yaşam şekillerini tahakküm altına alan iktidarın çözümlemesine girişmiştir. Belirtilmelidir ki; öznenin sonu ve insanın merkezden çıkarılması, postmodern formla özdeşlik göstermektedir (Best ve Kellner, 2016: 60-80).

Toplumsal formasyonların en çok konuşulanlarından biri haline gelen tüketim toplumu kuramı, postmodern kültüre işaret etmiştir. Baudrillard’ın simülasyon kuramı, hiper gerçeklik görüngüsü, televizyon ve kitle iletişim araçlarının insan doğasıyla ilgisini açıklaması yirminci yüzyılın son çeyreğindeki neredeyse bütün tartışmaları domine etmiştir. Sosyal statü veya itibarın metalar üzerinden payelendirilmesi, yok etmenin kışkırtıcılığıyla sürekli tüketme, bilginin gerçekten uzaklaşarak ‘işe yarar çevrimi’, erotizm, duygusal aşkınlık ve şiddet tüketimdeki bolluğu takip ederek devamlı surette artış göstermektedir. Ona göre toplumun her alanında nesnel açıklık baş gösterirken; değerleri bilinçli zayıflatma ya da müsrif etmekten oluşan aşırılıkların sonu yabancılaşıma olmak zorundadır. Kurumların amaçları dışına taşarak gerçeği manipüle etmesiyle bayağılaşmanın her yerde olduğunu göstermiştir. Bilhassa olumsuzluk göstergeleri ve kışkırtıcılık taşıması sebebiyle Baudrillard’ın herhangi bir disiplin tarafından kabul görmesi oldukça zor olmuştur (Baudrillard, 2017; Best ve Kellner, 2016: 161-200).

Özellikle belirtilmelidir ki; postmodernizmin sistem kurmaya müsait olmayan içeriği, Onun sistem kuruculuğuyla çakışmaktadır. Bu nedenden ötürü teoriyi kapsamadığını ve anlayamadığını belirtse de kitle iletişim çalışmalarının benzerliği, enformatif bilgiyi sorunsallaştırması ve gerçeğin yozlaşma şekillerini işaret etmesi ve

nihayetinde çağının nihilist kalelerinden biri olması nedeniyle postmodernizmin gelişiminde önemli sac ayaklarından biri olmuştur (Adanır, 2020: 12).

Kavramın kendi karmaşası bir yana teorisyenleri anlama güçlüğü bir yana olunca postmodern çağı tanıma girişimi bir hayli tuhaflaştırmıştır. Çatışmayı arttıran bir diğer husus ise; postmodern dönemin varlığı ve yokluğu üzerine sürdürülen tartışmalarda yatmaktadır. Günümüzde tartışmaların bir savunu mahiyetinde olmayanı, gülünç ya da kabul edilemez görülmeveni ve hatta geçiş dönemi olarak tanımlandırılmayanların sayısı oldukça düşüktür. Dolayısıyla akademik lafızlardan uzak ve yolunu kaybedenler için daha anlaşılır mizaha sahip biçimiyle ele alan bir düşünüre ihtiyaç duyulmaktadır.

Dönemin varlığını şüphe götürmez biçimde kabul eden ve özellikleri üzerine pratiklerini paylaşan Bauman, aranan isim olabilecektir. Panik halinde ve sürekli tüketim çabasındaki bireyin, yalnızlaşması ve hatta yalnızlaştırılması üzerinde özellikle durmuştur. Doğru ve yanlış, amaç ve araç arasındaki sınırların belirsizleşmesi sonucu birey için ne hedefin ne de seçimin yargıcı olmamasını zafer ve yenilginin sürekli bir arada var olmasıyla zuhur bulduğunu belirtmiştir. Lider, kahraman veya yol gösterici yoktur. Yalnızca özel yaşamın değil bilhassa kamusal alanın tenhaliği belirsizlik hissini perçinlemektedir. Övülmesi gereken ya da eleştirilmesi gereken bireydir. Çevresel koşullar ya da kişinin doğduğu coğrafya göz önüne alınmadan sürekli ödevler verilmektedir. Ona göre geçmişte topluma yüklenen görev, bizzat bireye aktarılmıştır. Bir işi iyi yapmanın, bilgiye ulaşmanın ya da dünyanın daha iyi bir yere nasıl çevrileceği soruları bunları kimin yapacağına dönüşmüş vaziyettedir (Bauman, 2019).

Görüldüğü üzere postmodernleşme, modernizm eleştirileriyle başlayarak Auschwitz ve Hiroşima'yla ortak çağrışım alanı oluşturmuş, durumların ve olguların sonundan sonra gelene atıfta bulunmuş, bilim tarihindeki otoriter kavramların eleştirisinden (Kuhn ve Lyotard), dilin imtiyazlı olabileceği üst, evrensel, nesnel alanlara itirazıyla (Rorty ve Derrida), bütünleşerek gerçekliğin taklit ve imgelere

dönüşümüne, makro alandan mikro alana iktidarın varlık gösterdiği alanların çözümüne ve günümüzde ise nihayetinde toplumsal alandan yükselen esneklik, çoğulluk, ayrımsızlık ve tüketicilik durumlarıyla yazın alanından kamusal ve özel alana inmiştir.

2.2. Büyük Söylemlerin Sonu ve Bilim Problemi

Modern dönem aydınlar topluluğunun toplum için öngördüğü kuramlar, iyi yaşam koşulları oluşturma amacıyla topluma yön verme çabasında olan büyük anlatılardan oluşmaktadır. Genel bilimsel kurallarla ütöpik dünyalar oluşturan bu anlatılar, postmodern dönemde reddedilmiştir. Marksizm, kapitalizm, liberalizm yahut din kuralları, özgürlük, zenginlik, gibi bir takım kendi kendini meşrulaştıran üst ideolojiler, toplumlara anlatılan mevcut düzenin sürmesine yarayan öykülerdir. Dolayısıyla postmodern, üst anlatılar gibi bilimselin edinilme yollarını da, bu yöntemde kullanılan dil ya da neye hizmet ettikleri üzerine düşünmektedir. Sorgulanamaz ve nesnel mitler olarak ele alınan ve bilimsel verilere dayandırılan anlatılar, postmodern düşünürlere göre verili kabul edilemezken ayrıştırılmaya ve çözülmeye mahkumdurlar (Lyotard, 1994).

Geleneksel sınırların bulunduğu ve evrensel standartların zoraki uygulandığı bilgiyi var etme ve kanıtlama işi, evreni ve insanı anlamak için yeterli gözükmemektedir. Postmodern düşünürlerin ileri gelenlerinden Lyotard, hakikat olarak varsayılan bilimsel kanıların meşrulaştırma yollarını irdeleyerek kullanılan dilin ortaklaştırılması ve bunun imkansızlığı üzerinden dogmatikleşme üzerine eğilmektedir. Aslına bakılırsa aydınlanmanın bilimden önce Tanrı'nın büyüsunü bozması gibi, postmodern düşünürlerde bilim insanların tekeline bulunan bilgi işini sorgulamaktadırlar. Denilebilir ki; temelin üzerine konularak ilerleyen bilimsel verilerin temeli sarsılarak, durumların özüne ve bu özleri seçen kişilerin nesnelliğine yapılan saldırılardır (Hutcheon, 2020; 50).

Postmodernizm, sonuçlar çıkarmaya odaklanmaktan ziyade sonuca giden yolda kullanılan tezleri parçalayarak bir tür sorun yaratma işlevi görür. Başta bilim olmak üzere; bilimsel metotlara ve kabul edilmiş referanslara tehdit oluşturmaktadır. Daha ileri giderek bilimin dogmatik temellerle hareket ettiğini ileri sürmektedir. Bilhassa kanıtların ortaya çıkışı eşitsizlikten doğmakta; farklı girdiler edinebilmek için kaynağa ihtiyacın olduğu bilinmekte ya da sermayesi olanın çıktıları manipüle edebildiğini vurgulamaktadır. Ona göre bir ürünün, kanunun ya da endüstriyel tasarımın gücünü dolayısıyla işlevselliğini arttırmak adına bilim üretilmektedir. Pragmatist yaklaşım, bilginin kendisinden ziyade nerede veya ne ölçüde işe yaradığıyla ilgilenerek öğrencilerin ya da profesörlerin bir bakıma veri hazırlama, sayılara dökebilme ve tümleştirme işlevinden öteye gidemediklerini savunmaktadır. Öyle ki hem bilgi hem de bilgiyi üretenler ekonomik bir form gibi ele alınarak metalaştırılmaktadırlar. Bilgiyi üreten ve bilginin geçerliliğine karar veren arasındaki uzlaşma işi, gelişmeye engel olduğu gibi faşizan süreçler doğurmaktadır (Lyotard, 1994: 130-137).

Modern bilimin başvurduğu meşrulaştırma yollarının başarısız olduğunu bildiren postmodernizm, kendi bilgi edimini meşrulaştırmaya gerek görmeyecektir. Dolayısıyla varlığında saçak saçak ve rasyonellikten uzak görünen anlatısal bilgi, paradoksun değil tutarlılığın ürününü oluşturmaktadır (During, 1993; 448-458).

Tüm bunlar göz önüne alınsa dahi nesnel çıktılar edinmek mümkün olmadığı gibi tüm girdiler kontrol edilemeyecek ya da ölçülemeyecektir. Doğayı metafor olarak ele almakta, her şeyin karmaşık ve indirgenemez olduğunu, karmaşa anlamlandırılırsa dahi sabit formların var olmadığını Lyotard (1994: 126), Thom'un (1972) katastrof teorisiyle desteklemektedir. Bu teoreme göre; çok küçük olduğu varsayılan değişikliklerin çıktıların değişimini ciddi nitelikte etkilediğini dolayısıyla sabit bir form gibi ele alınan minimal değişkenlerin azımsanmaması gerektiğini belirtir (Britannica, ?). Tüm bu sebeplerle bilim insanların hüküm niteliğinde sonuçlara ulaşamayacağını, fikirlerini belirten hikâye anlatıcılarından farkları olmadığını iddia etmektedir.

Bu durumda postmodern için bilimin ortadan kalkacağı veya bilgiyi sağlamanın kriterlerden yoksunlaşacağı endişesi ortaya çıkmaktadır. Bilimin sorgulanması ve hakikatin erişilemezliğiyle ilgili sorunlar baş gösterdiğinde gerçek için ne yapılacaktır? Üst anlatıların ve temel taşların bulunmadığı alanlarda bilim nasıl oluşturulacaktır? Bilimin yanlışlanabilir olma ilkesiyle postmodernizmin görecelilik anlayışı bilim için yeni bir duruş oluşturabilecek midir? Lyotard, büyük anlatıların didaktik tavrındansa küçük anlatıların oluşturulabileceğini, paraloji yöntemiyle meşrulaştırılma sorununu çözülebileceğini öne sürmüştür. Varsayım yoluyla elde edilmiş ve dışına çıkılmaya el verişli olmayan bütün düşünce yapılarının kesin sınırları kaldırılmalı ve önermelerin önü açılmalıdır. Esnek bakışla ve çoğulluğun argümanlarıyla taçlandırılan bilgi oluşturabilme işi yalnızca bilim insanları için değildir. Özellikle verilerin bilgisayara işlenmesi konusunda da halkların dijital dünyaya erişebilmesi, kültürel hafızalarını kodlayabilmeleri sebebiyle bilgi girdisinin herkese açık olması meşrulaştırma yollarından biri olacaktır. Postmodern bilimin talep ettiği bir bakıma “öteki” için adalet istemidir.

Feyeraband’ın (2020; 154-299) Batı biliminin iktidarla kol kol gezdiği, buyurucu ve savurgan taraflarına dikkat çekmesi de bu alanda temel taşı olmuştur. Bilimin yöntemlerden azade edilmesi gerektiği ve kimi zaman sanat gibi ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Aklın ve bilimin kutsanması boşuna olmakla birlikte gelenekselleşen tarihsel kökenlerden beslendiğini vurgulamaktadır. Temel ihtiyacıyla devamlı surette Arşimet noktaları² belirlenmesi ise meşrulaştırma işlemlerinden başka bir şey değildir. Geçmişte doğruluyla yol kat eden ve karar alıcılar tarafından uygun görülmeyen önermelerin israf edilmemesi gerektiğini savunmaktadır. İyi veya kötü çıktının edinilemeyeceğini vurgularken yalnızca zamanını bekleyen çıktılardan söz edilebileceğini savunmaktadır. Ona göre bilimin özgürleşebilmesi adına, kuralların esnemesi ve edinilen bilgilere terör uygulanmalıdır.

² “*Punctum Archimedis*” ifadesi Arşimet’in bir dayanak noktası üzerinden bir konu, olgu veya durum hakkında herkes tarafından kabul edilebilecek düzeyde nesnel açıklama yapabileceği ve bir nevi Tanrı’nın gözü olabileceği hakkındaki sözüne ithafen modern dönemin bilimsel yaklaşım konusundaki yaklaşımını betimlemek için kullanılmıştır (Oxford Felsefe Sözlüğü).

Lyotard'dan ve Feyeraband'dan önce bilimsel yöntemler ve bilimsel dilin nötrlüğü üzerine sorgulamalar başlamıştır. Bilhassa Thomas Kuhn'un "Bilimsel Devrimlerin Yapısı" (1962) isimli eserinde bilimin hedeflerinin geçirdiği dönüşümler halihazırdaki eleştirilerin fitilleyicisi olurken; 1968'de yaşanan İsyen Hareketleri ise entelektüel dünyayı düşündürmüştür. Gerçeklik fikrinin evrensel olmadığını, mevcut konumda ve anda ihtiyaç duyulan pragmatist olaylar olduğu üzerine tartışılmaya başlanmıştır. Fizik bilimlerinin sosyal bilimlerden tarafından gözlem altına alınması durumunda ilk çıkarım bilimin neye hizmet ettiğiyle ilgilenmiştir. Gerçeğin varlığını kanıtlama ihtiyacından faydaya yönelik sentezlerin ortaya dökülmesi durumu ilk problemi oluşturmuştur (Docherty, 1993; 35-37). Bilimin problem alanlarının deney sonuçları, bilim insanlarının arasındaki tartışma konuları, teorileştirebilme zorlukları kadar; devlet baskısı ya da finansal zorluklarla da ilgili olduğunu belirtmiştir (Grant, 2011; 97-102).

Bilimin evrensel olgu olma durumu ya da bilginin edinilen güç olması durumu Kuhn'la birlikte değişerek güçlü olanlar tarafından desteklenen bilginin evrenselleştiği durumuna geçilmiştir. Öyle ki eleştirilerin hacmi genişleyerek bilginin zenginlerin pratiği ve iktidarın denetiminde olduğu ve gücünü arttırabilme adına sürekli kontrol altında tutulduğu ileri sürülmektedir (Ekinci, 2014).

Newton'ın karşısına dikilen Heisenberg fiziği, hareketi açıklama yönündeki kesin söylemlerden belirsizliğin hâkim olduğu söylemlere dönüşmüştür. İkisi arasındaki gözle görülür fark kesinliğin yitiminden kaynaklı kalmamış, makro alanlara yönelik genel açıklama biçimlerinden mikro alana kaymıştır. Bilimsel alandaki kaos, belirsizlik ve gözlemcinin rolü keşifleri postmodern dünyayı beslemiştir. Modernizmin küçük olması nedeniyle etkileşim oluşturamayacağını düşündüğü farklılıkları sistem dışı bırakarak işlemlerine tepki olarak postmodernizmin parçalara ayırarak dikkatlice incelemesini Bell'in (1964) bağlantılılık teorisi desteklemiştir. Birbirlerine uzak mesafede iki farklı maddenin etkileşimde olabileceği ve yeni enerjiler üretebileceği parçacık modelleri postmodern toplumda farklı ve uzakta olanların birbirilerine etki edebileceğiyle benzeşmiştir (Porush, 1989).

Öte yandan Young'un çifte yarıklar deneyinin (1803), gözlemcinin deney sonucuna etkide bulunması; objektifliğin var olamayacağına ilişkin kanısını desteklerken, Schrödinger'in kedisi deneyi (1935) ise kesin ve bir sonuçtan ziyade belirsiz ve birden fazla sonuçların oluşabileceği kanısını desteklemektedir. Süper poze durumlar postmodern dünyanın ve/hem gibi ikili dünyasına ışık tutmaktadır.

Gözlemcinin etkisi ya da kesinliğe ulaşamayan cevaplar yaşadığımız çağ için yeni sayılmakla birlikte araştırmaların sonucunu değiştirmekle kalmayıp doğayı ve insanı anlamak adına alternatif güzergahların önünü açabilme ihtimali sebebiyle göz önünde tutulmalıdır. Varsayılan düşünce anlayışı, modern ruhtan kalan bilim nitelikleriyle örtüşmüyor görünse dahi teknolojik gelişmeler bunun tersini söylemekte ve değişimin ayak sesleri duyulmaktadır. Özellikle biyoteknoloji gibi yapay bilimlerin doğal bilimlerle sentezlenmesi, robot ve makine incelemelerinin insanla ilişkisi gibi sorunsallaştırmalar postmodern dünyanın eklektik doğasıyla uygun düşmektedir.

Sosyal bilimler tarafından fizik bilimlerinin yorumlanması özellikle kadın çalışmalarının genişlemesiyle birlikte bilimsel alandaki hâkim dili tekrar sarsmıştır. Doğa bilimlerinde yapılan birçok deneyin erkekler üzerinde olması nedeniyle kadın doğasının henüz anlaşılamadığı üzerinde durulmaktadır. Eşitlik temelinde de sorgulanan bilim anlayışı, sağlık sorunları temelinde tıbbi testlerden, ilaç endüstrisinin oluşumuna değin kadınlar için üretilmediği yönünde araştırmalar yapılmaktadır. Bilhassa yine tıbbi incelemelerin erkek odağı üzerine olması ve bilim dilinin eril olması ya da bu deneyleri gerçekleştirenlerin çoğunlukla erkekler olması eleştirilerin temelini oluşturmaktadır. Örneğin; bir çocuğun dünyaya gelmesinde kadın cinsiyeti aktifken; erkeklerin alandaki çokluğu kadınları etken durumdan edilgen duruma çekmektedir. Dolayısıyla ortaya "kim için? kimin bilimi?" sorusu çıkmaktadır (Grant, 2020; 97-110).

Postmodernizmin farklı alanlardan destek görmesi ya da bilinçli olarak bağlantısallaştırma işi zorlama veya tutundurma çabası olarak görülebilmektedir. Kendisini tek bir alanla tanımlayamaması, pratik ve teori, sosyal bilim ve fizik bilim

arasında gidip gelmesi disiplinler arası ve hatta disiplinler üstü olması nedeniyle mümkün olabilmektedir. Eğer seçici yakınlıklar kurarak üst anlatılara temel oluşturulabiliyorsa postmodernizmde küçük anlatıları hayatta tutabilmek adına gözlemcinin inisiyatifine ve değişen şartlara alan açmakta ve melez oluşumları dikkate alabilmektedir.

2.3. Postkolonyalizm Ötekilerin Fırsatı

Modern dünyanın araçları ötekini³ yaratmak için kusursuz argümanlar ve sınır çizibilme kabiliyetine sahip olmuştur. Benliğin temsilini sunabilmek adına sürekli ayrıştırma yapılmakta ve nihayetinde elde kalan üzerine kimlik inşa edilmektedir. Kimliğin içerisinde bulunanlar merkezi, dışında kalanlar çevreyi oluşturmaktadır. Hiyerarşinin toplumlara yayılımı on altıncı yüzyıldan beri süregelmektedir. Konuşulmayan ve karanlık tarafta olan sömürgecilik ve kolonyal faaliyetler, Kolomb'un yerlilere karşılaşmasından etkilenmiş; modern dönemin mihenk taşlarından olmuştur. Yerlilerin farklılığı Batı tarihine alternatif hayatların varlığının keşfinden ziyade hizmet için gerekli kölelerin bulunmasıyla geçmiştir. Kolonizatörler, sömürülenin insani kimliğini azaltabilmek için nasıl görüldüğü, nasıl konuştuğu, nasıl zihinsel süreçler yürüttüğü üzerine düşünerek aşağılık ve üstünlük kriterlerini belirlemiştir. Üstünlük kriterlerine sahip olan beyaz, orta sınıf, Batılı ve eril birey zenginliklere doğuştan sahip olma ve bu kaynakları yönetebilme adına piramitler oluşturmuş ve yüzyıllar boyunca meşrulaştırma yollarını gerek toplumsal gerek akademik alanda üretmiş ve desteklemiştir (Veronelli, 2016; 404-420).

Çevrenin denetimi bastırma, yoksul bırakma ya da yok sayma üzerinden gerçekleştirilmiştir. Dünyanın Doğu tarafı ve Afrika ülkeleri, zihinsel krokiden mahrum, ilkel yahut barbar, reaksiyoner, kindar ve tembel sıfatlarla Batı'nın çeki düzen vermesi gereken coğrafyaları oluşturmuşlardır. Öyle ki tarihsel süreçte entelektüel çevreler oluşturduğu diğer dünya algısıyla, 'onlar için, onlara rağmen' çaba

³ Öteki: Hâkim toplumsal, kültürel ve ekonomik yapıdan ayrıştırılan veya dışlanan kişi ve kesimler (TDK, 2011: 1862).

harcandığı, insanlığın ilerlemesi uğruna fedakarlıklar göstererek, öteki olanın fiziksel ve zihinsel süreçlerinin anlaşılması ve yönetilmesi için efor harcandığı telkininde bulunulmuştur. Özetle; köleleştirme, kültürlerin yok edilmesi, misyoner faaliyetler, sömürülen halkın kendi içinde de sınıflara bölünerek parçalanması modern dönemin konuşulmayanları olmakla birlikte kölelik kurumu ve kolonyal yayılma endüstriyel gelişime ve zenginliğe hizmet etmiştir. Günümüzde hakların teslim edildiği yahut bağımsızlığını kazanan ülkelerde dahi tam bir egemenliğin mümkün olmadığı tartışılmaktadır. Yalnızca fiziksel görüntülerden ziyade modernist güçler, nesiller boyu aktarılabilecek olan zihinsel süreçleri kapsamıştır. Dolayısıyla iktidar sahipleri sömürüleni toplumsal, siyasal, kültürel ve biyolojik olarak aşkınlık ve içkinlikle esir almıştır (Hardt ve Negri, 2009; 85-100).

Modern ötesi dünyada ise kenarda köşede kalanlara ilgi duyulmaya başlanmıştır. Bilhassa Avrupa ve Amerika eksenli bulguların yetersizliği veya sessizliği üzerine düşünüldüğü günlerde merakın perçinlenmesi tesadüf değildir. Ortak olarak nitelendirilen tarihsel, sosyal, politik ve pratik kültür, o güne değin marjinalleştirilen gruplar tarafından reddedilmiştir. Dünya'nın dört bir yanından yükselen sesler Batı'nın perspektifinde ortak birtakım sorunları tespit etmiştir. Gözlem yeteneğinin eksik ve sınırlı olması bir yana tarih, dirençsiz, direnişsiz veya 'tereyağından kıl çeker gibi' anlatılagelmiştir. Oysa; şartların mevcudiyeti değişirken, gelişmeler daima ileri değil, durağan ya da bir ileri bir geri gerçekleşmiştir. Batı dünyasının gelişiminin çok çalışmak, ilkeli olmak, bilimselleşebilmekle medeni ülkelerin refah seviyesine ulaşılabilceği nasihati üzerinde durulmuştur. Sömürge karşıtı dünyanın klasik eserine dönüşmüş olan "*Yeryüzünün Lanetlileri*", Avrupa'yı inşa edenin sömürge geçmişi olduğunu belirtmektedir. Fanon (2007: 108-133). Amerika'nın ve Avrupa'nın dünyanın efendileri olmasında Arap, Asyalı, Hintli ve Afrikalıların canları pahasına oluşturulduğunu belirtirken; açlıkla boğuşan ve ekonomik bağımlılığı devam eden ülkeler adına savaş tazminatı talep etmektedir.

Çeşitliliklerin kutlandığı, reform hareketlerinin ve direnişlerin gündemden düşmediği yeni dönemde, müzakere, tanımlama ya da tasavvur etme sürecini başlatan

postmodern teori olmuştur. Bu durumun birçok sebebi mevcut olmakla birlikte elektronikleşen ve küreselleşen dünya, ötekinin özel yaşamını, kültürel-politik yapısını ve tarihsel geçmişini öğrenme çabasında kolaylık sağlamıştır. Bir tür yavanlık, hikâyesizlik ve inançsızlık sendromlarının gölgesinde olan Kuzey ülkeleri, metalaştırma arayışında taze kan ihtiyacında gibi görünse de birçok ‘öteki’ öyküsünü anlatabilme imkanını bulmuştur. Örneğin; Fransız yapı bozumcularının postmodernizme etkisi göz önünde bulundurulduğunda, Cezayir asıllı olmaları ve direniş günlerinden ilham almaları da kaçınılmaz olmuştur. Öte yandan Latin Amerika’da yükselen eleştirel yazın, modernizmin metinler üzerinden kendi tarihini belirlemesine karşı çıkararak; postmodernizmi çeşitli çok katmanlı, parçalanmış, melez pratikleriyle özdeş bularak katkıda bulunmuştur. Yerlilerin asimile edilmesine ve beyazların güçlendirilerek hegemonya kurmasına, halkların bloklara ayrılmasına dikkat çekmişlerdir (Richard, 1993: 463-470).

Özellikle Ekvatorial bölgede beyaz ırkları güçlendirme projeleri ayrımcılığın bir sonucu olsa da, melezleşmenin ortaya çıkmasına ve yeni bir kimliğin oluşmasına sebep olmuştur. Ulus aşırı olan bu kimlikler, bir tür yabancılaşma ve namekânlaşma hissiyle karşı karşıya gelmişlerdir. Denilebilir ki belirsizlik ve tanımlama zorluğu güçlük gibi görünse dahi postmodernizmin arayışı bu yöndedir. Hispanik coğrafyaların öncülük etmesi tüm bu sebeplerden ötürü şaşırtıcı olmamaktadır (Wade, 2010: 85-111).

Batı tarafından şekillendirilen peşin hüküm ve haksızlıklarla oluşturulan Doğu algısını aktaran Said, ötekilik muhasebesini bizzat merkezin içerisinde yaparak öncülük etmiştir. Doğu’nun egzotik, gizemli, belirsizliklerle örüntülü dünyası, aydınlanma devrimlerini yaşayan Batı tarafından anlaşılamaması sebebiyle sorun haline getirilmiştir. Yüzyıllar boyunca başta İngiltere, Fransa ve Amerika, aritmetik bilgisiyle ve ad verebilme çabasında araştırma alanları oluşturmuştur. Bu alanların halkların özelliklerini, belli kesimlere bakarak dar alanlara hapsetmesi ve bu özellikleri kategorize ederek kutulara bölmesi varsayımların hatalı yönlerini gözler önüne sürmektedir. Üstelik yargı bütünlükleri, güncellenme gereksinimi duyulmadan ve daha

önce yaşamış eski bir halktan bahsedencesine çağın ruhuna uygun okunmamaktadır (Said, 1999).

Atılım gösteren bir başka Asya ülkesi olan Çin ise, postmodern düşünce alanını ifade hakkı için iyi bir ruh haliyle karşılamıştır. Yerel kültürün gücünün küçümsenmesinin reddiyle yeni arzusunda olanların birleşimini desteklerken; kültürel emperyal alanlarını gözden geçirmektedir. Arap ülkelerinin kesinlik karşısında gösterdikleri karşı tutumdan dolayı medeni sayılmaması gibi, Çin’de metalar zinciriyle örülü toplumsal ilişkileri reddetmesi üzerinden yargılanmıştır. Temsil edilememeye olgularına postmodern dünyada alan bulurken, teknoloji dünyası karşısında gelişim istencinin bir arada var olabildiği bir yaşam tasavvur edebilmektedir. Yeni Konfüçyüsçü gelenek bastırılan alt disiplinlerden olmaktan çıkarak, uyumlanma çabasında kişiliğini yitirmekten korkmayan Çin kültürüne liderlik etmektedir (Chow, 1986: 69-93; Ning, 2023: 1-14).

Medeniyetsizlik, barbarlık, vahşilik, tembellik ya da düşmanlık varsayımlarının karşısında duran tartışma odakları her ülkede farklılık göstermektedir. Yerel ifadelerin savunuculuğu ortak bir edim olmakla birlikte talep edilen yeniden dinlenmek ve öğrenilmektir. Daha bilindik bir yolla ise üstenci dil kullanılmadan ve kapital değişim için metalaştırılmadan yahut tarihsizleştirilmeden John Locke’un ünlü “*tabula rasa*” ideasıyla anlaşılmaya çalışılmasıdır. Ayrıca bu kazanımla birlikte entelektüel camianın Üçüncü Dünya ülkeleri çevrelerinde yalnızca ulusal veya yerel hak savunusu çabalarının ötesine gidilecek; evrensel çözümler için yeni fikriyatlar doğabilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU YÖNETİMİ TANIMLAMA ve TARİHSELLEŞTİRME

Devletin var olabilmelerini ve sürdürülebilmesini sağlayan araçların ve kültürün taşımacılığını yaparak; organizasyonel kurumların eşgüdümle çalışabilmesini, yasa ve yürütmeliklerin uygulanabilmesini amaçlayan, mümkün merteye halkın istek ve arzularını karşılama gayretine giren yapıların bütününe verilen isme kamu yönetimi denmektedir. Temel itibariyle devletin eylemde bulunan kolu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Bozkurt vd., 2014: 133-134).

Devletin hüküm sürdüğü günden itibaren kamu yönetiminden söz etmek abartılı olmayacaktır. Zamansallığın üstüne çıkması, hali hazırda devamlı var olan bir şeymişçesine dönüşmesi ve bir tür angarya işlerin yerine getirilmesi gibi ele alınması nedeniyle üzerine düşünülmesi zaman alarak bilime konu olması on dokuzuncu yüzyıla kalmıştır. O güne değin gelişmeler bugün algıladığımız kamu yönetimi biliminden çok daha farklı şekillenmiştir. Kral ve halk arasındaki işler hakkında, kimi zaman söz konusu edilmesine ihtiyaç duyulmayan, kolaylıkla halledilebilecek yahut lütfedilerek ve bir nevi “ayak işleri” olarak algılanmasına neden olan izlenimle yürütülmesi normalini oluşturmuştur (Wilson, 1887).

Yöneticinin kişisel özellikleri, hayalleri, adaleti veya talepleri genel olarak yaşayan vatandaşlarının kamusal yaşamını şekillendirmektedir. Bizatihi Doğulu toplumların yaratıcıyı hatırlatma gayretleri hükmedenden gelecek olan felaketleri önleme ve toplumu koruma çabalarının bir ürünüydü. Örneğin; Bostan ve Gülistan (1257) eserinin hemen her konusu tevazu, adalet ve irade terbiyesi gibi konularda önce hükmedene uyarıda bulunmaktadır. Yine çağdaşları ve belki de günümüzde dahi kamu yöneticilerinin en ünlülerinden biri olan Nizâmülmülk’ün eseri Siyâsetnâme’de karşımıza çıkan konular ve çözümler bütün hükümdarların esinlenebileceği fakat nihayetinde kendi uygun yollarını üretebilecekleri, genel anlamda ise bir nevi akıl

oyunlarını sergileyebilecekleri iktidar çevresi oluşturmaları için alan açmaktadır (Köymen, 2016).

Batılı toplumlarda ise yasa düzenlemeleri ve sanatsallık arasında ezilmesi ise disiplinin kendi halinde ve kendi kurallarıyla şekillenmesini geciktirmiştir. Ciddi bir farkladır ki; günümüze ulaşan metinlerde toplumlar arası öncelikler değiştiği gibi hükmetme konusunun ele alınış biçimi de farklı gelişmiştir. Örneğin; Fransa’da kamu hukukuyla eşleşen ve Napolyon devriyle birlikte düzenlemeye giren hizmetler bütünüünün ataları Machiavelli’nin Prens’inden bağımsız düşünülemezken; güvensiz çevreler içerisinde sınırlı şahsi ütopyalara meydan verme fikrinden besleniyordu. Bonnin’in düzenleyici yasalarıyla kamu hizmetini bilimselleştirmesi ve kanunların kesinliğinden faydalanması da şahsileştirmekten kaçışın başka bir tarihsel gerçekliğine yol açmıştır (Karasu, 2004: 226-230).

Yine de belirtmelidir ki; söz konusu nedenlerden ötürü toplum ve yönetici tarafından göz ardı edildiği veya merkezden uzakta çözüm arayışlarının varlığının oluşu düşüncesi haksızlığa sebebiyet verebilecektir. Bugün algıladığımız şekilden uzakta ve çoğu zaman tahmin edilenden daha benzer ihtiyaçlarla gündeme gelmiştir.

Devlet işlerinin yönetimi geçmişte üzerine çokça konuşulan, tavsiyelere, anlaşmazlıklara yahut savaşımlara konu olan niteliğini korumuştur. Hükmedenin, hükmedilenin yaşamına müdahalesinin olduğu günden günümüze kamu yönetimi mevcut denebilecektir. Enerji alanının genişliği, çekim gücüyle açıklanabilecektir. Birey olarak doğup, toplumsal alanı kapsayabilme cüreti sokak düzeyinden bürokrasinin zirvelerine burada mümkündür. Farklılık, farkındalık yaratma ve gücün kaynağı kamuyu yönetenlerin ellerindedir. Var olma ihtiyacı ve güç edimi karşısında yönetimde bulunanlar kimi zaman çarpıcı kararlar alarak tarih sahnesine ismini yazdırmıştır (Shafritz vd., 2017: 1-26). Kimisi hükmettiği ülkede doğacak erkek çocuklarının yaşamasını engellemiş, kimi tütün kullanımını yasaklamış, kimi sınıf sistemini oluşturarak bireylerin tüm yaşamı hakkında kısıtlayıcı kuralları oluşturmuş,

kimisi ise dini inanç ve köken gruplaması yaparak yaşama hakkına sahip olan ve olmayanları belirlemiştir.

Evrensel yasaların belirleyicisi olmak, kralı cezbedebilmek, iyi ve güçlü devlet altında yaşayabilmek alanın geçmişinde değişim ve dönüşümün öncülerinden olurken; kutsal kitaplar, ilk yazıtlar, krallar, nasihatnameler ya da savaşçıları etkilemek isteyen düşünürler tarafından yönlendirilmesi ya da sınırlılıklar getirmesi de tarihin hemen her döneminde mevcuttur. Adaletten, yolsuzluğa, dürüstlükten, danışmaya değin konularda devlet yönetimine rehberlik edilmiştir. Kutsal kitaplarda insanlığın bilhassa yöneticilerin davranışları evrensel prensiplerle sınırlandırılmıştır. Özellikle dini kurum ve kişilerin etkileri düşünüldüğünde kutsal kitapların emirleri de yönetimleri etkilemiştir. Kur'an-ı Kerim'de, peygamberi Muhammed'e liderlik ettiği halkla karar alırken istişarede bulunması (Âl-i İmrân Sûresi 3/159 ve Şûrâ Sûresi 42/38), yöneticinin zulmetmemesi ve haksız yere cezalandırmaması (Şûrâ Sûresi 42/42) emredilmiştir. Romalılar İncil'inde yöneticilere kötünün cezalandırılması öğütlenmiş, vergi ve gümrük hakları düzenlenmiş, onur ve saygı hakkının vatandaşlara verilmesi için kurallar konulmuş ve hatta yönetime itaatsizlik yasaklanmıştır (13:1-7). Tevrat ise özellikle adalet ve doğruluğun liderlikle desteklendiği (9:5), rüşvetin yasaklandığı (23/23:8) ve hatta modern öncesi örneklerinden olarak yerinden yönetim tavsiyesi verilerek yönetilen ülkede yöneticileri kentlere atamak halka verilen sorumluluklardan olmuştur (Yöneticiler Atamak: 16:18).

Görüldüğü üzere uygulamalar ve sorunlar benzer olmakla birlikte farklı tecrübelerin ve ilgi alanlarının değerlendirilmelerine konu olmuştur. Wilson'un (1887) ünlü makalesinde belirttiği gibi geçmişte günümüzden çok daha kolay uygulanan devlet faaliyetleri insanlık kalabalıklaştıkça ve karmaşıklıklaştıkça yapılması gerekenlerin zorlaşması da bir başka etken olmuştur. Hayatın speküle ve manipüle edilebilme alanlarının gittikçe genişlemesi soyut durumları izleyebilme, yasaklama, çoğaltma ya da cezalandırması zorlaşması da alandan talep edildikçe kamu işlerinin önemi artmıştır. Kamu yönetimini sistemleştirmek; bir yandan kişilere demokratik haklarının gelişimiyle birlikte doğuştan saygı atanmasını ve aynı muamele talebi

hakkını verirken; diğer taraftan ise her yiğidin yoğurt yiyişinin farklı olması meşruluğuna yer bırakmayarak; yöneticilerin ellerinden inisiyatiflerini kısmen de olsa alma çabasına girişmiştir.

Kamu işlerinin belirlenmesi ve düzenlenmesi her yöneticide farklı ortaya konulmakla birlikte genişleyen bir organizma gibi günümüze ulaştığı görülmektedir. Tabandan gelen (grasroots) memnuniyetsizliklerin, entelektüel istençlerinin, tarihsel birikimin, mevcut gündem ve geleceğin şekilleniminin, davranış çeşitliliğinin, toplumun kültürel yatkınlığının, ekonomik hareket alanının, küreselleşmenin etkileşiminden doğan çevresel zaruretlerin ve dünyadaki benzer uygulamaların gidişatı kamu yönetimini şekillendiren, düşündüren ve operasyonelleştiren faaliyetlerdir. Anlaşılan o ki; kamu yönetimi denge gözetmeye çalışan terazi gibi işlemeye çabalasa da ikiden çok daha fazla kesesi mevcuttur. Her bir bileşenin, diğerinin varlığıyla etkinlik göstermesi ayrıntılı ve hassas gözetim talep etmekle birlikte demokratik davranma ödevi bulunmaktadır. Disiplinin aydınlanma mirasını coşkuyla karşılaması ve neredeyse iki yüz yıldır taşımasının cevabı çoğunlukla bu problemde yatmaktadır. Çalışmanın öncesinde de görüldüğü gibi; anlaşılabilir ve ölçülebilir olanın makbul olduğu geçtiğimiz yüzyılda, buğuların netlik kazandığı bilimsel alana meyillenme kamu yönetimi disiplini için de nispeten kolay olmuştur. Bilhassa kamu alanında işlerin sorumluluk ve emek ölçeğinde piyasasının olmaması işin kıymetini arttırdıkça değerlendirmeden uzaklaştırmaktadır.

Kategorize edebilmek, boşlukları anlamlandırabilmek ve analize konu edebilmek mümkün olduğu sürece kamu yönetiminin güvenli alanının klasikleşmiş bilimlerle özdeşleşmiş olması şaşırtıcı değildir. Güvenli bölgenin ortak sorun alanları bulunmaktadır. Henry'nin (1975) ortodoks dönem olarak nitelendirdiği iki savaş arası dünyada teorisyenler; tartışmaya açık, ilkelerle idealize edilemeyen veya toplumsal alanın bizatihi etkilendiği politika alanını bertaraf etmişlerdir. Bu yıllarda görünen o ki; disiplinin kemikleşme ihtiyacı günümüzde alana dahil olan birçok konuyu özellikle karmaşık ilişkilere sahipse alanın dışında bırakılmıştır.

Teknoloji geliştikçe makinelerin verimliliğini gözlemleyen ve büyümesine kapılan bilim insanları toplumsal alanı düzenleyebilecek, birçok girdiyi eşgüdümle işleyebilecek ve duygudan bağımsız hareket edebilecek formül arayışında olmuşlardır. Kamu yönetiminde etkinlik gösteren çalışanlar sorun etrafında bir araya gelerek dağılmış yapboz parçalarını tekrardan birleştirme gayreti gösterirler. Makine metaforunun modern veya geleneksel kamu yönetiminin parolası olması bundan mütevellittir. Sorunsuz çalışan makinenin dişlileri gibi unsurlar da hareket etmelidirler. Yalnızca hiç durmadan çalışması makine metaforunun işlenmesi için konu olmamıştır. Sosyal adaletin sağlanabilmesi adına her gruba veya değişen hükümetlere rağmen ihtiyaçları karşılayabilecek nötr sağlayıcılar ihtiyacına makinelerin en iyi cevabı vereceği düşünülmüştür. Temel itibarıyla objektif, birden fazla denge koşulunu gözetebilen ve ihtiyaç karşılayıcı arayışının sonucu ilhamını on dokuzuncu yüzyılın fabrikalarına götürmüştür. Fabrikaların prensiplerini zamanla oluşturan temellerde alanın kimyasına etkide bulunmuştur. Devletin ellerini anımsatan bürokratik işleyiş; ortaya çıkış ve süregiden mantığını Ford'un fabrikalarına dayandırmıştır (Akbulut, 2007: 6-11).

Aynı zamanda bilimsel alanın şekillenimi, Aydınlanma felsefesinin bilim ve ahlak etkileşiminin paralelliklerinden nasibini almıştır. Yönetimin bilimsel metodlarının oluşumunda insan davranışlarının üzerine düşülmemesinin sebebinin işin öğretimini kurallarla keskinleştirmek yatmaktadır. Bilgilenmenin doğrudan ahlaklı davranmakla ilişkisi sık sık temel alınmıştır. Rasyonelleşme sonucunda mükemmelleşme gelmeli ve dolayısıyla ahlaki yargılar bütününe ihtiyaç duyulmamalıdır. Ayrıca artık bu değerlere ihtiyaç duyulmamaktadır. Fayol'un yönetim idealinde de vurguladığı gibi yöneticinin ahlaklı olması ve inanca sahip olması örgütünün iyi çıktılar elde etmesiyle doğru orantılı değildir. Bu durumda ancak diğer dünyasını şekillendirebilecektir. Yöneticiden beklenen yaşadığı topluma ve görev aldığı örgüte maddi kazançlar sağlamasıdır (Shafritz vd., 2017: 223).

Araştırma ve çalışmalarda kamu yönetiminin gelişimin ve değişimin Amerika merkezli tarihselleştirmesi görmek mümkündür. Kökeninde Fransız mirasının daha ağır

bastığı ve derin analitik çalışmalar yapıldığı bilgisi olsa da kurucu çalışma Wilson'ın "İdare'nin İncelenmesi" (1887) adlı başlangıç makalesi olmuş; kronolojiye başvurmak isteyen araştırmacıları sıklıkla Amerika'ya yönlendirmiştir. Devamında ise Goodnow, Taylor, White ve Gauss araştırma alanını çeşitlendirmiştir. Amerika'da kamu yönetiminde uygulanmaya başlayan politik tarafsızlık ihtiyacı, reformist bir tavırla ve kamu çıkarından hareketle öncelenmeye başlamıştır. Kamu kurum ve çalışanları bünyesindeki siyasi kayırmalar, iş bilmemezlik ve yolsuzluklar çevresinde büyüyen teorik tartışmalara sebebiyet vermiştir (Frederickson vd., 2012: 43-46; Karasu, 2004).

Bilim insanlarının yönetim teknikleri ve bilhassa Taylor'un (1911) geliştirdiği Bilimsel Yönetim İlkeleri, öncelikle endüstrinin nüfuz ettiği her alanda sonrasında ise iş yapılan yerlerde ilkelerden beslenmiştir. Zamanın bölünmesi ve işin parçalanması görevin tamamlanmasına katkı sağlarken çalışanı işin kendisine odaklamıştır. Sonuç itibariyle ise duyguların ve taraflılığının törpülenebilmesi için öncelikli adım olarak nitelendirilmiştir. Bireylerin yolsuzlukları yahut grupların partizanlıklarının önüne geçilebilecek olması fikri ise kamu yararını koruma amacından kaynaklanmıştır. Wilson'un partiler üstü iştirak edebilme gücünü hükümetten talebi toplumsal alanın beklentisine en uygun yol olarak görülmüştür.

Israrla vurgulanan ve dönemin disiplinleşmesinde katkısı bulunan birçok araştırmacının çıkış noktası kamu yönetiminden siyasetin nüfuz ettiği alanları temizleyebilmektir. Vurgulanmakla kalmayarak; devam eden süreçte siyasi hakimiyetin varlığı görmezden gelinmiş yahut ilerleme adına ödenmesi gereken küçük bir bedel gibi görünmüştür. Öyle ki sorun belirlendikten sonra eyleme geçilen her alandan politikleşme silinmişçesine davranılmıştır. Örneğin; bir grup ya da birey tarafından seçilmeden atama usulüyle idari personelin belirlenmesi dönemin demokratik gelişiminde mühim bir yol kat etme göstergesi olarak ele alınmıştır. Bu gelişmelerin elbette Avrupa elitlerinin güçlerini elinden alması yerini liyakatliye bırakmasıyla da yakından ilgilidir. Yine de belirtilmelidir ki; Wilson'a göre bu durum bile başlı başına bir politik iddia taşımaktadır. (Frederickson vd., 2012: 47).

Disipline kimlik kazandırabilmek kamu yöneticilerinin uğraşı dahilinde gerçekleşse de politikanın izlediği yol dolayısıyla ülke siyaseti ve ekonomisini güçlendirmeye çalışan şirketlerin yönetsel manevraları ve küreselleşen dünya zamanla devlet işlerini yönlendirmeye ve hatta kamu yönetimini şekillendirmeye başlamıştır. Bilimselleşmenin gençlik yıllarında yaşanan kapitalizmin yükselişi, dünya savaşları ve ekonomik buhran yılları hali hazırda var olan verimlilik baskısını iyice güçlendirmiş; siyaset ve yönetim ikiliğine, işletme ve yönetim ikiliğini de eklemiştir. İşletmeciliğin alana kolaylıkla sızabilmesi ve yer edinmesi şaşırtıcı değildir. Biçimleniş yıllarında teorisyenler tarafından politik kararların uygulayıcı kolu olarak tanımlanması edilgenleştirilmesine neden olmuştur. Hızlı harekete geçme ve politik olmama çabasının sonuçlarından biri de araçsallaşmaktır. Disiplin, işletmecilik ve örgüt kuramları arasında ve devlet olgusunun unutulmasına zemin hazırlayarak; bir bakıma ana kaynaktan mahrum bırakılmıştır. Varlığının ölmek ve yaşamak arasında bir çizgide bulunması fakat nedir sorusuna verilemeyen cevaplarla bezeli olması ve kısa aralıklarla kimlik krizleri yaşıyor olması çalışmanın memnuniyetsizliklerinden birini oluşturmaktadır (Akbulut, 2007:18; Henry: 1975).

Çalışmanın devamında öncelikli olarak ele alınacak husus; kamu yönetiminin bir mıknaatı olduğu varsayımıyla kutupları hangi biçimlerde ve nelerden ileri gelerek diğer kutuplarla çarpışma yaşayacağı yahut bir insan formuna bürünseydi bileşenlerinin nelerden oluşacağı benzeri sorulara yanıtlar arayacaktır. Bilimselleşme yolunda hangi sorular etrafında gelişeceğini, başta teorisyenlerin memnuniyetsizliklerini gözlemleyerek ve akabinde gelişen dünyanın sonuçlarının yansıması sonrasında disiplinin gidişatının modern kaynaklardan beslenerek nasıl postmodern durumlara dönüştüğünü gösterme çabasına girecektir.

3.1. Kaygı, Plan ve Manevra

Kamu yönetimi ve yöneticisi, özellikle yaşamı algılayış açısından toplum adına ve toplum menfaatlerine dayanan fikirler bütününe sahip olan veya en azından kavrayış çabasında olanların buluşma noktasıdır. Doğuştan gelen kimi ruh özellikleri

bunu sağlamakla birlikte karakter gelişimi de yaşadığı bütünlüğün içerisinde duyduğu kaygılarla şekillenir. Buna yeni nesil idealistlik adı altında, toplumsal iyilik veya imtiyaz için sorumluluk alma zorunluğu bilhassa “*asillik kuralı*” (Shafritz vd., 2017: 20) ve birlikteliğinde Wilson’ın bahsini ettiği “*kamusal düşünme*” (Wilson, 1887: 214) ayrıcalığına sahip olanlar bir bakıma ve daha anlaşılabilir karşılığıyla “*idare efkârı*” (Wilson’dan çev. Abadan, 1961: 67) gözetenlerin birlikteliği demek mümkündür. Kişiliğin naiflikle betimlenmesi mümkün olmasa da bilinçli veya bilinçsiz ortaya çıkan herhangi bir durum duyarlılık yaratır. Sorun olduğunu düşündüğü bir kurum veya ilişki konusunda alınganlık geliştirebilmek, kaygı sahibi olabilmek bu alanın ilk koşulunu oluşturmaktadır demek abartı sayılmamaktadır. Kamu yöneticisi bireysel harekete geçerek, bir topluluk için ve topluluğu göze alarak devletin ilgili, ilişkili ve bağlı planlarına dahil olmaktadır. Girişimin varlığı kaygı duyarak plana dahil olan ve harekete geçebilenlerin olduğu yerde ortaya çıkmaktadır.

3.2. Öz’den Ötekine Öteki’den Öze Mukayese

Bir girişim gerçekleştirildiğinde ve ortaya iyi bir sonuç çıkarıldığında özellikle girişim egemen gücün ürünüyse diğer ülkelerde görülen kopyalama, ilham alma, destek talep etme yarışı veya değişime zorlanma bu bölümün ortaya çıkmasında ilham verici olmuştur. Örneğin; dünyada kamu yönetiminin Amerikalaşması veya Avrupa Birliği Standartlarını baz alması yeterli bir sonuçtur (Kösecik: 2004: 12-27).

Raporları gözlemlemek, ilişkilere şahit olmak ve bu noktadan ülkesi için bir anlam üretebilmek toplumsal refah için iyi yaşamlar kurabilmek amaçlanmaktadır. Tecrübelerin çokluğu ve teorileştirme yarışı, bir ülkede yaşanan gelişme veya kaos sonucu ortaya çıkan çözümler, refah, sağlık, eğitim gelişimi, demokrasi hassasiyeti... Dünyanın her bir tarafından gelebilecek yeniliklerin ışığı ya da baskısı altında ulusal ihtiyaçları tanımlama için gerekli kaynak ve analiz yeteneği sonucunda uzlaştırma çalışmaları ve uygun politika üreticisiyle karşılaştırma. Yakın tarihin bir ürünü olan ve özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası sistemleştirilen çalışmalar bilhassa akademik çalışmaların varlığı bahsettiğimiz amaca hizmet ediyor olsa da ulusların ilişkileri

belirdiği günden bugüne kıyaslama, güç mücadeleleri arasında ve devamlı tarihte yerini almıştır.

Bu konunun ele alınıyor olma sebebi kamu yönetiminin alt disiplini olarak karşılaştırma çalışmalarının önemini vurgulamaktan ziyade anlam itibarıyla anlaşılmasıdır. Yönetici, özünü tanıyan ve anlayan, ötekinde neler olup bittiğini gözlemleyebilen nihayetinde eksiklik ve fazlalık açıklayabilendir. Farklılıkları anlamak ve çeşitlilikleri yeni yollar olarak nitelendirmek mühimdir (Waldo, 1963: 182-185). Günümüzde bu durumun küreselleşme ve yerelleşme geriliminde gerçekleşmesi de kaçınılmaz olmuştur. Diğer toplumların gelişimini tanımaya olan direnç beyhude bir çabadır. Postmodern kamu yönetimi davranışlarında da sıklıkla rastlanacak olan iç içe geçmelerin sıklığı ve değişimin hızı olacaktır.

3.3. Evrensel Tarih Mirasından Anın Kaosuna

Yenilik, dönüşüm ve çözüm talepleri ortaya çıktığında yönetici, olayların yaşandığı anda ve geçmişteki varyasyonları arasında benzeşlikleri tarayacak ve bir tür veri analizi yapacaktır. Analiz, peşinde üç farklı bilginin bilinme ihtiyacı tatmin edildiği müddetçe gelişecektir. Sırasıyla; yöneticinin iyi bir yönetim tarihi bilgisine sahip olması, gündemini kapsamlı ve doğru anladığından emin olması nihayetinde ise iki farklı katman arasındaki katkı paylarını ortaya çıkarabiliyor olması gerekliliği. Böylelikle kriz koşullarında nereye başvuruyor olması gerektiğini bilmesi ve tecrübeleri kullanabilmesi dar bir tablodan sıyrılmasına katkıda bulunacaktır. Rasyonelleşmeyle birlikte gelen insan davranışları hakkındaki yüzeysel tutumlardan sıyrılma şartıyla sosyal ve kültürel yaşamdaki varoluş biçimlerini irdeleme ve refleks geliştirme farkına sahip olması ise derinlemesine analiz yapabilme ve hızlı davranabilme gerilimini en aza indirecektir (White ve Adams, 1995).

3.4. Kör Ölümler Badem Gözlü Olmaz Hedef Tahtası

Güç ilişkileri ve toplumsal alanda kabul edilen bir otoritenin var olması kamu yönetimi ve yöneticisini sorumluluk sahibi kılarak merkezi bir konuma yerleştirebilmektedir. Bu noktada toplum adına karar alabilmek ya da alınan kararı uygulayabilmek bir tür cüret işidir. Durağan zamanlarda toplum, karar alıcısı hakkında fikir yürütme konusunda isteksiz olmakla birlikte rutinin normalliği içerisinde yaşamına devam etmektedir. Bilhassa reform dönemi, ekonomik kriz, savaş veya doğal afet söz konusu olduğunda süreçte ve nihayetinde cüret edebilen yanlışı ve doğrusuyla birçok çevre tarafından masaya yatırılır. Gün sonunda kamu yönetimi ve onun adına çalışan herkes cazibesi yüksek, arada kalmış ve direnmekte kararsız kalan dolayısıyla istilaya açık bölgelere dönüşmek için yola çıkmış gibi görünmektedir. Waldo (1968), kamu yönetimi için Polonya kadar istila edilmiş ifadesini kullanırken; kamu yöneticisi için de aynısını söylemek mümkün olabilecektir. Hayatları son bulduğunda genellikle bir karar yaşamakta ve değerlendirilmeye devam etmektedir. Bu durum cezbedici görüldüğü kadar var olduğunuz çevre ve koşulların anlaşılardan ele alınması anlamına da gelmektedir. Diyebiliriz ki; kamu yönetiminin veya yöneticisinin mezarı değil hedef tahtası olacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MODERN YÖNETİM BİLİMİNİN DOĞUŞU

Modern kamu yönetimi, sanat olma durumu, hukuki konuların belirleyiciliği ya da kralın lütfunun dışına çıkarak nötr, objektif, tarafsız, öğretilebilir, yanlışılanabilir olma prensipleriyle bilhassa cumhuriyetin özgür vatandaşlarının devletle ilişkisini belirleyen bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Uygulamalarına çokça rastladığımız kamu yönetimi uygarlık tarihiyle yarışıyor olsa da teorisini ve çözümlemişini daha önce ele aldığımız kamu yönetimi Wilson'ın "İdare'nin İncelemesiyle" (1887) başladığında yüz yıldan daha fazlasıyla karşı karşıya kalınacaktır. Yaşamın tarihiyle ölçüldüğünde oluşabilecek bütün senaryolar yaşanmış olabileceği gibi alan için alınacak dersler veya sözler özetle bilinçli çerçeveler için kat edilecek uzun bir yol vardır. Teoride ısrar edilen hususlar diyalektik ve çoğu zaman yaşananlardan ziyade olması gerekenler veya arzu edilenler olarak sergilenmiştir.

Değişen hükümetin, teknolojik gelişmenin, savaş kararının, barış yanlısı hareketlerin bir bakıma yükselen trendlerin ana konularını kimliğiyle yoğurma çabası toplumsal alana faydalı olabilme çabasından gelmektedir. Birkaç on yılda bir oluşan ekoller, sermayedarlar, heyecanlı devlet görevlileri bir bakıma çekim merkezi olabilecek birçok güç odağı alanı beslemiştir.

Herkesin ve hiç kimsenin olan disiplin, ortak mallar trajedisıyla⁴ (Hardin, 1968) benzer kaderi zaman zaman yaşamaktadır. Bilimin birbiri üstüne eklenerek yükselen alanlarına karşın kamu yönetimi teorisyenleri, kümülatif ilerlemeden ziyade birbirinin aksini iddia etmek, çözüm odakları yerine başka büyük sorulara sahip olmakla ilgilenmiştir. Kurucularından olan Wilson, Henry, Gauss, Gulick, Simon,

⁴ Kaynakların sahibinin olmadığı veya ortak bulunduğu durumlarda, faydalanma alanı bireylere özgüyse dolayısıyla zarar verme davranışı ortaya çıkıyor ve sonuç herkesi ilgilendiriyorsa ortak mallardan bahsetmek mümkündür.

Waldo ve diğerleri görüleceği üzere ortak kanılar geliştirmekte ısrarcı olmamışlardır (Frederickson vd., 2012: 2-4).

Modern kamu yönetimi, birbirinden bağımsız gibi görünen beşerî ve doğa bilimlerinin bileşiminden oluşur. Ekonomi, tıp, siyaset, hukuk, sosyoloji, mühendislik ve diğer birçok alanın katkısı kimi zaman yeterince kimi zaman temel prensiplerini yutarcasına etki etmiştir (Shafritz, vd., 2017; 21). Ele alınan ve çokça konuşulan biçimleriyle kamu yönetimi disiplini bir vücut olarak düşünülecek olsaydı eğer; fabrikalarda araştırmalar yürüten şirketlerin mühendis yöneticileri tarafından ortaya konulan yönetim idealleri Fayol, Taylor ve Ford tarafından belirlenirsek kamu yönetimi alanına ilham olmuştur. İşlerin yürütülme hassasiyetleri ve devlet kurumlarının işleyiş şekilleri öncelikle Weber’le devamında ise Hawthorne Enstitüsünün araştırmalarıyla birlikte insan davranışını anlamaya yönelik olup, koşulların bilinçli değişimi sonucunda işin çıktısının değişiminde yapılan gözlemlerle birlikte bir iskelete kavuşmuştur.

Baş döndürücü teknolojik gelişmeler sonucunda üretim modelindeki değişimler, kârı maksimize etmek isteyen iş sahipleri ve çalışanların farklılaşan görev tanımlamalarını gözlemleyen bilim insanları çalıştıkları mekanları deney laboratuvarı gibi istatistik sonuçlarına yansıtmışlardır. Temel itibarıyla iş bölümü, uzmanlaşma, verimlilik, görev tanımı ve çevresel faktörlerin etkisi gibi kavramlar çalışmaların hem fikir oldukları ve altı çizilen özellikler olmuştur. Bizatihi insanın ele alınış şekli dikkat çekmektedir. İnsanlar, maddi öncelikle hareket eder ve duygularından ziyade akıllarıyla karar alırlar. Disiplin ve gözetimin eksik olduğu alanlarda ise işçinin iş görmesi sekteye uğrayacaktır. İnsan doğasının özünde tembellik yatmaktadır. Çağdaşların ortak kanıları bu durumlarla özetlenebilecektir (Fedai, 2018).

Söz konusu tarihler, doğrudan kamu yönetiminin evrimini şekillendirme girişimi taşımamaktadır. Ayrılmaz parçaları olan organizasyon ve yönetim üzerine araştırmaların yapılması yanında işin nasıl yapılabileceği ve işi yapanların idaresi geliştirildiğinden ilham alınabilecek sonuçlar bulunmaktadır. Bilimsel iş modelleri

keşfinin modern kamu yönetiminin tarihsel çizgisinde yatan temel nedenlerden olduğunu belirtmek tam anlamıyla yanlış olmasa da eksik olacaktır denilebilir. Kamu yönetiminin temel aksiyonu insana yaşanabilir bir çevre sunmaktan gelmektedir. Modern yönetim ve organizasyonun gelişimi ise endüstri alanının amaçlarını gerçekleştirmekten geçmektedir (Dahl, 1947: 5-6). Refah seviyesinin artışı veya bilimin ve sanatın gelişimini insana katkı olarak görmek mümkün olsa da tarihte hiçbir dönemde görülmediği ölçüde intihar ve suça meyil artmıştır (Durkheim, 2023; 76-77).

Bir yandan gelişen bilimler ve diğer yandan insan hayatındaki yozlaşmalar düşünüldüğünde nesnesi gelişen teknoloji ve bilimler, öznesi insan yaşamı olan bir disiplinin sıkı bir çalışmaya ve mümkün mertebe elekten geçirmeye ihtiyacı olmuştur. Sosyal ve kültürel etkenleri dikkate alan insan çalışmaları odağına geçiş yapıldıkça alanın ihtiyaçlarını ayrıştırabilmek nispeten kolaylaşmıştır.

Toplumsal alanı yaşanabilir kılma arzusuyla yola çıkıldığında karşılaşılabilecek en çetrefilli sorunlardan birisi ilerleme ve aydınlanmanın felsefesinden beslenerek filizlenen disiplinin, yine o felsefenin kendiliğinden uygarlığın gelişimine katkı sağlayacağı yönündeki katkısız inancıdır. Henüz doğmamış bir bebeğin hizmet verenleri veya ana kaynağı olarak tanımlanabilecek alt disiplinlerin kendinden kusurlu halleri çarpık vaziyete sebep olmuştur. Yönetimin idealleri kapitalizmin güdülerinden ortaya çıkmıştır. Hakların korunması nedeniyle toplumsal alandan aktarılan yetkiler yine ondan faydalanmak üzere hayat sürdürenlere aktarılmalıdır. Dolayısıyla bu kısımdan iki dikkat çıkacaktır ortaya: disiplinlere koşullu yaklaşılması gerekliliği ve teorik çerçevenin hangi koşullar altında üretildiği. Çalışmanın devamında yer alacak olan isimlerin bir kısmı maddi kaygıyla organizasyonel çalışmalar yaparken bir diğer kısmı insan ilişkilerinin kıymetini oluşturduğu sisteme entegre edecektir. Henüz konunun kendisini açıklamadan kritiğinin yapılma nedeni ise çalışmanın devamında işlenecek olan huzursuzlukların kökenlerinin altını çizme ve ilişkili ilerleme ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

4.1. Taylor Ölçme Süre ve Çıktı

Endüstriyel sahada yönetimin bilimselleşmesi Taylor'un yayınladığı Bilimsel Yönetimin İlkeleri (1911) çalışmasıyla başlamıştır. Örgütlerin kârlılık oranını arttırmaya yönelik olarak iş ve işçi arasındaki etkileşimi gözlemlemiştir. İşçiye yüklenen görevin iş veren ya da yönetici tarafından yapılan ayrıntılı tanımı, günün koşullarından ve işi gerçekleştirenin özelliklerinden bağımsızlaştırılarak ve hata payını minimize etme amacıyla iş tanımının zenginleştirilmesinin önüne geçilmesi büyük önem taşımaktadır. Ne kadar az sorumluluk verilir ve iş tanımı ne kadar kesin yapılırsa işçi o kadar başarılı olacaktır. İşçinin bu yönde eğitilmesi ve yönetimin eşgüdümü belirlemesi ilkelere uyumla gerçekleşecektir. Taylor, işçinin önceliğini maddi motivasyon olarak belirlemiş; parça başı ücret sistemine geçilmesi durumunda en yüksek verimliliğe ulaşılacağını belirtmiştir (Şimşek, 2007; 43-44). İşçinin işte kalabilmesi adına kolektif ya da birey yönelimli çalışmalar yapılmasına ihtiyaç duyulmamıştır. İlkelerin hayata geçebilmesindeki en mühim girdilerden biri çalışanların işini kaybetme kaygısı taşımasıdır. Patronun edindiğinin arttırılabilmesi ve bu artışın sürdürülebilmesi ise işin sağlıklı çıktısıdır.

Günümüzde çokça üzerinde durulan performans kaygısı, etkinlik odaklılık ve sonuçlar konusunda hassasiyet yine Taylor'un sisteminden beslenmiştir. Başta özel firmalarla ilişkili olması nedeniyle Taylor'un iş yönetimi belli saatler içerisinde ve hedefler doğrultusunda gerçekleştirilmesi mümkün olanlara yöneliktir. İlkeler ve nitelikler Taylor'ın çerçevesinden incelendiğinde ortaya çıkan fotoğraf renksiz ve ürkütücüdür. İşletmelerin ortalama bir konfeksiyon atölyesinden farksız, kişilerin tembel ve eğitimsiz oldukları anlaşılmaktadır (Taylor, 2019).

Özel şirketlerin yönetiminden devlet idaresinin yönetimine geçildiğinde dikkat edilmesi gereken öncelikli husus bir taraftaki maliyet kaygısının diğer taraftaki vatandaş talebiyle eş veya benzer olarak ilişkilendirilememesidir. Kamu görevlisi günümüzde kısmen mesai saatlerine sahiptir, aciliyet söz konusu olduğunda ise ertelenemeyen koşullar bilhassa ortaya çıkacaktır. Sonuç itibarıyla kârın edimi

ertelenebilir fakat kamu sorunlarının büyük bir kısmı ortaya çıktığı anda giderilme ihtiyacı duyacaktır. Bundan mütevellit iş ve idare yönetimi birbirinden ayrılarak yapılması gerekenler arasındaki amaç ve araçları belirlemek durumunda kalacaktır. Kamu yöneticisi ya da çalışanı kamu sorunlarını amaç haline getirmediğinde süreç mekanikleşme tehlikesi taşıyacak; sorumluluk ve görev bilinci devre dışı kalacaktır. Piyasa mekanizmasının işleyişi ve kamu yönetiminin işleyişi arasındaki baskılar ve benzeştirme çabaları yalnızca ilk endüstriyel dönemde değil, Yeni Kamu İşletmeciliği adı altında da oldukça tartışılacaktır (Kaboolian, 1998: 189-193).

İş yaşamının değişimi yalnızca kamu personelini değil toplumsal alanı da derinden etkilemiştir. İnsanlığın zaman algısının süreyle değiştirilmesi, işin gündelik yaşamdan ayrılması, işin çok fazla parçalara bölünerek herkesin yapabileceği bir düzeye taşınması yabancılaşmaya, tek düzelige, yozlaşmaya ve değersizliğe sebep olmuştur. Huzursuz toplumların eylemlerindeki çatışmayı ve tutarsızlığı gözlemeyen düşünürler zamanla davranış bilimlerini geliştireceklerdir. Günümüzde ise değişen koşullarla birlikte birçok yönetim, Taylor'un modelini yeniden uyarlayarak iş ve insan ilişkilerinin sürekli adaptasyonu için güncelleştirilmiştir. Birçok ülkede göçmen akımlarıyla birlikte eski çalışma koşullarındaki özellikler devam ettirilmeye çalışılsa da yaşam standartlarının gelişimi doğrultusunda çalışma prensipleri esnetilerek, eğitim kalitesiyle paralel şekilde tanımlamalara gidilmektedir. Bireyin işe olan ilgisizliği, dikkat eksikliği ve hatta sabotajı veya kötü çalışma koşulları yönetimleri değişime zorlamış olsa da tek ve geçerli neden değildir. Yine de bahsi geçen sebeplerin birçok kurumda bilimsel yönetim prensiplerinin ancak seyreltilmesine neden olduğu düşünülmektedir. Piyasaların akıl almaz iniş çıkışı ve küresel çapta yaşanan kaos durumları bilimsel yönetimin olmazsa olmaz ilkelerinin üstünü çizmiştir (Montmollin ve Tombelaine, 1975: 4-15).

4.2. Fayol Üst ve Ast İlişkileri

Geleneksel kuramın devamı olarak nitelendirilebilen Fayol, "Genel ve Endüstriyel İşlerde Yönetim" (1908) adlı incelemesiyle yönetimin bütün örgüt

yapılarındaki gerekliliklerini ve ilkelerini belirlemiştir. Taylor'ın aksine Fayol, yönetim sürecini tavandan tabana düzenlemenin örgütün işlerselliğini sağlayacağını düşünmektedir. Bu durum yalnızca alt düzeyde harekete geçen örgütün üst düzeye ulaşana değin organizasyonel harekete geçeceğini akla getirmemelidir. Öyle ki örgütün işlerinde yönetimi, diğer bütün faaliyetlerin önüne koyarak üstün gücünün hepsini yapmaya muktedir olması dolayısıyla dikkat kesilmesi gerekenin o olduğunu ileri sürmektedir (Fayol, 2008; 5-7).

Örgüt, sosyal bir varlık gibi ele alınarak her bir etken organizmanın çalışması için önemli görülmüştür. Görüldüğü üzere yönetim üzerine düşünüldükçe çalışmalar insan özelliklerini ve grupların ruhunu göz önünde tutmaya başlamıştır. Yol göstermek, prensipler belirlemek, idealler oluşturmak bir bakıma disipline dönüştürebilmek toplulukları yönetebilmek için gereklidir. Yöneticinin bir grubun davranışlarını ahlaklı, doğru ve iyi olmak üzerine ehlileştirmesini beklemesi bir peygamberin beklentisinden farksız olacaktır. Din ve ahlak işin doğru yapılması yönünde talepler oluşturmamakla birlikte bu dünyanın kazançlarını değil ölümden sonraki dünyanın kazançlarını vadedecektir. Tüm bu sebeplerden ötürü bu dünyayı hedefleyen ve ekonomik faydalar sağlayacak ilkeler belirlemek gerekmiştir (Shafritz vd., 2017: 223).

Fayol'a göre yönetimin on dört ilkesi mevcuttur; iş bölümü, otorite, disiplin, kumanda birliği, yürütme birliği, genel çıkarların özel çıkarlara tercih edilmesi, ücret, merkeziyet, hiyerarşi, düzen, adalet, memurların istikrarı, teşebbüs fikri ve çalışanlar arasında birlik. Bahsedilen ilkeler her örgütte bulunmakla birlikte işe yarar olabilecek bütün fikirlere açık olunması gerektiğinden bahsetmiştir (Leblebici, 2008: 109-111). Ayrıca yaşadığı tarihin koşullarında işçilere verdiği önem ve esneklik çalışmanın önemini gözler önüne sermektedir. Bazı yönetim bilimcilere göre ise bugünün şartlarıyla değerlendirilmesi işçi düşmanı gibi algılanmasına neden olmaktadır (Akın ve İnhan: 2008).

Fayol için kamu kurumları özel kurumların gelişiminden belli başlı noktalarda feyz almalıdır. Değiştirici fark kamu kurumlarının toplumsal ruha sahip olmalarından kaynaklanır. Çaba gösterilen her alan ya da savsaklanan her durum vatandaşı bizzat etkileyecektir. Kamu hizmetlerinin sunumu için hangi kurum ya da birimin ne yönde ve nasıl örgütü yöneterek faydalı sonuçlar alabileceği yönünde çalışmalar yürütmüştür. İdarenin sahip olması gereken başlıca unsurlar; amaçlar, ihtiyaçlar ve kaynaklardır. Var olması yetmediği gibi raporlanması ve amirden bir diğer amire tecrübelerle aktarılması gerekmektedir. Bunların bilinmesi bir kamu kurumu için gerekli olsa da genellikle ihmal edilmekte ya da zor bulunmaktadır. Kamuda görev alan kişi, etkinlik alanını saptadıktan sonra genellikle bulunduğu görevden alınmaktadır. Ona göre raporun geçmişinde yaşanan herhangi bir ivmeyi en kısa yoldan bulmanın yolu kurum içerisinde anket yapmaktan geçmektedir. Her türlü sorun, koşul ve kaynak bu yolla gözlemlenebilir hale gelecektir. Rapor ve planın varlığı işi kimin yapacağı ve ne kadarını üstleneceği konusunda belirli sınırlara sahip organizasyon şemasıyla desteklenmelidir. Astın üstüne vereceği raporların önemini sorumluluk duygusunun pekişmesi için gerekli görürken, planlı hareketin kontrole tabi tutulmasıyla birlikte idari yetkililer arasında güvenin sağlanacağını belirtmiştir. Sürekli gelişim kamu kurumları için elzem olsa da genellikle hayata geçirilmesi zordur. Üstelik daha önce de değinildiği gibi atama yoluyla değişen personel bütün bilgi birikimini yanında götürmektedir. Kurumun sürekli eylem halinde olması için kamuoyunun bilgilendirilmesini iyi bir baskı aracı olarak değerlendirmiştir. Eylemsizlik sonucunda kaybedilen kamu kaynaklarının onlara nasıl yansıtılmasının aktarılması kamu kurumunu harekete geçirecektir (Fayol, 1923: 99-114).

Görüldüğü üzere, Fayol'un kamu yönetimindeki örgüt yapılarına ilişkin katkısı mühimdir. Taylor'da görülen otomasyon arzusu süre ve ürünü örgütün temel çıkış noktası haline getirirken, belgelendirme ve istikrar Fayol'un organizasyonuna giden anahtar kelimeler olmuştur. Modernleşmenin getirdiği sayılabilir olma gerekliliği bilimsel çalışmaları insani özelliklerden soyutlama çabasında olsa da özellikle kamu kuruluşlarının amaçlarını gözden geçirme söz konusu olduğunda zamanla zayıflamıştır. Dolayısıyla Fayol'un örgüt idaresi ilkelerinin revize edilmiş ve toplum

odaklı halleri kamu kurumlarını etkileyerek düzenleme gayretinde bulunmuştur. Özel şirketlerin evrimi ve devamında gelen gözle görülür başarılarının olduğu çağda kamu idarecilerinin üzerindeki ne yapacağını bilememe ruhaniyetinin doğrudan çözüm önerileri ve somut tavsiyelerle gerilimini azaltmıştır.

4.3. Weber Yasal Sözleşme ve İdeal Örgüt

Yönetimin gelişimine katkıda bulunan Weber (1922), toplumsal alandaki güç ve iktidar ilişkilerini inceleyerek otoritenin kaynağını çözümlemeyi amaçlamıştır. Örgütlerde otoritenin kişisel hassasiyetlerden ve kayırmalardan azade topluma faydalı olabilecek ilkelerini belirleyerek bürokrasinin kilit noktalarını oluşturmuştur. Modern devletlerin işleyişi sebebiyle olmazsa olmazları arasında bulunan ilkeler, Weber'in ideal tipini model almıştır.

Geçmişte Tanrısal gücün istenciyle emir veren patriyarkal güç, işin işleyişini kişiler üzerinden değerlendirmiş, Weber buradan hareketle tersi bir manevranın bürokrasi kuramında var olmasına hassasiyet göstermiştir. O günün koşullarında yüksek makamların göz bebeği olmak adına eğitilen bürokratları, emirlerini yerine getirdiğinde makamlara layık gören aristokratların taleplerinden arındırmaya çalışmıştır. Weber'in oluşturduğu yapı, Bismarck'ın Prusya ordusunu düzenleyişinden ve Avrupa'daki denkleri arasındaki gözle görülür birinciliğinden ilhamla oluşturulmuştur (Eşki, 2010: 187-198; Ritzer, 2016: 189-202). Dolayısıyla günümüzde nizama ya da aşağılamaya konu olarak ele alınan ve kurumların iskeletini oluşturan bürokratik yapı, askeriye'nin sivil hayata uyarlanma çabasıdır. Bismarck'ın çabası devrimleri ve huzursuzlukları engellemek olduğundan kurduğu yapının temel mahiyeti verimlilik yahut sonuç odaklılıktan ziyade kapsayıcılığının boyutu ve olabildiğince bireyi sistemi içerisinde var edebilmektir. Weber ise bürokrasiyi, piyasanın gelişigüzel tavrından toplumu en az etkilenir hale getirmek amacıyla düzenleyişi dikkate değerdir. Ordunun disiplini ve ciddiyeti nasıl topluma güven sağlıyorsa bürokrasi de dalgakıran görevi görerek piyasadan doğan gayri ahlaki sonuçları engelleyecektir (Sennet, 2021: 23-33).

İnsan vücudu için besin ne anlama geliyorsa denilebilir ki; kamu yönetimi için bürokrasi de bir bakıma o anlama gelmektedir. Modern bürokrasinin yaratıcısı ise Weber'dir. Çağdaşları Taylor ve Fayol kadar kapitalizmin sorunsuz ilerleme araçlarını inceleyerek toplumsal alanda işlerin en kolay haliyle yapılabilmesi için örgütün ideal tipini ortaya çıkartmıştır. Öncelikli çaba örgütlerdeki otorite kaynağının tespitidir. Kuruluşun hangisine sahip olduğu konusu, örgütün işleyişi hakkında bilgi verirken Weber, hiçbirinin insanlık tarihinde saf olarak var olmadığını kabul edecektir. Yine de düzenleme, çözümleme ve ayrıştırma yoluna gitmesinde Onun için bir sakınca bulunmamıştır. Bu durumun çalışmada özellikle vurgulanma nedeni, çalışmanın nihai amacına referans vermesinden kaynaklanmaktadır. Homojenleştirme, sosyal topluluklarda görülmemesine rağmen dönemin çağdaşlarının çalışmalarında sıklıkla görülürken; prensiplerin belirlenmesi yahut çalışmanın yasalara indirgenmesi önkoşul olmuştur.

Geleneksel, karizmatik ve yasal otorite tipolojileri Weber'in ideal tipini oluşturmuştur. Genellikle çıkarlara dayalı olarak zorunluluk veya gönüllük kimi zaman her ikisini birden içererek örgütlerin ilişkilerini oluşturmaktadırlar. Otoritenin sahibi atama, seçilme veya güç kullanarak örgüt yapısını belirleme hakkına sahip olmaktadır. Kural koyucunun bireyleri bilgilendirmesi mümkünse rızasını alması gerekmektedir. Zorlayıcı gücün örgütün içerisinde olması doğal olmasına karşın kabul edilmeden yaptırım uygulanmasını ancak kölelikle eş tutmuştur.

Kamu yönetiminde ise esas olan rasyonel otoritedir. Yasalarla belirlenen iş, yetki verilmesi ve yetki alanlarının ayırt edilmesi, görev alanında uzmanlaşma, iş bölümünün sistematikleştirilmesi, yaptırım gücü araçlarının yasalarla belirlenmesi, iş ve işveren arasındaki sözleşmenin varlığı yasal idarelerin karakterini oluşturmaktadır. İdari daire ya da büroların kuralları yasalarla çerçevelenmiştir. Rasyonel örgütlerde işin eğitim ve yeterlilikle hak edilmesi gereklidir. Memurun kapasitesi, örgütün içinde bulunduğu hiyerarşi katmanını belirlemektedir. Dolayısıyla en iyi uygulama atama yoluyla konumunu belirlemesidir. Makam ve şahsiyet birbirlerinin yerine geçebilecek durumda olmamakla birlikte kişiler görevlerle özdeşleşemeyecektir. Rasyonel

yasalarla memur görevden, görev memurdan, ast üstten ve üst asttan ayrıştırılarak korunmaktadır. Memurların duygularını işlerinden uzak tutmaları kurumun tabiatını akıl ve görev ekseninde tutabilmeleri için önemli olmuştur. Söz konusu kurallar, kuruma güveni arttırmakla birlikte işleyişin devamlı nitelikli çalışanlarla kendini yenileyebilmesini amaçlamaktadır.

Bürokratik organizasyonda kuralların hâkim olması kurallara uyulmasını ve yasalara inanç duymayı pekiştirecektir. Kurumda çalışan bütün memurların terfi alabilmelerinin önü açıktır. Tek ya da asıl uğraşları olan görevleri aynı zamanda kariyerleridir. Temel itibariyle Weber'in teorisinde çalışan/memur onursal haklar kazanmıştır. Yasal güvence altına alınmak bir yana, kişiler duygularını işe yansıtılma bilincine sahip, eğitilmiş ve çalışmaları düzeyinde astlar arasından üstler arasına yükselebilecek yetkinliktedirler (Weber, 2005: 24-52).

Toplumdaki sınıflar arası farkın bürokrasinin varlığıyla en aza indirgenebileceği inancı Weber'i kurumun varlığının zorunluluk olarak görülmesi gerektiği fikrine itmiştir. Özellikle kapitalizmin aksamadan işlemesi ve bürokrasinin gelişmesi arasında paralellik görmüştür. Eş zamanlı tarihsel süreçte ortaya çıkan iki sistem birbirleri koşuluyla var olmamış fakat büyüme konusunda birbirlerini besleyerek ilerlemişlerdir. Günümüz koşullarında sistemin nelere ve nasıl yol açtığı konularıyla yakından ilgilenenlerin Weber'i mekaniklikle, bireycilikle, katılıkla ve mekanizme suçlayabilir olması bürokrasinin çıkmazlarıyla Onu yakından ilişkili tutma nedenleri bir döneme hâkim görüşlerin üreticisi olmasıyla yakından ilgilidir (Ateş, 2003: 57-79).

BEŞİNCİ BÖLÜM

KAMU YÖNETİCİSİNİN PERSPEKTİFİNDEN MODERN YÖNETİM ve KAMU YÖNETİMİ

Klasik dönem olarak nitelendirilen bu yıllar aynı zamanda teorisyenlerin ortak kanaatler altında toplanabildiği uzlaşılı yılları olmuştur. Siyaset, hukuk ve sanat olma iddialarını aşan idare bilimi yasalarını belirleme ve meşruluk kazanma yollarını aramıştır. Dünyada beliren ideal ve ilke bulma yarışına idare bilimcileri de katılarak bir kamu örgütünde olması ve olmaması gerekenler, yöneticinin prensip edineceği davranış biçimleri ve hükümetin bu kurumlarla ilişkisini düzenleyeceği araçları itinayla sistematize ederek; günlük telaşlardan ve ideolojik heyecanlardan uzaklaştırma yoluyla bilimselleştirmiştir (Wilson, 1887).

İlk dönem idare ilkelerinin hedefi genellikle hiyerarşinin üst basamaklarına hitaben kaleme alınmıştır. Henry'e (1975) göre kamu yönetimi biliminde en yüksek uzlaşılı; idari biliminin politikadan ilişkisi kestikten hemen sonra ve ikinci dünya savaşı girişi öncesi anlaşmazlıklar arasında ortaya çıkmıştır. Bahsedilen kanıların Gulick ve Urwick'in yönetim bilimi incelemeleri ekseninde toplandığını görmek mümkündür.

Klasik kamu yönetimi yılları, alanı tanımlama ve hükümetin işleyişleri hakkında fikir belirtme üzerine eğilmiştir. Çağın organizasyon ve örgüt teorisyenleri askeri zincirden veya makine işleyişinden hareketle prensipler belirlemiş; insan doğasına, çevre koşullarına ve kendi ilişkilerini zamanla oluşturabilecek durumlara eğilmek konusunda oldukça zayıf kalmıştır. Cairnes'in ifadesi dönemin yasa edinme anlayışını açıklar niteliktedir.

“Benim açımdan keşfedilmiş olsun veya olmasın her şeyin bir piyasa fiyatı mevcuttur. Normal fiyat yasası varsa, ücret, kar, kira yasası da vardır. Benzer şekilde

rüzgarların, gelgitlerin, mevsimlerin ve dış doğanın fenomenlerinin yasa olduğu gibi. Doğal nesneler hakkında da yasa koyulabilecektir.” (Renwick, 1944)

Kamu yöneticilerinde görülen devlet ve insan ilişkileri hassasiyeti dönemi içerisinde farklı perspektifler geliştirme konusunda ne kadar bütüncül bakılabildiğinin göstergesi olmuştur. Gelişimin, refahın ve ilerlemenin hükümetler eliyle sağlandığı yıllarda kamu yönetiminin kendisi ve kamu yöneticisi olmak muhakkak ayrıcalık sahibi olmakla eş değer tutulmuştur.

Politika ve kamu yönetiminin doktrinel ayrılmasından kısa bir süre sonra ayrılmanın gerçekleşmediği veya gerçekleşmeyeceği yönünde muhalif sesler yükselmeye başlamıştır. Özellikle bir itiraz biçimi olmaktan ziyade yeni bir düşünme alanının çok ötesine geçerek kamu yönetimi ve siyaset biliminin iç içe ve hatta birbirinin yerine kullanılabilecekleri iddiaları ortaya atılmıştır. Kamu yönetimi ortaya çıktığı anda kendi ekolojisini oluşturmaktadır. Çevresinde olup bitenler veya onun çevreye etkisi hafife alınmayacak sonuçlar doğurabilecektir (Gauss, 1947). Yalnızca bu gerekçeyle değil insanların davranışlarına eğilen ve sınırlı bilginin karar almayı etkileyerek tahmin edilen örgüt işleyişinin pratikte başarısız olduğuna dair ilkelere yönelik itirazlarda alanın duayenlerinden olan Dahl, Simon ve Waldo gibi isimlerden gelmiştir. Henüz yeni kimlik edinmeye başlayan disiplin iki temel direğinin sarsılmasıyla ne için var olduğu ve ne yapması gerektiği hakkında boşluğa düşmüştür.

Tarihsel koşullar birtakım sonuçları beraberinde getirerek başta sosyal bilimlerin ve dolayısıyla kamu yönetiminin ilişkilerini etkilemede başat rol üstlenmiştir. Nispeten durağan koşullardan karmaşık ve dinamik örgüt yapılarının ayırdına varma işleyişi, en küçük hareketten en büyüğüne değin faaliyet alanlarının incelenmesi alanı mekanizmden canlı bir sistem yaklaşımına yöneltmiştir. Neden ve sonuçların incelenmesi, çevresel koşulların nasıl etkilediği veya çevresel koşullara nasıl etkide bulunulduğu, başarılı ve başarısız çıktılara nasıl ulaşıldığı özenle incelenmiştir.

Hali hazırda bütün varsayımların reddine girişen kamu yönetimi alanı, sanat olma iddiasını ilkeler belirleyerek ve bunların olumlu sonuçlarını temel alarak bertaraf etmiştir. Hukukla gelişen ve hatta hukuksuz var olamama teşebbüslerine; önlenmeden yapılan hareketlerin bütünüyle cevap vermiş, sonuçlarının bir hukuk konusuna dönüşebileceğini vurgulamıştır. Stein'a göre; devlet hareket eden, karar alan ve rasyonel olma konusunda eksiklik taşıyabilen bir bakıma hareket eden kişiliğe sahip bir organizmadır. Hukuk ancak devlet ve toplum ilişkilerini koruyan, uzlaştıran ve barıştıran ayrı bir disiplin alanıdır (Turan, 2023: 197-206). Uluslararası arenada gücün el değiştirmesi de bilimin felsefesini ve pratiğini etkilemiştir. Avrupa'da büyüme sancıları geçiren ve hukuk-sanat ikilemi geçiren alan, ABD'nin gelişme çabasında yönetsel tavrını ortaya koyduğu kamusal alana yönelik pragmatist ve reformist tavrıyla birlikte eyleme ihtiyaç duyan alanlara kaymıştır (Fedai, 2018: 119-125).

Siyasetçilerin kararları son dünya savaşında milyonlarca insanı etkilediğinde kamu yöneticileri gayri şahsi olmanın zorluklarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Politika oluşturma süreçleri ve iktisadi koşulların kamu yararı ortaklığında belirlenme ihtiyatlılığı da siyasetçilerle bir çarpışma konusuna daha neden olmuştur. Savaş sonrası dönemde kamu yönetiminin politika üretme alanı olduğu sesleri yükselmiştir. Kamu yöneticisi kendi eliyle gerçekleştiriyor olsa dahi eyleme geçtiği anda politikanın uygulanma şekline karar verici olarak ortaya çıkacaktır. Bu durum mühim sonuçlara yol açmıştır. Bir kamu yöneticisinin uygulama alanını siyaset bilimcinin iznine göre şekillendiriyor olması disiplinin bir alt dal olma ihtimalini tekrardan akıllara getirmiştir (Appleby, 1949; Simon, 1955).

Henüz sınırlarını örememiş bir alanın küreselleşen dünyada yaşanan gelişmelerden nasibini alması hiç şaşırtıcı olmamakla birlikte büyüme sürecine bir darbe daha vurmuştur. Yükselen trend; hükümetlerin belirleyicilik kartlarını ellerinden alarak piyasanın ne yöne gideceğinden bihaber, girişimci ve hareket kabiliyeti yüksek ellerine teslim etmesidir. Özel kuruluşların ivme kazanan başarısı karşısında kamu yönetiminde işletmecilik iklimi baş göstermiştir. İşletme okullarının popülerleşmesi ve kamuoyu tarafından şirketlerin gidişatının merak konusu oluşu kamu yönetimini bir

kez daha kimlik krizine sevk ederek yeniden doktrin geliştirme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (Henry, 1975; Waldo, 1968).

Kamu yönetiminin gelişimi, hemen her dönemde bir başka ikilikle test edilmiştir. Yine hemen her dönemde bilim olmama, başlıca disiplin olma yerine siyaset bilimiyle ilişkilendirilme sınırlarında durmuştur. Siyaset ve yönetim, bürokrasi ve demokrasi, yönetim ve işletmecilik, olgu ve değer ikilikleri bunlardan bazılarıdır. Araştırmanın devamında da bu yılları daha kapsamlı anlama gayretine girişilecektir. Bahsi geçen konularda fikir sahibi olan, çevresini etkileme veya pratikte karşılık bulabilen teoriler ve teorisyenlerden bahsedilerek yöntemler, felsefeler ve tarihsel çizgi ele alınmaya çalışılacaktır.

5.1. Bilim Problemi

Sosyal bilimlerin geçmişten günümüze uzanan kendini fizik bilimleri özellikleriyle kıyaslama ve benzer köklerden üreme ihtiyacı kamu yönetiminin de şahsi problemlerinden biri olmuştur. Bu durumun fizik biliminin sayılarla aktarabilme dolayısıyla kanıtlanma ihtiyacını evrensel olarak giderebilme avantajını ortaya çıktığı andan itibaren doğuştan haklar kategorisine girişi görülecektir ki; kamu yönetiminde mücadele edilmesi gereken ve sonradan kazanılma uğraşı gösterilen bir çabaya evrilmiştir. İkincil odak ve problem alanı ise kamu yönetiminin mirasında yatan ve yüzyıllardır süregelen sanat, yetenek, Tanrısal güçten edinilen karizmatik enerji alanı ve retorik sanatı çağrışımı yapan taraflardan beslenmesidir. Çalışmanın devamında işlenecek konulardan biri olan kamu yönetimi ilkeleri bu çabanın modern ürünlerinden belki de en önemlisidir. Örneğin; Urwick'in bir köprü'nün yapımında nasıl bir kaynak ihtiyacı doğuyorsa organizasyon yönetimi için de belli ilkelere lazım gelindiği ifadesi kesin ve evrensel ihtiyaçlardan beslendikleri açık olduğu gibi bir tür aynılık üzerinden ele alınmasına işaret etmektedir. Sonuç itibarıyla; devlete ait işlerin doğası gereği yeteneklerle donatılmış kişilerden alınması ve bir doküman haline getirilip herkes tarafından uygulanabilecek görevlere aktarılması durumu ortaya çıkmıştır.

İnsan davranışlarının bilinmezliği veya öngörülemezliği karşısında kimi zaman yetersiz bilgi kimi zaman çalışmayı kolaylaştırmak veya oluşacak davranışın iç ve dış etkenler arasında neye sebep olunacağını bilinememesi de bilim olma problemini ortaya çıkarmıştır. Klasik kamu yönetimi teorisyenleri için genellikle yaygın bir inanç mevcuttur. Buna göre disiplinin gelecek potansiyellerine set çeken unsurların başında insan etkeni bulunmaktadır. Bilhassa organizasyonun personellerinden değil organizasyonu analiz eden gözlemcinin varlığı bahane edilerek ortaya çıkan verilerin ciddiye alınmasının engellenmesi de entelektüellerin tuzaklarındandır. İnsan davranışlarını organizasyon içerisinde nötralize etme işini ise montaj hattının kesin tavrına ve bireylerin rasyonel yönlendirilme işine bırakmıştır. Yine de kuralların yazıldığı teori odalarındaki başarı kıstasıyla bir yöneticinin karşılaştığı sorunlar konusundaki başarı arasında derin yarıklar olduğunu belirtmiştir (Dahl, 1947: 1-11).

Alanın sorumluluk çevresinin genişliği ve tarihsel geçmişi derinliğini betimlerken bu noktanın zıttına kaim olması gibi yakın zamanlarda yüzeyselleştirilen “teknikler veya taktikler” adı altında toplanması şaşırtıcı olmamakla birlikte çözümsüzlüğe gark etmektedir. Burada gördüğümüz bir tür kitsch kültürü yansıması olan *Reader Digest*⁵ hissiyatı, derinliği olmayan ve analizden yoksun bilhassa yöneticilikten⁶ ziyade sorunların görünen yüzleriyle ilgilenen ve sorunların üzerinde yükselen idarecilik⁷ çağrışımı da bilim ve sanat arasındaki çizgiyi belirlemekten öte kişisel imzaya dayalı ve nihayetinde gayri etik, iknadan, baskıdan ve hileden beslenen çağrışımlara gebe içinden çıkılması zor bir duruma dönüşmüştür.

⁵ ABD’de 1922 yılında hayata geçen, zamandan tasarruf etme kaygısı güdenlere ve dönemindeki gelişmelerden haberdar olmak isteyenlere yönelik olarak hazırlanan, bir nevi fikir verme, ilgili gözükme amacı taşıyan kitapçık şeklindeki dergidir. Konular evrensel olanlardan seçilir ve en kısa yoldan aktarma amacı taşıdığı için yoğun analizlerden yoksundur (Britannica).

⁶ Yönetme kavramı, rasyonel ve demokratik yolda buluşturma, doğruya erişme ve bu yolda insanları ikna edebilme anlamları taşımaktadır (TDK, 2011: 2610).

⁷ Bir tür geçicilik, gönülleri hoş ederek uzlaşma kanalları oluşturmak ve belki de siyasi hayatın hızına ayak uydurabilmekle ve oydaşlardan olma korkusuyla aynı kanaldan uygun veya değil devam etme güdüsüyle açıklanabilir. Ülkemizde ise muhakkak ki Süleyman Demirel’in “*Türkiye yönetilmez, idare edilir*” demecinden etkilenmiş bir kavramdır (Çolak, 2021: 30).

5.2. Gulick ve Urwick

Fayol'un "Genel ve Endüstriyel Yönetim" adlı çalışmasından hareketle yola çıkan Gulick (1937), devletin birimlerinin organizasyonel özelliklerini gözlemleyerek; özel kurumların gelişimiyle uzlaştırmıştır. Birim, yönetici, insan davranışı, en çok çaba ve hükümetlerin özelliklerini değerlendirerek uygulanabilir ve demokratik örgüt şemasını çıkarttığı "Yönetim Bilimi Üzerine Makaleler" çalışması iki savaş arası dünyada bir kamu yöneticisi gözünden klasik yönetim bilimi örgütlerine ışık tutmaktadır (Yalçın, 2010: 53).

Gulick'in başlıca temeli ve fark yarattığı husus örgütleri insan doğasının yetişememezliği üzerine kurgulamasında yatmaktadır. Yapılması gerekenlerin fazlalığı ve zaman-mekân kısıtlılığı insanın sorumluluklarının ötesinde sınırlardır. Bu nedenle örgüt, iş bölümünün vesilesi olacaktır. İnsanın davranış biçimlerini göz ardı ederek kurulan örgütlerin değil, iyi ve kötü alışkanlıklarının farkında olarak organizasyonun oluşturulması ve güçlendirilmesi kanısında olmuştur. Bu yöndeki ilk tespiti insanların bağımlılıklarını örgüt içerisinde yapılması gerekli eylemlere benzetebilmektir. Alışkanlıkların doğru yönde kullanımı örgütün işleyişini kolaylaştıracaktır. Sert, soğuk ve kuralcı bilinmesine rağmen askeriye'nin komuta birliği ilkesi ise yine insan doğasına uygun olarak ve yöneticinin emir verebilme alanının bilincinde olmasından ziyade emir alanın kimden görevlendirileceğini ve kime hesap vereceğini bilmesi açısından önemli görmüştür (Gulick, 1937: 3-6).

Devlet organizasyonlarında teknik ve idari verimlilik adına sıklıkla görülen bir durum olarak birimlerin tek bir örgüt altında toplanması meselesinin ciddi sonuçlara sebep olduğunun altını çizmiştir. Ona göre hükümetin birimlerini birleştirmesini ve işlerini kolaylaştırma ve eşgüdümlemesi dört koşulla sınırlandırılmıştır: amaç, araç, kişi veya nesne, hizmet verdiği yer (Fry vd., 2014: 133). Organizasyon koşulları genellikle tek başına birim oluşturmak yerine birkaç koşulu bünyesinde taşıyor olsa da örnek birimler görmek adına faydalarını ve zararlarını sunmuştur. Tek birim altında toplamakla birlikte gelen diğer hata ise uzmanlaşan veya konu üzerinde

profesyonelleşen teorisyenlere sorunun devredilmesi devlet organizasyonlarında sıklıkla görülen bir durumdur. Görevlendirilen uzman, ihtiyaçların kaynağına inmek yerine hizmeti kendince yorumlayacaktır. Karşı çıkma veya tepki gösterme durumlarında müdahale edilemez bir çerçeve ortaya çıkaracak ve büyük bir ihtimalle devleti anti demokratik, kişileri cehaletle suçlayacaktır. Tam özerklik ve her konuda yetkinlik istihdam edildiği örgütün tuzaklarını oluşturmaktadır. Tüm bu sebeplerle yönetimi sağlayacak olan birimler ne bir konu altında birleşmeli ne de bir yüksek eğitilmiş profesyonel altında birleşme sağlanmamalıdır.

Amaçlara göre birleşen devlet organizasyonu, bir yönetici ve hedef doğrultusunda müdahalesiz gerçekleşecek iş planına sahip olacaktır. Anlaşılan amaçlar kamuoyu tarafından desteklenme potansiyeline sahip olacak ve dolayısıyla hükümetin desteği artırılabilir. Personelin inancı ve aidiyeti bir kere amaca yöneltildiğinde hedef etrafında organize olmak kolaylaşacaktır. Amaçlar organizasyonunun içerisinde barındırdığı en temel tehlike amacı gerçekleştirme uğrunda uzmandan, teknikten, süreçten, bağlı olduğu birimlerden ve diğer amaçlardan bağımsızlaşmasıdır. Amacın ya da baş yöneticinin tiranlaşması muhtemeldir.

Sürece göre organizasyonun vaadi ise ortak bilgi ve beceride olan bütün kaynakları aynı örgüt içerisinde barındırmaktır. Ortaya çıkabilecek herhangi bir sorunda bütün örgüt paydaşları bir araya gelerek en hızlı ve en kesin şekilde çözüm üreteceklerdir. En yüksek koordinasyona bu organizasyonda rastlanacak; kendi aralarında ve merkezle ilişkilerinin hat safhada olabilme potansiyeli taşımaktadır. Kamu yönetiminin günümüzde mevcut problemlerinden biri olan sonuçtan ziyade süreçle ilgilenme yanılması süreç etrafında toplanan organizasyonların tuzaklarından biri olmuştur. Bir bölümün gözden kaçırılması tüm süreci bloke edebilmekte ve uzmanlaşmanın getirdiği körlük bütüne odaklanmaya engel olabilmektedir. Vatandaşlar veya nesneler üzerinde birleşen organizasyonlar, teknik beceri yahut amaçlardan bağımsız ve genellikle bir grubun ihtiyaçlarını gidermek üzere birimlere dönüşürler. Farklı ve uzak alanlara dağıtılmış hizmet birimleri tek bir

örgüt içerisinde var olmakta dolayısıyla mekân ve zaman efektif biçimde kullanılabilmektedir. Tahmin edileceği üzere bu organizasyonlar genellikle bir grubun talebiyle ortaya çıkar. Bundan kaynaklanan hakimiyetleri altına girilme durumu tehlikelerden ilkidir. Bir diğer husus ise birçok uzmanın bilgi ve yeteneğinden faydalanamamaktan ileri gelmektedir. Son organizasyon ise yere bağlı olarak örgütlenmektedir. Merkezden uzak veya ihtiyaçları oldukça değişken olan coğrafyaların hizmeti ve kontrolü için tasarlanmıştır. En güçlü özelliği ise yerelde ortaya çıkan sorunların önceliklendirilerek merkeze taşınabilmesi ve çözüme kavuşturulabilmesidir. Amaç, süreç veya gruplara özgü organizasyonlar yerelde genellikle göz ardı edilmekte ve çoğunluğu etkileyen durumlar ele alınmaktadır. Yine de merkez politikalarıyla uyumlanabilmek ve merkezi hükümetten yeterince güç devri alabilmek organizasyonun çıkmazlarından (Gulick, 1937: 10-14).

Hangi organizasyon kümesinde yer alırsa alsın Ona göre; örgütün bir baş yöneticisi ve baş yöneticinin yardımcılığını üstlenecek fakat yine de komuta birliği sisteminde bizzat bulunmayacak denetleme, düzenleme ve uzlaştırma rolü üstelenecek görevliler bulunmalıdır. Baş yöneticinin yardımcısı, birim şemasında başka bir üst olarak değil, yöneticiye bağlı çalışmalıdır. Bu bir nevi kadrosuz yetki devrine benzemektedir. Baş yöneticinin sorumluluk alanını ise Gulick'in meşhur olduğu kısaltmayla kolaylaştırılan POSDCORB'tur (1937: 13). Örgütün bütün görevleri bu sıralama takip edilerek gerçekleştirilecek ve sonuca ulaşılacaktır. Planlama, organize etme, personel yönetimi, yönlendirme, koordine etme, raporlama ve bütçeleme birimin başında görevlendirilen yöneticinin sorumluluk alanını oluşturmaktadır. Bilhassa organizasyonun, birimin ya da yöneticinin bir bütün olarak her beklentiye cevap verebilmesi mümkün değildir. Yöneticinin mücadelesi görevlerini yerine getirebilme çabası ya da komuta edebilme başarısından ziyade topluluğun fikirlerini aynı amaç etrafında birleştirerek arzularını ve iradelerini paylaşmasını istemekle gerçekleşecektir. Özellikle sonuca ulaşmanın uzun yıllar alacağı ve kamuoyunun dikkatine nazır olamayan görevler etrafında personeli motive ve disipline ederek yekvücut hale getirmek çaba gerektirmektedir. Hükümetin desteğini alarak; örgütün geleceğine dair beklentiler oluşturmak, mekanikleşmeyen

görev tanımları oluşturmak önemlidir. Baş yöneticinin liderliği örgüt içerisindeki personelin alışkanlıklarını ve yeteneklerini görevlere kazandırarak ortaya çıkacaktır.

Devletin içerisinde bulunan ve kendi yapısını var eden eylemlerin kurumlarıyla olan ilişkisinin yapısı ve seyri, hükümetin başarısını belirlemede ve halka hizmet taşıyabilmede anahtar görevi taşımaktadır. Devletin, organizasyonun veya faaliyetin dinamik süreçler olduğu ve yaşayan organizmalar gibi ele alınması gerektiğinin bilincinde olması gerekmektedir. Mümkün olan en az müdahaleyle hükümetlerin engelleri ortadan kaldıracak, iş yapabilme güveni aşılayabilecek görevler edinmesi gerekmektedir. Örneğin; benzer amaçlı birimlerin ilişkilerini arttırabilir, bilgi ve beceri dernekleri ve konferansları düzenleyerek meslektaşların ve birimlerin tecrübelerini paylaşmasını sağlayabilir, belli tarihlerde kamu yöneticisi ödülleri düzenleyerek perde arkasında faaliyet yürüten personelleri kamuoyuna tanıtabilecektir. Özenle üzerinde durulması gereken diğer devlet görevleri ise; henüz sonuçlanmadan süreçte müdahale edebilecek yakınlık kapsamında denetim sağlamak, raporların uygun ve doğru olduğuna yönelik tutar çalışmaları düzenlemektir.

Sürüncemede kalan ya da tıkanan durumlar sebebiyle bir problemin en üst merciye ulaşana değin problem olarak kalmaması amacıyla, birimler arasına sorun çözme yetkisiyle donatılmış uzlaş mercileri kurulabilmesidir. Yine de uzlaş alanlarını çoğaltmak ya da birim olarak kalıcılaştırmak devlet organizasyonlarının yönetimini ya yavaşlatacak ya da sekteye uğratacaktır. Genellikle bu duruma örgütün kendi dinamiklerini bulduğu zamana değin gerek görülmesi yeterli olacaktır. Devletin birimlerinin etkin ve etkili biçimde işleyişine destek vermesi, gücünün bütün coğrafyaya yayılmasına ve kamuoyu desteğini arkasına almasına vesile olacaktır (Gulick, 1937: 3-45; Urwick, 1933: 49-59).

5.3. İdari İlkeler Koltuktan Felsefe ve Varsayımların Hakimiyeti Simon

Simon, “Yönetimin Atasözleri” (1946) makalesinde en iyi yolu bulmak için ilkeler arayışında olan kamu yönetimi teorisyenlerini farklı bir bakış açısına ve bilhassa gerçekleştirenlerin farkındalığına davet etmiştir. Çalışmasında, Gulick tarafından oluşturulan yönetim ilkelerini titizlikle ele alarak bir nevi yapıbozuma uğratmıştır. Öyle ki makalenin yönetimin atasözleri adını alması yerine Gulick’e reddiye olması okuyucuların şaşırmasına neden olmayacaktır. Çağdaşları ve meslektaşları arasında O, bir bakıma disiplinde olması gerekenleri biçimlendiren ve kural koyuculuğu yapan düşünürleri pratikte gerçekleştirenlerin alakasızlığıyla yüzleştirme çabasına girmiştir. Yalnız bu durum ortaya çıkan pratiklerin incelenmesi ve analize konu edilerek bilimselleştirilebileceği anlamını taşımamakta; yaşanmışlıklardan bilim elde edilemeyeceğini savunmaktadır (Yalçın, 2010: 21). Bilim olma veya olamama konusu Simon’ın çalışmalarını çerçeveleyen asıl mesele olmakla birlikte; edindiği varsayımlar hakkında da bu şüpheyi taşımıştır. Öyle ki yönetimin ilkeleri söz konusu olduğunda kamu yönetiminin bir sanat işi olabileceğini tekrar gündeme taşımıştır. Yine de sanatsal çalışmaların dahi atasözlerine indirgenmesini mümkün bulmamıştır (Simon, 1946: 67).

Bahse konu ilkeler toplumun ananelerini ve edinilmiş tecrübelerini kapsarken; kimi zaman çelişmekte, kimi zaman ise özdeş olmayan tutumları özdeş varsayarak sonuç bildirmektedir. Nispeten sokağa ait, hitabeti ve etkileyici iletişimi güçlendirmeyi veya kişinin bir eylemine dayanak noktası arayışında kullanılan kalıplaşmış bu sözleri bilim olduğu bilgisine sahip olunan bir disiplinde nasıl yer bulabildiği ve alanın temeline dönüştüğü hakkında sorular sormuştur. Bu kazanımdan yola çıkarak Simon, idari ilkelerin belirlenmesinde nesnel, objektif, kanıtlara dayalı gerekçelerin başrol olması gerektiğini vurgulamıştır. İlkeler, oldukça yalın çağrışımlar içermektedir ki; anlaşılabilir ve uygulanabilir sağduyusu uyandırmaktadır. İçerisinde taşıdığı belirsizlik, soyut bildirimlerden kaynaklanmakta ve yanılma paylarından

oluşan hatalı bir kullanım kılavuzu kullanmışçasına ortaya çıkan verimsiz ve tesadüfi ürünler elde dilmektedir.

Yönetimin gereklilikleri arasında yer alan komuta birliği ve uzmanlaşma ilkelerinin geriliminin anlaşılammaması ve sınırlarının belirlenememesi handikaptır. Çelişen, rekabet eden ve çatışan yönlerinin organizasyon birimlerinde ortaya çıkmasının mümkün olduğu, hangi ilkenin diğerine seçilmesini ve bu seçimin nasıl bir bilimsel yöntemle tercih edileceği; feragat derecesinde vazgeçişlerin diğer taraftan gelecek verimliliklerin kaçının göz ardı edilebileceği soruları ilkelerin yeterince ve açıkça tanımlanamamasından mütevellit ortaya çıkan kuşkuları içermektedir. Ha keza kontrol alanına ilişkin genişleme ve daralma kararları hakkında neye ilişkin optimum sınırlar konduğu ve bunun evrensel karşılık bulduğunu kanıtlarla açıklanamayacağını belirtmiştir.

Simon, yönetsel verimlilik için belirlenen dört ilkenin (amaç, süreç, müşteri veya nesne, yer bazlı) sebepleri, faydaları ve zararları belirlenirken bilimsel olmayan tutumlar sergilendiğini ısrarla vurgulamıştır. Örneğin; çocuk sağlığı için kurulan bir departmanın, çocuklarla ilişkili birimin altında bulunmak yerine toplum sağlığı için kurulan bir hizmetle birleştirilmediğinde başarısız olduğunu varsaymanın hangi temellere dayanarak bu sonuca ulaşıldığının belirtilmediğini vurgulamaktadır. Bu noktada oluşan hassasiyeti iki alternatif durum arasından birinin birine tercih edilmesi değil; birini bir diğerine tercih etmek için verilmiş olan kararın normatif kurallardan bağımsız oluşundan gelmektedir (Simon, 1946: 58-66). Benzer yerleşmiş kalıplara kamu yönetiminin dimağı olan farklı alanlarda da rastlamak mümkündür. Örneğin; Weber'in bürokratlara getirdiği kurallar arasında "gayri şahsilik", bürokratların iş yaşamıyla sosyo-kültürel yaşamını ayıramayacağı varsayımından ileri gelmektedir. Wilson'ın "Bürokrasi" (1989) adlı eseri incelediği bürokratların karar alırken ve görevlerini uygularken takdir yetkisi kullanma paylarının belli ölçülerde bulunduğunu fakat sanıldığının aksine bireysel-ideolojik süreçlerden etkilenmek yerine birtakım karmaşık unsurların sonuçta ortaya çıktığı yönündedir (24-55).

Deney ve gözlem yoluna gidilebilmesinin koşulu, idareyi ilgilendiren konularda sınırları olan, anlaşılabilen, somut, bilimsel yollardan elde edilecek olan kavramların bir bütün haline getirilerek bir tür “kamu yönetiminin alet çantası” tertipleme gereksinimi duymaktadır. Böylelikle iki kazanç elde edilecek: bilimsel alandaki mevcudiyet sorgulamasının sona ermesi ve girişim, iyileştirme ve inceleme anlarında örgütlerin uygun veya hatalı konumlanmalarının gözlemlenmesinin kolaylaştırılması. İdarenin ilkeleri olmalıysa, muhakkak ve kesin cevaplar bütününü içermeliyse kanıtlara dayalı olmak zorundadır. Kaldı ki ilke oluşturma meraklılığını koltuk filozofluğundan ötede tanımlayamamakta; daha önce belirtildiği gibi öznel unsurlardan beslenen sanat eserlerinin dahi bu düzeyde çabasız, yüzeysel, sistemden yoksun niteliklere sahip olmadığını aktaracaktır (Simon, 1946: 66).

Simon, görgü, tecrübe ve bilgilerinin alana nüfuz etmesini sağlarken inşa edilmiş teorilere muhalif olmak, onlar üzerinde oynamak veya yerlerine yenilerini koymakla kalmamıştır. Çalışmada daha önce belirtildiği üzere alanın farklı disiplinlerle olan kaynaşmasına katkıda bulunmuştur. Davranışsal psikolojiyi hipotezlerinin merkezi haline getirerek kamu yönetimini inceleme konusu yapmıştır. Öne sürdüğü tezleri incelerken beslendiği alanı bilmek, iddialarını anlamakta kolaylık sağlayacaktır. İnsan davranışlarının bilişsel sonuçlarının neden olduğu farkların düşünülmesinin ötesinde Simon, henüz psikolojide gelişmemiş bir alan olması itibarıyla savlarının kanıtlanmasının zamana ihtiyacı olduğunu farkındadır. İleri sürdüğü tezlerin bilimsel yollarla edinilmediğini fakat yine de kamu yönetimi ve insan psikolojisinin kesişim çalışmalarını beklemenin uzun süreceğinin farkında olarak aynı zamanda çağrıda da bulunmuştur. Daimî olarak nesnel olana vurgu, görüldüğü üzere öznelliğin işe yaramazlığından veya hata barındırıyor olmasından öte kanıta dayalıymışçasına temel alınmasından kaynaklanmaktadır (Simon, 1955: 99-101).

Simon’a göre; kamu yönetimi ve iktisat alanında insan davranışlarının sonuçları üzerine oluşturulan teoriler yahut bir bakıma varsayımlar düşünürlerin idealize edişleri üzerinden gelişmiştir. Eyleme gidilecek yolda edinilen bilginin farklı varyasyonları ve devamlı revize edilmiş halleri yerine mevcut koşullar içerisinde ve

alternatifler arasında zaman ve enerji tasarrufunun üst düzeyde olanı kişiyi karar almaya itmektedir. Özetle; kişiler karar alma aşamasında en iyiyi bulmaktan ziyade yeteri kadar iyi olanlara yönelmektedir. Bu duruma ‘*sınırlı rasyonellik*’ adını vermiştir. Bu noktada Simon, daha sonrasında Ona Nobel Ekonomi Ödülü’nü kazandıracak olan “Rasyonel Seçimin Davranışsal Modeli” (1955) makalesini yayınlarak bilişsel psikoloji alanını kamu yönetimi disiplinine kazandırmıştır. Bu nedenle ezberleri bozduğunu söylemek iddialı olmayacaktır (Mintrom, 2016: 1-3).

Kararın ortaya çıkış aşaması ve kararın alınması örgütlerin yaşam kaynağını oluşturmaktadır. Bu nedenle karar aşamaları ve bireylerin karar alma aşamasındaki sınırlılıkları ve etkilenimleri analiz edilmesi gereken birimleridir. Bireylerin işleri hakkındaki bilgileri sınırlı; bilişsel ve analitik yetenekleri de oldukça değişken; müdahaleye ve koşullara açıktır. Yaygın görüşün aksine ekonomik olan seçimleri tercih etmek sanıldığı kadar kolay değildir. Bilhassa birçok alternatifin varlığı ve sorunun zorluğu bireyi rasyonel seçimi yapmaktan uzaklaştırabilir. Dolayısıyla kişi tatmin edici seviyeye ulaştığında kararı alır ve alternatifleri gözden geçirmeyi bırakır. Kararların sonuçları konusunda varsayım sahibi olmadığında özellikle belirsizlik hakimse rasyonel olmayan seçimlere yönelecektir. Karar verebilenleri niyet sahibi olmalarından ötürü nesnel sonuçlara ulaşabilmelerinin yolunun mümkün olabilme ihtimalleri arasında en uygun görünenin örgütlerin yöntemsel rasyonelliğini kullanarak uygun bir diyalog süreci sonucunda birden çok aklın sınırlılığının en çok rasyonel sınıra yaklaşma olarak nitelendirir. Sonuç itibarıyla denilebilir ki; rasyonel karar alma becerisine en çok sahip olma avantajını elde edenler örgütlerdir. Dolayısıyla organizasyondaki karar aşamasına katılan insan sayısının artması akla uygunluğu arttıracaktır (Simon, 1955: 99-118).

Wilson ve ekolündeki teorisyenlerin siyaset ve yönetim ayrımını, tanımlanmaları açısından ve eylemsel gerekçelerle kesin hatlara sahip olamayacağı ve dolayısıyla bu gerçekliği kabul ederek var olan iklimde bürokratların siyasiler üzerindeki etkinin nasıl arttırılabileceği yönünde çalışması gerektiğini ifade etmiştir. Etki edilmesinin, ayırtırmaktan daha kolay olacağını yine sınırlı rasyonellik temeline

oturtmuştur. Politikacılar, politika kurumlarını oluştururken zamandan ve enerjiden tasarruf ederler ve genellikle kökten olmayan sorunu tekrarlanmasını bekleyen arttırmacı çözümlerle hareket ederler. Kararların alındığı çevreleri gözlemlemek ve bürokratin etkileyiciliğine alan hazırlamak örgütü daha güçlü kılacaktır (Mintrom, 2016: 7-9).

Kamu yönetiminde kanıtlanması veya ayrıştırılması gerekenin siyaset ve yönetim ayrımından ziyade değer ve olgusal önermeler olması gerektiğini belirterek; olgusal olanların akıl ekseninde alternatifleri arasındaki en sistematik ve rasyonel çözümlerden doğanlardan oluştuğu ve değer önermelerinin duygulardan ve ahlaki hassasiyetlerden ortaya çıkan çözümlerden oluştuğunu vurgulamaktadır (Fry ve Raadschelders, 2014: 291). Tahmin edileceği üzere Simon; kurumsal ayrımın ortaya çıkabilmesi için kamu yönetimine öncülük edenin olgusal önermeler olduğunu belirtir. Rasyonel olan, duygusal olana tercih edilmektedir.

Örgütlerin oluştuğu ve eyleme geçtiği anları karara giden aşamalar ve kararın alındığı gündem belirlemektedir. Örgüt, çalışan ve onların amaçları karar alınırken gerilim enerjisine sebep olacaktır. Dolayısıyla bireylerin bilişsel yatkınlıkları, örgüte dahil olduktan sonraki örgütsel kişilikleri ve örgütün amaçları hasebiyle alınması gereken kararların bütünü arasında zorunlu olarak kurulan dengesiz setler gözlemlenecektir. Örgütün çalışma biçimi personel tarafından kabul edildiği vakitte birey, örgütsel amaçlar doğrultusunda karar anlarında zihninde seçici çağrışımlara ve bilinçli tercih edilen yetkinliklere başvurmak suretiyle örgüt içinde var olabilecektir.

Çalışanın örgüte olan sadakati, kariyerist çalışan, memnuniyet ve verimlilik arasındaki nedensellik gibi duygusal ve mühim görülen unsurları örgütlerin koşulları olarak değerlendirmemektedir. Sadık bir çalışanın kendi birimine olan bağlılığı örgütün genel amaçlarını baltalayacak kararların alınmasına sebep oluşturabilecektir. Terfi kanallarının açık olduğu bir pozisyon örgütün temel amaçlarını ıskalayarak bireysel rekabetin genel hedeflerin önüne geçtiği bir sürece yol açabilir (Simon, 1955: 99-118).

Devlet, toplum ve bireylerin sistemini anlamaya ve bu sistem içerisinde mevcut olanlar arasında manevra geliştirme çabası çalışmanın ana gündemi olan postmodern dünyaya yönelik girişimleri görebilme çabasına ilham vermiştir. İnsan doğasını inkara kalkışmayan veya reformist teorilerle meşakkatli çözümler sunmayan Simon, karar alabilmenin uyum sağlayabilecek yönlerini öne çıkarmıştır. Modernist dönemde gözlemlenen postmodern durum itirafı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Sanıldığı gibi aksine yaşadığı çağın sistematikliğe ulaşmadığını bu durumun ancak bir hedef olduğunu çıkarım olarak değerlendirmek mümkündür.

5.4. Davranış Bilimciler

Davranışsal kamu yönetimi, insanların tutum ve davranışlarını analiz etme ve örgütlerdeki etkileşimlerini incelemeye yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Bu alan, kamu yönetiminin psikoloji bilimiyle kesişmesinden türeyen bir alt daldır. Geçtiğimiz yüzyılda, toplumların uğraşı ve medeniyetin hedefi bilgiye ulaşmak için yapılan her türlü deney ve gözlem çalışmaları olmuştur. Bilim üretmekle meşgul olanların topluma refah sağlama, eğitimi yaygınlaştırma ve ilerlemeyi hızlandırma rolü, bilimin en iyi yol ve keşiflerin en değerlisi olarak görülmesine neden olmuştur. Dahl'ın da belirttiği gibi; *“Organizasyon bilimi, endüstriden çok şey öğrenmiş ancak Freud’dan yeterince öğrenememiştir.”*⁸

Bu bakış açısı, sonuçların olasılıklarını göz ardı ederek ve tüm koşullara rağmen bilim üretmenin kendiliğinden fayda sağlayacağı varsayımıyla, bilim dışındaki tüm alanların ihmal edilmesine yol açmıştır. Teknolojik, mekanik ve prosedür bilim dünyasının ilerleyişi diğer alanlarla kıyaslandığında o kadar gelişmiştir ki diğer alanlarla arasında benzerlik, farklılık veya fayda sağlayıcı ilişkiler kurulamamaya başlanmıştır. Davranış bilimlerinin disipline etkisi de tam olarak bu noktada devreye girmiştir: kamu yönetimindeki organizasyonların insanlaştırılma uğraşı (Platt, 1947: 193-199).

⁸ Robert A. Dahl, (1947) “The Science of Public Administration: Three Problems” makalesinden alınmıştır.

Laboratuvar ortamındaki ölçümlerde, insan ve doğa ilişkilerinin aksine, bir değişkenin deneye dahil edilmesinin etkisi diğerlerinin sabit kalmasıyla ortaya çıkar. Bu kontrollü deneyler, bağımlı ve bağımsız değişkenler üzerinde oynayarak analiz yapılmasına olanak sağlar. Davranışsal kamu yönetimi, insan ilişkilerinin ayrı bir sınıflandırma veya en azından kontrollü özerklik alanları olmadan sebep-sonuç ilişkisi üretilmediğinde ve bilim diline yatkınlık göstermediğinde ortaya çıkan karmaşıklık ele alır. Bu büyük ve yeni düğüm, birçok disiplinden beslenmesine karşın, toplumsal olanın amaç, bilginin ise bir araç olduğu kamuyu yönetenlerin sorunu haline gelmiştir. İnsanlaştırılma çabası daha önce vurgulandığı gibi tekrar belirtmekte fayda vardır. Bilim oldukça kullanışlıdır ancak özellikle klasik anlayışla ele alındığında bir insanlık boşluğu da yaratmaktadır. Geliştirilmesi ve eğitime konu olması gereken yöneticinin insan davranışlarına ilişkin bilgisi olmalıdır (Simon, 2003: 89-170).

Teorik başlangıcını Simon'ın hipotezlerinden elde edilen "sınırlı rasyonellik" (1947) ve "karar verme davranışının idarenin kalbi olduğu" (1955) açıklamasıyla yapmak mümkündür. Yine psikoloji bilimin gelişerek kamu yönetimindeki örgüt ilişkilerini açıklayabileceği temennisi de alandaki boşluğu doldurmak isteyenlere yapılan bir çağrı olarak değerlendirilebilecektir. Simon, insan davranışlarından çıkan sonuçların gelişen bilimsel yöntemlerle birlikte ampirik bilgiler olabileceği düşüncesine sahiptir. Simon, bu alanın kapısını açarak çalışmanın devamında işleyeceğimiz önemli gelişmelerin itici gücü olmuştur.

İnsan davranışlarının özellikle psikolojik ve sosyal yönleri üzerine çalışan ve İnsan İlişkileri Hareketi'nin kurucusu olan Mayo, organizasyonel psikoloji çalışmalarının ve ünlü Hawthorne araştırmalarının başındadır. Günümüzde, organizasyonlardaki insan davranışlarına ilişkin deneylerin öncüsü sayılan Hawthorne araştırmalarını açıklayan ve alana yeni bir bakış açısı getiren "Endüstri Uygarlığının İnsan Sorunları" (1933) adlı eser, yöneticilerin yararlanması amacıyla kaleme alınmıştır. Klasik insan davranışı görüşlerinden sapmaların yaşandığı bu yıllara öncülük eden kamu yöneticileri, verimlilik odağından birey ve örgüt arasındaki

ilişkileri ve bu ilişkilerin ne gibi sonuçlar doğuracağı eksenine kaymıştır (Fry ve Raadschelders, 2014: 198-200; Yalçın, 2010: 103-107).

Kamu yönetimi araştırmalarının erken aşamalarında ortaya çıkan, gelişimini ve hedeflediği amaçları derinden etkileyen iki durumdan bahsetmek mümkündür. Endüstriyel devrim ve ilk dünya savaşı. İlkinde çalışanların daha fazla üretime nasıl katkıda bulunacağı organizasyon biliminin konusunu oluştururken; sonuncusunda ise bir devletin altında yaşayan bütün bireylerin savaşı kazanma hedefiyle ve farklı uzmanlık alanlarında, koordine ve güven duygusuyla buluşturulabileceği olmuştur. Savaş çıktığında yöneticilerin halkla olan ilişkisi ve yönlendirme tecrübesizliği, bu konu hakkında bir yasalara sahip olunmaması oldukça kafa karıştırıcı olmuştur. Bilhassa savaşın ham maddelerinin kaynağı olan fabrikalarda ve Fordist üretim tarzının benimsendiği yöntemlere sahip işletmelerde koşulların iyileştirilmesi amacıyla bir dizi çalışma yapmıştır. İlk ve basit deneyim Londra’da 1893 yılında bir endüstri firmasında yaşanmış; çalışanların fiziksel yorgunluklarını azaltmak için çalışma saatlerini düşüren bir çalışma sistemi işçilerin koşullarını iyileştirerek üretimde önemli miktarda kazanç sağlamıştır (Simon, 2003: 1-3).

Araştırmacıların deney ve gözlem yoluyla belirsizlikleri dağıtması, verimliliğin keşfini isabetle bulmaları yöneticilerin ve denetmenlerin temennisi olmuştur. Çalışanların koşullarının iyileştirilmesi söz konusu olduğunda ilk akla gelen ve ortak varsayıma dayanan inceleme konusu kas yorgunluğuna nelerin sebep olduğu ve nasıl azaltılabileceği konusundaki erken çalışmalardır. İlk çalışmalar şaşırtıcı sonuçlar doğurmuştur. Eklenen molalar ya da dinlenme alanlarının yaratılması üretimde beklenen etkiyi sağlamamıştır. Keza maaş artışları da kısmi değişimlere sebep olsa da ‘etkili ve tek’ iyileşme unsuruna dönüşmemiştir.

Fark edilen ilk ve belki de en önemli zorluk belirlenen kriterler dışında kalanların sabit kalması ve dolayısıyla laboratuvarında bu koşulları düzenlemenin ve değiştirmenin ve bilhassa diğer koşullardan ayırıştırmanın mümkün olmamasıdır (Mayo, 2003: 88-89). Sonrasında ise somut karşılığı olmayan unsurlar

değerlendirmeye alınmıştır. Günümüzde hala konuşulan ve organizasyonlara fikir veren Western Electric Company'nin gerçekleştirdiği Hawthorne deneyleri alanın varsayımlarını değiştirerek yeni ihtiyaçları ortaya koymuştur. Araştırma yönteminde iş ortamındaki belirli unsurlar sırayla değiştirilecek ve üretim bandında ortaya çıkan değişikliklere göre ihtiyaçlar belirlenecek, başta yöneticilere, şirketlere ve işçilere kılavuz olacaktır.

Endüstri sonrası işlerdeki sıkıcılığı ve bir insanın kendisi olabilme zorluğu hakkında kaleme alınan konular dikkate alınmıştır. Makine görüntüleri, doğadan kopan insan, sistemin çizdiği tek bir yaşam, gözetimin insanı getirdiği noktalar başta edebiyatın ve sosyolojinin sorunu olarak araştırmacıların insan ilişkilerini düzenleme için aradığı yeni parametrelere yön vermiştir (Taylor, 2020: 87-99). Bunlar; sıkıcı iş düzeni ve gözetimin etkileridir. İşin tekdüze olması bir çalışanı ne ölçüde verimsizleştirir? İşin mekanizasyonu sırasında ne tür bir kreasyon alanı ilgiyi canlı tutmaya ve üretimi arttırmaya yönlendirebilir? Bu konuya yönelik genel görüş çalışmanın gerisinde de görüldüğü gibi; başka öğretilerden beslenmiş, farklı sorunları düşünen, mutluluk direnci olan kişilik yapıları için ortak bir mizaç şekli belirlenmesinin neredeyse mümkün olmadığıdır. Organizasyonun bir parametresi daha kilit nokta olmaya aday olabilmış fakat yeterli karşılığı verememiştir.

Gözlemcinin rolünün de işteki sıkıcılık varsayımını güçlendirdiği, işin doğasını inceleyenlerin o işlerde daha önce çalışmadıkları ve kendi bilgi ve empati kapasitelerince konuyu değerlendirdikleri sonucuna varılmıştır. Zamanla çifte yarıklar deneyinin sonuçları bu konuya yönelik ilgiyi daha derinleştirecek ve karmaşıklatacaktır. Yine denetime tabi tutulan insan davranışlarının doğasına aykırı olduğu kabulüyle ilgili olarak yapılan çalışmalarda da olmadığı durumlarda denetimin olduğu durumların kıyaslaması üretimde beklenen ivmeye neden olmamıştır. Bu noktada Mayo'nun (2003: 90-114) özenle belirttiği husus çalışmanın genel yargısına göz kırpmaktadır. Sorunlu olduğu düşünülen, deney ve gözlemin odağındaki yargılar ve değerlendirmeler, çelişkili, uyumsuz ve çalışmanın tezadına ve hatta anlaşılamamaya gayret gösterir gibidir.

Bütün bu organizasyonel deneme yöntemleri çokça insan üzerinde denenmeye başlamış ve organizasyondaki dinamikler sürekli değiştirilmeye çalışılmıştır. Aydınlığın, gürültünün veya sıcaklığın çalışanlara etkisi deneyin başlangıcında belli bir ivme yakalasa da insanlar adapte sürecinden sonra eski üretim miktarlarına dönüş sağlamıştır. Beklentilerin altında gerçekleşen sonuçlar araştırmada yakalanan randımanla birlikte girdilerin değiştirilmesine sebep olmuştur. Denetmenin işçilerle kurduğu ilişkinin güçlendirilmesi ve bu yolla psikolojik tahlilleri yapılarak iş koşullarının iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Denetmene tanınan özerklik, çalışanlarla kurduğu cana yakın ve sempatik iletişimi ortaya çıkarmış ve bunun sonucunda daha önce gerçekleşmediği ölçüde üretimde verimlilik yaşanmıştır. Denetmenlerin çalışanlara güven alanları oluşturarak geliştirdiği iletişim dilinde sonuçlar olumlu olsa da aradaki aktarımın mülakat veya anket gibi içeriklere sahip olmaması, çalışanın önem sırasını kendisinin belirlediği sohbetlerden yöneticilerin ilke edineceği sonuçlar çıkmadığı gibi çalışma çeşitlenip derinleştikçe yöntemine ilişkin bilgi kaybedilmiştir. Bilhassa çalışmaların birbiriyle ilişkilendirilerek kimi ipuçlarına ulaşılması da denetleyici ve çalışan arasındaki ilişki geliştikçe mümkün gözükmemektedir (Mayo, 2003: 75-89).

Deneylerin sonucunda erişilmesi hedeflenen yönetsel listelerin aksine hipoteze konu olan bütün değişkenler ya deneye konu olmadan önce ya da süreçte kendi dinamiğinde varlık göstermiştir. Dolayısıyla çalışma sonucunda bir genel ifadeler bütünü sunmak istediğinde Mayo, idarecinin insan psikolojisine ve bir arada bulunan insanların organizasyonda oluşturduğu davranışlar setine hâkim olması gerektiğini ve bilhassa gayri resmi ilişkileri fark edebilme ve örgütün hedefleri doğrultusunda yönlendirebilmesini belirtmiştir. Bir devletin yok oluşunu, toplumsal çatışmaları ve medeniyetlerin çöküşünü başta idare sınıfının zihinsel kapasitesinin sınırlı oluşuyla ve idarede ortaya çıkan sorunlarla baş edememesiyle ilişkilendirerek insani değerleri yaşatma ve yeterli önemi gösterme konusunda titizlikle uyarmıştır (2003: 165-173).

Barnard, “Yöneticinin İşlevleri” (1938) adlı eserinde klasik örgüt kuramlarından farklı olarak özel ve kamu kurumlarına dair birçok yaklaşım getirmiştir. Araştırmalarda daha önce tartışılan ihtiyaçlar bir bakıma Barnard’ın (1946: 66) organizasyon kuramında gözetilmiştir. Sosyal ve kültürel çevre, bireylerin örgüte taşıdıkları kodlar ve mitler, yöneticinin liderliği, sezgi ve ayırt etme gücü, denge ve uyum, insanın özgür iradesi, faydanın değiş tokuşu, maddi karşılığı olmayan teşvikler, otoritenin kabule dayalı gerçekleşmesi, etkililik ve etkinlik gibi kavramları örgüt literatürüne dahil etmiştir. Sosyal bilimlere ait olduğunu düşündüğü bu kavramlar, Simon’ın yönetim için gerekli gördüğü alet edevat çantasını hatırlatmaktadır.

Birçok örgüt kuramcısının doğa bilimleri yöntemini merkezine aldığı yıllarda sosyal bilimlere ait yeni bir düşünce dünyası ve genelleştirebilme kıstasları ihtiyacını hatırlatarak; gerekli bilgi ve donanımın sosyal farkındalıkla birleşmesi sonucunda ortaya çıkan gözlemleri ortak kabuller haline getirmenin faydalı olacağını da belirtmiştir (Fry ve Raadschelders, 2014, 248). Birçok ilişkinin iç içe geçmesi veya farklı amaçlar ve duygularla şekillenmesi sosyal bilimlerin ana odağını oluşturmalı, genel ekonomik insan tanımlamalarının dışında mantığın geçerli olmadığı ya da somut kaynaklardan beslenmediği karmaşık organizasyon yapıları incelenerek toplum anlaşılmalıdır. Barnard’a göre bu koşulları aydınlatabilmek doğa bilimine öykünerek gerçekleşemeyecektir. Özellikle belirtmektedir ki; asıl olan insan ilişkileridir, doğa bilimlerinin gelişimi ya da entelektüel okumalar bir tür bilme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla doğa bilimlerinin nedensellik ve onun oluşturduğu sonuç kümesinden çıkararak; sosyal bilimlerin felsefesine ve metoduna uygun olan durumların ve süreçlerin genellenebilir bulguları üzerinde çalışılmalıdır (Akar ve Dirlik, 2021: 587-599).

Barnard’a göre insanlık tarihi, işbirliğiyle ortaya çıkan kasıtlı veya kasıtsız hedefler barındıran organizasyonlarla örülmüştür. Keza toplumsal alan, resmi olmayan organizasyonlarla çevrelidir. İnsanın biyolojik ve fizyolojik sınırlılığı örgütlenmenin nedenidir. Sınırlılık, tek başına gerçekleştirilemeyecek amaçla birleştiğinde bireylerin iş birliğini tercih ettiği görülmektedir. Söz konusu durumda Barnard, kısıtlı da olsa

bireylerin seçebilme iradelerinin devreye girdiğini, amaçlarına en uygun iş birliği alanlarına yöneldiğini belirtmiştir. Farklı amaçlar farklı organizasyonlar anlamına gelirken aynı zamanda bireylerin alternatiflerini de oluşturmaktadırlar. Bu noktada ise organizasyonların bireyi ele alış şekilleri iki şekilde değişerek örgüt yönetimi hakkında fikir sunmaktadır. İlki bireyi amaçlarını gerçekleştirebileceği konusunda cazibe merkezi olduğuna ikna ederek fırsatlarını genişletme sözü verirken ikincisi sınırlılıklarına farklı kısıtlılıklar ekleyerek başka seçeneği olmadığı hakkında manipüle etme yoluna gidecektir. İşbirliğine gidecekleri yönündeki bireylerin tercihleri, organizasyon içindeki özne veya nesne olmaları durumunu belirleyecektir (1946: 6-7).

Organizasyonlardaki bir sonraki aşama resmi olmayan yani alışkanlıklara dayalı; kültürel, duygusal ve benzerliklerle kurulan fakat kasıtsız olan işbirlikleri, resmiyete dayalı, kurumsal ve teknik bütün gereklilikleri barındıran ve aynı zamanda kasıtlı olan işbirlikleri, hepsini kapsayan ve organizasyonun son aşaması olan karmaşık, örgütün çevresinde yaşanan olaylara duyarlı, uzmanlaşmış, kişilerin yerine faaliyetlerin amaçlandığı organizasyonlara dönüşebilmektir. Görüldüğü üzere; ekonomik karşılığı olmayan insan ilişkilerinden, teknolojik faydanın gözetildiği ve aynı zamanda toplumsal alanının gelişimiyle uyumlu olan dinamik örgütler hedeflenmektedir (Barnard, 1946: 114-122).

Barnard'ın kuramında (1946: 32-40) organizasyon ve katılımcı arasında takas gerçekleşir. Katılımcı, örgüte kişisel güdülerinden ve anlık tatminlerinden kaynaklanacak olan çıkar odaklarından kaçınma sözünü verirken; örgüt ise bireyin genel amaçlarını gerçekleştirmek için en uygun alana sahip olacağı sözünü verecektir. Organizasyonun işlevleri de faydaların yaratılması, dönüştürülmesi ve değiş tokuşuyla ilgilidir. Burada yer alan değiş tokuş; örgüt ve katılımcı arasında maddi, sosyal, bireysel ve organizasyonel çevreler tarafından sürekli değişmektedir. Üstelik sanıldığı gibi aksine değiş tokuşun ölçülmesi ve ortaya çıkan faydanın bir para birimine denk görülmesi mümkün değildir. Katılımcının organizasyona sağladığı faydanın hangi faktörde ortaya çıkacağını ve o yönün gelişimini görebilmek dolayısıyla katkı

ile üretim arasında neden sonuç ilişkisi kurmak mümkün değildir. Çıktı yalnızca başarı veya başarısızlık üzerinden okunabilecektir. Barnard bu noktada yöneticiye klasik yöntemlerin aksine ve alışılmışın dışında sorumluluklar yüklemektedir. Organizasyonun başarılı olması için, katılımcının en alt birimlerde ya da detaylarda göstereceği performansı arttırabilmek, sağlanacak ilgiyle yakından ilişkilidir. Teşvikler ve ayrıcalıklar bunlardan bazılarıdır. Ona göre maddi olduğu kadar maddi olmayan statüye dayalı ya da itibarı içeren teşvikler, anlaşılması güç olsa da maddi teşvikler kadar önemlidir. Bu nedenle yöneticinin katılımcının özelliğine göre motive olduğu konuları gözlemlemesi ve bu yönde strateji geliştirmesi görevlerinden biridir.

Organizasyondaki hiyerarşinin işleyişi Ona göre, otoritenin üstler tarafından sağlanarak astlara emir verilmesi yoluyla gerçekleşmemektedir. Üstlerin edindiği pozisyon nedeniyle katılımcıya uygulatma gücü doğmayacaktır. Otorite ancak emir verilen taraf kabul edildiğinde gerçekleşecektir. Birey, organizasyona dahil olurken kişiselliklerini dışarıda bırakacağı sözünü vermiş olsa da alacağı faydanın yapacağı işe orantılı olmaması veya aldığı buyruğun ahlaki ilkeleriyle uyumlu olmaması nedeniyle otoriteyi kabul etmeyebilecektir (Akar ve Dirlik, 2021: 594; Barnard, 1946: 161-165)).

Klasik yönetim teorilerinde sıkça karşılaşılan denetmen profilinin aksine, Barnard'ın yöneticisi dinamik, farkındalıklı özellikle samimi ve çok yönlü bir liderlik sergilemektedir. Bu lider, sadece işlerin koordinasyonunu veya doğru yapılmasını sağlamakla kalmayarak; aynı zamanda katılımcılara ilham verir, onları yönlendirir ve gerektiğinde risk alarak örgütün verimliliğini arttırmak için uğraşacaktır. Öyle ki; liderlik beklentisini karşılamak için, psikolog, sosyolog, teknisyen, din adamı ve hatta yetenek avcılığı gibi birçok alanda fikir sahibi olarak örgüt içerisinde sergileyebileceğiniz ve uygulamaya geçebileceğiniz alanlar oluşturmak gerekecektir (Barnard, 1946: 215-224).

Barnard'ın Gadget karakteri liderler, elitizmle birlikte anılsa da muhakkak ki Onun Amerikan Telefon ve Telegraf Şirketi'nde (ATT) liderlik yapmasıyla hem sahada hem de masada olmasıyla yakından ilgilidir. Kendinden sonra gelecek olan

birçok kuramı da bilhassa liderliğin yetki düzeyini arttırma noktasında etkilemiştir. İyi lider, sorunsuz yönetim ve dolayısıyla refah toplumu birbirini yakından ilgilendirecektir (Akar ve Dirlik, 2021: 595-597).

5.5. Waldo Frederickson ve Jön Türkler Grubu Yeni Kamu Yönetimi Hareketi

İnsan ilişkileri, ast-üst ilişkileri, otorite durumları, bürokrasinin yapısı ve etki alanları gibi ağırlıklı olarak kurumsal ve işletimsel çizgiyle şekillenen klasik kamu yönetimi, 1960 yılların siyasi ve kültürel başkaldırcı havasından etkilenmiş; toplumsal alanı varsıllaştırmanın yollarını arayan ve üreten Yeni Kamu Yönetimi Hareketi'yle (YKYH) (New Public Administration Movement) tanışmıştır. Kamu yönetimcilerinin örgüt odaklılığı ve nispeten bürokrati araçsal kıldığı ve toplumla ilişkilerini belirlemede devlet ve vatandaş arasındaki iletici ve nötr kurum kişileri olarak belirlenmesinin yetersiz geldiği bir zamanda filizlenmiştir (Özgür, 2003).

Özellikle ABD'de yaşanan toplumsal çalkantılar, Vietnam savaşı, üniversite ayaklanmaları, azınlık hareketleri, gelir ve refah makasının toplumu ikiye böldüğü 1960'lı yılların sonları klasik bürokratin tutumu, kamu yönetimler tarafından sorgulanmıştır. Bürokratin ilke edindiği kimi statükocu tutum ve tarafsızlık, yaşanan sorunlara çözüm üretebilme noktasında eksik olduğu fikriyle yalnızca disiplin çevresinde değil toplumsal alanda da güvensizlik duygusuna neden olmuştur. Yine de belirtilmelidir ki; akım henüz tam anlamıyla kamu yönetimi ve yöneticilerine güvensizliklerin yaşandığı ve devletin itibar kaybı yaşamadığı ve hala atanmışların seçilmişlerden daha evla olduğu bir dönemi yansıtmaktadır. Örneğin; Watergate skandalı sonrası bir dönemle ilişkilendirilemeyecektir. YKYH'nin, ayak seslerini hissettiği değişimi çözümleme uğraşına giriştiğini söylemek daha doğru olabilecektir (Frederickson, 1996: 265).

YKYH, aynı zamanda Minnowbrook yaklaşımı olarak ele alınmaktadır. Disiplindeki krizin farkındalığı üzerine Waldo, birtakım radikal fikirlere sahip genç

öğrencileri 1968 yılında bir araya getirerek tartışmalar serisi düzenlemelerine öncülük ederek hareketin şekillenmesine aracı olmuştur. Disipline yeni girmiş öğrencilerden değişmesi gereken ve önemli olan konular üzerinde çalışma yapmaları istenmiştir. İlk konferansın ana teması hizmet sunumunda sosyal eşitliğin sağlanmasıdır. Bunun sonucunda birtakım değerler öne sürülmüştür. Bürokratlar, kamu yönetiminde gerçekleşecek olan organizasyonların ve eylemlerin dinamik hareketleri yanında bir tür “düzeltici” olarak yer alacak ve evrimin iyi ve uygun yönde gerçekleşmesini sağlayacaklardır. Vatanperverlik, erdem, onur, kültürel çeşitliliğe saygı ve mazlum gözetimi gibi değerler karar almalarını etkilemelidir. Değerler seti üzerinde çokça durulması ampirik eğitimle gelişen bürokratlarla gerilim içinde olmalarına neden olmuştur. Ayrıca değer sahibi olmanın anlaşılabilirliği ve pratik yaşamdaki zayıf karşılığının belirleyici olamayacağı ve bürokratlara prensip edindirilemeyeceği eleştirileri de mevcuttur (Caroll ve Frederickson, 2001: 3-5).

“Yeni” olma tanımlaması, bir önceki fikir akımlarının düzenlenmesi, reddi yahut normatif temellerle tekrar inşa edilmesi dolayısıyladır. Başta davranışçılık ve dolayısıyla Simon olmak üzere Wilson’un siyaset-yönetim ikiliğini de karşısına almıştır. Bürokrasi ve demokrasinin çatıştığı alanlarda demokratik değerleri seçerek toplumun yarar ve refah dengesine katkıda bulunacak konularda değerler yanlılığını ayrıştırıcı bir ilke olarak benimsemiştir. Woller’a göre; Minnowbrook’ta üretilen en önemli sonuçlarından biri kamu yöneticilerinin bürokrasi felsefesinin dayattığı “devlet iradesinin araç konumunda ve nötr hizmetçileri” olmaktan vazgeçmesi önerisidir. YKYH ile bürokratların tarafsızlığı reddedilecek; erdem, onur, hakkaniyet, adalet ve eşitlik gibi yüksek ahlaki değerler taraflılığın yeni kodları olacaktır (Özgür, 2003: 193).

Frederickson’a (1996: 263-270) göre; bürokrasinin değişimi ve toplumla ilişkiselliğinin sağlanması konusunda aceleci taleplere katılmak yerine sosyal değişim gözlemlenmeli, talepler uyumluluk ve istikrar kazandığında mekanizmanın kötü yanları törpülenerek, iyi bürokratik yönetim elde edilmelidir. Sonuç ve hedef belirlemekten ziyade, süreçte ve adaptasyon geliştirerek ilerlenmelidir. Klasikleşen

bürokrasi unsurlarından olan etkinliğin ve ekonomikliğin yanına sosyal eşitlik ilkesinin getirilmesi, YKYH'nin kamu görevlilerine tanımladığı misyonlardan biridir. “Yapılacak hizmet, toplumsal eşitliği arttıracak mıdır?” “Hangi gruplar için ekonomik, etkili ve eşitlikçi olacaktır?” Ona göre; bürokratin amacı olan toplumsal eşitliğin sağlanması belirlenimi, ABD'nin kurucu unsurlarının eşitsizliği derinleştirmeye yönelik olarak kurdukları sistemle yakından ilişkilidir. Sistem, azınlık ve mağdur olanların fırsatlardan eşit derecede tasarruf etmesini engellemek amacıyla tasarlanmıştır. Henüz başlangıç koşullarının adaletsiz olması nedeniyle bürokratin toplumsal ihtiyaçları değerlendirmesi adına vatandaşla ilişkisi arttırılmalıdır. Dolayısıyla vatandaş katılımını oy pusulasının ilerisine taşımak isteyen akım, bürokrat ve vatandaş arasında karşılaşma alanları kuracaktır. Bu noktada mağduriyeti saptayan bürokrat, vatandaş lehine çözüm alternatifleri tasarlayacaktır.

Rasyonalitenin sorgulandığı bir dönemde ortaya çıkmış olması da düşünce temellerini etkilemiştir. Bir tür “korumalı” rasyonalite sistemi geliştiren YKYH, bir gerçekliğin bilindiği fakat o gerçekliği yerine getirme konusundaki sınırlılıkların farkında olarak bilhassa ütopyacı bir idealizm yerine kısa vadeli ve küçük hedeflerin gerçekleştirilme başarısını riskten en uzak ve gerçekçi alanlar olarak tanımlayacaktır. Elbette ki bu belirlenimde Waldo'nun etkisi gözlemlenecektir. Simon'un karar vermenin mümkün olabildiğince rasyonel gerçekleştirilmesi istenci, Waldo'ya göre gerçekçi değildir. Bilhassa alternatifler arasında son kararın seçilmesi bireyin değerleriyle belirlenecektir. Simon-Waldo tartışmasında (1952) Waldo'nun ısrarla ele aldığı konu “kesin ve emin sınırların çizilmesi” kolaylaştırıcı olduğu kadar yanıltıcıdır. YKYH'nin bu düşünce seti etrafında geliştiğini hatırlatmak gereklidir.

Siyasetin dışlanabildiği herhangi bir organizasyon kurulabilmesi veya yürütülmesi de kamu yönetimi için neredeyse mümkün değildir. YKYH'de Woller (1988) ve Frederickson (1975) öncülüğünde birtakım ihtiyaçların bürokrasinin kurallarından daha önemli olduğu belirtilerek bürokratların politika şekillendirici olduğu bir tasarım önerilmiştir. Anayasalcılık, kamu yararı, vatandaşlık ve eşitlik prensiplerine sahip profesyonel kamu yöneticileri yetiştirilmelidir. Uzanı ve kapsamı

algılayabilme noktasında siyasetçilerden daha etkin, alanın kurumsal işleyişine paralel ve toplumsal alana sorumluluk hisseden profesyoneller politika programı tasarlamalıdır. YKYH'nin bu özelliği yalnızca bir ikilemi kırmaktan öteye giderek; akımın içinden ve dışından gelen eleştirilerin odağında bulunan normatifliğin kırılabilirliğini de yöntem formülüyle aşmaya çalışmaları açısından oldukça önemlidir (Gooden ve Portillo, 2011). Anlaşılacağı üzere; Frederickson'un tasarımı, öğrencisi olduğu Waldo'nun demokratik hükümet için işbirliğinde bulunan ve özellikle yarışmak yerine dayanışan siyaset ve yönetim ikilemi hakkındaki fikrinden beslenmiştir (Özer, 2014: 14-16).

Kuralcılığın hatalı ve uğraştırıcı yönleri üzerinde duran teorisyenler, kamu yöneticisinin bizzat ilgilenmesi gereken ve aciliyeti bulunan konulardan uzaklaştırdığını belirtecektir. Kurumsal anlamda ilk eklektik denemenin yapıldığı bu akımda, bizzat ilişkili, birbirinin devamı ve dayanağı yöntemler veya ideolojilerin yansıması olmak yerine zamansal problemlere en uygun fikirlerin bir araya getirildiğini belirteceklerdir (Özgür, 2003: 192-193). Örneğin; problemlerin mikro kısımlarında ve küçük bir gruba ilişkin çözümler yerine bütün olarak durumları ele alma eğilimi akımın bir kısmında sergilemektedirler. Bir diğer kısmı da çözüm önerilerinin bütüne yönelik tasarımlar sunabilmesi yahut kapsayıcılığının geniş olması konusunda oldukça çekingendir. Bütüncül tasarımlar ilk Minnowbrook grubuna, parçacıl tasarımlar ise ikinci Minnowbrook grubuna daha yakındır (Frederickson, 1975).

Sosyal eşitliğin sağlanmasının örnekleri, ikinci ve üçüncü Minnowbrook Konferanslarında çeşitlendirilmiştir. Kültürel, etnik ve cinsiyet çeşitliliği konularında bürokratların toplumsal alanın sorunlarını kavraması niyetiyle önce organizasyonların çeşitlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Örgüt ortamının demokratikleştirildiği ve refahı arttırıcı şartların sağlandığı bürokrasilerde idarecinin idari sorumluluğu alabileceğini vurgulamışlardır. Kültürel yeterlilik ihtiyacı çerçevesinde azınlık ya da farklı gruplarla karşılaşan bürokratin farklılığı tanıma ve bu yönde eşitsizliği giderme yolundaki imkanları sunabilmesi hedeflenmiştir. Özetle; kamu hizmetinde eşitliğin

sağlanmasının yolu kurumsal çeşitliliğin sağlanmasıyla gerçekleşebilecektir (Gooden ve Portillo, 2011).

Gelenek haline gelen bu konferansların içerikleri toplanıldığı tarihe ilişkin olarak değişmiştir. Birinci toplantının yarattığı heyecan bilhassa etkinlik katılımcılarının davet edilme özellikleriyle birlikte oldukça ilgi çekiciyken bir program veya organizasyon oluşturulamaması nedeniyle yetersiz bulunmuş; akademide de geniş yankı uyandıracak çalışmalara yol açamamıştır. Waldo, bu durumu zamanın ruhunun düzenlenmiş bir tasarıma el vermemesiyle ilgili olduğunu açıklamıştır (Özer, 2014).

Uygulamaların özel sektör yapısını modellediği ikinci konferans döneminde ele alınan konuların içeriklerinde devlet eliyle uygulamadan piyasa eliyle uygulamaya meyillenme gözlemlenmiştir. Dolayısıyla sosyal eşitlik ilkesiyle ortaya çıkan kuramın kimi özellikleriyle kapital değerleri beslediği eleştirisi de mevcuttur. Hiyerarşi kesintileri ya da zayıflıkları, uygulama için kısa süreli sözleşmelerle iş yapış şekli, kamu örgütlerinin kadrolu iş istihdamından çıkarılması bunlara bir örnektir. İdeolojik çizgisinin soldan sağa kaydığı yönündeki iddiaları da bu yönde güçlenmiştir (Yalçın, 2010: 233-243).

YKYH'nin etkilediği çevrenin ABD merkezinde gerçekleşmesi ve yerel odaklılığı bilinirliğini ve gelişmesini etkilemiştir. Bu durumun önemli bir nedeni ve sonucu olarak; akımın normatif ve epistemolojik yapısının nasıl uygulanacağı konusunda yetersiz argüman üretilmesi ve hatta hazırlanmaması sunulmuştur. Değerlerin içsel süreçlerle ilişkilendirilmesi ve bir tür yöntemden ziyade el yordamına bırakılması da bahsedilen eleştiriyi güçlendirmektedir. Örneğin; çalışmanın devamında ele alınacak olan Yeni Kamu İşletmeciliği akımının pratikteki yansımaları ve dolayısıyla başarı hikayeleri YKYH için geçerli olamamıştır.

Zamansal ruha uygunluk konusunda ısrarla bir araya gelen teorisyenlerin feminist hareketin gelişimi ve çevre sorunlarıyla alakasının kısıtlılığı da hareketin

tatmin edici olmayan özelliklerinden olmuştur. Hareket, tüm bu nedenlerden ötürü disiplinsiz, ilgisiz, duygusal tepkilere sahip olmakla ve bir paradigma oluşturmaya yetecek denli değişim ve fikir birliği oluşturmamakla eleştirilmiştir (Bahçıvan, 2022: 221-235).

5.6. Kolektif Güvensizliğin Sonucu Olarak Yeni Kamu İşletmeciliği

Klasik kamu yönetimi kalıpları, tutum ve davranışları, yaygın inanışları ve bilhassa merkeziyetçi refah devleti konsensüsünden geniş ölçüde sapma ve bu yöndeki politikaların popülerleşmesi 1970’li yıllara gelindiğinde başta İngiltere başbakanı Thatcher’in özelleştirme konusundaki “başka alternatif yok” (TINA) (there is no alternative) sloganıyla ve ABD Başkanı Clinton yönetiminin Gore Raporu’yla (1993) özdeşleşerek Anglo-Amerikan dünyasında yaşanmaya başlamıştır. Petrol krizi, artan kamu harcamaları, devlet borçlanmalarıyla oluşan vergi yükleri; özel sektörün akışkan manevralarıyla iş bitiriciliği, piyasa başarıları, yönetici elitlerin hızlı yükselişi; kamu yönetimi alanında hissedilen kimlik bunalımı gibi birçok farklı gelişmenin el birliğiyle yaşanacak olan değişimleri cesaretlendirmesi ve bilhassa yeni paradigmayı meşrulaştırması söz konusu olmuştur (Yalçın, 2010: 130-134).

Osborne (1993) varsayılan paradigma değişimini “girişimci devlet”, kusursuzlaştırma veya mükemmelleştirme olarak tanımlarken; Pollit (1993) alışveriş sepetine benzeyen bir liste olarak adlandırarak “işletmecilik”, Lan ve Rosenbloom (1992) piyasa benzeri davranışlar gösterilmesi ve vatandaşın müşteriye dönüşümüyle birlikte “piyasa temelinde kamu yönetimi”, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ise güçlü savunucusu olarak ve gelişmekte olan ülkelere doktrinel reçete olarak sunduğu olguları “yeni işletmecilik” olarak adlandırılmıştır. Zamanla farklı yaklaşımlarla özdeşleştirilse de “devletin yeniden keşfi veya icadı” hareketi de YKİ’yle anılmaktadır (Kellough, 1998).

Kamu yönetimi camiasında ise “yeni kamu işletmeciliği” (YKİ) (new public managment) olarak adlandırılmıştır. Kamu hizmetlerini özelleştirme, devletin küçültülmesi, adem-i merkeziyetçi, faaliyette esnekleştirme ve şeffaf olma, tekel piyasalarının önüne geçilmesi ve rekabetçilik, kamu personelinin azaltılması ve daha çok denetime tabi tutulması, örgütlerin parçalara ayrılması, vatandaşa hizmet alternatifleri oluşturabilmek dolayısıyla devletin toplumun genel faydasını hedeflemesi yerine memnun edilmesi gereken müşteri algısı oluşturarak talebini sonuçlandırabilmek, kamu yöneticilerini özel sektör girişimcilerini yani liderlerini baz alarak profesyonelleştirmek YKİ’nin temel aldığı faaliyet alanlarıdır. Nihayetinde bütün bu hedeflenen amaçlar tasarruflu ve işlevsel çalışan hükümete ulaşmak içindir (Osborne ve Gaebler, 1993; Frederickson, 2012).

Atmosferdeki başarısızlık öyküleri, yalnızca YKİ’nin önerilerini meşrulaştırmasına olanak sağlamamıştır. Disiplinde kabul gören politika-idare ayrımı da politikaya yakın bürokratların karşı çıkışıyla ve Weber’in kendiliğinden uyumlu rasyonel personelinin aksine fayda maksimizasyonu gözettiği ve bu ayrımın ancak bir efsane olarak var olacağı fikrinin Kamu Tercihi Okulu etrafında birleşmesi de bir başka yaygın inanışın zayıfladığını ve yerleşmiş uygulamaların sorun çözücü niteliğini kaybettiğini ortaya koymaktadır. YKİ, gelişiminde bahsi geçen ekolün itirazlarına da yer vermiştir. Etkilendiği diğer kuramlar arasında maliyetleri en aza indiren işlem maaliyeti teorisi, yöneten ve yönetilen arasındaki dengeleri izleyen ve güvensizlik üzerine kurulu asıl vekil teorisi de YKİ’yi şekillendirmiştir. Dolayısıyla klasik kamu yönetiminin başarısızlığı ve devletin yetersiz kaldığı alanlar entelektüel alanı doldurmuş, akademinin yeni bir kimlik arayışı çabalarına tanık olunmasına birçok konu hakkındaki soru işaretleri sebep olmuştur (Kaboolian, 1998: 189-193).

İdari, siyasi, ekonomik ve kültürel farklılıklarına rağmen ABD, Güney Kore, Birleşik Krallık, Portekiz, Fransa, Brezilya, Avustralya, İsveç, Yeni Zelanda, Türkiye ve Kanada gibi birçok ülkede YKİ’nin uygulanması popülerliğini arttırmıştır. Ömürgönülşen (2003) bu sebeple YKİ’nin dünyada bir “megatrend” olduğunu belirtmektedir. Frederickson (1996) radikal değişimlerin aksine eskiden de var olan

uygulamaların yeni bir sistem değişikliği olarak vurgulanmadan yalnızca hayata geçirilmesi yerine YKİ'nin özelliklerini uygulamaya geçirilecek paketlere dönüştürdüğünü; aslında eski şişede yeni şarabın konuşulduğunu belirtmiştir. Onun için YKİ ilkeleri, Simon'ın atasözleri olarak adlandırdığı idari ilkelere dönüşmüştür.

Dinamik, profesyonel, rekabetçi, iş bitirici, enerjik, kısa vadeli projelerde ve hızla terfi alması dolayısıyla iş ya da sektör değiştiren bir insanla karşı karşıya kalan klasik kamu yönetimi hantal, mekanik, prosedür uygulamaları arasında sıkışmış, hangi anahtarın hangi kapıyı açtığını unutan, uzun vadeli kariyer yıllarını bir kurumda veya alanda geçiren, enerjisiz bir insan profili, YKİ savunucularının ortaya koyduğu çerçeveye benzemiştir. YKİ'nin başlıca talebi ikinci profilin ilk profile prensiplerini, alışkanlıklarını ve sonunda görevini devretmesidir. Daha açıkça ise; müdahale eden ve yön veren devletin yerini serbest bırakan ve devreden devletin alması için kuramlar oluşturulmuştur (Kaboolian, 1998).

Yaşanan bariz zihniyet değişikliği, yirminci yüzyılın son çeyreğinde toplumsal örgütlenme biçimini ele alacak ve nihayetinde devlet ve vatandaş ilişkilerine yeni bir soluk kazandıracaktır. Sorun çözen devletin sorun çıkaran konumunda olması güven tahsisini zedeleyerek beraberinde kontrol etme ve ölçme mekanizmalarını gerektirmiştir. Kurumlarda uygulanacak olan performans ölçümü, klasik yöntemin aksine niyetlilik veya süreçten etkilenmeyecek ve ortaya çıkan sonuç ölçülecektir. Tahmin edileceği üzere; sonuç odaklılık piyasa serbestliğinden kaynaklanan bir kültürün davranışdır. Kamu yöneticilerini başarılı kılmak adına özel sektörün seçkin yöneticilerinin izinin sürülmesi reçete olarak sunulmuştur. Özellikle kamu yönetiminin siyasetten arındırılmış ve teknik işlerin bütününe bakan bir yapı olarak ele alınması da bu duruma davetiye çıkarmıştır. YKİ'ye göre; özel sektörün tekniği başarılıysa kamu sektörünün de aynı teknik işlevlerle donatılarak başarıya ulaşması kaçınılmaz olacaktır (Hood, 2004; Pollit, 1995).

YKİ'nin iş yapış formülü “3E” ile tanımlanır: etkinlik, etkililik, ekonomiklik. İşletme ve ekonominin bileşiminden ortaya çıkan bu formül, evrensel ve bütün

kurumlarda en doğru yol iddiasını taşımaktadır. Kamu yönetiminin felsefesinde yer alan demokratik, ahlaki ve sosyal refah konularının yerini alan konuların özü içeriksellikten, işletimciliğe ve kaynakların kullanımına geçiş yapmıştır. Kamu örgütlerinin parçalara ayrılması ve hizmet sunacağı alanlarda ücret tarifeleri belirlemesi, kaynakların, örgütlerin, hizmetlerin ve yöneticilerin ölçülmesi ve performansa göre ücret belirlenmesi, hizmeti taşeronlaştırmak, sözleşmeye bağlı kılmak gibi uygulamalardan söz edilmektedir. Hantal bürokrasi ve bürokratların bulunduğu alanlarda oluşan direnci kırmak için özel sektörün eline bırakılan hizmetler ilk uygulamalarda başarıyla sonuçlanmışsa da ortaya birbirinin amacından habersiz ve kendi hedefiyle meşgul parçalanmış örgütler çıkmıştır (Ömürgönülşen, 2003).

Meier ve O'Toole'a (2009) göre; YKİ örgütleri katmanlarını yitirdikçe ve küçüldükçe kriz durumlarında çöküş yaşayacaklardır. Genel amaçlardan haberdar olmayan ve uyumlanamayan örgütlerde hizmet sunulan müşteri gruplarının bir kısmı daha çok faydalanacakken diğer bir kısmı da zarar görebilecektir. Bilhassa önerilen uygulamaların bütün kurumlarda mevcut olabileceği iddiası da tartışma yaratmıştır. Devletin sunduğu bazı hizmetlerin sonuca ulaşamadığı ve başarısız olduğu reddedilmezken; özel sektör kimi kâr ediminin düşük olduğu alanlarda performans göstermezken kimisi ise "3E" formülünü uygularken ve çıktı odaklı iş usulüyle çalışırken etik kurallarını göz ardı edebilecektir. Bu durumun belki de en acı örneklerinden biri İngiltere'de özelleştirilen tren yolu hizmetlerinin ölümle sonuçlanan kazaların yaşanmasına neden olması ve güven yitimine sebep olması, nihayetinde ise tren yolu hizmetlerinin tekrar devlet hizmetine alınmasıyla sonuçlanmasıdır (Kudubeş ve Egeli, 2021: 77).

Sonuç olarak YKİ teorisyenleri bürokrasiyi iş göremezliğin en büyük nedeni ve hatta "kamu yönetiminin şeytani" (Frederickson, vd. 2012; 116) olmakla suçlasalar da bu tutum ancak indirgemecilik ve kolaycılık olarak adlandırılabilir. Bu durumda karar verilmesi gereken vatandaşın genel refahına hizmet etmek için ortak faydalar bütününe sahip, nispeten yavaş ve maliyet esaslı ilk planda olmayan devlet

ruhu ile parçalanmış örgütlerden kısmi hizmetleri acelece talep eden müşterilere piyasa tipi sunumlar sağlamak arasında seçim yapmaktır.

YKİ'nin kamusal ruhu zedelediği ya da kamu yönetiminin yüz yıllık geleneğini ve kültürünü birçok bakımdan yerinden oynattığı belirtilmektedir. Bir tarafta değer bildiren vatandaş hakları, bürokrasi tecrübesi, adil hizmet sunumu, bütünlük ve karşılıklı bağlılık geleneği, diğer tarafta ise değişen kapitalizmin yeni ihtiyaçlarına hızla yetişmeye çalışan anlık tepkiler temelinden ortaya çıkan müşteri talepleri...

Felts ve Jos (2000), klasik devlet özelliklerinin de sanıldığı gibi aksine vatandaş refahına yönelik oluşturulmadığını on sekizinci yüzyıl kapitalizminin gereksinimleriyle bireylere doğadan kopuk ve kendi kutsal ve yerel zaman mekân algılarının aksine evrensel çalışma koşullarına ayak uydurabilecekleri yeni bir düzen yaratma hedefiyle oluşturulduğunu belirtmişlerdir. Weber bürokrasisinin bu konu özelinde kurumlarda alan bulduğunu ve yer edindiğini belirtmişlerdir. Buna rağmen; kapitalizmin yirmi birinci yüzyılda meydana gelen değişimi ve bürokrasiden talep ettiği yeni uyumluluk akışları vatandaşlar için iyi bir gelecek yaratmanın aksine parçalanmış bireylerin ayrı ayrı ve bir yanıp bir sönen kıvılcımlar gibi dile getirdikleri, anlamdan mustarip, bir uzantısı ve katkısı olmayan ihtiyaçlar edindirmesine ön-ayak olmasını istediği gibi, bir de ihtiyaçlara kaynak üretebilecek aceleci, yüzeysel, parçalanmış kurum yapısına dönüşmesini istemektedir. Toplumsal alanda adalet ve eşitlik duygusunun sağlanamaması bir yana ilerleyen süreçlerde korunması gereken değerlerden bahsedilmesinin lüzumsuzlaşacağı çünkü ortada topluluk ruhunun kalmayacağı YKİ'ye yöneltilen eleştirilerdendir.

Ölçme, şeffaflık ve hesap verebilirlik ve bütün olarak kontrol konusundaki tutumun Anglosakson ülkelerin toplumsal özellikleriyle yakından ilişkili olduğu ve bireyselleşmenin kültür haline geldiği ülkelerde yaşanan kolektif güvensizliğin devlete ve devlet görevlilerine de sirayet etmesiyle akımın şekillendiği iddiası da bir kez daha toplumsal güven ve bütünlüğü zedelemekle ilişkili olduğunu göstermektedir. Örneğin; İngiltere'de sağlık hizmetlerinde ortaya çıkan parçalanma 1500 farklı ücret tarifesinin oluşmasına ve dolayısıyla hizmetlerin genel amaçlardan kopuşuna, karışıklığına ve

yavaşlığına yol açarken; 3,5 milyon nüfusa sahip Yeni Zelanda’da ise 40 farklı bakanlığa ve 300 farklı alt birimine bölünmesi ve şirketlerin “sosyal konut” yapımında dahi kar maksimizasyonu ile hareket ederek yetersiz binlerce ev inşa etmesiyle birlikte toplumdaki bölünme ve güvensizlik, devlet görevlilerinin klasik haliyle göreve çağrılmasını gerektirmiştir. Yeni Zelanda’da hemen her alanda yaşanan bu ekonomik devrim, siyasi, idari ve sermaye elitlerinin çıkarları doğrultusunda yürürlüğe konan eylemlerinin ülkeyi devasa bir deney çalışmasına dönüştürdüğü ve OECD’inde ülkenin ekonomik gelişimini şişirilmiş ifadelerle örnek göstererek; az gelişmiş ülkelere baskı yaptığı konusunda da eleştiriler bulunmaktadır (Yalçın, 2010: 166-167; Kelsey, 1999).

Halihazırda benzer kültürün bulunmadığı ve popülist siyasetin ürünü olarak uygulamaya konulan ülkelerde de kontrol mekanizmaları yüzeysel olarak ele alınmıştır. Kişisel servet edimi için hükümete yakın gruplara ya da bütçe açıkları dolayısıyla sermayeye satılan en temel ihtiyaç kategorisinde bulunan su temini ya da alt yapı düzenlemeleri gibi hizmetlerin özelleştirilmesi de örnekler arasındadır. Sonuç itibarıyla; özelleştirme uygulamaları ekonomik krizlerde kısa vadeli çözüm arayışlarında ve kişisel çıkar odaklarıyla uygulanarak amacının dışına çıkmıştır (Kudubeş ve Egeli, 2021: 81-84).

Treni kaçırmak istemeyen ve değişime örgütler ve sermaye tarafından zorunlu kılınan devletlerin bir dizi kurumsal ve toplumsal başarısızlıkları YKİ’nin sonunu getirmiştir. “Parçalama, rekabet ve teşviklendirme” bazlı YKİ’nin 2005 yılına geldiğinde sonu ilan edilmiştir. Yine de kamu yönetiminde birçok uygulamasının ve felsefesinin kalıcılığı belirtilse de hükümetler, kontrollü olarak politikalarını değiştirmişlerdir. Yarı yarıya piyasayla paylaşma ya da devletin bütünsel amacına yönelik ve yine merkezden aktarılan amaçlarla parçalanmış örgütlerin görevlendirilmesi YKİ’nin keskin hatlarını hafifletmek için tercih edilen alternatifler arasındadır. Yeni dönemin ise teknolojik gelişme ve enformasyon odağında gelişeceği Dunleavy, Margetts, Bastow ve Tinkler (2005) tarafından “dijital çağ yönetişiminin” ilan edilmesiyle anlaşılmaktadır.

ALTINCI BÖLÜM

POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ

Kamu yönetiminin “kendine bilinçli” olarak disiplinleştirdiği ilk anından itibaren ampirik söylemden beslendiği ve ana akım reformlarının doğa bilimlerinin ölçütleriyle şekillendiğini belirtmek, modernizm olmadan klasik anlamda kamu yönetiminin olamayacağı yönünde bir varsayıma denk düşmektedir. Çalışmanın öncesinde de görüldüğü gibi; akımların dayanak noktalarını oluşturan rasyonel ve bilhassa sayıların desteklediği düşünce biçimleri kendilerini doğrulama konusunda oldukça iddialıdır. İddialılıkları, bu sistemleri disiplinin merkezine konmasına bir tür “en iyi” veya “doğruluğun hakemi olma” gücüyle çevreleyerek; kamu yönetimi disiplinin niceliksel analizlere ‘kurban verilmesine’ neden olmaktadır (Frederickson vd, 2012). Bir bakıma kendine referanslı bu sistemlerin kamu yönetimindeki ilişkiselliği ve birbirine atıflı yapısı farklılıklara söz hakkı tanıma noktasında oldukça isteksiz ve dolayısıyla hata yapabiliyor olma şüphesini barındırmamaktadır. İsteksizliğin bir diğer nedeninin aciliyetle senteze ulaşmak ve karmaşık sorunlu ve maliyetli bölgelerden uzaklaşmak olduğunu söylemek mümkün olabilecektir (Fox ve Miller, 2007).

Gerçekliğin, bağlantısallığın ve temsilin fizik bilimlerinden felsefeye değin sorgulandığı postmodern dünyada kamu yönetiminin evrensel ve tekçi anlatıları da sorgulanmış ve hatta sonu ilan edilmiştir. Siyaset-yönetim ayrımı, idarenin ilkeleri, bilimsel yönetim, sınırlı rasyonellik, performans ölçümü gibi büyük anlatıların iddiası postmodern kamu yöneticileri tarafından sorgulanmış ve yapı bozuma uğratılmıştır. Sonucunda ortaya duygusal bir tepki çıkmış; disiplinin ana temalarının bozgunu bir kısım akademisyen ve uygulayıcıyı öfkelenmiştir. Postmodern sorunsallaştırmaya duyulan endişeyi ve hatta nefreti Rorty (1999), Sokrates’in ölümüne neden olan bağnazlığa benzetmiştir.

Yine de bilinmezliğin ve öngörülemezliğin adlandırılmaması, kaynağının bulunmaması ve kaygısının anlaşılabilir olduğunu belirtmek gereklidir. Gerçeklik arayışında aldaticılığın bulunmayacağını düşünöldüğü alanlara sığınılması da örneğin; ölçü, olgu, karşılaştırma mekanizmaları gibi sentezleme yollarıyla anlaşılabilir olacaktır. Fox ve Miller (2007) disiplindeki bilimsel çıkarımların tercihinin asıl nedenini felaketlerden ve kazalardan kaçınma yolundaki öngörülerinden dolayı kısmen mazur göröldüğünü de bu nedenle belirtse de modern dönemin sonunun hazırlayan yine bilimselin gücü olmuştur. Örneğin; Lyotard (1994) bilimin yarattığı insanlık felaketi olan Auschwitz ile modern dönemin sona erdiğini belirtmiştir. Dolayısıyla toplulukları koruma ve felaketleri önleme konusunda doğası gereği kendiliğinden sorumlu kamu yönetiminin çıkmazda olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Kamu yönetimi düşünce geleneğindeki kutsal, değıştirilemez, hacmiyle oynanamaz, bir sonraki hamleden emin olunan, gelecek olan yapının eleştirmeni kuramları reform, tasavvur, inanışlar konusundaki şüphelerin ve söylemlerin sorunsallaştırılması söz konusu olduğı postmodern durumda teorisyenlerin ve yöneticilerinin eylemlerine yön verecek olan öneriler değerdendirilmiştir. Postmodernistlerin, belirliliğin ve nizamın sağlanmasının mümkün olmadığı durumlarda devlet, devletin toplumla ve bireyle ilişkilerini yeniden düşünmek gereksinimi ve öne sürdüğü tezleri çalışmanın devamında incelenmiştir.

6.1. Kamu Yönetimi Teori Ağı (PAT-Net)

Kamu yönetiminin kritize edilişı ve söylem olarak ele alınması yine Amerika merkezli olarak Minnowbrook'ta elde edilemeyen söylem bütününden fakat memnuniyetsizlik konusunda hem fikir olunmasından ortaya çıkmıştır. Adams'ın "Amerikan Kamu Yönetimi Derneğı" (ASPA) toplantısı sonrasında gelenekselliğe ve durgunluğa vurgu yapan akademisyenlere yolladığı bir mektupla günümüzde altmış altıncı yılını tamamlayan "Kamu Yönetimi Teori Ağı" (PAT-Net) etrafında toplanan marjinal grubun klasikler sonrası ilk topluluğı oluşturduğunu söylemek mümkündür.

ASPA’da ağırlıklı olarak bütçe analistlerinin, planlamacı grupların yahut örgüt geliştirme gruplarının varlığı yorumlayıcı ve eleştirel teorisyenlerin alan bulamamasıyla veya dikkat çekememesi sonucunda Adams’ın gayri resmi bir grup olarak “teorisyen” arayışı genel çizginin dışındaki kuramcılarını bir araya getirmiştir (Harmon, 2003: 157-164). Bu bağlamdan hareketle Adams’ın düşünce mizacını bilmek; kurucusu olduğu teori ağının nasıl şekillendiğini ve davet mektubu yolladığı teorisyenlerin ilgilendiği eleştiri biçimlerini anlamak için faydalı olacağı düşünülmektedir.

6.1.1. Kamu Yönetiminin Modernite Halkasında Gelişimi Adams

Adams'a göre (1992), araçsal akla hizmet eden teknik rasyonalitenin kamu yönetiminde uygulanması ve giderek disiplinin temel felsefesi haline gelmesi, kamu yönetiminin ulusal ve yerel çaptaki tarihsel derinliğine ve zengin kültürel birikimlerine büyük bir haksızlık teşkil etmektedir. Bu yaklaşım, kamu yönetiminin sadece teknik bir disiplin alanı ve bağımsız genellemelerin hâkim olduğu bir alan olarak değil; toplumsal, kültürel ve ahlaki perspektifleri olan karmaşık bir alan olarak anlaşılması gerektiğini vurgulamaktadır. Teknik rasyonalitenin aşırı vurgulanması, fizik bilimlerinde gözle görülür başarılarla yol açsa da toplumsal sorunların çözümlerinin mühendislik aklına indirgenerek bulunamamasından ileri gelmektedir. Kamu yönetiminin insani yönlerini ve toplumsal değerlerle olan bağlantısını göz ardı etme riski ilerleme veya aydınlanma inancı düzleminde alınmış; günümüze değin biriken sorunlara neden olmuştur.

Bilimsel düşüncenin disiplindeki biricikliği despotizme yol açmaktadır. Üstencilik havası kamu yönetiminin kurumlarını biçimlendirerek ilgilendiği toplumla ilişkisini ve bilhassa güven esasını zedeleyerek; demokratik süreçlere de zarar vermiştir. Halkın ihtiyaçlarının halk tarafından belirlenmesi yerine bilim insanlarının çalışmalarının esas alınması da topluluk, birey ve bunların devletle gerçekleşmesi gereken uzlaşma kanallarının gerçekliğini azaltmıştır. Kurumlar meşruiyetini yitirirken;

katılım motivasyonu da kaybolmuştur. Adams'ın çalışmalarında ısrarla vurguladığı husus zamandan ve mekândan bağımsızlaştırılmış ve genelleştirilmiş reçetelerin kamu yönetimine verdiği tahribatın etkileridir (White ve Adams, 1995: 4-7).

Kamu yönetiminin son yüzyıldaki reformlarının hikayesi, özünde kozmetik değişiklikler ve yüzeysel çözümlerle karakterize edilebilir. Bu girişimler, genellikle mevcut sorunları gerçekten çözmekten ziyade, onları geçici olarak gizleme veya örtbas etme eğilimindedir. White ve McSwain'ın (1990) kamu yönetimi disiplininin tarihsel bağlamını inceledikleri çalışmalarında ortaya koydukları "teknikçi bilgi düzeni" kavramından etkilenen Adams, bu düzenin sınırlarını aşmaya yönelik çabaları eleştirel bir gözle değerlendirmektedir. Örneğin; Yeni Kamu Yönetimi Hareketi, politik ve sosyal bağlamları vurgulasa da sunduğu çözüm önerileri ilerlemenin mirasıyla biçimlenmiştir. Genellikle tam anlamıyla bir dönüşüm sağlamaktan uzak kalmakta ve sadece mevcut sistemin eksikliklerini geçici olarak ortadan kaldırma çabalarına dönüşmektedir. Bu durum, kamu yönetiminin karşılaştığı temel sorunların çözümünü ertelemekte ve uzun vadede daha karmaşık hale gelmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, kamu yönetiminde gerçek bir reform için, yüzeysel değişikliklerden ziyade, sistemin temel varsayımlarını ve işleyiş mekanizmalarını sorgulayan daha kapsamlı ve derinlemesine bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır (Adams, 1992: 363-373).

Adams (1995), postmodernizmin akıllı tamamen reddetme tehlikesine karşı ihtiyatlı bir tutum sergilerken, kamu yönetiminin modern uygulamaların ötesine geçerek yeni bir ekosistem içinde evrilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Bu yaklaşıma göre; kamu yönetiminin sadece çağdaş yöntemlerle sınırlı kalmaması, aksine tarihsel derinliğini ve kültürel zenginliğini de kucaklaması gerektiğini vurgulamaktadır. Adams'ın bu görüşü, kamu yönetiminin daha geniş bir perspektiften ele alınması ve toplumsal dinamiklerin çok yönlü doğasını yansıtacak şekilde yeniden şekillendirilmesi çağrısı niteliğindedir.

Modern öncesi sistemlerin tarihsel arka planını derinlemesine inceleyen, meşruiyet sorularına cevap üretebilen ve kamu yönetiminin toplumla olan ilişkisini sadece araçsal bir bakış açısıyla değil, aynı zamanda etik, kültürel ve sosyal boyutlarıyla da değerlendiren yönetim fikirleri çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmalar, kamu yönetiminin karmaşık yapısını ve çok katmanlı işlevlerini daha iyi anlamaya yönelik bir çaba olarak görülebilir. Böylece, kamu yönetimi alanında, teknik rasyonalitenin ötesine geçen, tarihsel birikimi dikkate alan ve toplumsal değerleri içselleştiren daha bütüncül bir yaklaşımın geliştirilmesi hedeflenmektedir (Adams ve White, 1995: 1-18).

6.1.2. Uzlaşının Sonu Spicer ve Devletin Durumu

“Kamu Yönetimi ve Devlet: Postmodern Perspektif” (2001) adlı eseriyle PAT-Net’in etkileyici düşünürlerinden biri olan Spicer, kamu yönetiminde değer çoğulculuğu, postmodern durumda geleneksel sosyal bilimin fazlalıklaşması ve değişen çağ için düzenli ve ağır kalması, amaç üzerine kurulu devlet fikrinin toplumsal alanı araç kıldığı bireyler ve kurumlar üzerinde durduğu araştırma konuları bulunmaktadır.

Yazara göre; politik alanın savunusu, değerlerin korunması için ahlaki bir çağrı olarak vurgulanmış; zengin kültürlülüğün ve bireysel değerlerin kamu kurumlarına girişte eşikte bırakılmasının bürokratlarca sağlanmasının aksine çokluğun ve insani boyutlarının rutinleştirilmiş biçimde algılanmasını ve pratikleştirilmesini önermiştir. Politika çevrelerindeki farklılaşmaya dikkat çekerek; bürokratların kültürel zenginlik bakımından açıklık, meraklılık, tanıma heyecanı veya alan açabilme konularında vatandaşlara etik sorumluluklarının olduğunun altını çizdiği dikkat çekicidir (Rishel, 2011:112-116).

Postmodern kültürde ve aslında uzlaşının son bulduğu ve parçalanmışlığın kabul edildiği bir çevrede tek bir amaç etrafında toplanmış organizasyonel birlikteliğin mevcut olmadığı vurgulanmıştır. Devletin geçmişteki kapsayıcı rollerini yitirmesi ve

küçülmesiyle birlikte toplumda bireyler veya şirketler arasındaki güçlü birlikteliklerin zaman ve mekân sınırlayıcılığından özgürleşerek etkileşim halinde olması toplumu, devleti ve devletle toplum arasındaki ilişkileri derinden etkilemiştir. Bir arada olmanın gerekçesi ve mahiyeti değişmiştir (Spicer, 2008: 505-507).

Spicer, Rorty'nin "bütünleşmeyen aidiyetler topluluğu" (1989) tezinden etkilenecek; toplumun varlığını ortak hedefler doğrultusunda birleşmiş ve bir ruha sahip organizasyonlardan ziyade güvenliğini sağlama isteğiyle işbirliği yapan sıra dışı toplulukların sözleşmesinden oluşması gerektiğini belirtmiştir. Bu noktada vurgulanmak istenen; dünyada yükselen yönetim çalışmaları, yerelleşme ve hatta "neotribalist"⁹ davranış biçimleri; küreselleşmeyle gelişen uluslararası akış kolaylıklarıyla çevrelenmiş, Castells (1996), Djik (2020) ve Bogason (2008) gibi düşünürlerin ağ toplumu tezini hatırlatmaktadır. Spicer'da devletin ağlar arası ilişkileri veya bireylerin yaşam amaçlarını ortaklık alanları oluşturarak ve belli amaçlara kanalize ederek organizasyonelleştirilmesini ancak grupları veya bireyleri incitmekle sonuçlanacağını belirtmiştir. Bireylerin arzuları, çıkarları ve ihtiyaçları kendileri tarafından şekillendirilmeli ve hayata geçirme imkanları oluşturulmalıdır (Spicer, 2008: 509-510).

Spicer'ın bu tutumu radikal anlamda özgürlükçü yahut fütüristik görünse de altında daha derin bir korkuyu barındırmakta ve hatta tarih tecrübesine dayanan bir psikolojinin ürünü olmaktadır. Devletin nüfus düzenlemeleri konusundaki hassasiyeti ve hatta takıntısı geçmişte öjeni savunucularının temel argümanlarını meşrulaştırma biçimlerini oluşturmuştur. Dolayısıyla devlet bireyin çıkarı konusunda varsayımlara dayalı yaşam reçeteleri sunmaktan vazgeçmeli; nüfus düzenlemeleri politikalarıyla pekiştirdiği güç istencini sınırlamalı ve hatta son vermelidir. Görüldüğü üzere; Foucault'nun devletin değişen yönetsellik amacını incelediği biyopolitika savı¹⁰,

⁹ Maffesoli'nin (1996) öne sürdüğü bu kavram yirminci yüzyılın sonunda ortaya çıkmış; mikro gruplar etrafında birleşiminin yaygınlığını ele almıştır. Mikro gruplar, üst anlatıların yokluğunda küçük, göreceli ve kompleks yapılarıyla anlaşılması zor ve ortak ilgiye sahip benzeyenlerin bir araya geldiği, kentlerde birleşen bir tür "kabilecilik" davranışı eğiliminde olanların adlandırılmasıdır (Iovene, 2014).

¹⁰ Modern toplumun oluşumunda hükümet etmeyi sağlayabilmek adına oluşturulan kategorileri ve nasıl rasyonalize edildiklerini anlatan savıdır (Arpacı, 2016).

postmodern kamu yöneticilerine ilham verdiği gibi Spicer'ı (2008: 507) da derinden etkilemiştir.

Bürokrasinin hastane, bürokratin doktor ve toplumun hasta gibi algılandığı araçsal rasyonalite felsefesinin izlerinin silinmesi; sivil birliktelik ve çoğulcu anayasal değerlerin geliştirilmesi ve devamlı ilgilenilerek onarılması devletin yeni yönetsel çehresi olmalıdır (Spicer, 2008: 511-512). Halihazırda siyasetin değer çoğulculuğu sonuçlarından etkilenecek şekillenmeye başladığı üst anlatılara inanmazlık çağında sahneye çıkan ve bir bakıma yolu açılan heterojen, öznel ve göreceli küçük hikayeler çoğalmıştır. Üstelik birbirleri arasında çatışmalara dahi fırsat bulmuşlardır. Tüm bu sebeplerden ötürü Platon'dan itibaren tekçilik felsefesinin yerleştiği Batı kurumları sarsılmaktadır. İnsana ait bütün değerlerin uyumluluk içerisinde var olduğu ve mükemmel bütüne ulaşma yolunda birer araç oldukları inancının hakimiyetini taşımakta olan kurumlar, küçük grupların ahlaki kodları için çatışma yaşadığı ve hatta bireysel alanda da uyumsuzluklar sergilenen değerler ve hedefler konusunda şaşkıncıdır. Kıstas, cetvel, prosedür veya standartların evrensel en doğruyu sunamaması da bahsedilen değerler arasında karşılaştırılamazlığı çoğaltmaktadır (Spicer, 2005: 669).

Bu sebeplerden hareketle Spicer (2005: 673-674), Simon'ın (1957) "Araçsal Rasyonalizminin" kamu yöneticileri tarafından uygulanamayacağı konusunda yeni uyarılar getirmiştir. Yöneticinin perspektifi ve mizacı kendi değer ölçütüne göre tanımladığı hususlar konusunda politika yapabileceğini belirtmiştir. Kamuda geçmişte de değerlerin açık ve net olmaması Ona göre postmodern koşullar hakkında belli bilgi birikiminin var olduğu fakat adlandırma ve yorumlama biçimlerinin farklı geliştiğini belirtmişlerdir. Değişen değerleri algılama biçimlerinden bahsederken postmodernleşme vurgusu yapıldığında husumet güden bir varsayımla akıldışılık etiketi yapıştırılması oldukça hatalı bir tutumdur. Berlin'in de belirttiği gibi (2000); kibar olmak yahut toplama kampına yollamak arasında bir karar değil; işsizlik sorunlarının baş gösterdiği bir çevrede yeni fabrikalara çevreyi tehdit edecek olması durumunda dahi izin vermek ya da vermemekle ilgilidir.

Kamu yönetiminde ısrarla vurgulanan sosyal bilim pratikleri; bilimsel titizlik, veri analizi veya vaka çalışmaları talebi faydalı olsa da disiplindeki hak iddiası konusunda mütevazileşmelidir. Sosyal bilimin kamu yönetimindeki birikimsel edimleri bilim insanlarının mutabakat sağladıkları “diyalogları” görmek açısından faydalı olmanın ötesine geçmemelidir. Aksi takdirde modern dönemin davranış biçimlerinin geride bırakıldığı dönemde, kamu yönetimi meşruiyetini yitirerek; faydasız, gereksiz, anlama bakımından eksik kalacaktır. Değişime ayak uydurabilmek adına; politikada yaşanan değer çoğulculuğu gelişmeleri, metodolojik anlamda geniş çaplı ve bir bakıma entelektüel felsefe ve tarih öğrenimi, insan yaşamının her anlamda öğrenilmesi alışkanlıkları oluşturulmalıdır (Spicer, 2005: 683-684).

6.2. Postmodernizmin Disipline Bırakılan İzi Fox ve Miller

Fox ve Miller, postmodern sorunsallaştırmanın disiplindeki en derin ve geniş çaplı alakasına yön veren “Postmodern Kamu Yönetimi” (2007) adlı eserleriyle klasik söylemlerin karşısında bir nevi öncü rolü görmüşler; disiplinde postmodern durumla ilişkili söylemleri belirlemişlerdir. Kamu yönetiminde postmodern dönemin nasıl ortaya çıktığı, hangi büyük anlatıların, hangi sebeplerle yapı bozuma uğratıldığı meselesini ele alan yazarlar, demokrasinin uzun geçmişindeki temsil edebilme döngüsünün sızıntılarını ele almışlardır. Bilhassa temelcilik karşıtlığı, perspektiflerin çokluğu ve temsiliyetin imkansızlığıyla -Nietzsche felsefesi sonrası dönemle başlayan- birçok ana akım reforma konu olan kamu yönetimindeki çatlakları giderme yollarının aranışıyla devam eden süreçte başarısızlığı, kişi ve kurumlar odağının yanında; varlığa, gerçekliğe, temsil edilebilmeye ve sembol yoluyla iletişim kurmaya yönelik pozitivist bilimin kamu yönetimindeki vazgeçilmezlerini sorgulamışlardır (Fox ve Miller, 2007: 9-13).

Hakikat ve yaslandığı yapıların dağınık, parçalanmış ve bilhassa göreceli ‘hakikatçiklere’ dönüşümü yoluyla bitişinin ilan edildiği “muhafazakârlık” dönemiyle birlikte ana akım duayenleri Wilson, Taylor ve Weber bir diğer deyişle “Amerikan Yüzyılı” anlatılarının cenazesini duyurmuşlardır. Reform ürünü olan kamu

yönetiminin kimi gelişme adımlarını da muhafazakârlığın üzerinde yükselen ve bir bakıma aynı tuvale tekrar resim yapanlara benzetmişlerdir (King, 2005: 520). Yazarlar (2007: 4), ana akım karşısındaki ilk çatışmanın Waldo'nun siyaset-yönetim ikiliğine karşı durmasıyla başladığını da ayrıca belirtmişlerdir.

Eser, üç ana bölümden oluşmaktadır: demokrasinin döngü modelindeki temsil edilebilirlik iddiasını sorgulama, seçilmişlerin ürettiği politikaların ve halkın talep ettikleri arasındaki uyumsuzlukları ve politikanın doğasını sorgulama ve son olarak, postmodern söylem teorisi çerçevesinde bir kamu yönetimi modeli geliştirme.

6.2.1. Demokrasinin Döngü Modeli Bir Efsane Anlatısı

Demokrasinin işlediği varsayılan döngü modelinde; ihtiyaçlarının bilincinde olan halka seçim adayları alternatiflerle donatılmış paketler sunacaktır. Halk politikaları inceleyerek ihtiyacına en uygun temsilciye oy verecektir. Kazanan seçilmişler bizzat bu istekleri yasalara dönüştüreceklerdir. Daha sonra halk, bu yasaların ve seçilmişlerin takibini yaparak bir diğer seçim döneminde değerlendirmesini sandığa yansıtacaktır. Günümüzde yaşananlar açısından değerlendirildiğinde bahsi geçen aşamaların işlevsizleştiği görülecektir (Fox ve Miller, 2007: 4-5).

Halkın medya aracılığıyla manipüle edilmiş, metalaştırılmış ve devamlı güncellenen bilgiye maruz kaldığı seçim ortamında ihtiyacı olduğunu düşündüğü gereklilikler, zorunlu kılındığı ve çoktan hazırlanmış bir yasanın cazip ya da zoraki koşullarının yansıtılması olması durumu yaygındır. Ayrıca; seçim aşamasındakilerin amacı karmaşık toplumsal sorunlara çözüm aramaktan ziyade en iyi çözüm önerilerine sahip “imajı” çizmektir. Politikacı için ise uzun yıllardır gündemde olan ve birçok aktörü kapsayan sorunu çözebilmenin yollarını aramaktan ziyade çözümler kataloğuna sahipmiş gibi yapmak daha kolay görünmektedir. Seçimler sonrasında da toplumsal taleplerin seçimdeki sonuçları ve seçilen baş başa kalmayacak; kampanya bağışçıları ve lobiciler yasa oluşturma süreçlerine baskıyla ve yönlendirmeye dahil olacaklardır. Çoğunlukla anlık veya tepkisel üretilen politikalar karmaşık ve uyumsuz olacak; gün

sonunda bürokrasiye kalan ise anlaşılması güç direktifleri çözümlemek olacaktır. Halk tarafından denetim ise, özel bilgi ve ilgiyle ancak gerçekleşecekken; medya tarafından sunulan ve ancak iki reklam arası kesintili uyarımlar olacaktır. Halkın memnuniyetsizliğinin ortaya çıkması da çoğu durumda seçim tercihini değiştirmeyerek; kendi temsilcilerine tekrar oy verme davranışı göstereceklerdir (Fox ve Miller, 2007: 7-8).

Bütün bu aksatan davranışların önüne geçilmesi için daha çok kurallarla sistemin bağlanması durumunda ise kuralsızlık hâkim olacaktır. Prosedürleri alt başlıklarla taçlandırmanın kuralsızlıktan öte dilsel anlaşılmazlıklara da yol açacağı malumun ilamıdır. Hesap verebilirlik amacıyla ölçüme tabi tutulan bürokratların prosedürleri atlatmak için sahtecilik yapan oyunculluğu birçok örnekle aktarılabılırken seçici yakınlıklar kuran vaka seçme veya hedef saptırma en yaygın manipüle etme yollarındandır. Dolayısıyla sayıların manipüle edilmesi her kural karşısında mümkün olacaktır (Fox ve Miller, 2007: 9-11).

Fox ve Miller’a (2007: 6) göre; tecrübeler göstermiştir ki politika üretim süreci, tıkanmış sistemlerin açılışına ya da alternatif sistemlere yol açmak yerine baskın politikacıların egemenliğinde ya da kamu çıkarlarının aksine bir grubun lehine şekillenmektedir. Kamu yararı, ortak iyilik veya halkın iradesi gibi meşrulaştırıcı söylemleri geçmişe nazaran kaygan ve incelmış bir düşüncenin ürünü olup çıkmıştır. Önemi yitirmesinin aksine, Hardin’in (1968) “ortak alanlar trajedisi” kuramıyla da açıklandığı gibi geçmişe nazaran daha kritik hale gelmiştir. Ortaklığı, farklılığı ve küçülmüş grupları korumanın daha önce denenmemiş yolları düşünülmelidir.

6.2.2. İşlevini Yitiren Döngü Modeline Alternatifler veya Yeni İşlevsiz Alternatifler

Ana akımın sorunlu alanları için üretilen ilk cevap yukarıda da değinildiği gibi pozitivizmden faydalanmak olmuştur. Büro ve bürokratların performans göstergelerini düzenlenmesi şeffaflık ve hesap verebilirlik amacıyla talep edilmeye başlanmıştır.

Sonuç ve çıktı odaklılığının zararı ölçümlerle ve oranlarla oynayan, işini yapmayan, yalnızca yaptığını gösteren hilelerle gözle görülür hale gelmiştir. Örneğin; Amerika’da suç oranlarını azaltmak için yapılan bir sahtecilikte beş kişinin farklı nitelikteki suçunu o suçları hiç yapmayacak bir kişi üzerinde toparlama veya öğrencilerinin not yüksekliğine göre değerlendirilen öğretmenlerin sınavlarda kopya çektiği gibi sayıların manipüle edilebilirliğinden faydalanan kamu görevlilerin artmasına yol açmıştır. Genellikle sunulan raporlar astların üstlerine ödevleri veya üstlerin astlara talimatı olarak kusursuzlaştırılmaya çalışılırken; bir yandan da hükümetin denetim prosedürleri atlatılacak sonuç olarak ise hükümet, halka ‘ilerleme’ yolunda olduğunu gösterecektir. Hükümetin iyileşme ve niyetlilik esaslarının uzun vadeli sonuçlarını bertaraf etmesi, çıktı odaklı ve performans ölçümü gibi kısa vadeli cevapları tercih etmesi sonucunda daha karmaşık ve gerçeklikten olunan uygulama alışkanlıklarına ve topluma yerleşen güçlü bir sinizm duygusuna neden olmuştur (Fox ve Miller, 2007: 12-13).

Ampirik testlere güvenin nihai kaynağı pozitivistin üstünlük belirleme amacıyla uyguladığı büyük anlatı meşrulaştırıcılarından biri olmasından kaynaklanmaktadır. Performans çıktılarında olduğu gibi halkın temsili de ölçüm zorbalığına rastlanır. Yalnızca bahse konu olan demokrasi döngüsünün ilerleme aşamalarında değil; bireyin oyu ve temsili arasında da eşdeğerlik atfedilmektedir. Temsil edilen ve temsilci arasındaki fark silinerek; denotasyon¹¹ iddiasında bulunulması halkın kendisinden olmayanı başkalarının gözleriyle halkın kendisiymişçesine nitelendirilmiştir. Dolayısıyla pozitivistin farklılıkları birbirine yuvarlama işleminde olduğu gibi sembolik olan aslolan gibi gösterilmektedir (Fox ve Miller, 2007: 13/58).

¹¹ Temsil, yalnızca bir sembol değilmiş gibi davranmakta ve gerçekliği doğrudan yansıtmış gibi bir iddiada bulunmaktadır. Örneğin, halkın temsil edildiği ve sayılabildiği savunulur, ancak bu temsil süreci bile aslında bir sembolik düzenin parçasıdır. Aslında halkın temsili, bir “gerçeklik” değil, bir sembolik düzen içinde şekillenmektedir (Master Class, 2021).

6.2.3. Neoliberalizm

Kamu yönetiminde gerçekleştirilen reformlardan ilk olarak neoliberalizmde muhafazakârlığın kırılma anlarına rastlanmıştır. Özel alanın pazarında toplumun serbestiyeti ve bilhassa bireyin özgür seçimleri içerisindeki davranışlarından esinlenilerek devletin yapay kurumlarıyla arasındaki ilişki benzeştirilmeye çalışılmıştır. Hükümet müdahalesinin olduğu alanlardan çekilir, geleneksel otoritenin hakimiyeti ise yerini esneklemeye, hizmetin dışarıdan satın alınmasına, ekonomik olmayan alanların özelleştirilmesine ve performans değerlendirmelerine bırakılacaktır. Verimlilik, kamu yönetiminin klasik değerlerinin üzerinde ele alınmakta; demokratik müzakere veya uzlaşma gibi söylemlerden üstün tutulmaktadır. Maliyetli olacak birçok davranış biçiminin demokrasinin getirileri olan süreçlerde dahil olmak üzere terk edilmesi esastır. Temel itibarıyla kurallar konusunda klasik anlayış kadar titiz olmayan neoliberalizm, modern bilimlere güven konusunda şüphe taşımamaktadır. Kısmen gerçekleşen üst anlatı karşıtlığı görülmektedir (Fox ve Miller, 2007: 30-32).

Uygulama aşamasında ortaya çıkacak birçok sorunu beraberinde getiren neoliberalizmin başlıca şüpheli sonucu yolsuzluğa kapı açması olmuştur. Tek katılımcının diğerlerini engelleyerek girdiği ihaleler, gizli ve önden müzakereyle pazarlığı yapılmış teklifler, rüşvet ve kar dağıtımı gibi etik olmayan uygulamalara yol açmıştır. Üstelik maliyet endişesi büyük pazarlıklardan kamu sektöründe çalışan işçilere yönelmiş, ücretlerin ve koşulların kötüleşmesine neden olunmuştur. Pollin'in (2005) ifade ettiği gibi; neoliberal pratikler, insan hakları ihlali ve çevreyi kirletme konusunda son derece uygunsuz davranış biçimlerine meydan vermesi de “dip yarışı” için tercih edilirken toplumu birçok yaşamsal haktan feragat etmeye zorlayarak eşitsizliği derinleştirmiştir (Fox ve Miller, 2007: 33).

Bir diğer yandan neoliberalizm, özel sektörün değer ve nitelik olarak belirlediği göstergeleri kamu sektöründe de esas alma çabasına girmektedir. Tanımlama ve performansını ölçme açısından hangi konular temelinde hassasiyet gösterileceği açık değildir. Çıktının varlığının yeterli olması kamu yönetimini tatmin etmeye

yetmeyeceği gibi; sonuçların nasıl edinildiğinin bilgisi de gereklidir. Disiplinin etik kuralları göz ardı edilme tehlikesi geçirmektedir. Fox ve Miller (2007: 38-39), zorunluluk olarak fayda maksimizasyonu sağlanması özelliğini klasik kuramın dayatmacılığına benzetecektir. Şirketlerin fayda sağlamayacağı durumlarda dahi devletin tasfiyesinin istenmesi neoliberalizmin hatalı yanlarından birini göstermektedir. Toplumsal alanın eşitsiz gelişmesine ve dezavantajlı grupların hizmetlerden faydalanmasının engellenmesi konusunda artış yaşanması da alternatif olarak uygulanmaması gereken sebeplerden bazılarını oluşturmaktadır.

6.2.4. Anayasacılık

Bir diğer tutuculuk karşıtı ve alternatifi ise Rohr'un öne sürdüğü anayasacılık tezidir. Neoliberalizmin bireyselleştirilmiş çıkarları karşısında toplumcu ve geleneksel değerlerle oluşturulduğunu belirtmek önemlidir. Değerler, ahlaki kodlar anayasa çerçevesinde kamu yöneticilerin sorumluluğunun vurgulandığı bu yaklaşımda kurucu üyelerin amaçlarına değin geniş okumalar yapılarak; anayasadan alınan kuvvetin kamu yönetimine meşruiyet sağladığı temelinden hareket edilmektedir. Anayasanın yalnızca yaşamı kurallarla çevreleyen bir sözleşme olmasından ziyade yaşatılması gereken bir ruha sahip olduğu ve bu ruhun devamını sağlamanın getirilerinin kamu yöneticileri tarafından yerine getirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir (Fox ve Miller, 2007: 40-42).

Rohr, anayasanın yaşatılması ve ruhunun korunmasıyla ilgili olarak kamu yöneticilerinin perspektiflerine güvenerek; dil ve anlayış farklılıkları konusunda endişe taşımamaktadır. Bir bakıma her yiğidin yoğurt yiyişinin farklılığının bilincinde olarak; mizaç, biçim veya kişisel algılayışları açısından yaratıcı ve etkin bir yol bulabileceklerine inanmaktadır. Farklılıkların yorumlanması ve konuşulması sonucunda ortak gerekliliklere ulaşmak ise nihai amaçtır. Böylelikle toplumsal alanda adalet ve gerçeklik sağlanacaktır. Fox ve Miller'a göre (2007: 42-44) anayasacılık ilkeleri, geleceğe yönelik öngörüler veya toplumsal alanı sorunlarını ele almak yerine oldukça geleneksel ve muhafazakâr savunular geliştirmiştir. Argümanlarda yer alan

kavramların açık olmaması ve kamu yönetiminin anayasanın bir uzantısı olduğu düşüncesi de oldukça zayıf temellerle desteklenmektedir.

Neoliberalizmin aksine geliştirilen başka bir özelliği ise cemaatçi, toplulukçu veya kolektif yapısıdır. Bireysel çıkarların yerini toplulukta bulunarak kendisine ve topluluğa fayda sağlayarak amaçlarını gerçekleştirme yapısı almaktadır. Bir bakıma bireyler doğal yeteneklerini kamusal alana aktaracaktır. Bu özelliğin gerçekleşmesi durumunda adalet talebinin yanında topluluğun onları ilgilendiren bütün kararlarda söz sahibi olmaları da gerçekleştirilecektir. Toplumsal alandaki yabancılaşmanın önüne de ancak böyle geçilebilecektir (Fox ve Miller, 2007: 45-47).

Aydınlanmanın ilerlemeci, birikimli, ilkeleştirilmiş kuralları öğreniminin yerini ise topluluklarda diyalog ve mutabakatla ortaya çıkarak; var olan duruma ve koşula yönelik tavsiyeleri almalıdır. Toplumun tamamının siyasete katılma talebinde bulunacağı bu görüşün varsayımıdır. İlgisizlik, bilgisizlik veya yeterince zaman bulunamaması konusunda katılımı nasıl gerçekleştirebileceklerine dair gerekli donanımları yoktur. Ayrıca toplumun devletleşerek bireyin özgün ve özel alanını ihlal edecek olması konusunda da endişe taşımamaktadırlar. Fox ve Miller (2007: 53), kamu yöneticilerinin bireysel alana müdahale etmemesi ve her durumun kamusal olmadığı konularında uyarıda bulunarak anayasacılığı hata bulacaktır. Özellikle belirtilen ise; söz konusu topluluk, ahlaki ve normatif değerler olduğunda bazı kesimler için müdahil olma alışkanlığı dönüşecektir: *“Daha fazla günah belirtilmesi, daha fazla günahı doğurur.”*

6.2.5. Hakikatin Aşınması

Fox ve Miller (2007:55), kamuoyunu ve akademiye ele geçiren gerçekliğin medya yoluyla manipüle edilmesi sonucunda gerçekliğin erişilemez olması ve son bulması söylemlerinden hareketle muhafazakârlığa meydan okuyan gerçeklik ötesi durumunu ele almışlardır. Gerçeklik ötesine geçilmesi durumunda demokrasi

döngüsünün herhangi bir alternatifinin söz konusu edilmesine veya yeni bir tasarımına gerek bulunmadığı özellikle belirtilmiştir.

Gerçek üstücülüğün varlığını şiddetlendiren iki farklı durum söz konusudur. İlki entelektüel dünyada ele alınan tekniğin yayılması ve teknolojinin gelişmesi sonucunda insanlığın yabancılaşması üzerinden okunan insanlığın kendi doğasıyla erişimi kaybettiği Ellul'un "Teknoloji Toplumu" (2003) ve daha radikal olarak Baudrillard'ın "Simülakrlar ve Simülasyon" (2003) eserleriyle bağlantılıdır. Frederickson'a göre (2012: 131-132); bir diğeri ve toplumsal alanda da geniş çaplı yankı uyandıranı ise Vietnam Savaşı boyunca ve sonucuyla alakalı olarak çarpıtılan veriler ve gizlenen gerçeklerdir. Toplumun modernite ölçütünde gelişen ve yerleşen anlama biçimleri bilginin metalaştığı ve kaynaklarının arttığı yeni dönemi açıklama noktasında yetersiz kalmıştır. Dolayısıyla postmodern sorunsallaştırmanın ortaya çıkış nedenlerinden biri bilginin enformasyona dönüşümünden veya metalaştırılmasından kaynaklanmaktadır.

McLuhan'a göre (1989); "mesajı ileten de mesaj barındırır" söyleminden yola çıkarak Fox ve Miller (2007: 60-65), kamusal ve politik alandaki yaygın ileticilerin sorunlu alanlarını ele almışlardır. İnsan doğasının ve modernitenin diyalogla etkileşim kurması ancak medyanın monolog yapısıyla birlikte haberdar olma ve değerlendirme durumlarında gösterdiği 'kendi kendinelik' oldukça yeni ve problemlili bir alanı oluşturmaktadır. Ayrıca televizyon kanallarından iletilen haber programları ve eğlence gösterileri arasındaki sınırın kayboluşu da politikanın değerlendirilebileceği ve gerçekliğin iletilebileceği alanı ele geçirmektedir. Televizyon dizi ve film oyuncularının politikada boy göstermesi "gerçek yaşamın televizyon programlarında simüle edilmesi" veya "eğlence" havasında gerçeğin ve kurgunun birbirine karışmasına neden olmaktadır. Arnold Schwarzenegger'in Kaliforniya valiliği yazarların örneğini oluştururken; günümüzde ise Ukrayna TV kanallarında yayınlanan "Halkın Hizmetkari" dizisinde politika merdivenlerini hızla tırmanan "Vasiliy Goloborodko" karakterini canlandıran Zelensky'nin devlet başkanı seçilmesi (BBC, 2022) veya Türkiye'de yayınlanan, yolsuzluk ve suçla mücadele eden bir komiseri

anlatan “Behzat Ç.” dizisinin başrolü Erdal Beşikçioğlu’nun Etimesgut Belediye Başkanı olması tezlerini destekleyecek durumları anlatmaktadır (Ergül, 2024).

Medyanın haberlerin verilmesinden raporlanmasına geçişi de gerçekliğin zayıflatılmasının bir parçasıdır. Medya tarafından ele alınan artık bağlamından kopuk ve diyaloga kapalı olduğundan tartışmasızlaşmıştır. Tek taraflılığın sürdürülebilmesi için ivmesi sürekli artan şiddet ve bayağılıkla medya donatılmaktadır. Baudrillard’ın (2017: 26) bu anlamda her şeyin tüketildiği ve hatta felaketlerin bile tüketilerek duyarsızlık noktasına taşındığını ileri sürmesi de Fox ve Miller’ı onaylar niteliktedir. Toplumsal alanı binlerce parçaya bölen ve diyalog alanı oluşturmayan yeni davranış biçiminin köklü sonuçları olmuştur. Ötekiliğin, farklılığın ve merkezsiz grupların ortaklık alanlarından yoksunlaşmasına, birbirini anlamayan diller oluşturulmasına gidilen bu yolda yazarlar, akademi çevresinde dahi binlerce farklı yayına bölündüklerini belirtmişlerdir (Fox ve Miller, 2017: 66-70).

Politikanın hemen her zaman sembolik deneyimlenmesi, hiper gerçeklik durumunda da aşırılaşmasını kolaylaştırmıştır. Modern dönemin ötesinde postmodern dünyada sembolik politika, anlaşılmaz, karmaşık ve son derece örtülü gerçekleşmektedir. Kaynak ve çevre bakımından güçlü olanların sembolleri yönetmek ve halka iletmek adına dezavantajlı gruplar karşısında oldukça eşitsiz bir gelişim sergilediklerini ileri sürmektedirler. Yine Vietnam Savaşı’nın siyasal propagandaları “zafer, başarı, güç” sembolleri bu durumun doğrudan kanıtlarını oluşturmaktadır (Fox ve Miller, 2007: 71-73). Bu noktada yazarların sorunsallaştırmasını betimlediği düşünülen Anderson’ın (2016: 130) tanımı uygun düşmektedir. Hiper gerçekliğin devlet kurumlarını ve toplumsal alanı postmodern sunuşla kapsayışını “*dizginsiz bir sonradan görme*¹² gösterisi, prompterle devlet yönetimi, zoraki ortak düşünce” olarak açıklamaktadır.

¹² Fransızca olan bu kavram “yeni zengin” anlamını taşıırken; Türkçe’de ise sonradan görme olarak adlandırılabilir (Cambridge Sözlüğü).

6.2.6. Söylem Olarak Kamu Yönetimi

Yazarlar (2007: 82), süregiden tutuculuğun kırılma çabalarını ele aldıktan sonra değişimin güçlü sonuçlarını incelemiş ve olağanın dışında perspektiflerini sunarak; reform yollarını açıklamışlardır. Hâkim düşünce yapısının rasyonalist ve davranışçılık etrafında geliştiğini belirterek; teorilerini toplumun şekillendiriciliğinden hareket etmeleri sebebiyle “inşacılık” olarak adlandırmışlardır.

Öncelikle vurgulanan husus; o güne değin kamu yönetiminde kalıplaşmış olan bütün davranış biçimlerinin dokunulamaz kutsallar olmadığıdır. Giddens’in (1984) kurumların da benzer şekilde kültürler gibi hareketlerin tekrarlanması ve dolayısıyla gelenekselleşmesi tezinden yola çıkarak; yeniden yapılandırmalar yoluyla hatırlanması gereken bürokrasinin katı, sabit, değişmez oluşunun aksine bizzat insan tarafından inşa edilen ve cevabı önceden üretilmiş soruların ortadan kalkması durumunda yeni sorulara açık veya dönüşüme müsait bir mekanizma üretilebilir olduğunu hatırlamaktır. Özetle; öğrenilmiş kurumsal yapı, tekrar öğrenilebilecektir.

İnsanın zihinsel ve fiziksel alışkanlıkları olmadan bugün algıladığımız bürokrasi biçimin oluşması mümkün değilse eğer; yeniden inşa yoluyla bürokrasinin toplumun farklı alanları konusunda eklektik bir versiyonu oluşturulabilecektir. Kullanılan ve uygulanan söylem ve pratiklerin kurumlar bazındaki karşılıklarını anlama yoluyla edinilen bilgi bürokrasinin bir kamu yöneticisinin pratiklerini ve ideallerini yansıtamadığıdır. Kökenine inilmesi ve yapısının sökülmesi, kurumsal alışkanlıklar arasına alışlagelmeyen pratiklerin eklenebilmesini kolaylaştıracaktır. Dolayısıyla bürokratik eylemin birey ve toplum dışında, nesnel yapılaştığını iddia etmek yanlış bir hüküm olacaktır. Subjektif olduğu gibi ‘kurum’ olabilmesi en çok tekrara maruz kalmasıyla mevcut olacaktır. En çok tekrarın değişimi, bürokrasinin değişimidir (Fox ve Miller, 2007: 82-87).

Bürokrasinin organizasyonel anlamda toplumsal düzeninin devamlılığını sağlamanın ötesinde hükümetlerin kural, kanun ve yasak belirlenmesi açısından

kullandığı güç tekniklerini çatısı altında toplaması yinelenen pratiklerin zamana ve mekâna yayılarak toplumsal alanı kapsayan versiyonunu da oluşturmaktadır. Toplum yapısını şekillendiren iktidar ilişkileri Foucault tarafından devlet ve kamu yöneticileriyle ilişkilendirilmiştir. Foucault'nun (1978-1979) devletin toplumu yönetebilmesi adına tablolaştırma, kategorileştirme, sayılaştırma, lineer zaman çizelgeleriyle yönlendirilme yöntemleriyle artan nüfusa ilişkin devletin yönetme pratiklerine eğildiği çalışması yazarların geliştirdikleri yapılaşmacı inşa teorisini etkilemiştir. Onlara göre; hükümetin yönetselliğini oluşturan bölme işlemleri, bireyleri Excel tablosuna aktaran kayıtlara dönüştürmektedir. Değerler, yaratıcılıklar, farklı amaç ve planlar devletin özne olan bireyi nesneleştirmesi aracılığıyla kimi zaman yok sayılırken; iyi durumlarda ise tablonun değişkenleri olarak kayda geçirilmesine neden olmaktadır (Fox ve Miller, 2007: 88-97).

İdeografi, toplumsal hafızada var olan, onu şekillendiren ve onunla şekillenen kültürel sembolik çağrışımları ifade etmektedir. Hayal gücü, metafor veya bilinç altının toplumsal gerçekliği inşa etmedeki işlevini belirlemektedir. Yazarlar, ideografiyi bürokrasinin yerini alması kaydıyla geliştirmişlerdir. Yapılaşmacı inşacı temelli değişikliğin gerçekleşebileceğini Newton fiziğinden kuantum fiziğine geçişi örnek göstererek mümkün kılınabileceğini belirtmişlerdir. Bürokrasinin titizce düzenlenebilecek ve ayrıştırılabilecek toplum idealinin evrenin kendinden düzenli olduğu ve matematik karşılığına sahip olduğu iddiasıyla benzediğini ve bu iddianın dahi geçerliliğinin yitirildiği durumda kamu yöneticilerinin sosyal inşasında değişebileceğini öne sürmektedirler (Fox ve Miller, 2007: 100-106).

İdeografi, sembol çağrışımıyla bütün kesimleri içine alabilecek bir yapıda olmakla birlikte toplumların gerçekliğini de zamanla örmektedir. Yine kendinden kaynaklanan meşru güç potansiyeli tarafların birbirini engelleme olasılıklarını engellediği gibi anlamı yakalayabilme noktasında da eşit olabilmelerini sağlayacaktır. Bu haliyle kamu yönetiminin demokratik olabilme ihtimallerine kapı aralayabilecektir. Örneğin; "Wikipedia" açık kaynak olarak milyonlarca insanın kendi hakikatini duyurabildiği ve bu gerçeklikler çelişse dahi sergilemeye ve eklenmeye müsait olarak

tasarlanan internet sitesidir. Sembollerin çatışma ve denge bulma arenası modern yönetimlerde olduğu gibi bir üst kurum tarafından belirlenmeyecektir. Özellikle devlete ait sabit ve üst kanunlar, örneğin en aşırı durumlarda bir mafya grubunun ideografiye katılımını engellemediği gibi aralarında hiyerarşinin bulunması da söz konusu edilmeyecektir. Bu noktada en çok tercih edilen, kültüre ve alışkanlığa hitap edenin kurumsallaşmadan benimsenebileceği belirtilmektedir. Dolayısıyla kamu yönetiminde de bireyler, bakanlıklar, çıkar grupları ve devletin çeşitli tarafları arasında politika yapımı ve uygulanma süreci belirsizlik, esneklik ve süreçle şekillenirken; neden-sonuç ilişkilerinin kesinlik yargılarından kurtulacaktır (Fox ve Miller, 2007: 111-112).

Habermas'ın (1996) "uygunluk değerlendirmesi" tezinden hareketle yazarlar, devletin refahı ve güvenliği sağlamak adına eyleme geçirdiği politikaların toplumun ahlaki kodlarıyla çatıştığı alanları günden güne arttırdığını belirtmektedirler. Bu durum kurumların normatifliği benimsemesini gerektirmektedir. Dolayısıyla yetkili birimlerin ahlaki belirlenimleri verecekleri kararları yönlendirebilmelidir. Bahsedilen değerlilik esası, devlet ve yönetici arasında yarı özerklik tanınarak gerçekleşmelidir. Ayrıca yönetici, kendi değerinin diğer değerlerle kıyası konusunda emin yargılara başvurmamalıdır. Böylelikle ideografilere çarpışma kanalları devamlı açık olacaktır. Bir düşüncenin ve değerinin değişebileceği hakkındaki istikrarsızlık ve yerinden olma korkusu başta kamu yöneticileri olmak üzere bütün bir toplumun hazmedebileceği bir çevreye çekilmelidir. Hükümetin sağladığı meşruiyet kamu yöneticilerini değişim konusunda rahat davranmaya itse de "içeride" olmanın rehabetini yaşamamalıdır. Sonuç itibarıyla; toplumun düzeninin sorumluluğunun yanında kültürel çoğulculuğun varlığı konusunda da çaba gösterilmeli ve söyleme dayalı birlikteliğin çoğulcu demokratik kamu yönetiminin ilk koşulu olduğunu fark etmelidirler (Fox ve Miller, 2007: 128-137).

6.3. İşlevsiz El Kontrol Çobanları ve Kralı Öldürmek

Disiplinin bir diğer postmoderni Farmer, klasik yöntemlere meydan okuyan; monolitik, değişmez, planlı ve reçeteci yapıların yerine dinamikleri, soyut düşüncüyü ve sanatsal gelişmişlik söylemini yerleştiren kamu yöneticisidir. Gelenek sonrası yönetim ve bürokrasi arayışlarının “düşünülmesi, adilliği ve uygulaması” üzerine yazdığı eseri “Kralı Öldürmek: Gelenek Sonrası Yönetişim ve Bürokrasi” (2005), 9-11 Eylül Komisyonunun terörizmi yenibilmek adına sunduğu taktiksel farkındalıklardan esinlenerek; Foucault’un iktidar ilişkileri tezi bağlamında gelişmiştir (Farmer, 2005: 11-15).

Verimlilik odağında ve üretim için verilen ciddiyet uğraşı, kamu yöneticisini yavan ve insancıl davranışlardan uzakta konumlanmaya zorlamaktadır. Baskıdan ve sınırlanmadan kurtulmak “koyun çobanı” olmaktan vazgeçerek; özgürlük için mücadele vermekten geçmektedir. Merkezi otoritenin ve bütün basmakalıp yöntemlerin yokluğu ancak kralı başsız bırakmakla mümkün olacaktır. Süreksizlik, alay ve absürtlük hayatın gerçekliği olarak kabul edildiği müddetçe otoriteye ve hiyerarşiye duyulan ihtiyaç azalacaktır. Gerçekliğin hayatla bağlantısı rasyonel ve bilinçli bilimciliğin sınırlar çizen çehresiyle anlaşılamamaktadır. Özellikle Batı kültürüne yerleşmiş olan siyah-beyaz kodların kırılması hedefin ilk adımı gibi görünmektedir. Kamu yöneticilerini kralı öldürmeye, geleneksellerden özgürleşmeye ve gücün içerisinden topluma seslenerek iktidarın kontrol araçları olmaktan vazgeçmeye davet etmektedir (Farmer, 1995: 78-81).

Farmer (2003: 205-206), düzensizlik çağrısında bir düzen olarak yaratıcılık, sanatçılık, sanatsallık ve hayal gücünün bütün imgelemelerini kamu yönetiminin gerçek adalet ruhunu yaratacağını belirtmiştir. Dar alanda geliştirilen profesyonelleşme sonuçsuz ve büyük resmi göremeyen yöneticiler yetiştirdiğinden ilgili ve alakalı olmaya istekli olmayan alanlar dahi birleştirilebilecektir. Bu yönde radikalleşecek olan hayal gücünün istekli ve tutkulu hali sistemi yanıltmaya çalışmayan veya oyalanmayan yöneticilerle ciddi sorunların gerçek çözümlerine ulaşılacaktır. Hükümet

politikalarının ve hatta binalarının yarattığı güç dolayısıyla korku araçlarının ciddiyet gerekliliğinin kamu yöneticilerinin bağlamından, ideallerinden ve toplumdan kopmasının oluşturduğu sözsüzlük ve yöneticilerin farklılıklarını törpülemesi disiplinin geleneksel çehresini aktarmaktadır.

Farmer (2005: 3-8), bürokrasinin elinin değdiği bütün yapı ve kurumları ağırlaştırdığı, geri yönde hareket ettirdiği, “ölü elleri” olan bir cisme benzediğini iddia etmektedir. Toplumun gerçek sorunları örneğin; doğal afetler, evsizlerin kötü yaşam koşulları, çocuk istismarı veya mülteci hakları gibi ciddi meseleler bu ölü ellere kurban verilmektedir. Ayrıca bürokratların dayandığı statükonun; ihtişamlı binalarla, saygın yasacıklarla veya bilginin sembolü kalın raporlara yaslanarak; sanatsal oyuncu bireye birçok mesaj verdiğini ya da imaj sunduğunu belirtir. İlki bireye sorunların ‘ciddi’ kişilerde emin ellerde olduğu imasını gönderirken; ikincisi hayal gücü ve yaratıcılığın şüphe duyuracak ve insancılığını sildirecek prensiplerle koşullandırarak onlardan olabilmek kaydını sunmaktadır (2003: 206-207).

Farklılık ve yaratıcılık akışlarının gerçekleştirilebilmesi adına Farmer (2005: 8-14), bürokrasi ve hiyerarşinin yerine geçici ağlar veya anarşiye benzer şekilde başsız toplumların daha adil bir çevre yaratacağını vurgulamaktadır. Komuta zincirleri yerini imgelem çeşitliliğini arttıracak olasılıklar zincirlerine bırakacaktır. Ast ve üstün ilişkisi değil oyuncuların kurdukları hayallerin birbiriyle bağlantı kurmasından bahsetmektedir. Yöneticilerinin daha iyi koşullar arzusunun ilhamıyla çözümcülleşeceğini, derinleşeceğini ve dinamikleri daha iyi anlayacağını düşünmektedir. İlhamın getireceği çözümler ise oyun oynayabilmek ve hayret edebilmekle sürdürülecektir. Ona göre; yöneticinin hayal gücü oyunu, kendini kaptırdığı ve mümkün olduğunca yalnız ya da az olduğu alanda tefekkür halinde veya meditasyon yapıyor gibi görünmektedir. Batı kültürünün gelenek sonrası yönetimde hayal gücüne iade-i itibar yapması gerektiğini düşünmektedir. Bu yönüyle Plato’nun filozof yöneticilerinden etkilenmiştir.

Farmer (2005: 6-8), geleneksel yönetim karşıtı taze zihinlerin ihtiyaç duyulan yeni yönetişimi şekillendireceğini belirtmektedir. Katılığın ve sistemciliğın tıkanması teorisini geliştirirken yönetişim oyuncusuna bütün haliyle bir özerklik oluşturmuştur. Postmodernizmin temelcilik karşıtlığını da aşan yazar, şiir, oyun veya hayal oluşturulurken iyi yaşam formları ortaya çıkacaksa bütün paradigma, metafor, kuram veya akım kendi kuralları bağlamından çıkarılarak yöneticiye sunulabilir. Bunlar şiirinin vazgeçilmez kolonları değil; olasılıkların yüzen parçalarıdır. Öyle ki arabanın motorundaki bir parçadan bir şiir dizesine geçiş yapabilmelidir. Amacı anti yönetimeci ve güce konuşanları keşfetmek, parlatmak veya hakkını teslim etmektir. Yitirilmiş potansiyellerin keşfi veya farklılıkların önemi yine postmodern durumun ürünü olarak yer almıştır.

Aslında bir bakıma Farmer (2005: 16-23), kamu yönetiminin ve bütün bir yaşamın memnuniyetsizliğinde fakat düşünebilme gayretinde, eklektik çağrışımlara açık ve kendini oyuna kaptırmak ve hatta “büyülenebilmek” potansiyelinde Mevlevi çilecilerini¹³ aramakta gibidir. Ha keza “bir hırka, bir lokma”¹⁴ felsefesini, özel şirketlerin hediyelerle ‘tavladığı’ kamu yöneticilerine tercih etmek istediğini söylemek, yanlış olmayacaktır. Farmer’ın oyunculuk çalışmalarında dikkat çeken bir diğer husus; hayal gücü, tefekkür veya meditasyon gerekliliğindeki yek vücut ve zihinle odaklanılan konuların akışındaki farkındalıksızlık halinin modern dönemi bir kez daha yıkmasıdır. Zaman ve mekân özgürlüğünü talep ederek modern sistemin yerel zamanlamadan evrensel süreciliğine geçişine de meydan okumaktadır.

Hayal kurabilme noktasında anlaşılma, anlayarak hayali çeşitlendirme absürtlükler dahilinde de mevcutken rasyonel dünya anlaşılmanın aksine açıklamayı

¹³ Mevlevilik çileciliği, irade terbiyesi, Allah’a yakınlık ve ibadet amacıyla bin bir gün kendini kapatma ve eğitmekle yapılan bir tür olgunluğa erişme veya iradeye gerçekleri hatırlatma işidir (Demirci, 2007). Burada ele alınan husus Mevleviliğın tasavvuf anlayışı ve ibadeti bakımından çeşitli gerekliliklerinden ziyade anlayış ve zaman bakımındandır. Gönüllülük ve ihtiyaçlılık amacıyla ve nihayetinde diğer konulardan el etek çekmesi çevresinde örneklendirilmiştir.

¹⁴ Mevlevilikte de benzer çağrışımları bulunduğu ve Farmer’ın kamu yöneticilerini hazlarına kendilerini kaptırmalarına olan vurgusu için bağlantılı bulunmuştur. Toplumsal adaleti sağlamak adına hedeflenen yöneticilerin bir hırka ve bir lokmayla mutmain olabileceği, dünya tarafından kandırılmamak veya amaçlarının satın alınamamasın vurgulanması sebebiyle deyiş önem kazanmakta ve anlam bulmaktadır (Yılmaz, 1999).

yeterli görmektedir. Anlaşılamayan bir sistemin yaşatılması nominalın kaybıyla birlikte ve bütün kurumlarına uygulanmasıyla da Faustvari şeytanla anlaşmaya benzetilmekte veya Weber'in demir kafesinin yarattığı bunalıcı durumu yaşamakla nitelendirmiştir. Anlaşmanın yarattığı kamu yönetiminde insanlık; bir grup, ihtiyaçlar kümesi veya yarar odakları olarak kurumlar tarafından ele alınır. Bu durum sistemin yapaylaşmasına neden olduğu gibi kamusal yaşamı düzenleme amaçlılığından bireylerin araç kümelerine dönüşlülüğünü aktaracaktır. Sorunun aşılması adına bireyin “bütün bir insanlığıyla” sistemde yer almasını önermektedir. Kaybedilmemiş çocukluk yaşlarının hayreti, biyolojisi, sanatçı yönleri, psikolojik sağlığı veya toplumla ilişkisinde ortaya çıkan ağların ilham verici tarafları gibi (2005: 32-38).

Farmer, Batı kültüründe kurumlardan silinmiş olan ve takdire edilmeyen hayalciliği ve şairliği kültürün içerisine tekrar çağırmaktadır. Tüm bu bakımlardan ötürü Alice Harikalar Diyarında, Küçük Prens, Simyacı veya Sophie'nin Dünyası karakterlerini “hayretle yeniden öğrenme merakını” toplumsal alanın sorunlarına çözüm olacağı inancını taşımakta gibi görünmektedir.

6.4. Bulanıklık İstikrarsızlık ve Kaosun Disipline Yansımaları

Çalışmanın başlangıcında, postmodernizm tanımlamasında bilimsel gelişmelerin yarattığı farkındalıkla postmodernizmin söylemlerine destek bulduğu bir alan olduğu belirtilmiştir. Bu bölümde de kamu yönetiminin postmodern varsıllık, farklılık, ağ ilişkileri bağlamında kuantum fiziğinin karmaşıklığı, saçaklılığı ve kaos teoremleriyle teori dünyası, bilimsel gelişmeler ve yaşamın değişimiyle post geleneksel, bürokratik, yönetim fikirlerine çağrıldığı aktarılacaktır. Kamu yöneticilerinin yeni bilimden etkilenimi açısından bürokrasi, organizasyon ve planlama eksenindeki yorumları aktarılmaya çalışılacaktır.

Evrenin algılanışı, yirminci yüzyıl bilim insanları için oldukça doğrusal bir yöntemle gerçekleşmekte; Newton'ın deterministik yasalarına vakıf olduğunda ya da matematiğin basit formülleri bilindiğinde evrenin gizemi çözülebilir hale

gelmektedir. Ele alınan bir durum, bütün bir sistemden yalıtılabilmekte durumun sonuçları özelleştirilme yöntemleriyle okunabilmektedir. Kesinlik ibarelerinin kendinden olmadığı birçok formülasyonda da teorisyenin sahipliği altında tahmin edilebilir seviyelere çekilmektedir. Değişim gözlemlenen durumlar, keşfedilen bilimsel alana tercih edilmemekte; üstesinden gelinebilirliğinden ziyade bulmanın coşkusunun perspektifinde şekillenmiştir. Ayrıca bilimsel eğitimin bir ihmal olarak düzenliliği görmek üzerine ilerlemesi de süreci yavaşlatmıştır. Birtakım deneylerin sonuçları absürt, sıra dışı ve sistemin paralel işleyişinde ciddi kırıklar oluşturduğunda tahmin edilebilir kesinlik cevapları üretmekte yetersiz kalmış ve belirsizlik ve kesinlik arasındaki açılan ara dikkatle incelenmeye başlanmıştır (Morçöl, 1996: 319-321).

Kamu yönetimini birbirini takip eden bilimsel gelişmelerin etkilenicisi bazında ele alan Kiel (1989), disiplini üç sürece ayırmıştır. Newton fiziği dönemini stabil, makine işleyişinde, anlaşılabilir ve prensipleri olması bakımından klasik kamu yönetiminin yapısına benzetmiştir. Weber'in bürokratik organizasyonlarında da görülen; belirsizliklerin var olduğu durumlarda organizasyonun anlaşılabilirliğine engel olan unsurların ortadan kaldırılması veya küçültülmesi durumu gözlemlenmiştir. Kamu yönetiminin ikinci ivmesi, esnek ve uyum sağlayabilen organizasyonları kısmi konular bazında geliştirmek olmuştur. Davranış bilimleri ve neoliberalizmle ilişkilendiren dönemdir. Son aşama ise; doğrusal olmayan yapılar, denge dışı teoriler ve dağıtıcı yapılar ekseninde düzensizliğin düzeninin yeni gerçek veya yeni sabit olmasıyla ilişkilidir. Disiplin, süreç içerisinde gözlemlenen ve çevresine tam anlamıyla açık sistem organizasyonları oluşturulma çabasıdır. Dizginlenemeyen yenilikler çağında kaosa ve öngörülemezliğe uyum açısında oluşturulan parametreler yaratıcılık, yenilikçilik ve farklılıktır.

Kültürel ortamın değişimi ve hızla farklılaşan gündem konuları kaos teorisinin fizik dünyasından sosyal kurumlar çevresine geçişine zemin hazırlamış; ayak uydurma ihtiyacını motive etmiştir. Kaos teoreminin, bütün bilgiye hâkim olan 'bilirimcilik iddiası' dolayısıyla Tanrı'nın gözünü taşımak gibi bir amacı bulunmamaktadır. Olguları ele alma biçimi kendi özelinde fakat bağlantılı ve mümkün olduğunca

belirsizlik taşıyan açıklamalarla şekillenmektedir. İndirgemecilik ya tündengelimcilik, sistemi açıklamak adına elverişli değildir. İlişkililik, domino taşına benzer şekilde bütüncüdür. Özellikle devlet yönetimi açısından düşünüldüğünde daha çok önem taşımaktadır. Gleick, “Kaos” (2000: 18) adlı kitabında, meteorolojist Lorenz’in (1972) kaotik etkilenimleri izlediği ve “kelebek etkisi” adını verdiği zincirleme döngüyü *"Afrika'da kanat çırpın bir kelebek, Amerika'da fırtına yaratır."* ifadesine yer vererek; ünlü atasözünü eklemiştir:

*"Bir mih bir nal kurtarır;
Bir nal bir at kurtarır;
Bir at bir er kurtarır;
Bir er bir cenk kurtarır;
Bir cenk bir vatan kurtarır!..."*

Postmodernizmin küçük anlatıları, anti kahraman hikayeciliği, kabilecilik toplumu, ‘her şey gider’ ve farklılık vurgusuyla da kaosun en küçük değişiklik, öngörülemezlik ve dinamikliğiyle uyumsuzluğun uyumu içerisinde birbirlerini besledikleri düşünülebilir. Bir yandan da büyük anlatı çatıları altında toplanılamasa da küçük etki veya olay kabiliyetini kanıtlamıştır. Postmodernizmin mi kaos teoremini, kaos teoreminin mi postmodernizmi etkilediği hakkında görüşler olmakla birlikte Morçöl (1996: 323-324), bu anlamda doğa bilimlerinin pozitivist nicelliğini sosyal bilimlere yapılandırmak adına hazır bir sistem dayatmasına rağmen yine bir doğa bilimi olmakla beraber fakat bu gelişimde sosyal bilimlerin karmaşık yapısının doğa bilimlerinde ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla önemli bir postmodern sorunsallaştırma daha varlığını korumaktadır: “fizik kıskançlığı¹⁵” amacıyla veya doğa bilimlere kanıtlarının şemsiyesi altında gelişmediği. Aksine toplumsal alanın çözülmez yapısının yeni bilimlerde kanıtlandığı görülmüştür.

¹⁵ Fiziğin sayılarla açıklanabilmesi, geçmişindeki başarı ivmesi ve kamuoyu tarafından başarılarının takip edilmesine binaen belirtilmiştir.

Bütün bu girift özellikleri sebebiyle kaos teorimi, sosyal ilişkilerin karmaşıklığını anlama noktasında disiplini etkileyerek; organizasyon yapısı hakkında yeni kapılar açmıştır. Doğrusal olmayan dinamikler, neden-sonuç bağlantılarının olmadığı ya da bir hayli orantısız girdi-çıkı olasılıkları organizasyonlardaki küçük değişikliklerin pozitif beslemeyle olumlu beklenmedik sonuçlara gebe olmasıyla sosyal sistemlerin zenginliğini yansıtabilmesi anlamında umut verici bir gelişme olmuştur. Bu anlamda Kiel'in çalışmaları (1991), Prigogine'nin (1984) "dağıtıcı yapılar teorisi" ele alınarak kamu yönetiminin örnekleyebileceği çıkarımlar üzerine tartışılmıştır. Dağıtıcı yapılar, alt sistemlerin çeşitli ağlarla bir araya gelerek oluşturduğu açık sistemlerin evrimsel yolculuğunu belirlemektedir. Sürekli etkileşim halinde olan, enerjiyi alan ve dışarıda kalanlara enerji ileten bu sistemde sürekli dinamiklik mevcuttur. Enerjiyi alma veya iletme halinde sistemde oluşan değişiklikler orantısız ilerlemekle birlikte "kelebek etkisinde" görüldüğü gibi küçük bir enerji girdisinin veya çıktısının tüm sistemi yıkma noktasına getirdiği durumlar gözlemlenmektedir.

Yıkımın gerçekleştiği durumlarda sistemin istikrarı son bulacak; bir sonraki aşaması sürpriz olacaktır. Evrimin ne yönde olacağı hakkındaki bilgiye ulaşmanın tam anlamıyla imkânsız hale geldiğini belirten Kiel (1991), ortaya çıkan unsurun "şans" olduğunu belirtmektedir. Yine determinist bir çevreden başlangıç koşullarının organizasyonun evrimi hakkında belli fikirler verebileceğini fakat süreç aşamasında yaşanan enerji paylaşımının ve nihayetinde sonucunun mahiyetini şans unsuru belirleyeceğini belirtmiştir. Öncelikle mimaride ve dolayısıyla kent yapılarında benimsenen bu yaklaşımda ortaya çıkan belirsizlik dağılımları başlangıç koşulları karşılaştırmaları ve süreç içerisinde pozitif küçük girdilerin etkileri değerlendirilmiştir. Politika da devrimsel nitelikteki 'kırıcı' anların bireyler tarafından tarihsel değişimlerin gerçekleştiği görülmüştür. Sonuç itibariyle; sosyal fenomenlerin kırılabilirliği ve doğrusal olmamama noktasındaki sapmaların etkisinin farkında olduğunda uzun vadeli planlamanın veya kamu politikalarının sonuçları hakkındaki rasyonel sonuçlardaki emin olma durumunun yitirildiği görülmektedir.

Kiel (1989), kamu yönetiminin ihtiyatlı ve hatta muhafazakâr yaklaşımının kimi organizasyonları kırım anlarında kaybettiğini belirtmektedir. İyi girişimin pozitif sonuçlarını üretmeye çalışan merkezi kontrol unsurlarının -başta devletler olmak üzere- büyük zaman, kaynak ve umut israfının önüne geçilmesi adına dinamik, kısa vadeli, kendiliğinden ve olabildiğince esnek toplumsal ve politik süreçler yaratılması gerektiğini savunmuştur. Örgütlerin süreçte öğrenebilir olması ilk önerisiyken; vatandaş, devlet, baskı grupları, sivil toplum kuruluşları ve organizasyon arasında plan sunulmaması, müdahale etmeme, yönlendirmeme durumuyla birlikte toplumsal sürece uyum sağlanacaktır (Evans, 1996: 493).

YEDİNCİ BÖLÜM

POSTMODERNİN PLANLAMA ÜZERİNDEN OKUNMASI

Modernizmin bitişinin Le Corbusier'in toplu konutlarının yıkımıyla birlikte kent mimarisinde ilan edildiği gibi yine mimaride Douglas Lee tarafından geniş ölçekli planların sonunun geldiği ilan edilmiştir (Harvey, 2006: 54-55). Postmodern durumda her bir yana saçılan farklılık ve kendi içinde derinleşen küçük gruplar (Fox ve Miller, 2007: 66), toplumsal alanda istikrarsız ve karmaşık ağsal ilişkiler, planlamanın uzun vadeciliği yitirilmişken uygulama alanının bir o kadar genişlemesiyle yaşanan zaman-mekan sıkışması (Harvey, 2006, 171) doğrusal durumların yalnızca anlık olarak bir görünüp bir kaybolmaları halinde kaosun düzene, düzenin asimetriliğe dönüşümü (Kiel, 1989: 549) ve kitle kültürünün ve yüksek kültürün eklektizmini oluşturan yaşam tarzları dinamiğinde (Jameson, 2022: 25) 'planlayabilme' ve bilhassa devletler bazında planlama düşündürücüdür. Frederickson'da (2012: 149) yeni ortaya çıkan paradigmada geleneksel örgüt hiyerarşisinin hesaplanabilirlik iddialarından vazgeçildiğini ve dolayısıyla klasik planlamadan vazgeçildiğini belirtmektedir.

Toplumsal alanının taleplerinin bürokratlar tarafından anlaşılabilmesi ve öngörüler sağlanabilmesi ve bu anlamda harekete geçilen amaçlara konu olanların değişmeyeceğinin ve uzun vadeli geçerlilik sağlayıcılığının bir garantisinin olmaması da oldukça zorlayıcıdır. Çalışmanın gerisinde ele alınan Fox ve Miller (2007), toplumculuğun ve anayasacılığın nasıl gerçekleştiremeyeceği hakkındaki bazı zorlukları ortaya koymuştur. Esnekleşen sermayenin sahipleri tarafından dahi anlaşılamayan 'konar göçerliği', "yersiz yurtsuzluğu" (Deleuze ve Guattari, 1990) veya 'namekânlılığı' sözleşme esnekliğine ve taşeronlaşma serbestisine uyum sağlamaya çalışan devlet anlayışını söz konusu hızın gerisinde bırakmaktadır (Toffler, 1992).

Bilhassa küreselleşmenin hızı ve kapsamı sebebiyle geniş ölçekli planlamacılığa mümkün görünmemesi de ayrı bir sorunu oluşturmaktadır.

Küreselleşmenin bireyler tarafından anlaşılmayacak düzeyde şekillenmesi sonucunda politik alandan mimariye değin yerelin nispeten basit ilişkilerle örgütlenmesi yoluyla bireyin yerel alanı tercih etmesi de devletin merkezi koordinasyon sağlayarak amaçlarını belirlemesini zorlaştırmıştır. (Simonsen, 1990: 51-62).

Araştırma, Türk kamu yönetiminde postmodern unsurların varlığını incelemek ve bu unsurların yönetim pratiklerine nasıl yansıdığını ortaya koymayı temel almıştır. Modernist paradigmadan postmodern paradigmaya geçişin Türk kamu yönetiminde gerçekleşip gerçekleşmediğini sorgulamaktadır. Türk kamu yönetiminin modernist anlayıştan uzaklaşarak postmodern bir yapıya dönüştüğü fikri üzerine inceleme yapılmıştır. Postmodern yönetim yaklaşımlarının kamu yönetiminde ne derece etkili olduğunu anlamak, gelecekteki politika ve uygulamalara ışık tutabilmesi adına önem arz etmektedir.

Postmodernizmin temel özellikleri, çoğulculuk, yerellik, katılımcılık, merkeziyetsizlik ve esneklik gibi unsurlar etrafında şekillenmektedir. Kamu yönetiminde postmodernleşme ise insan ilişkileri, bireysellik, heterarşi ve esnek örgüt yapıları gibi özellikleri kapsamaktadır. Türk kamu yönetiminin tarihsel gelişimi, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e modernleşme süreci üzerinden incelenebilir. Dünya genelinde yaşanan özelleştirme ve küçülme yaklaşımına küreselleşmenin etkisi de eklenince kamu yönetiminde önemli değişiklikler yaşanmıştır.

Bu araştırmada nitel bir yaklaşım benimsenmiş olup, Türk kamu yönetiminin postmodern unsurlarını ortaya koymak için kalkınma planlarının içerik analizi ve tematik analizi yapılmıştır. Analizin referansı olan kodlara ilk olarak söylem olarak postmodernizm ve devamında postmodern kamu yönetimi literatür taraması ışığında ulaşılmış olup önde gelen teorisyenler tarafından desteklenen temalar kodlamalara dahil edilmiştir. Veri kaynakları olarak Onuncu, On Birinci ve On İkinci Kalkınma Planları kullanılmıştır. Özel İhtisas Komisyonu Raporları da bazı kavramları desteklemesi açısından gözlem konusu olmuştur. Bu planlarda postmodern kavramların yer aldığı bölümler özellikle incelenmiş ve bağlam yoğunluğunun

yüksekliği ölçüsünde hangi konular etrafında şekillendiği incelenmiştir. Kodlama sürecinde, postmodernizmin temel unsurlarını temsil eden özgün kodlar oluşturulmuş ve MAXQDA yazılımı kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir.

MAXQDA, bu araştırmanın içerik analizinde temel bir araç olarak kullanılmıştır. Kodlama süreci, öncelikle postmodernizmin temel kavramlarının belirlenmesiyle başlamıştır. Bu kavramlar, literatür taraması sonucunda çok seslilik, yerellik ve küreselleşme birlikteliği, katılım, bilginin hızlı yayılması, odak olarak sonuç yerine oluş, mikro politika, risk ve kaos, geçici örgütlenme gibi özellikler tanımlanmış ve Tablo 1’de yer almıştır. Daha sonra bu kavramları temsil eden kodlar oluşturulmuş ve MAXQDA yazılımında kod ağaçlarına yerleştirilmiştir.

Ekonomik ve toplumsal yaşamı bir bütün halinde düzenlemesi, ulusun hedefleri ve bu paralelde stratejik planlamasının yapılması sebebiyle kalkınma planı analizin hedefi olmuştur. Özellikle kalkınmanın iktisadi, kültürel ve toplumsal yönleriyle küresel uyumlanma, gelişme ve değişmeyi amaçlayan yapısı da dönemsel değişim iddiasındaki çalışmaya veri hazinesi sunmaktadır. Bir ülkeyi, bürokrasisini ve toplumunun ihtiyaçlarını okumanın el kitabı olarak kalkınma planlarını değerlendirmek isabetli olacaktır. Örgütlerin ve yöneticilerin kabiliyetlerinin sınıandığı ve çalışma boyunca anlatılagelen durumsallık ve nedenselliği aşmanın yansımalarını değerlendirmenin yolu olarak seçilen kalkınma planlarının amacı kamu yöneticilerinin gözünden toplumsal gereksinimlerin bir araya getirildiği beş yıllık yaşam şartlarını geliştirme ve düzenleme niyetlerinin ne ölçüde postmodern referanslarla şekillendiğini okuma gayretidir (Övgün, 2010).

Klasik devlet planlamacılığının ulusal hedefler doğrultusunda, merkeziyetçi bir koordinasyon mekanizması çerçevesinde şekillenen ve modern düşüncenin ‘yeknesak ve bütün bir toplumun ihtiyacı’ politika iddialarını yansıtan ilkesel yaklaşımların postmodern paradigmalara iç içe geçtiği görülmüştür. Bu bağlamda, Türkiye’de modernist bakış açısıyla oluşturulmuş, başlangıç amacı itibarıyla ekonomik iyileştirme beklentisi içerisinde istatistiği sistematik düşüncüyü baz alan beş yıllık kalkınma

planlarında yer alan kavramlar ile bu kavramların postmodern düşünce akımlarının etkisiyle geçirdiği dönüşüm ve yeniden yapılanma süreçleri bir örnek olarak incelenmiştir. Kalkınma planlarında gözlemlenen postmodernleşme eğilimlerini ele alarak, öne sürülen değişimlerin ne ölçüde yansıdığı ve nasıl algılandığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin Onuncu (2014-2018), On Birinci (2019-2023) ve On İkinci Kalkınma Planında (2024-2028) yer alan postmodern dönemin temel kavramlarını oluşturan kavramlar; çoklu kimlikler, dinamiklik ve dönüşümlülük, yerellik-küresellik vurgusu, ekonomik esneklik dolayısıyla sözleşmecilik ve sektörel fragmentasyonlar, mikro politika pratiklerinin içeriği analiz edilmiştir. Kalkınma planının içerisindeki postmodern referanslılık ve postmodern referanslar arasındaki dağılım kodlanarak; modern öğretinin getirdiği sayısallaştırma sorumluluğuyla postmodern sorunsallaştırmaların varlığı kanıtlanmaya çalışılmıştır. Referanslı kelimelerin belirleyiciliği, postmodern bağlamda kullanılmadığında kodlamadan çıkartılmış ve sayısallaştırmalar belirtirken kimi örneklerle desteklenerek açıklanmıştır. Tablo 1'de kamu yönetimini etkileyen postmodern kavramların ilişkili olarak ortaya çıkardığı koşullar kodlanmıştır (Boje ve Dennehy, 1993; Ateş, 2003).

Tablo 1. Postmodern Referanslı Kavramların Kodlara Dönüşümü

Postmodern Bağlam	İncelenen Kod
Geçici örgütlenme, esneklik	Sözleşmeye dayalı çalışma, ücretlilik
Katılım	Paydaş (STK, özel sektör vs.), toplumsal mutabakat, e-devlet, işbirliği
Mikro politika, mikro hedef	Özel politika
Risk, kaos	Belirsizlik
Dünya vatandaşlığı, yerel kimlik	Küreselleşme, yerel
Çoğulculuk, çok seslilik	Kimlik, çeşitlilik, dezavantajlı grup
Süreç odaklılık/oluş	Dinamik, dönüşüm
Bilginin yayılması	Şeffaflık

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018), ilk kez stratejik plan yöntemini benimseyen ve stratejik yönetim konusunda titizlik gösterilen ve bütün kamu ve kuruluşlarınca üst politikalara endeksli ve hedef birliği kapsamında oluşturulmuştur (Yıldız, 2019: 7). Postmodern dönemle ilişkili olarak denilebilir ki; stratejik planlamanın başlıca önemi geleceğe hazır olmak ve gelecekle şekillenmek noktasındaki adaptasyon özelliğiyle planlamaların esnekleşmesini ve belirsizleşmesini arttırmasıdır (Soyak, 2003: 168).

Bu dönemde planlamanın Devlet Planlama Teşkilatı'ndan (DPT) Kalkınma Bakanlığı'nın bünyesine geçişiyle birlikte planlama anlayışında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. DPT merkezi planlama örgütü olarak toplumsal faydayı genel niyet olarak belirlerken; Kalkınma Bakanlığı'nın bir alt birimi olarak örgütlendiğinde hem öneminden ödün verilirken hem de hükümetin planlarının tasarrufunda yapılandırılmasıyla ilgili olarak merkezden politikaya kayma yaşanması gerekçesiyle kimi çevreler tarafından eleştirilmesine neden olmuştur (Soyak, 2013). Kimilerine göre ise bu durum yalnızca Avrupa Birliği'ne (AB) uyum sürecinin yapısal revizelerindendir. Dolayısıyla yeni yapılanma her iki durumda da postmodern dönemin ürünü olarak adlandırılabilir. İlk durum, üst anlatı olarak politika-yönetim ikiliğinin reddi veya belirsiz sınırların altını çizirken; ikinci durum ise AB reformlarının bölgeselleşme, yerelleşme ve âdem-i merkeziyetçi düzenlemesinin sonucunu oluşturmuştur (Övgün, 2011).

Bilhassa geçmişte bütüncül olarak değerlendirilen konuların çok parçaya bölünmesi de merkezi planlamadan çok parçalı planlamaya geçiş olarak adlandırılmıştır. Bu noktada katılım ilkesiyle daha geniş çevrelerin kalkınma planlarına önerilerini oluşturan Özel İhtisas Komisyonlarının (ÖİK) raporları dikkat çekmektedir. Örneğin; Onuncu Kalkınma Planı, ÖİK Raporunda kamu yönetiminin faaliyetlerine ilişkin işletmecilik, yönetim ve stratejik yönetim adı altında üç grup mevcuttur. Dokuzuncu Kalkınma Planı'na bakıldığında ise ÖİK Raporunda yalnızca iyi yönetim adı altında kamu yönetimi faaliyetleri toplanmıştır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Özel İhtisas Komisyonu Raporları: 2015; 2007). Bütün bahsedilen

özelliklerinden yola çıkılarak; kamu yönetiminde postmodern döneme girişle ilişkili olduğu düşüncesiyle Onuncu Kalkınma Planı'nın veri analizi yapılmıştır.

Onuncu Kalkınma Planının içerik analizi Tablo 2'de görüldüğü üzere bütün metne oranıyla birlikte postmodern bağlamlarda verilmiştir. Postmodernist kavramların metinde kaç kere yer aldığı frekans bölümünde, kavramların genel metindeki yoğunluğu ise yüzde bölümünde görülmektedir. MAXQDA'da kod frekanslarının temel önceliği kavramın kaç farklı bağlamda kullanıldığı ve metin içerisinde kaç kez geçtiğidir.

Tablo 2: Onuncu Kalkınma Planı'nın Postmodern Bağlamda Bütüncül Kod Frekansı

Bağlam	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
İşbirliği	846	0,14	30,27
Dönüşüm	833	0,14	29,80
Yerel	305	0,05	10,91
e-Devlet	288	0,05	10,30
Dezavantajlı grup/kesim	108	0,02	3,86
Belirsizlik	99	0,02	3,54
Dinamik	98	0,02	3,51
Şeffaflık	54	0,01	1,93
Küreselleşme	48	0,01	1,72
Çeşitlilik	40	0,01	1,43
Paydaş	30	0,00	1,07
Sözleşmeli	20	0,00	0,72
Ücretli	14	0,00	0,50
Kimlik	12	0,00	0,43
Mutabakat	0	0,00	0,00
Özel politika	0	0,00	0,00
KODLU OLAN	2795	0,46	100,00
KODLU OLMAYAN	600334	99,54	-
BÜTÜN METİN	603129	100,00	-

Tablonun tümüne bakıldığında postmodern kavramların yalnızca %0,46'lık bir dilime sahip olduğu görülmektedir. Genel anlamda kalkınma planının postmodernleştiğini söylemek mümkün olmasa da tablonun en çok tekrar edilen kavramlarına bakmakta fayda vardır. İş birliğinin sıklıkla vurgulanmasıyla birlikte katılım ilkesine önem verilirken; Weberyen bürokrasi örneğinin ötesine geçildiğini de söylemek mümkündür. Aşırı uzmanlaşma ve sınırların kesin ifadesinin yerini farklı alanların ortaklığı almıştır. Örneğin; iş gücü piyasasına ilişkin olarak ortak politika oluşturma görevi eğitim ve sanayi işbirliğine (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, 48. Madde); sağlık sektörü (168. Madde), ulaşım ve alt yapı (105. Madde) planları kamu ve özel işbirliğine dönüşmüştür. İşbirliğinin en çok tekrar eden kavram olması ağ yönetişimi yaklaşımıyla da yakından ilgili olabilecektir. Ağ yönetişimi birçok bağımsız aktörün (birey, grup, STK, özel sektör veya devlet kuruluşu) kamusal gücü karşılıklı bağımlılık ve kazan-kazan sistemiyle paylaşması veya etkileyebilmesidir (Üstüner, 2011:67-71). Bu çerçevede STK'larla ortak faaliyetler (237. Madde), haklarının çoğaltılması (240. Madde) ve getirilen düzenlemeler (242. Madde) işbirliklerinin paydaşlarını vurgulamaktadır.

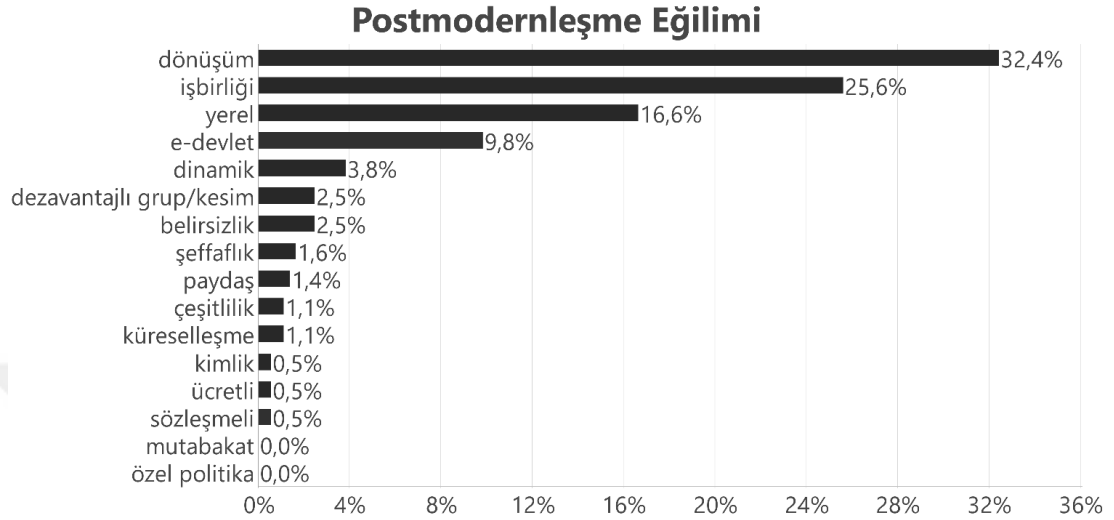
Paydaş kavramı STK veya özel sektör bağlamında ele alınabilecek gibi görünmektedir fakat bu plan çerçevesinde bahsi geçen paydaşlar, Türkiye'nin etkileşimde bulunduğu ülkeleri (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 198) ve üniversitelerin paydaşlarını (143. Madde) kast etmektedir. Bu noktada emredicilik veya zorunluluktan öte niyetler vurgulanmıştır. Bir diğer yandan devlet hizmetlerinin elektronik olarak sunulduğu e-devlet, postmodern bağlamda ele alınan katılım ilkesini güçlendirmiştir. Yine bilişim teknolojilerine bağlılıkla da ele alınabilecek olan e-devlet frekansı, planda da e-katılımın (406. Madde) güçlendirilmesiyle postmodernleşme anlamında önemli bilgiler sunulmaktadır. Toplumsal mutabakat sağlanması hakkında planda On Birinci Kalkınma Planını hazırlayan yeni sistemin habercisi değişikliklere göz kırpmıştır (232. Madde).

Çalışmada yer alan kaos, risk ve kelebek etkisinin varlığı tekrar hatırlandığında postmodern dönemin belirsizliğe ve bununla gelen devamlı oluş neticesinde

dinamikliğe ve dönüşüme teşne yapısı Onuncu Kalkınma Planı'nı da etkilemiştir. İş birliği vurgusu en çok tekrar eden olsa da Tablo 3'te görüleceği üzere postmodern kavramların kendi içindeki dağılımında en çok işlenen ve daha fazla konuyla bağlantılı olan kavram dönüşüm olmuştur. Dönüşüm, dinamik ve belirsizlik tablonun %36,85'lik dilimini kapsamasıyla birlikte denilebilir ki; planlama devamlı duyarlılık üzerine şekillenmiştir. Postmodern dünya, modern dünyanın aksine sabit ilişkilene veya çizgileri netlik içeren toplumsal yapılardan oluşmamaktadır. Bilhassa artan enformasyon toplumsal bağları iç içe geçirmekte ve karmaşıklştırmaktadır (Ateş, 2003: 311-312). Örneğin; bilginin metalaşmasının ekonomiye katkısı yönünde (31. Madde) ve politika alanlarının geçmişe nazaran birbirini etkileme kapasitesinin artışıyla birlikte birçok sektörde dönüşüm hedeflenmiş ve disiplinler arası durumların artışına dikkat çekilmiştir (6. Madde). Teknolojik gelişme yönündeki hedefler de ekonomik rekabet amacıyla yapısal dönüşüm ihtiyacıyla söz konusu edilmiştir (21. Madde). Yine dönüşüm vurgusuyla birbirini besleyen dinamik referansı, plan boyunca ülkenin içerisinde veya dışarısında yeni bir durumun oluşmasıyla (9. Madde) ve bu durumla ilişkili sürekli gözlem ve eylem (115. Madde) temalarıyla ele alınmıştır. Belirsizlik farkındalığı ise özellikle ekonomide ve küresel ölçekte hedeflere konu olmuştur. Planlamanın ilk sayfasında belirsizlik vurgusunun iki kez tekrarlanması yine dikkat çekicidir.

Postmodern toplumun bir diğer çatışması olan küreselleşmenin hız kazanmasına binaen yerelin güçlenmesi (glokalizm) bir yandan dünya vatandaşlığının kapsayıcılığını diğer yandan yerel olanın cesaretlendirilmesi planlamanın seyrini de etkilemiştir. Türkçe'ye küyerelleşme olarak çevrilen kavram (Robertson, 2000) özel sektör stratejisi olarak küreselin yerele göre uyarlanmasıyla ortaya çıksa da (Tükel, 2004) Fox ve Miller'ın (2007) belirttiği gibi bireyler için merkezin karmaşıklığından kaçınma ve içine kapanmayla basit ilişkiler kurma da kavramı açıklamaya yardımcı olmaktadır. Planın küreselleşmeden ziyade yerel vurgusunun oldukça yaygın olmasının asıl nedeni yerel aktörlerin katılımı (11. Madde) ve yerel yönetimlerin ekonomileri, özellikleri (59. Madde) ve güçlendirilmeleri noktasındaki yapısal

değişimdir. Planlama, bizzat küreselleşmenin yerelleşmeyi arttırmasıyla ve etkilemesiyle ilişkili olarak problemlere değinmiştir (59. Madde).

Şekil 1. Onuncu Kalkınma Planı Postmodern Referanslı Kodların Kendi İçindeki Yüzdelik Dağılımı

Postmodern kültürün bir diğer örneği olan çok kültürlülük, çoğulculuk ve çok seslilik çerçevesinde bireylere zengin bir farklılaşma alanı tanımlamaktadır. Sosyal adaletin temin edilmesi adına postmodern kamu yönetimi de ötekilik ve dezavantajlı kesimlerin korunması yönüyle öne çıkmaktadır. Bu durumları göz önüne alarak kimlik, çeşitlilik ve dezavantajlı kesim/grup kavramları incelenmiştir. Kimlik kavramı, postmodern ötekilik çağrışımlarıyla kullanılmamış, dezavantajlı grup/kesim ifadesi de gelir adaletsizliğini (134. Madde) ve kadın-erkek eşitliğini temel alırken (226. Madde); çeşitlilik ise yine bireylerin farklılığı (1028. Madde) üzerinden ele alınmamıştır. Genel anlamda bakıldığında planlamanın farklı kimliklerin temsiline dair açıklamalardan yoksun olduğu analizine ulaşılabilecektir. Postmodern kamu yönetiminin varlığına ilişkin kanıtlardan biri olan ve Onuncu Kalkınma Planı'nda rastlanmayan özel politika bağlamı da plana dair önemli bir varsayım sunmaktadır.

Karar alma ve koordinasyon açısından merkezden uzakta, dağınık ilişkisellik sergilenen ve parçalı yapısıyla iş ilişkilerinin zamansal bütünlüğünü yitirmesi ve hatta iş mekanlarına gerek duyulmaması konusunda esneklik ve bu bağlamda geçici

örgütlenme planlamanın konusunu oluşturmuştur. Adil iş hakları düzenlemesi konusunda ele alınan sözleşmeli (377. Madde) ve ücretli (549. Madde) bu durumun örneğini oluşturmaktadır. Onuncu Kalkınma Planı'nda bu konular hakkında geniş bir çalışma bulunduğunu söylemek yanlış olacaktır.

Gelişen teknoloji ve kamu yönetiminin paydaşlara karşı sorumluluk temelleri postmodern dönemde ortaya bilginin yayılması veya paylaşılması durumlarını çıkarmıştır. Modern dönemde otorite ve hiyerarşi taraflarının sahip olduğu birçok bilginin yeni dönemde hem yukarıdan aşağıya yayılmamasıyla birlikte kendiliğinden bir süreç olması hem de vatandaşın gidişatın boyutları hakkındaki ilgisi şeffaflık mekanizmasını doğurmuştur (Demir Sargut, 2021). Planlamada kalkınma süreçleri boyunca şeffaflığın esas prensip olması (128. Madde), kamu yönetiminde vatandaşın duyulan sorumluluklardan biri olması (362. Madde) ve kamuoyunun riskli durumlar konusunda sağlıklı bilgilendirilmesi (792. Madde) gibi hususlarda ele alınmıştır.

On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023), Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçildikten sonra hazırlanan ilk kalkınma planıdır. Kamu politikasını oluşturan, etkileyen ve düzenleyen neredeyse bütün üst düzey yöneticilerin Cumhurbaşkanı'nın atamasıyla göreve gelmesi sonucunda bizzat hükümet politikalarına uyumlu planlama dönemi ortaya çıkmıştır. Türk bürokrasisinde ve siyasetinde geçmişte karar almada yaşanan başbakan-cumhurbaşkanı fikir ayrılıklarının politika yapma süreçlerini çıkmaza sokması ve bürokratik vesayetten meydana gelen demokrasi tıkanmaları başta darbe müdahaleleri olmak kaydıyla tek başlı Türk tipi başkanlık sistemine giden yolu açmıştır. Onuncu Kalkınma Planı'nda DPT'nin kapatılması ve alt birim olarak Kalkınma Bakanlığı'nın ürünü olan planlama, On Birinci Kalkınma Planı'nda ise Cumhurbaşkanlığına bağlı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından oluşturulmasıyla hem merkezileşmiş hem de hızlı karar alabilme niyetinin sonuçlarından biri olmuştur. Dolayısıyla denilebilir ki; On Birinci Kalkınma Planı'nın henüz hazırlanma aşamasında bizzat lider odağına ve hükümet stratejisine rastlanmaktadır (Kırışık ve Öztürk, 2020).

Gelişmelerle birlikte Wilson'ın siyaset-yönetim ikiliği ortadan kaldırılırken; tek başlı yapıyla merkeziyetçiliğin arttırılması modern kalma veya postmodernleşme noktasında yön tayin edebilmenin henüz politika hazırlık sürecinde dahi mümkün olmadığını göstermektedir. Ayrıca postmodern kamu yönetiminde oluşturulan söylem kuramında bürokratların siyaseti tanımaları, etkileyebilmeleri ve vatandaşın değerlerini gözetebilmeleri tavrı yeni sistemde oldukça kısıtlanmıştır. Seçilmişlere sağlanan geniş yetki, bürokratları yalnızca uygulamacı olarak konumlandırma gayretinde ve vatandaşın iradesinin seçilmişlere verdiği yetkiyle seçilmişin gücüne bağlılık hedeflenmiştir.

Yürütmede etkinliğin sağlanması amacı tek başlılığın mazeretlerinden biri olmuştur. Atamaların cumhurbaşkanı tarafından yapılması bürokrasi için önemli sonuçlar doğurmaktadır. Siyasilerin geçiciliği karşısında bürokratların kalıcılığı ve bu yönde güçlenerek baskı oluşturma yetkileri kısıtlanmak istemiştir. Türk bürokrasisinin deneyimleri sonucunda seçilmişlerin güçlendirilmesi ve atanmışların geçici kılınması, hükümetin memur sınıfı gibi bir görüntüyü ortaya çıkarmıştır (Özer ve Özmen, 2017). Avro-Amerikan kamu yönetiminin bürokratları siyasetle ilişkilendirme (Fox ve Miller, 2007) çabasının tam aksi Türk bürokrasinde uygulamaya konulmuştur. Temel itibarıyla On Birinci Kalkınma Planı merkeziyetçi, yönetimi siyaset içinde eriten ve değişime ayak uydurabilmek için hızlanma gereksinimi duyulan bir habitat ortamında şekillenmiştir. Varsayılan iddialarla birlikte postmodernleşme eğilimi bir sonraki bölümün konusu olmuştur.

On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın içerik analizi Tablo 3'te görüldüğü üzere bütün metne oranıyla birlikte postmodern bağlamlarda verilmiştir. Postmodernist kavramların metinde kaç kere yer aldığı frekans bölümünde, kavramların genel metindeki yoğunluğu ise yüzde bölümünde görülmektedir. MAXQDA'da kod frekanslarının temel önceliği kavramın kaç farklı bağlamda kullanıldığı ve metin içerisinde kaç kez geçtiğidir.

Tablonun tümüne bakıldığında postmodern kavramların yalnızca %0,51’lik bir dilime sahip olduğu görülmektedir. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda olduğu gibi genel anlamda kalkınma planının postmodernleştiğini söylemek mümkün olmasa da %0,05’lik bir artış olduğu görülmektedir. İki kalkınma planı arasındaki hacimsel farklılık göz önüne alındığında onuncu planın frekans hacminin daha geniş olması (603129) on birinci planın (579208) postmodernleşme oranının %0,05’lik artışını daha mühim kılacağı ortadadır. Çalışmanın devamında On Birinci Kalkınma Planının içerik analizi Onuncu Kalkınma Planıyla karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Tablo 3. On Birinci Kalkınma Planı’nın Postmodern Bağlamda Bütüncül Kod Frekansı

Bağlam	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
İşbirliği	855	0,15	28,81
Dönüşüm	721	0,12	24,29
Yerel	335	0,06	11,29
e-Devlet	184	0,03	6,20
Belirsizlik	143	0,02	4,82
Dezavantajlı grup/kesim	132	0,02	4,45
Paydaş	126	0,02	4,25
Şeffaflık	126	0,02	4,25
Dinamik	105	0,02	3,54
Özel politika	65	0,01	2,19
Mutabakat	45	0,01	1,52
Çeşitlilik	40	0,01	1,35
Kimlik	30	0,01	1,01
Sözleşmeli	30	0,01	1,01
Küreselleşme	24	0,00	0,81
Ücretli	7	0,00	0,24
KODLU OLAN	2968	0,51	100,00
KODLU OLMAYAN	576240	99,49	-
BÜTÜN METİN	579208	100,00	-

Onuncu Kalkınma Planı ve On Birinci Kalkınma Planının işbirliği, dönüşüm, yerel ve e-devlet kavramları çerçevesindeki tavrı oldukça benzerdir. Sıralama bakımından birbirini takip ediyor olmakla birlikte dönüşüm frekansının on birinci planı onuncu plandan daha az etkilediği görülmektedir. Konuları bakımından ise işbirliğinin sanayi üniversite ortaklığı (37. Madde), politika kurumları arasında işbirliği (315. Madde), onuncu planın devamı ve fazlası olarak Kamu Özel İşbirliği çevresinde daha çok yatırım yapılması (147. Madde) ele alınmıştır. Yeni kamu işletmeciliğinin postmodernizmin kamusal alandaki ekonomik modele yakınlığı işbirliği frekansının hemen tamamını etkilemiştir. Dolayısıyla yalnızca demokratikleşme anlamında bir paydaş birliğinden söz etmek mümkün değildir. İş birliğinin paydaşları yakından ilgilendirmesi Onuncu Kalkınma Planına oranla On Birinci Kalkınma Planında oldukça artış göstermiştir. %3,18'lik fark oranı bulunmakta; makroekonomik politikanın dönüşümü konusunda bütün paydaşlar arasında toplumsal mutabakat sağlanacağı ifadesi (196. Madde), ortak akıl oluşturma ve kümelenebilme çalışmaları (421.7. Madde), dijital dönüşümü hem geliştirme hem de faydalanma adına paydaşların buluşturulması (683.4. Madde) ifadelerine yer verilmiştir. Mutabakat sağlanması noktasında artan frekans yoğunluğu göze çarpmaktadır. İş ve iş ilişkileri çevresindeki mutabakatın arttırılması ve adil çalışma sistemiyle (45. Madde), ekonomik kararların toplumsal mutabakat sağlanarak alınacağı (147. Madde) ifadesi görülmektedir.

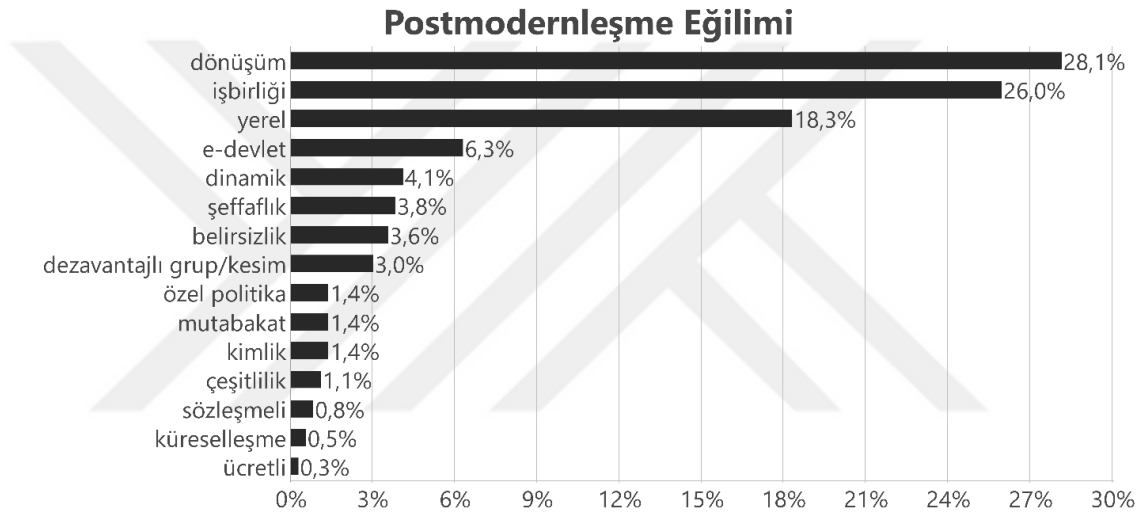
Katılım ilkesinin yeni yüzyıldaki araçlarından biri olan dijital ortamda devlet hizmeti e-devlet onuncu plana kıyasla postmodern kod frekansı tablosundaki sıralamasını korumakla birlikte on birinci planda önceliğinin azaldığı görülmektedir. En çok negatif eğriye rastlanan temayı %36 oranla e-devlet konusunda olması topluma yayılmış bir platform haline gelmesiyle anlaşılabilecektir. Kamu harcamalarının etkinliği ve verimliliğini arttırılması ve bu doğrultuda tasarruf edilmesi (260.4. Madde, 808. Madde), hizmetlerin tek çatı altında toplanması (810.1. Madde) ve kayıtlı kullanıcı sayısının Onuncu Kalkınma Planında 40,7 milyon olarak saptanması On Birinci Kalkınma Planının hedefinin yaklaşık %30,22'lik arttırılarak 53 milyona

ulaşması hedeflenmiştir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023: 184). Dolayısıyla dijital hizmet kullanımının neredeyse bütün topluma yayılması hedefine rastlanmaktadır.

On Birinci Kalkınma Planı'nın en çok ivme kaydeden temalarından biri belirsizliktir. Onuncu Kalkınma Planına oranla %44'lük bir artış göstererek tablonun en çok pozitif eğriye rastlanan frekansı olmuştur. Planda genel olarak küresel ölçekte yaşanan belirsizliklerin stratejik hamlelerle ulusal ölçeğe en az yansımayla karşılanması (14. Madde) veya krizlerin fırsata çevrilmesi (13. Madde) niyet temelinde ele alınmıştır. Şekil 2'de görüldüğü gibi belirsizlik teması postmodern kodların kendi aralarındaki referans kodlarındaki dağılım sıralamasını korumuştur.

Dinamiklik, planın kalkınma unsurlarının değişkenliğiyle ilgili olarak ele alınmış (83. Madde); ekonomi politikalarında gelişme ve değişimin verimliliği arttırması koşuluyla süreçlerin dinamik kılınması anlamında temellendirilmiş (295. Madde), yalnızca dışarıdan etkilenimle değişime zorunlu kalınmasından öte kamu politikalarının uluslararası süreçlerle şekillenerek dinamik kalmasına birçok alanda vurgu yapılmıştır (404.2. Madde). Sürekli oluşun bir diğer teması olan dönüşüm, On Birinci Kalkınma Planı'nı büyük ölçüde şekillendirmiştir. İş birliği vurgusu en çok tekrar eden olsa da Şekil 2'de görüleceği üzere postmodern kavramların kendi içindeki dağılımında en çok işlenen ve daha fazla konuyla bağlantılı olan kavram Onuncu Kalkınma Planı'nda olduğu gibi dönüşüm olmuştur. Onuncu Kalkınma Planına oranla yoğunluğunun yaklaşık olarak %4 azalışı temalar arasındaki eşitsizliğin azaldığını göstermektedir. Dönüşümün konu edildiği alan, tam anlamıyla uyumlu gelişme sağlanması sonucunda istikrara ve uzun vadeli sonuçlara vararak sabitleşebilmektir. Dolayısıyla dönüşüm hem bir gelişme hem de tamamlanması gereken bir süreç olarak algılanmıştır (2. Madde). Ayrıca teknolojinin gelişimiyle birlikte yaşanan dönüşümlerin faydalanabilen ve faydalanamayan kesimlerin arasındaki kutuplaşmayı arttırması ve kamunun bu noktadaki eşitsizliği azaltacak politika planlanması söz konusu edilmiştir (56. Madde)

Ekonomik ve sosyal dönüşüm ve sermayenin akışkanlığının oluşturduğu belirlenemezlik ve bu dili benimseyen postmodernizmin küreselleşmeyle ilişkisine planda yer verilmiştir. Küreselleşmeyle birlikte sermayenin dar gruplarda birikmesi ve geçici örgütlenme yoluyla iş biçimi oluşturulmasının adaletsizliği tetiklediği (50. Madde) belirtilmiştir. Küreselleşmeyle yükselen yerel odaklılıkta bu noktada ele alınarak küreselleşmenin yerel kültürün tanınmasını kolaylaştırdığı gibi tek tipleştiren sosyal dinamikler kurduğu ve kimlik kaybına sebep olduğu belirtilmiştir (74. Madde).

Şekil 2. Onuncu Kalkınma Planı Postmodern Referanslı Kodların Kendi İçindeki Yüzdelik Dağılımı

Postmodernizmin kendiliğinden perspektif çokluğu ve kültürünün bireylere tanıdığı geniş farklılık vurgusu seçilmiş farklılıkları cesaretlendirdiği gibi doğuştan gelen ve ötekilikle konumlanan farklılıkları da kuvvetlendirmiştir. Kamu yöneticilerinin sorumluluğu olarak belirlenen tanıma ve koruma prensipleri On Birinci Kalkınma Planı boyunca kimlik referansı ile bireylere içkin kullanılmadığı gibi marka olarak şehirler için kullanılmıştır (632.1. Madde). Toplumsal eşitsizlikleri dengeleme (620. Madde) amacıyla kullanılan dezavantajlı grup/kesim bağlamı ise Onuncu Kalkınma Planı'na göre hem bütün metin içerisinde hem de postmodern kodların kendi bağlamları içerisindeki önem sırasını kaybetmiştir. Kullanılma şekli ise sosyal devlet ilkesinin hakimiyeti ve postmodern kamu yönetimine benzer şekilde politika

yapıcılara “iyi hâlde olmayanı gözetme” sorumluluğunda gelişmiştir (540. Madde). Onuncu Kalkınma Planı’na benzer şekilde On Birinci Kalkınma Planı’nda da çeşitliliğin frekansı bireye özellik ekseninde bir kullanıma sahip değildir. Postmodernizmin bireylere tanımladığı “*marjinallik, benzersizlik ve görelilik*” (Aydın, 2019: 96) Türk bürokrasisinde henüz tanınmamıştır. Yine benzer tema olarak ele alınan özel politika referansı Onuncu Kalkınma Planı’na göre ciddi bir başlangıç yapmıştır. Kalkınmanın perspektiflerinden biri dezavantajlı gruplara (kadın, çocuk, engelli ve yaşlı) özel politikalar üretmektir (536. Madde).

Tıbbi ve tarımsal ürünlerin üretimi (405.4. ve 407.2. Madde) ve üniversitelerin araştırmacı sayılarının çoğaltılmasıyla ilgili olarak devlet kurumlarının sözleşmeli çalışanlara yönelmesi (442.1. Madde), özelleştirmelerle gelen sürecin kurumlardan kişilere iş deneyimi akışkanlığıyla şekillenerek postmodernizmin kamu yönetimine yansması olarak planın konusunu oluşturmuştur. Tablo 2 ve Tablo 3’te görüldüğü gibi sözleşmelilik bağlamı Onuncu Kalkınma Planı’na kıyasla On Birinci Kalkınma Planı’nda daha çok ağırlık kazanmıştır. Benzer şekilde ücretli çalışanların çalışma koşullarının esnekleştirmesine vurgu yapılması (211. Madde), postmodernleşme eğilimi iddiasını gözler önüne sermiştir.

Geleneksel kamu yönetiminde politikaya hakimiyet ve karar alımı odaklarının bürokratlarla sınırlı tutulmasının ötesinde bilginin yayılması amacıyla postmodernizmin şeffaflık talebi (Demir Sargut, 2021) On Birinci Kalkınma Planı’nda vurgusunu arttırırken aynı zamanda bir alt başlık olarak ele alınarak kalkınma odaklarına yerleştiği görülmüştür. Onuncu Kalkınma Planı’na göre On Birinci Kalkınma Planı’nda postmodern kodların kendi içindeki yüzdelik dağılımını %2,32 arttırırken; bütün metin oranında da %0,01’lik bir artış göstermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin On İkinci Kalkınma Planı’nın (2024-2028) incelenmesi postmodernleşme eğilimleri açısından oldukça önemlidir. On Birinci Kalkınma Planı Cumhurbaşkanlığı’na bağlı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan ilk plan olmakla birlikte yapısal dönüşümün ve yönetimde perspektif

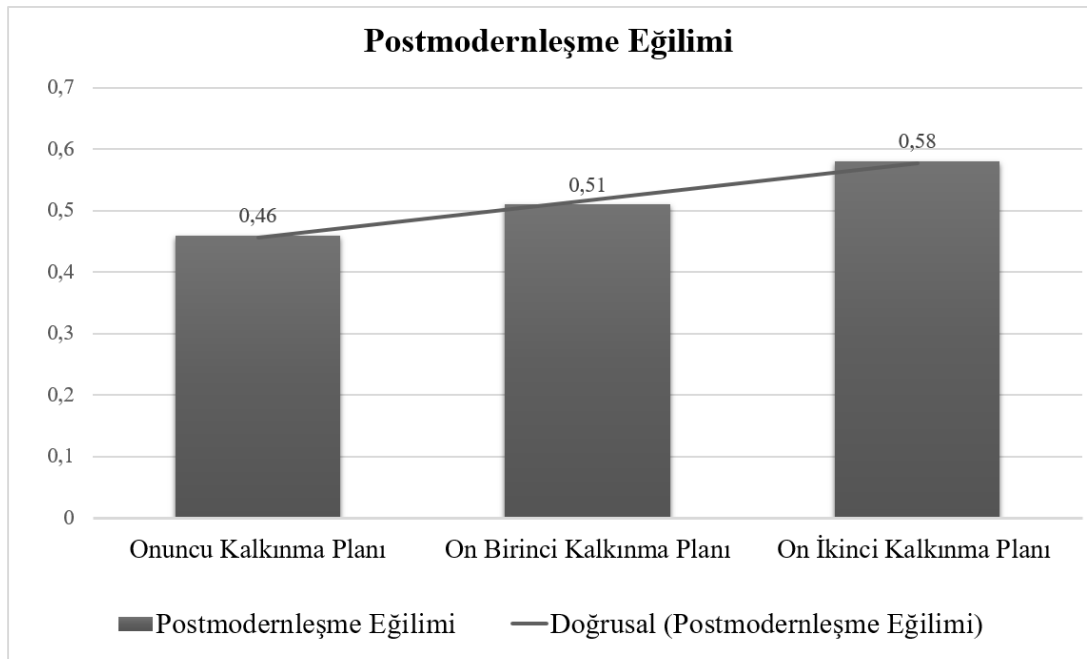
değişimin ilk planın mahsulleri ve üzerinden geçen beş yıllık zamanla birlikte On İkinci Kalkınma Planı üzerinde daha belirgin okunacağı düşünülmüştür. Özellikle kaotik süreçlerin eşiğinde bilhassa “süreksizlik, belirsizlik, eklektik” durumların dünya genelinde ve Türkiye’de yaşanması modern sonrası dönemle ne kadar ilişkili olduğu hakkında bilgi verebilecektir. Özellikle Covid-19 pandemisinin yansımaları ve 6 Şubat 2023 depremiyle birlikte kamu yöneticilerinin kriz ekseninde sosyal, kültürel veya ekonomik çözüm önerileri ve yetenekleri toplumsal alanda da bizzat etkilenim yaratmışlardır (Ata, 2023; Güngör, 2020).

On İkinci Kalkınma Planı henüz başlarken dünya genelinde esneklikle ilişkili olarak planlamacılığın kısa bir dönem şüphe uyandırdığını fakat ekonomik krizle birlikte devletin genel hedef ve amaçlarının “esnek, değişen koşullara uyumlu, belirsizlik” bilincinde olduğu müddetçe mühim kalabildiğini vurgulamıştır. Bir tür ikilik ve şüphe durumu oluştuğunu görmek ise yine başlangıçta mümkündür. Örneğin; toplumun tüm kesimleri ifadesi bütün farklılık ve ötekilik bilincinin varlığı haberini verirken; bütünlük için hedef birliği sağlanması prensibi mevcut durumda ulusal çevreyi kapsayabileceği iddiası barındırmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı SBB, 2023: 1). Tüm bu nedenlerden ötürü; üst anlatılar ve alt veya çoklu anlatıların planlamanın ilk ve bütün niyetinde var olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Çalışmanın toplumsal ve devlet ölçeğinde postmodernleşme vurgusunu derinleştirmek için hazırlanmış karşılaştırmalar, analiz sürecini bilimselleştirme amacıyla oluşturulmuştur. Postmodern sorunsallaştırmanın tablolaştırma, verileştirme veya dökümanlaştırma kaygısına rağmen iddianın somutlaştırılması hedeflenmiştir. On İkinci Kalkınma Planı, Onuncu ve On Birinci Kalkınma Planlarıyla karşılaştırılarak incelenmiş ve postmodernleşme eğilimi hakkında zamansal bir çizelgeye kavuşulmuştur.

On İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın içerik analizi Tablo 4’te görüldüğü üzere bütün metne oranıyla birlikte postmodern bağlamlarda verilmiştir. Postmodernist kavramların metinde kaç kere yer aldığı frekans bölümünde,

kavramların genel metindeki yoğunluğu ise yüzde bölümünde görülmektedir. MAXQDA’da kod frekanslarının temel önceliği kavramın kaç farklı bağlamda kullanıldığı ve metin içerisinde kaç kez geçtiğidir. Tablo 4’ün tümüne bakıldığında postmodern kavramların yalnızca %0,58’lik bir dilime sahip olduğu görülmektedir. Şekil 3’te görüleceği üzere bağlamların kodlanma oranının en yüksek dilimi kapladığı On İkinci Kalkınma Planı’nda görülmektedir. Şekil 3’te ise bütün metinlere oranla postmodern kodlanan kavramların kalkınma planları açısından genel dağılımı verilmiştir. Düzenli oranda postmodernleşme eğilimi artmakta ve özellikle On Birinci Kalkınma Planı’ndan On İkinci Kalkınma Planı’na daha büyük bir artış gözlenmektedir. Bu ivme, bütün bağlamlarda aynı oranda artış göstermediği gibi hedef ve politikaların eğildiği konuların daha dar alanlara yoğunlaştığı okunabilecektir.

Şekil 3. Onuncu, On Birinci ve On İkinci Kalkınma Planı’nın Genel Kod Referanslarının Yüzdelik Dağılımı

Tablo 4. On İkinci Kalkınma Planı'nın Postmodern Bağlamda Bütüncül Kod Frekansı

Bağlam	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Dönüşüm	1687	0,24	40,22
İş birliği	999	0,14	23,82
Yerel	360	0,05	8,58
Paydaş	180	0,03	4,29
e-Devlet	160	0,02	3,81
Özel politika	130	0,02	3,10
Dinamik	126	0,02	3,00
Şeffaflık	117	0,02	2,79
Küreselleşme	96	0,01	2,29
Belirsizlik	88	0,01	2,10
Mutabakat	81	0,01	1,93
Çeşitlilik	80	0,01	1,91
Kimlik	42	0,01	1,00
Ücretli	28	0,00	0,67
Sözleşmeli	20	0,00	0,48
Dezavantajlı grup/kesim	0	0,00	0,00
KODLU OLAN	4194	0,58	100,00
KODLU OLMAYAN	713532	99,42	-
BÜTÜN METİN	717726	100,00	-

On İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bağlamların geneline bakıldığında en yüksek frekanslı olan dönüşüm, işbirliği ve yerel kodlamalarının yer değiştirmelerine rağmen önemini koruduğu görülmektedir. Yalnızca On İkinci Kalkınma Planı'nda dönüşüm kodlaması ilk sırayı almıştır. İş birliğinin yerine tercih edilmesi süreçlere kanalize durumların çokluğuna işaret ederken; bütün dönüşüm kodlamasının en yüksek dilimine (%0,24) sahip olmasıyla birlikte en yüksek duyarlılık içeriğini barındırmaktadır. Yeşil, dijital ve kentsel dönüşüm konusundaki plan politika ve hedefleri frekansın yüksekliğinin temel sebebini açıklamaktadır (T.C.

Cumhurbaşkanlığı SBB, 2023; 81-200). Dönüşüm teması risk ve belirsizliklere programlı olmakla birlikte esnek ve dinamik uyumluluk politika hedeflerinden olmuştur (2. Madde). Dinamiklik; üretkenlik, genç nüfus ve kalkınma programının değişkenleri açısından Onuncu ve On Birinci Kalkınma Planlarıyla benzerlik gösteren bir eğriye sahiptir. Yapısal dönüşümler söz konusu olduğunda yine dinamiklik teması vurgulanmaktadır (424. Madde). Süreç odaklılık/oluş bağlamıyla birlikte ele alınan risk ve kaosu farkındalığı temaları arasında incelenen ve planlarda negatif bildirime sahip olan belirsizlik referansı On İkinci Kalkınma Planı'nda da kamu yöneticilerinin etkisiz hale getirmesi, etkinliğini azaltması veya baş etmesi gereken konular bütününde yer bulmuştur (17. ve 112. Madde).

Planda katılım bağlamında ele alınan kodların dışında fakat bu temayı güçlendiren gelişim kat edilmiş ve internet üzerinden sağlanan ucu açık ve kapalı sorular barındıran anketlerle 43 bin vatandaşın görüş alındığı bildirilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı SBB, 2023: 2). Katılımın e-devlet üzerinden sağlanması ve sunulan bütünsel hizmetlerin memnuniyet oranlarının dikkate alınmasıyla (219. Madde) birlikte dijital eşitsizliğin önüne geçilmesi adına internet sitesini kullanma eğitimi verildiği aktarılmıştır (811.3. Madde). İş birliği bağlamında ise küresel destek talebi (26. Madde), STK'ların hem güçlendirilmesi hem de krizler noktasında işbirlikleri (236. Madde) çokça vurgulanmıştır. Planın geneline bakıldığında işbirliklerinin paydaşlarla birlikte ele alındığı görülmektedir. Söz konusu kamu yönetiminin gelişim ekseninde olduğunda vurgunun daha da arttığı okunabilmektedir (108. ve 865. Madde). Katılımı güçlendirmek adına sosyal uzlaşma vurgusu toplumsal mutabakat ifadesiyle ve özellikle ekonomik gerilimleri azaltmak amacıyla kullanılmıştır (67. Madde). Yine iklim değişikliğiyle toplumsal mücadele etme ve geneli ikna edebilme vurgusu bu alanda mevcuttur (427.6. Madde).

Yüzeyde meydana gelen ve kurumsallaşan küreselleşme olgusu, bağlantısallık ve etkilenim açısından evrensel sonuçlara yol açmaktadır. Fox ve Miller'da (2007) ele alındığı üzere bu alan gün geçtikçe kendine referanslı, monolojik iletişimin kurulduğu ve bir tür kurumsal kodlama diline dönüşmüştür. Aksine düzeyde hükümetler

tarafından desteklenen veya kendiliğinden güçlenen yerellik vurgusu da bir anlamda özgünlükle ve küçük grupların ortak yaşam alanı, kabilesel ilişkiler, akrabalık paydaşlığı, ortak deneyim ve ilgi alanları çevresinde çoğunlukla coğrafi fakat yeni dünyada teknoloji aracılığıyla da birlik vurgusu taşımaktadır. Onuncu ve On Birinci Kalkınma Planlarının aksine On İkinci Kalkınma Planı'nda kamu yöneticilerinin küreselleşme-yerelleşme hakkındaki görüşü postmodernizmin okunabildiğinin en açık ifadesi olmuştur. Yeni neslin beklentileri ve tüketici tercihleri bağlamında “*kalabalık gruplar yerine daha küçük gruplarla veya bireysel*” gerçekleştirilecek tercihlere yönelmesi (51. Madde), küreselleşmenin de bir yandan aynılaşmaya yol açarken bir diğer yandan yerel kültürlerin dünyaya tanıtılabilme fırsatını oluşturduğunu belirtmiştir (96. Madde).

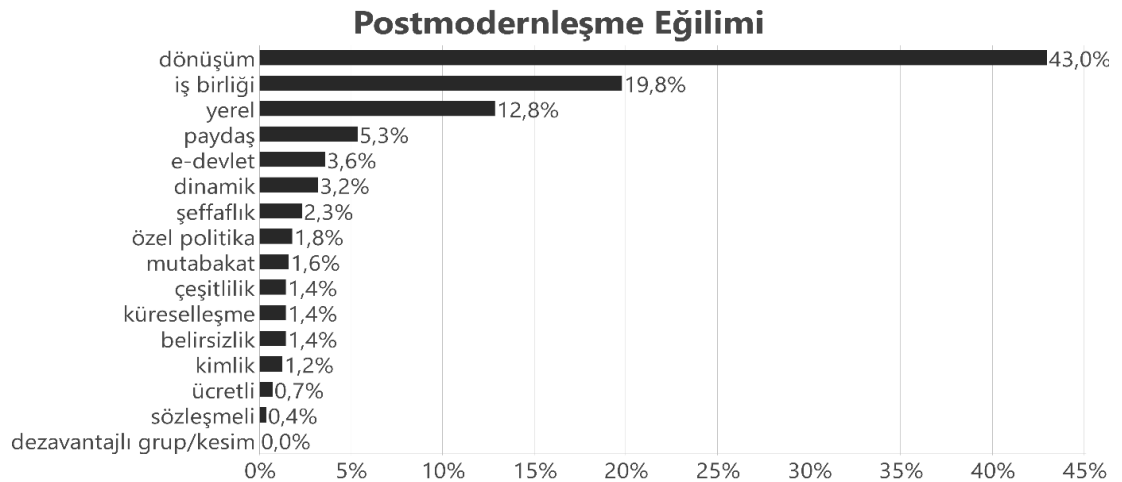
Karar alma ve koordinasyon açısından merkezden uzakta, dağınık ilişkisellik sergilenen ve parçalı yapısıyla iş ilişkilerinin zamansal bütünlüğünü yitirmesi ve hatta iş mekanlarına gerek duyulmadan sürdürülen ilişkilerle ilgili kapsayıcı fakat genelleştirilmemiş hedef ve politikalar belirlenmiştir. Hiyerarşik ilişkilerin yerine tercih edilen ağ ilişkileri birçok aktörün manevra alanını genişletirken kurumlar bazında da bir tür ilişkisellik meydana getirmektedirler. Aynı zamanda bürokrasinin yumuşatılma çabası ve sözleşmeli çalışma modelleri (69. Madde), iş gücünün dezavantajlı gruplar lehine esnek çalışma modelleriyle iş görmesi (200. Madde), sosyal adalet bağlamında ve cinsiyet eşitliği bakımından da ücretli çalışanlar ele alınmıştır (728.6. madde).

Ulusal politikaların yetersizliğinde ve farklı grupların farklı ihtiyaçları çevresinde kalkınma planlarında bilinçlilik durumu mevcuttur. Belli başlı ve bilhassa örtük olduğu düşünülebilecek kavramlarla vurgulanmıştır. Analizde ‘çoğulculuk’ bağlantısallığı etrafında kimlik, çeşitlilik ve dezavantajlı grup/kesim vurgusu dikkate alınmıştır. Ekonomik kalkınmanın adil kapsayıcılığı çerçevesinde kadın, yaşlı ve engelli kesimlerin dağılımda temsil edilebilmesi (650. Madde), şehir kimliğini oluşturmak ve korumak (853.2. Madde), turistik mekanlara özgün kimlik oluşturulması (526. Madde), kültürel çeşitliliğin ekonomik geliri desteklemesi gibi

vurgular mevcuttur. Görüldüğü üzere; kalkınma planlarında yer alan özgünlük dolayısıyla farklılık unsurlarının kısıtlı olduğu söylenilebilecektir. Bütünsel bir kimlik ve doğrudan bireyle ilişkilenemeyen çoğulculuk hedefleri mevcuttur. İhtiyaçların çeşitliliği ve dar alanlara özgü taleplerin çoğulculuk ekseninde birlikte ele alınan mikro politika da iki türlü durumda planın konusunu oluşturmuştur: afetler (232. Madde) ve dezavantajlı gruplar (897.1. Madde).

İyi yönetim açısından bilginin yayılma esası kamu yönetiminde şeffaflığı gerektirdiği özellikle On Birinci Kalkınma Planı'nda titizlikle ele alınsa da On İkinci Kalkınma Planı'nda vurgusunu kaybetmiştir. Yine de Onuncu Kalkınma Planı'ndan yüksek olduğu belirtilmelidir. Şeffaflık teması genel anlamda devletin paydaşlara yönelttiği bir sorumluluk veya kısıtlama olarak ele alınmıştır (937.2. Madde ve 252. Madde).

On İkinci Kalkınma Planı'nın kendi içlerindeki dağılım Şekil 4'te görüldüğü gibidir. Özellikle dönüşüm temasında ciddi bir artış gözlemlenmekte postmodern referansların kendi bağlamlarındaki eşitsizliği katladığı görülmektedir.

Şekil 4. On İkinci Kalkınma Planı Postmodern Referanslı Kodların Kendi İçindeki Yüzdelik Dağılımı

Onuncu, On Birinci ve On İkinci Kalkınma Planı'nda yaşanan değişimin detaylı analizi Tablo 5'te görülmektedir. Dönüşüm temasının gözle görülür artışına binaen diğer bağlamların azalışı veya dalgalı seyirleri postmodernleşme hakkında bilgi verme noktasında kısıtlyken bir paradigma değişiminden edilebilecektir. Özellikle mikro politika oluşturma konusundaki eğilim ve küresel-yerel eksen hakkındaki farkındalık On İkinci Kalkınma Planı'nın postmodern tavrını açıklamaktadır.

Tablo 5. Postmodern Referansların Onuncu, On Birinci ve On İkinci Kalkınma Planları Karşılaştırması

Bağlam	Onuncu Kalkınma Planı	On Birinci Kalkınma Planı	On İkinci Kalkınma Planı
Dönüşüm	0,14	0,12	0,24
İşbirliği	0,14	0,15	0,14
Yerel	0,05	0,06	0,05
e-Devlet	0,05	0,03	0,02
Paydaş	0,00	0,02	0,03
Özel politika	0,00	0,01	0,02
Dinamik	0,02	0,02	0,02
Şeffaflık	0,01	0,02	0,02
Küreselleşme	0,01	0,00	0,01
Belirsizlik	0,02	0,02	0,01
Toplumsal Mutabakat	0,00	0,01	0,01
Çeşitlilik	0,01	0,01	0,01
Kimlik	0,00	0,01	0,01
Ücretli	0,00	0,00	0,00
Sözleşmeli	0,00	0,01	0,00
Dezavantajlı grup/kesim	0,02	0,02	0,00

ARAŞTIRMA SONUÇLARI

Elde edilen bulgular üzerinden okunan söylemin ve politikanın değişimi gözlemlendiğinde Türk kamu yönetiminde postmodernleşme eğilimlerinin kısmen benimsendiğini göstermektedir. Özellikle dönüşüm, işbirliği ve paydaş gibi kodlar, postmodern yönetim anlayışına uygun bir şekilde öne çıkmaktadır. Ancak yerel, kimlik ve çeşitlilik gibi kavramların düşük oranlarda kalması, geleneksel merkeziyetçi ve homojen yaklaşımların etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Kalkınma planlarında, aktörlerin faydalı hale getirilmesi ve kazanç elde etmelerine yönelik varlıklarının tanınması ve aktifleştirilmesi hedefleri ön planda tutulmuştur. Postmodernizmin bireyleri merkeze alan ve onların toplumsal, kültürel, hatta kimliksel tercihlerine geniş bir özgürlük alanı tanıyan perspektifinin, kalkınma planlarında yeterince yer bulmadığı dikkat çekmektedir. Ancak yeni gelecek olan neslin büyük topluluklardan kaçındığının belirtilmesi gözlem farkındalığının mevcut olduğunu belirtebilecektir.

Dönüşüm, On İkinci Kalkınma Planı'nda %0,24 oranıyla önceki planlara kıyasla dikkat çekici bir artış göstermiştir. Bu durum, Türk kamu yönetiminde değişim ve yenilikçi yaklaşımların giderek daha fazla önem kazandığını göstermektedir. Postmodernizmin esnek, dinamik ve sürekli değişime açık yapısı, bu kavramın yükselişiyle uyumlu bir şekilde kendini göstermektedir. Ancak dönüşüm kavramının içerdiği değişim odaklı politikaların, bireylerin toplumsal ve kültürel ihtiyaçlarına ne ölçüde yanıt verdiği tartışmaya açıktır. Dönüşümlülüğün durumsallığı politikaları gözlemlemeye çalışan vatandaşlar için oldukça zorluk oluşturabileceği gibi dönüşümün temel alınması ve devamlı sürecin akışına uyum sağlanması kanunlardan kaçınmanın meşrulaştırıcı bir tarafına meyledebilecektir.

İşbirliği, tüm kalkınma planlarında benzer oranlarda (%0,14 - %0,15) yer almıştır. Bu, kamu yönetiminde paydaş katılımını ve ortaklık kültürünü teşvik etme çabalarının sürdüğünü göstermektedir. Postmodern yönetim anlayışı, merkeziyetçi yapıların yerine işbirliği temelli, çok aktörlü yönetim modellerini benimser. Ancak bu kavramın istikrarlı bir şekilde yer almasına rağmen, işbirliğinin somut uygulama

düzeyinde ne ölçüde hayata geçirildiği sorgulanabilir. Bilhassa toplumsal alanın işlenmesi veya bir kamu enerji alanını yansıtan işbirliği örnekleri yerine uluslar veya kurumlar arası alanlarda faaliyetlere değinilmiştir.

Yerel, tüm planlarda %0,05 - %0,06 aralığında sabit kalmıştır. Bu durum, postmodernizmin yerelleşme ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gibi temel ilkelerinin kalkınma planlarında yeterince karşılık bulmadığını göstermektedir. Yerel yönetimlerin, bireylerin ihtiyaçlarına daha hızlı ve etkili çözümler sunabileceği göz önünde bulundurulduğunda, bu kavramın düşük oranı merkeziyetçi yapının baskın olduğunu işaret etmektedir. Bahsi geçen yoğunluğun yenilikçi politika oluşturulmasına yönelik olmaktan ziyade düzenleme veya geçmiş görevleri çeşitlendirerek sunma tutumları da gözlemlenmektedir.

e-Devlet, On İkinci Kalkınma Planı'nda %0,02 ile önceki planlara kıyasla düşüş göstermiştir. Bu, dijitalleşme ve teknoloji odaklı kamu hizmetlerinin öneminin azaldığını gösterebilir. Aslında gerçekleşen ise e-Devlet erişilebilirliği konusunda birçok uygulamanın hayata geçirilmesiyle yakından ilişkilidir.

Paydaş, On İkinci Kalkınma Planı'nda %0,03 oranına ulaşarak artış göstermiştir. Bu artış, karar alma süreçlerinde daha fazla paydaş katılımına yönelik bir eğilim olduğunu göstermektedir. Postmodern yönetimin çok aktörlü yapısıyla uyumlu olan bu eğilim, yönetimde katılımcılığın artırılması açısından olumlu bir işaret olarak değerlendirilebilir. On İkinci Kalkınma Planı'nda anket yoluyla vatandaş görüşünün dikkate alınmasının belirtilmesi bahsi geçen artışı açıklayabilecek örneklerdendir.

Şeffaflık ve özel politika, On İkinci Kalkınma Planı'nda %0,02 oranında yer almıştır. Şeffaflık, hesap verebilirlik ve güvenilirlik açısından modern yönetim anlayışının temel taşlarından biridir. Özel politikalar ise belirli grupların ihtiyaçlarına yönelik esnek çözümler sunmayı amaçlar. Bu kavramların yükselişi, kamu yönetiminde hesap verebilirlik ve kapsayıcılık yönünde bir adım olarak değerlendirilebilir.

Kimlik ve çeşitlilik, tüm planlarda %0,01 oranında kalmıştır. Bu durum, toplumsal farklılıkların ve bireysel kimliklerin kalkınma planlarında yeterince ele alınmadığını göstermektedir. Postmodernizm, farklılıkların kabulü ve bireylerin kendi kimliklerini ifade edebilmesi üzerine yoğunlaşırken, bu kavramların düşük oranı, Türk kamu yönetiminde bu alanların geri planda kaldığını ortaya koymaktadır.

Dezavantajlı grup/kesim kavramı, On İkinci Kalkınma Planı'nda hiç yer almamıştır (%0,00). Bu, dezavantajlı gruplara yönelik politikaların öneminin azaldığını veya öncelik sırasından düştüğünü göstermektedir. Postmodern yönetim anlayışı, toplumsal eşitliği sağlamak için dezavantajlı grupların desteklenmesini öncelikli bir hedef olarak görmektedir.

Elde edilen bulgular, tezin hipotezi olan Türkiye’de iki bin on dört yılı sonrası kabul edilen kalkınma planlarının postmodern kamu yönetimi paradigmalarını içerisinde barındırdığı iddiasını genel anlamda destekler niteliktedir. 2014 sonrası kabul edilen kalkınma planlarında postmodern kamu yönetimi paradigmalarının giderek artan bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Sırasıyla %0,46, %0,51 ve %0,58 olarak artan ivme hipotezi desteklemektedir. Bu veriler, kalkınma planlarının zaman içinde artan bir şekilde postmodern kamu yönetimi paradigmalarını benimsediğini ortaya koymaktadır. Özellikle On İkinci Kalkınma Planı, postmodernleşme oranının diğer iki plana kıyasla daha yüksek olması nedeniyle bu sürecin devam eden bir dönüşüm olduğuna işaret etmektedir.

Açık erişimli bilgi platformlarının cesaretlendirilmesi de ciddi dezavantajlarıyla birlikte gelmektedir. Evrensel gerçekliklerin kaybolması üzerine her bireyin kendi gerçeklik versiyonlarını kurması tarihini dökümanlaştırma ve belgeleme titizliği göstermemiş veya gösterememiş toplumlar için tehdit oluşturabilecektir. Bu noktada karşımıza yalnızca gerçeği eğip bükme, silmek veya yeniden tasarlamak sorun olarak çıkmamaktadır. Ek olarak postmodern kültürün pastiş, parodi veya ucuz taklit tavrı asıl kültürün kaybına neden olabilecektir. Kendi içerisinde kıymetsizlikler barındırması bir yana bu davranışların önünün açılması için önce kültürün gerçek

hikayelerine sürekli maruz kalmak gereklidir. Örneğin; sakız çiğneyen Mona Lisa tablosu Batı kültürünün kısır döngüye girmiş görüntülerinin veya topluma mal olmuş eserlerinin yeniden yorumlanması olabileceksen Kaplumbağa Terbiyecisi tablosunun kaplumbağalarının herhangi bir nesneyle yer değiştirmesi için öncelikle sürekli yinelemelerle gündemde kalması, büyük bir çevre tarafından tanınması bir bakıma temcit pilavına dönüşmesini gerektirmektedir. Kalkınma planlarında görülen kültürün korunması vurgusu sabitleştirmek, kırılanlaştırmak veya olduğu gibi saklamak tutuculuğundan ziyade toplumu devamlı bu eserlere maruz bırakmak olmalıdır. Bu durumda Türk kamu yöneticilerinin iki seçenektan birini seçmeleri gerekmekte gibi görünmektedir. Değersizleştirilme kaygısından ötürü muhafaza etme yöntemi olarak kapalı kapılar arasında bırakmak ve alay edilme pahasına öğrenilmesini ve aslında kültürün yaşamasını sağlamak durumlarını içermektedir.

Kamu yöneticilerini yeni çağda bir başka sorumluluk olarak toplumun parçalanma tehdidi beklemektedir. Toplumsal alanın bizliğinden bireyselin benliğine geçiş modern dönemin kurgusu ve yüzyıllardır inşa edilen bir dönüşüm iken ortaklık, bütünleştirme veya geniş kitlelere hitap edebilme ortadan kalkmaktadır. Bu tezin sonuçlarından da anlaşılacağı üzere yaklaşan geleceğin ipuçları henüz modernleşme evrelerini bütün kurumlarıyla geçirmemiş Türkiye'nin dahi postmodernleşme eğilimiyle göstermektedir. Türk bürokrasisini de kalkınma planları üzerinden gözlemlediğimizde yakından ilgilendirmeye başlamış olan mikro veya özel politika vurgusu dezavantajlı kesimleri koruyor gibi gözükse de ihtiyaçların farklılaşması aidiyetsizliğe ve bir araya gelememeye dönüşebilecektir.

Toplumsal alanın postmodernleşme eğilimi ve devletle ilişkisinde bu yönde ortaya çıkan yeni ilişkileri çalışmanın bütünü boyunca aktarılmaya çalışılmıştır. Bütüncüllüğün, otoritenin ve kuralcılığın devletin tanımıyla bağlantısı düşünüldüğünde modernist olmaya meyli göz önünde bulundurulurken farklılaşmanın etkileri teorisyenlerin söylemlerinde, fizik bilimlerdeki paradigma değişiminde ve hatta klasik planlamadan vazgeçişle postmodernleşme eğilimi kanıtlanmaktadır. Türk bürokrasisi kalkınma planları üzerinden okunduğunda postmodernizmin kaygan

zemininin anlaşıldığı görülmektedir. Bu durum kutlamalara veya değerlendirilebilecek fırsatların görülmesine henüz dönüşmemiş süreçle mücadele etme veya hava boşlukları oluşturan idare etme yöntemleriyle vuku bulmuştur. Halbuki Türkiye'nin toplumsal yapısı ve kurumları birçok özellikleriyle birlikte postmodern kültürü taşıyabilecektir. Kervanı yolda düzen, göle maya çalan veya sakınan göze çöp batıran kültürün modern planlamacılığın her tür düzenlemesi, tedbiri veya çabasının çok üstünde hayali sonuçlar elde eden yapısıyla ilgisi bulunmamakta denilebilecektir.

Postmodern kamu yöneticilerinin organizasyonların anarşi ortamına dönüştürülmesi örneği ve bireylere görev odağında tanıdıkları oyunculuk, sanatçılık ve şahsına münhasırlık düşünüldüğünde ve hayal gücünün tekrar itibar kazandığı çağda Türk bürokrasisinin kurum kurallarını düzenlemesi yeterli gibi gözükmektedir. Öyle ki On İkinci Kalkınma Planı küreselleşmenin tek tipleştirilen kültür yapısını engelleyici politikalar hedeflemiştir. Yine aşırılıkla sembolik politika ürünlerine dönüşme ihtimali göz önünde bulundurulsa da farklılıkların korunacağı niyeti bulunmaktadır.

Özellikle On Birinci Kalkınma Planı'nda görüldüğü üzere kalkınma planlarının Cumhurbaşkanlığı'nın yetkisi altına girmesi bürokratik vesayeti kırmak niyeti taşımaktadır. Postmodern kamu yöneticilerinin bürokrasiyi siyasetle ilişkilendirme çabalarının sürdüğü günlerde Türkiye'nin aksini hedeflemesi yine çok uzun yıllardır bürokratların siyasetle ne kadar ilişkili olduğunu açıklamaktadır. Türkiye'de bürokrasi kökenli siyasetçilerin örneğinin fazlaca bulunması aradaki sınırın ne kadar geçirgen olduğunu göstermektedir. Siyasete girmeden önce teknik bilgi ve deneyim elde edilmesinin yolu bürokrasi merdivenlerini tırmanmak gibi algılanırken bir bakıma siyasetin mutfağı bürokrasi olmuştur. Bu kültürün yok edilmesi yerine yeni bir dinamik keşfedilmesi faydalı olabilecektir. Örneğin etkinlikleri bakımından toplumsal sorumluluk olarak değer temelli anlayışla dengelenmesi ve dolayısıyla her iki durum arasında bir yol bulunması gerektirmektedir.

BULGULAR, ÖNERİLER ve SONUÇ

Aydınlanma dönemi, insanlık tarihinin etkileyici birikimlerine ev sahipliği yapmıştır. Birikimlerin kazanıma dönüşümü sonucunda neredeyse bütün formlar modernizm saatlerine ayarlanmıştır. Modernlik hem tarihsel hem yapısal anlamda neredeyse bütün kurum ve düşünceleri kuşatmıştır. Birikimlerin egemen ülkeler içerisinde ve iktidarlarını güçlendirecek bilgi yoğunluğuyla ilerlemesi veya güçlendirecek versiyonlarının kabul edilmesi belli sonuçların tercih edilmesine yol açmış; bilimsel alanın tiranlara hizmet ettiği bir çehreye bürünmüştür. Güven zedelenmesi geçiren dünyanın sesleri, modernliğin kıvancından modernliğin hüsrana geçiş yapmıştır. Tez boyunca aktarıla gelen postmodernizm, hüsrandan sonra ortaya çıkan karamsarlığın hem söylem hem de bir çeşit Batı inzivası dönemi olmuştur. Bu nedenle postmodernizmi hazırlayan çevre ve postmodernizmin etkileri başta kamu yönetimi olmak üzere birçok disiplin üzerinden gözlemlenmiştir.

Postmodern kavramının karmaşası çoklu perspektife oldukça müsait olsa da nasıl anlaşıla geldiği elbette uygulama konusunda etkisini arttırmaktadır. Korkuya, endişeye veya alaya alınmaya sebep olan üst ilkesizlik durumu, modern öğretinin getirdiği belirleme zorunluluğu zihniyetine kurban verilmektedir. Tez, bu anlamda geçiş süreci olarak kamu yönetiminin tarihi kırçıllarını gözler önüne sererek postmodernizme dair yargıyı kırmaya çalışmıştır.

Çalışma boyunca edinilen izlenimle birkaç örnek ve metafor kullanılması nihai ürünü güçlendirecek ve karmaşıklığı azaltmaya fayda sağlayabilecektir. Modern dönemin simgesel karakteri Faust, yaratma motivasyonu ile yıkıcılığı meşrulaştıran şeytanı Mephistopheles'e sahiptir. Nihayetinde üretecek ve varlığına dikkat çekecektir. Postmodern dönemin karakterleri ise (bir isme işaret etmenin yokluğundan ötürü) Mephistophelesleriyle birlikte kamusal alanın yokluğunda süreklilik sağlayacak yıkıcılık dahi bulamamaktadırlar. Şüphe, olduramama, onaylanmama veya sınırlar belirleyememe karakterlerini anlatacaktır. Bu durumun zorunlu tevazuyu doğurması şüphesizdir. Evrensel kabul, değer kıstası veya takdir edecek bir kurumun

bulunmaması da bu konuyu derinleştirmektedir. Örneğin; Weber bu kurguya yerleştirildiğinde kabul görmediği, kamuoyunda takdir edilmediği veya çalışmalarının akademiye beslemediği bir versiyonu düşünüldüğünde ortaya çıkacak olan sonuçlar postmodern karakteri anlama noktasında fayda sağlayabilecektir.

İdeal, buyruk, prensip veya ilkelerin uyarı işaretleriyle hayatın her yanını saran dönemin karşısına dönüştüğü kuralsızlık ve sınırsızlık çağında kamu yönetiminin kendini sürdüremeyen veya derme çatma özel politika taleplerinin karmaşasını yönlendirebilme noktasında etkisinin olamayacağı düşünülebilir. Çalışma bu konuyu açıklığa kavuşturmak gayretiyle de kamu yönetiminin tarihsel gelişimini gözlemlemiştir. Görülmektedir ki; tezin en önemli sonuçlarından birine klasik kamu yönetiminin seyrinde rastlanmaktadır. Tezde yer alan kavramsallaştırmaların bütününe bakıldığında; kamu yöneticilerinin disiplini geliştirmeye çalışırken karşılaştıkları, keşfettikleri veya deneyimledikleri her değişkenin genellenen teoriyi sınırladığı görülmektedir. Bu bakımdan üst anlatıların varlığı konusunda henüz altı çizilmemiş bir mutabakat yoksunluğundan bahsedilebilir. Disiplinin modern tarihi düşünüldüğünde birbirinin uzmanlık alanından beslenerek aşama kat eden veya “devlerin omuzlarında yükselen” katmanlılıktan ziyade hayal kırıklıklarından beslenen mükemmelleştirme çabalarına tanık olunmaktadır. Dolayısıyla kamu yönetimi, üst anlatılarını yapı bozuma uğratma, değişkenlerini arttırma veya tümünden değiştirme, tanıma ve keşfetme konusundaki ısrarlı doğasıyla postmodern söylemi kurumlarına geçirmeye oldukça müsaittir.

Tarihi boyunca okunabilecektir ki; ustalığı ustaca bozguna uğratanlar kamu yönetimi teorisyenleri olmuştur. Hemen her yeni kuramın bir önceki kuramı mit olmakla ilişkilendirmesi bu örneğin en iyi yansımalarından birini oluşturmaktadır. Yeniden okunması gereken keşfedenlerin değil öğretenlerin öğrenme açısından kolaylaştırmak amacıyla saflaştırmalarıdır. Bahsi geçen saflaştırmalar, devre dışı bırakılmalıdır. Öğrenmenin cazibesini arttıran ‘ait olabilmek’ belirleyiciliğinin önemi itibarını kaybetmeli veya azaltılmalıdır. Yine de postmodernlerin modern dönem teorisyenlerini bütünleştirme, homojenleştirme veya üst anlatılara hizmet etme

eleştirisi göz önünde tutulabileceği gibi tümünden bir kenara bırakılmamaları gerektiğini ve aktaranların aksine çok daha fazla detay ve şüphe barındırdıklarını eklemek gereklidir.

Yeniden okumaların yapılması postmodernizmin sübjektifliği ve çoklu perspektif iddiasının toplumsal alana faydasını gözler önüne serecektir. Modernliğin aksine postmodernizm, tarihsel birikimleri değersizleştirmedeğinden daha öncekinden farklı olma arayışı zorunluluk olarak ortaya çıkmamaktadır. Geçmişe dönüldüğünde anlaşılmaktadır ki; kamu yönetimi için ısmarlama kalıpların uygunsuzluğu birçok vaka çalışmasıyla kanıtlanmıştır. Bunlara binaen tez, evrenselleştirilen prensiplerin kaynağına inerek teorisyenlerin mizaçları, kırılma anları kısacası yaşamlarının ürünü olarak prensipleri meydana getirdiklerini organizasyonların içerisinden öyküler edinilmediğini gösterme gayretindedir. Üstelik çoğunlukla birkaç teorisyenin himayesinde bütün bir yapı şekillenmiştir. Örneğin Bell'in (2013: 263) modern zaman peygamberi ilan ettiği Taylor'ın kişilik özellikleri çalışmanın varsayımını güçlendirmektedir. Uyumayan, adımlarını hesaplayan veya kronometreyle gününü şekillendiren Taylor günümüzde yaşasaydı belki de obsesif kompulsif kişilik bozukluğu teşhisi alırdı. Buna rağmen Onun ürettiği sistem, bütün bir modern iş hayatını şekillendirdi. Bu nedenle denilebilir ki; istisnadan kaidelerin elde edildiği modern dönem postmodernizmin istisnaları hakkındaki tutumunu anlama noktasında ilk olabilecektir.

İstisnaların kaideleri sınıdığı ve ne kadar insan varsa o kadar kaidenin sisteme entegre edilme çabası kamu yönetiminin kendiliğinden görevi olduğunda değişmez temel veya dokunulmaz ilke ortadan kalkmaktadır. Kurumların ağırlığı ve itibarı hassasiyetinin gelenekçiliği şemsiyesine sığınarak hali hazırda vuku bulan ve kamu yönetiminin çoktandır tanıdığı sübjektif gerçeklik, tarihsel hakikatsizlik, bilimsel ilerlemenin tümünden insanlığın faydasına gelişmediği ve evrensel akıl-mantık pusulasının olmayışı yenilikçilik olarak algılanmamalıdır. Bilhassa bu durumların topluma yayılmadan ve yazıya dökülmeden önce ilk karşılaşmaların kamu yöneticileri olduğunu söylemek isabetli olacaktır. Savaşın başlangıcı, afetlerin meydana gelişi

veya bireylerden en küçük marjinal farkın talep edilmesi durumunda çevrede bulunan ilk yetkili kamu yönetiminin içindendir.

Sorumluluk ve bilgi birikimi bir başka gerekliliği daha doğurmakta siyasetin içinden ayrılan kamu yöneticisinin âtıl kalmasını engellemektedir. Siyasetin genel geçerliği, kamuoyu dinamiklerine göre değişkenliği ve siyasetçinin vaktinin toplumsala eğilmek için kısıtlılığına kamu yöneticilerinin siyasetten azade edilmesi eklenince halk kendi başınlığına terk edilmektedir. Manipüle edilen siyaset gündemleri düşünüldüğünde kamu yöneticisinin görevi ortaya çıkmaktadır. Siyaset, siyasetçilere bırakılamayacak kadar önemliken ve bürokratların etkileme güçleri mevcutken siyaset-yönetim ikiliğinin tekrar masaya yatırılması gereklidir. Bürokrati siyasetten bağımsızlaştırarak objektif kılmanın eşitliği güçlendireceği doğru olsa da adil bir çevre yaratılacağı konusu şüphe uyandırmaktadır. Toplumla eş güdümlü hareket eden ve siyasetçilerle ilişkilenen bürokrasinin aracılığı yalnızca iletililikle sınırlı tutulmamalıdır. Minnowbrook'ta altı çizilen adil bürokrat imgesi, bürokrasinin yeniden icadının konuşulduğu günlerde kazanımlara eklenmelidir.

Türkiye'de postmodernizmin kamu yönetimine etkileri, bürokrasiyi büyük ölçüde şekillendirmiştir. Başta geçici istihdam uygulamalarının kamu kurumlarına yansısıyla taşeronlaşma ve sözleşmeli personel istihdamı yaygınlaşmış, bu durum kamu hizmetlerinde esneklik sağlarken iş güvencesi açısından ciddi belirsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Kamu sektörü, esnek çalışma modelleri aracılığıyla maliyetleri düşürmeyi ve hizmet sunumunda verimliliği artırmayı hedeflemiş olsa da, bu süreçte çalışan hakları zayıflaması ve uzun vadeli istihdam güvencesinin giderek aşınması söz konusudur. Merkeziyetçi bürokratik yapının parçalanması, yönetimde daha esnek ve piyasa odaklı bir yaklaşımın benimsenmesine neden olmuş fakat bu dönüşüm beraberinde hesap verebilirlik, şeffaflık ve vatandaş katılımı konularında ciddi soru işaretleri doğurmuştur. Kamu yönetiminin özel sektör mantığıyla hareket etmeye başlaması, kamu hizmetlerinin ticarileşmesine ve toplumun genel çıkarlarının gözetilmesinde zafiyetler oluşmasına yol açabilecek riskler taşımaktadır.

Postmodernizmin rasyonaliteye karşı duruşu ve ikircikli yapısı Türk kamu yönetiminin vatandaş odaklılık, demokratik haklar, hesap verme ve şeffaflık gibi ilkelerini “yoruma açık” hale getirmiştir. Türkiye’deki kamu yönetiminde merkeziyetçilik, postmodern yönetim anlayışının önerdiği esnek, parçalı ve yerelleşmiş yapıların tam anlamıyla uygulanmasını engellemektedir. Postmodernizmin öngördüğü yönetim anlayışı, daha demokratik, şeffaf ve katılımcı kamu enerji alanlarının var olduğu bir yapıyı hedeflerken, merkeziyetçi yapılanmaların devam etmesi, bu hedeflere ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, merkeziyetçiliğin baskın olması, karar alma süreçlerinin tek bir merkezde yoğunlaşmasına yol açmakta ve yerel yönetimlerin bağımsız hareket etmelerini engellemektedir. Özellikle yerel yönetimlerde kayyum atamaları gibi uygulamalar, halkın yerel yönetime doğrudan müdahalesinin önüne geçmekte, dolayısıyla postmodern yönetim anlayışının katılımcı yapısını ve yerelleşme ilkesini zayıflatmaktadır. Merkeziyetçiliğin otoriter yönlerini güçlendirirken, yerel düzeyde karar alma ve yönetim süreçlerine dair halkın söz hakkını zayıflatmaktadır.

Türkiye’de otoriterliği güçlendiren bir başka gelişme olan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, merkeziyetçiliği daha da pekiştiren bir başka önemli adımdır. Bu sistemin yürürlüğe girmesiyle, yürütme erkinin yetkileri önemli ölçüde genişletilmiş ve karar alma süreçleri hızlandırılmış gibi görünse de, yönetimde tek bir merkezden alınan kararların etkisi, bürokrasinin rasyonel işleyişini ve denetim mekanizmalarının bağımsızlığını zayıflatmıştır. Postmodernizmin belirsizlik odağında kaos süreçleriyle baş etme tavrı olarak gelişen hızlı karar alma çözümü Türk kamu yönetiminde demokrasi karşıtı olabilecek sonuçlara dönüşmektedir. Merkeziyetçi yapının güçlenmesiyle birlikte kamu politikalarının uygulanmasında liyakat yerine sadakatin öne çıkması ve bürokratik denetimlerin keyfi veya ideolojik tavra bürünmesi, postmodernizmin öznellik özerkliğinden faydalanmıştır.

Türk kamu yönetiminin postmodernizmi olumlu anlamda değerlendirmesi, kamu hizmetlerinin daha etkin ve verimli bir şekilde sunulabilmesi için oldukça önemlidir. Özellikle, denetim mekanizmalarının geleneksel olarak modern akılla

şekillendirildiği bir yapıda, postmodern akıl çerçevesinde vatandaşların denetime katılabildiği, daha şeffaf ve hesap verebilir süreçlerin oluşturulması, Türk bürokrasisi için geliştirilebilecek önemli bir model olabilir. Bu tür bir yaklaşım, halkın devletle olan ilişkisini güçlendirirken, aynı zamanda kamu yönetiminde daha fazla katılım ve denetim olanağı sağlayacaktır. Ayrıca, politikaların yapımı ve uygulanması süreçlerinde önemli rol oynayan bürokratların tarafsızlık ilkesinin, vatandaş lehine olacak durumlarda esnetilmesi, özellikle yerel düzeydeki yönetimlerde daha dinamik ve etkili karar alma süreçlerine katkı sunabilecektir. Bu, yalnızca bürokratik sürecin daha esnek bir hale gelmesini sağlamakla kalmayarak, aynı zamanda katılımcı bir yönetim anlayışını cesaretlendirerek, yerel halkın ve paydaşların karar alma süreçlerine doğrudan dahil olmasını mümkün kılacaktır. Bu tür bir yaklaşım, devletin kararlarını halkla daha yakın ve etkileşimli bir şekilde oluşturmaya olanak tanımasına ve hem demokratik katılımı arttırmasına hem de kamu yönetiminin daha verimli ve adil bir şekilde işlemlerini sağlamasının yollarından biri olabilecektir.

Bürokrat ile vatandaş arasındaki etkileşimin güven temeline dayanarak şekillendirilmesi, bahsedilen modelin önemli bir sonucu olacaktır. Bu durum, aynı zamanda Türk tipi yönetim anlayışının ve toplumun özgün özelliklerinin geliştirilmesine olanak tanıyacaktır. Hem modern hem de postmodern yaklaşımların toplumun gelişimi ve dinamiklerine uygun bir şekilde örgüt yapısına entegre edilmesi, kamu yönetiminin verimliliğini artırarak daha adil ve katılımcı bir yönetim modelinin oluşmasına zemin hazırlayacaktır. Bu tür bir dönüşüm hem bürokratik yapıların hem de vatandaşların kamu hizmetlerinden daha fazla fayda sağlamasını mümkün kılacaktır.

KAYNAKÇA

- Abadan, N. (1956). “Amme İdaresinde Son Gelişmeler”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 11(03). https://doi.org/10.1501/SBFder_0000000246
- Adams, G. B. (1992). “Enthralled With Modernity: The Historical Context of Knowledge and Theory Development in Public Administration.” *Public Administration Review*, 52(4), s. 363–373. <https://www.jstor.org/stable/3110396>
- Akay, A. (2013). *Postmodernizmin ABC’si*. İstanbul: Say Yayıncılık.
- Akbulut, Ö. Ö. (2007). *Küreselleşme Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi*. Ankara: Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Aktan, C. C. (2009). “Amerika Birleşik Devletleri'nde Devletin Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Uygulamalar (Clinton-Al Gore Girişimi: 1993-2001)”. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 1(1), s.1-15. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sobiadsbd/issue/11347/332987>
- Anderson, P. (2016). *Postmodernitenin Kökenleri* (Çev. E. Gen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ateş, H. (2003). Postmodern Toplum, Devlet ve Kamu Yönetimi. Asım Balcı, Ahmet Nohutçu, Bayram Coşkun, Namık Kemal Öztürk (Haz.). *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar* içinde (s. 301-328). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ateş, H. (2021). *Türk Kamu Yönetimi*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Ateş, H. ve Banazılı M. (2019). Modern, Postmodern ve Postbürokratik Kamu Yönetimi Yaklaşımları. *ASSAM International Refereed*. 6 (13). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/705391>

- Ateş, S. (2024). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Paradigmaları: Özelleştirme ve Yeni Kamu işletmeciliği (YKİ) Üzerinden Teorik Bir İnceleme. *International Social Sciences Studies Journal*, 10(9), 1558-1571. <https://sssjournal.com/files/sssjournal/5d968484-a1e9-44ea-98c0-55a34f1f779d.pdf>
- Babaoğlu, C. ve Çobanoğlu, S. (2018). Kamu Yönetiminde Postmodern Savlar. *Sayıştay Dergisi*. 108 . <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1714051>
- Barnard, C I. (1938). *The Functions of the Executive*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Baudrillard, J. (2020). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (Çev. O. Adanır) Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Bauman, Z. (2013). *Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları*. (Çev. İ. Türkmen) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2016). *Postmodern Etik*. (Çev. A. Türker) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2018). *Retrotopya*. (Çev. A. Karatay). İstanbul: Sel Yayınları.
- Bauman, Z. (2019). *Akışkan Modernite* (Çev. S. Okan Çavuş). Can Yayınları. İstanbul.
- Bayramoğlu, G. (2016). Karmaşıklık Paradigması Işığında Örgüt Teorilerinin Yeniden Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, s. 49–63. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61815/924815>
- Bell, D. (2013). *İdeolojinin Sonu* (Çev. V. Hacıoğlu). Ankara: Sentez Yayınları.
- Bell, D. (2022). *Kapitalizmin Kültürel Çelişkileri*. (Çev. Ü. Tatlıcan) Bursa: Sentez Yayınları.

- Best, S., ve Kellner, D. (2011). *Postmodern Teori*. (Çev. M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bogason, P. (1999). "Public Administration and The Unspeakable: American Postmodernism of An Academic Trail of The 1990's (Research Papers / Department of Social Sciences No. 5)." Roskilde, Danimarka: Roskilde Üniversitesi.
- Boje, D. M. (2006). What Happened on the Way to Postmodern? Part II. *Journal of Administrative Theory & Praxis*. 28 (4). s. 479-494. https://www.researchgate.net/publication/200025985_What_Happened_on_the_Way_to_Postmodern_Part_II
- Bookchin, M. (2018). *İnsanlığı Yeniden Büyülemek*. (Çev. G. Demir ve D. A. Öztogay) Sümer Yayıncılık, İstanbul.
- Butler, C. (2003). *Postmodernism: A Very Short Introduction*. Oxford University: Barselona.
- Carroll, J. D. ve Frederickson, H. G. (2001). "Dwight Waldo, 1913-2000." *Public Administration Review*, 61(1), s. 2-8. <https://www.jstor.org/stable/977532>
- Castells, M. (2013). *Ağ Toplumunun Yükselişi*. (Çev. E. Kılıç) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Chow, R. (1986-1987). Rereading Mandarin Ducks and Butterflies: A Response to the "Postmodern" Condition. *Cultural Critique*, (5), s. 69-93. <https://doi.org/10.2307/1354357>
- Çelik Varol, M. ve Varol, E. (2019). Kavram ve Kuramlarıyla Marshall McLuhan'a Bakış: Günümüzün Egemen Medya Araçları Ekseninde Bir Değerlendirme. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 5(1), <https://dergipark.org.tr/tr/pub/intjcss/issue/46909/537800>

- Dahl, R. A. (1947). "The Science of Public Administration: Three Problems". *Public Administration Review*, 7(1), s. 1-11. <https://doi.org/10.2307/972349>
- Doğan, K. C. (2017). Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 10(1), s. 27-45. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/282492>
- Eagleton, T. (2021). *Postmodernizmin Yanılsamaları*. (Çev. M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ellul, J. (2003). *Teknoloji Toplumu*. (Çev. M. Ceylan). İstanbul: Bakış Yayınları.
- Eşki, H. (2010). "Bugünü Anlamak İçin Max Weber'i Yeniden Okumak". *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), s. 187–198. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1144582>
- Evans, K. G. (1996). "Review: Chaos as Opportunity: Grounding a Positive Vision of Management and Society in the New Physics." *The Quantum Society: Mind, Physics, and a New Social Vision Public Administration Review*, 56(5), s. 491-494. <https://www.jstor.org/stable/977051>
- Fanon, F. (2018). *Yeryüzünün Lanetlileri* (Çev. Ş. Süer). İstanbul: Versus Kitap.
- Farmer, D. J. (2003). "Because My Master Bathes Me." *Administrative Theory & Praxis*, 25(2), s. 205–232. <https://www.jstor.org/stable/25610606>
- Farmer, D. J. (2005). "To Kill the King: Post-Traditional Governance and Bureaucracy". M.E. Sharpe.
- Fayol, H. (2005). *Genel ve Endüstriyel Yönetim*. (Çev. M. A. Çalıkoglu) Ankara: Adres Yayınları.

- Fedai, R. (2018). “Tarihsel Süreç İçinde Kamu Yönetimi Disiplinini Gelişimi”. *Van Yüziüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(5), s. 119-133. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/vanyyuiibfd/issue/40188/498836>
- Felts, A. A., ve Jos, P. H. (2000). “Time and Space: The Origins and Implications of the New Public Management”. *Administrative Theory and Praxis*, 22(3), s. 519–533. <https://www.jstor.org/stable/25611454>
- Frederickson, H. G. (1996). “Comparing the Reinventing Government Movement with the New Public Administration.” *Public Administration Review*, 56(3), s. 263–270. <https://www.jstor.org/stable/976450>
- Frederickson, H. G., Smith, K. B., Larimer, C. W., ve Licari, M. J. (2012). *The Public Administration Theory Primer*. Philadelphia: Westview Press. s. 1-164.
- Fry, B. R., ve Raadschelders, J. C. N. (2014). *Mastering Public Administration: From Max Weber to Dwight Waldo*. CQ Press.
- Giddens, A. (2021). *Modernliğin Sonuçları* (E. Kuşdil, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Goldstone, J. A. (1998). “The Problem Of The ‘Early Modern’ World.” *Journal Of The Economic And Social History Of The Orient*. 41(3), s. 249-284. <https://premodeconhist.wordpress.com/2008/05/04/goldstone-j-a-1998-the-problem-of-the-early-modern'-world/>
- Goodchild, B. (1990). Planning and the Modern/Postmodern Debate. *The Town Planning Review*, 61(2), 119–137. <https://www.jstor.org/stable/40112887>
- Gooden, S., ve Portillo, S. (2011). “Advancing Social Equity in the Minnowbrook Tradition.” *Journal of Public Administration Research and Theory: J-PART*, 21(Supplement 1), s. 61-76. <https://www.jstor.org/stable/40961919>

Gulick, L., ve Urwick, L. (1937). *Papers On The Science Of Administration*. Institute of Public Administration, New York: Columbia University.

Güler, B. A. (1994). “Nesnesini Arayan Disiplin: Kamu Yönetimi”. *Amme İdaresi Dergisi*, 27(4).
https://www.academia.edu/17640672/Nesnesini_Arayan_Disiplin_Kamu_Yönetimi_Birgöl_A_Güler

Hardt, M. ve Negri, A. (2021). *Ortak Zenginlik*. (Çev. E. B. Yıldırım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Harman, C. (2021). Halkların Dünya Tarihi: Taş Çağından Yeni Binyıla (Çev. U. Kocabaşoğlu) (s. 234-260). İstanbul: Yordam Kitap.

Harmon, M. M. (1989). “The Simon/Waldo Debate: A Review and Update.” *Public Administration Quarterly*, 12(4), s. 437-451.
<https://www.jstor.org/stable/40861434>

Harvey, D. (2006). *Postmodernliğin Durumu*. (Çev. S. Savran) Metis, Ankara.

Hassan, I. (1986). “Pluralism in Postmodern Perspective”. *Critical Inquiry*, 12(3), s. 503-520. <https://www.jstor.org/stable/1343539>

Henry, N. (1975). “Paradigms of Public Administration.” *Public Administration Review*, 35(4), s. 378-386. <https://doi.org/10.2307/974540>

Hood, C., ve Peters, G. (2004). “The Middle Aging of New Public Management: Into the Age of Paradox?” *Journal of Public Administration Research and Theory: J-PART*, 14(3), s. 267-282. <https://www.jstor.org/stable/3525837>

Hutcheon, L. (2020). *Postmodernizmin Poetikası: Tarih, Teori, Kurgu*. Ankara: Hece Yayınları.

- Jameson, F. (2022). *Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı*. (C. Gönenç, Çev.) Alfa Yayınları, İstanbul.
- Jauss, H. R. ve Roetzel, L. C. (1988-1989). "The Literary Process of Modernism From Rousseau To Adorno." *Cultural Critique*, 11, s. 27-61. <https://doi.org/10.2307/1354243>
- Kaboolian, L. (1998). "The New Public Management: Challenging the Boundaries of the Management vs. Administration Debate". *Public Administration Review*, 58(3), s. 189-193. <https://doi.org/10.2307/976558>
- Kant, I. (2022). *Aydınlanma Nedir?* (Çev. M. A. Albayrak) Albaraka Yayınları, İstanbul.
- Karasu, K. (2004). "Kamu Yönetimi Disiplininin Kökenine İlişkin Bir Not." *II. Kamu Yönetimi Forumu Bildirileri*, s. 225-242. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayını. https://www.academia.edu/48806085/Kamu_Yönetimi_Disiplininin_Kökenine_İlişkin_Bir_Not
- Khondker, H. H. (2013). "Küreselleşme Yerine Küyerelleşme: Sosyolojik Bir Kavramın Değerlendirilmesi." (İ. Tükel, Çev.) *Sosyoloji Dergisi / Journal of Sociology*, 28, s. 177–189.
- Kırışık, F. ve Öztürk, K. (2020). "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemiyle Kamu Yönetiminin Geliştirilmesi." *Adalet Dergisi*, 65(2), s. 167–200. <https://doi.org/XXXX>
- Kiel, L. D. (1989). Nonequilibrium Theory and Its Implications for Public Administration. *Public Administration Review*, 49(6), s. 544-551. <https://www.jstor.org/stable/976576>

- Kiel, L. D. (1991). "Lessons From The Nonlinear Paradigm: Applications of The Theory of Dissipative Structures In The Social Sciences." *Social Science Quarterly*, 72(3), s. 431-442. <https://www.jstor.org/stable/42862899>
- King, C. S. (2005). "Postmodern Public Administration: In the Shadow of Postmodernism." *Administrative Theory & Praxis*, 27(3), s. 517-532. <https://www.jstor.org/stable/25610752>
- Kudubeş, İ. E., ve Egeli, H. A. (2021). "Seçilmiş Ülkeler Üzerinden Dünyada Özelleştirme Uygulamaları: 1980-2015. " *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi / International Journal of Social and Economic Studies*, 1(2), s. 73-88. <https://gsijses.com>
- Lyotard, J. F. (2019). *Postmodern Durum*. (İ. Birkan, Çev.) Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Marini, F. (1971). *Toward a New Public Administration: The Minnowbrook Perspective*. Scranton, PA: Chandler Publishing.
- Maslow, A. H. (1943). İnsan Motivasyonu Teorisi. *Psychological Review*, 50(4), s. 370-396. <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>
- MasterClass. (2021, Eylül 10). What is Denotation? Definition of Denotation, with Examples from Literature. *MasterClass*. <https://www.masterclass.com/articles/what-is-denotation-definition-of-denotation-with-examples-from-literature>
- Mayo, E. (1933). *The Human Problems of an Industrial Civilization* (Cilt VI). Kenneth Thompson (Ed.). Routledge. (2003).
- Miller, H. ve Fox, C. J. (2007). *Postmodern Public Administration*. M.E. Sharpe, New York.

- Mintrom, M. (2015). "Herbert A. Simon, Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organization". *The Oxford Handbook of Classics in Public Policy and Administration*. s.2-11. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199646135.013.22>
- Montmollin, M. ve Tombelaine, V. (1975). "Taylorism and Anti-Taylorism." *International Studies of Management & Organization*, 5(3), s. 4-15. <https://www.jstor.org/stable/40396794>
- Morçöl, G. (1996). "Review: Fuzz and Chaos: Implications for Public Administration Theory and Research." *Journal of Public Administration Research and Theory: J-PART*, 6(2), s. 315–325. <https://www.jstor.org/stable/1181595>
- Morçöl, G. (2005). "Phenomenology Of Complexity Theory And Cognitive Science: Implications For Developing An Embodied Knowledge Of Public Administration And Policy." *Administrative Theory and Praxis*, 27(1), s. 1-23. <https://www.jstor.org/stable/25610711>
- Nietzsche, F. (2021). *Şen Bilim*. (A. İnam, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Ning, W. (1997). "The Mapping of Chinese Postmodernity". *Boundary 2*, 24(3), s. 19-40. <https://www.jstor.org/stable/303705>
- Nizamülmülk. (2016). *Siyaset-name* (Çev. M. A. Köymen). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Okçu, M. (2003). Postmodernizm ve Kamu Yönetimi. Hüseyin Özgür, Muhittin Acar (Haz.). *Çağdaş Kamu Yönetimi I* içinde (s. 97-120). İstanbul: Atlas Yayınevi.
- Osborne, D. (1993). "Reinventing Government." *Public Productivity & Management Review*, 16(4), s. 349-356. <https://www.jstor.com/stable/3381012>

- Overman, E. S. (1996). The New Sciences of Administration: Chaos and Quantum Theory. *Public Administration Review*, 56(5), 487–491. <https://doi.org/10.2307/977050>
- Övgün, B. (2011). “Türk Kamu Yönetiminde Yeni Bir Örgütlenme: Kalkınma Bakanlığı.” *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 66(3), s. 263–281.
- Özcan, S. (2022). “Jean François Lyotard’ın Düşünceleri Bağlamında Postmodern Bilgi Sorunu”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (55), s. 167-182. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sufesosbil/issue/69783/1076988>
- Özer, M. A. (2015). Kamu Yönetimi Disiplininin Geleceği Üzerine Tartışmalar. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (5)9. s. 1-25. <https://doi.org/10.18092/ijeas.30698>
- Özer, M. A., ve Özmen, B. (2017). Parlamenter ve Başkanlık Sistemleri Arasında Konumunu Arayan Bürokrasi. *Strategic Public Management Journal*, 3(Special Issue), s. 17–34. <https://doi.org/10.25069/spmj.343716>
- Parlak, B. ve Doğan K. C. (Ed). (2021). *Postmodern Kamu Yönetimi*. Nobel Yayınevi, Ankara.
- Porush, D. (1989). “Cybernetic Fiction and Postmodern Science.” no. 2. *New Literary History*, 20(2), s. 372-396. <https://doi.org/10.2307/469106>
- Richard, N. (1993). Cultural Peripheries: Latin America and Postmodernist De-Centering. *Boundary 2*, 20(3), s. 156-161. <https://doi.org/10.2307/303347>
- Rishel, N. M. (2011). “Rethinking Difference in Public Administration.” *Administrative Theory & Praxis*, 33(1), s. 112-116. <https://www.jstor.org/stable/29783172>

- Ritzer, G. (2016). Profesyonelleşme, Bürokratikleşme ve Rasyonelleşme: Max Weber'in Görüşleri. (Çev. S. Atalay) *Sosyoloji Dergisi*, 2016, s. 189–202. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/592777>
- Said, E. W. (2010). *Şarkiyatçılık*. (Çev. B. Ülner). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Saygılı, Ş. (2019). *Paul Karl Feyerabend'in Bilim Felsefesi*. Çizgi Yayınevi, İstanbul.
- Shafritz, J. M., ve Russell, E. W. (2017). “*Kamu Yönetimini Tanımak-Introducing Public Administration*” (Çev. A. Metin ve E. E. Kaya). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sim, S. (Ed). (2011). *Routledge Postmodernizm Rehberi*. (M. Erkan ve A. Utku, Çev.) Nobel Yayınevi, Ankara.
- Simonsen, K. (1990). “Planning on 'Postmodern' Conditions”. *Acta Sociologica*, 33(1), s. 51–62. <https://www.jstor.org/stable/4200779>
- Social History of The Orient, 41(3), s.249-284. <https://doi.org/10.1163/1568520981436246>
- Soyak, A. (2003). “Türkiye’de iktisadî planlama: DPT’ye ihtiyaç var mı?” *Doğu Üniversitesi Dergisi*, 4(2), s. 167–182. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2151812>
- Soyak, A. (2013). “İçeriği ‘Öncülleri’nden belli bir plan: “Onuncu Kalkınma Planı””. *Bilim ve Ütopya Dergisi*, 225, s. 88–91. [https://mimoza.marmara.edu.tr/~asoyak/onuncu.kalkinma,plani\(A.%20Soyak\).pdf](https://mimoza.marmara.edu.tr/~asoyak/onuncu.kalkinma,plani(A.%20Soyak).pdf)
- Spicer, M. W. (2008). “Further Reflections on Public Administration and the State.” *Administrative Theory & Praxis*, 30(4), s. 505-514. <https://www.jstor.org/stable/25610959>

Stark, A. (2002). "What Is the New Public Management?" *Journal of Public Administration Research and Theory: J-PART*, 12(1), s. 137-151.
<https://www.jstor.org/stable/3525743>

Şaylan, G. (2020). *Postmodernizm*. Ankara: İmge Kitabevi.

Şimşek, Ş. Ş. (2007). *Yönetim ve Organizasyon*. Konya: Adım Ofset.

Taylor, C. (2020). *Modernliğin Sıkıntıları*. (Çev. U. Canbilen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Touraine, A. (2018). *Modernliğin Eleştirisi* (Çev. H. Tufan). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Türk Dil Kurumu (TDK). (2011). *Türkçe Sözlük* (11. Baskı, s. 1693). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)*. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2014). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>

Uysal, Y. (2021). *Postmodern Kamu Yönetimi, Yönetişim ve Siyaset Biliminde Yeni Yaklaşımlar*. Bekir Parlak ve Kadir Caner Doğan (Haz.), *Postmodern Kamu Yönetimi İçinde* (s. 195-230). İstanbul: Nobel Yayınları.

- Veronelli, G. (2016). "A Coalitional Approach to Theorizing Decolonial Communication." *Hypatia*, 31(2), s. 404-420. <https://www.jstor.org/stable/44076478>
- Wade, P. (2010). "The Meaning of 'Race' and 'Ethnicity'." In *Race and Ethnicity in Latin America*. s. 4-23. <https://doi.org/10.2307/j.ctt183p73f.6>
- Waldo, D. (1963). "Comparative Public Administration: Prologue, Performance, Problems and Promise." *The Indian Journal of Political Science*, 24(3), s. 177-216. <https://www.jstor.org/stable/41853973>
- Waldo, D. (1968). "Public Administration." *The Journal of Politics*, 30(2), s. 443-479. <https://doi.org/10.2307/2128449>
- Wallerstein, I. (2010). *Modern Dünya Sistemi 1* (Çev. L. Boyacı). İstanbul: Yarıncılık.
- Weber, J. A. (2005–2006). "Introduction to Chaos, Complexity, Uncertainty and Public Administration: A Symposium." *Public Administration Quarterly*, 29(3/4), s.262–267. <https://www.jstor.org/stable/41288235>
- Weber, M. (1999). *Sosyoloji Yazıları*. (Çev. T. Parla) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Weber, M. (2005). *Bürokrasi ve Otorite*. (Çev. H. B. Akın) Ankara: Adres Yayınları.
- White, J. D., ve Adams, G. B. (1995). "Reason and Postmodernity: The Historical and Social Context of Public Administration Research and Theory." *Administrative Theory and Praxis*, 17(1), s.1-18. <https://www.jstor.org/stable/25611102>
- Wiesner-Hanks, M. E. (2020). *Kısa Dünya Tarihi* (Çev. S. Çağlayan). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Williams, W. C. (1938). Çiçek. M. Bernman, *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor* (S. 386) İçinde, (1999).

Wilson, W. (1887). "The Study of Administration." *Political Science Quarterly*, 2(2), s. 197-222. <https://doi.org/10.2307/2139277>

Wilson, J. Q. (1996). "*Bürokrasi / Kamu Kuruluşları Neyi Niçin Yaparlar?*" (Çev. S. Yalçındağ) Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.

Woller, G. M., ve Patterson, K. D. (1998). "Public Administration Ethics: A Postmodern Perspective." *American Behavioral Scientist*, 41(1), s. 103-118. <https://doi.org/10.1177/0002764298041001008>

Yalçın, L. (2010). *Kamu Yönetimi Kuramları: Yöntembilimsel Bir Değerlendirme*. Ankara Üniversitesi: Ankara. s. 302-329. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/33873/6240.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Yılmaz, H. K. (Mart, 1999). "Bir Lokma Bir Hırka." *Altınoluk Dergisi*, 157(5). s.5 <https://hasankamiliyilmaz.com/bir-lokma-bir-hirka.html>